

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

C

TEKFUR SARAYI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMAR F.SELİM RAMAZANOĞLU

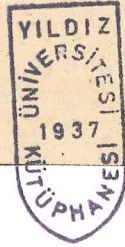
İSTANBUL 1988

Bu aligma Sinan KAHRAMAN'ın anısına ithaf edilmiştir.

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

R 151

Kot : .....
Alındığı Yer : .....
Tarih : .....
Fatura : .....
Fiatı : .....
Ayniyat No : .....
Kayıt No : .....
UDC : .....
Ek : .....

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET

SUMMARY

1.BÖLÜM - GİRİŞ	1
1.1- ÇALIŞMANIN AMACI	2
1.2- ÇALIŞMANIN KAPSAMI	3
1.3- ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	4
1.4- TEKFUR SARAYI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARIN KISA DEĞERLENDİRMESİ	5
2.BÖLÜM - TARİHÇE	8
2.1- TEKFUR SARAYI 'NIN ADI İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR	9
2.2- BİZANS MİMARİSİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	
2.2.1- İSTANBUL'DAKİ BİZANS SARAYLARI	13
2.2.2- İSTANBUL DIŞINDAKİ ÖNEMLİ BİZANS SARAYLARI	14
2.2.3- TEKFUR SARAYI 'NIN BİZANS SARAY MİMARİSİNDEKİ ÖNEMİ	15
2.3- İSTANBUL /BİZANS TOPOĞRAFYASINDAKİ YERİ	
2.3.1- TARİHİ YARIMADADAKİ GEÇ ROMA VE BİZANS DEVRİ ANITLARI	17
2.3.2- BLACHERNAE SARAYLAR BELGESİNDE YER ALAN YAPILAR	18
2.3.3- TEKFUR SARAYI 'NIN KONUMU	22
2.4- YAPININ GEÇİRDİĞİ EVRELER	
2.4.1- YAPIM TARİHİ İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR	25
2.4.2- BİZANS DEVRİ	31
2.4.3- OSMANLI DEVRİ	32
2.4.4- CUMHURİYET DEVRİ	35

3.BÖLÜM - MİMARLIK ÖZELLİKLERİ	37
3.1- GENEL YERLEŞİM DÜZENİ	38
3.2- PLANLAMADAKİ GENEL ÖZELLİKLER	51
3.3- TAŞIYICI SİSTEM ÖZELLİKLERİ	52
3.4- KATLAR	
3.4.1- ZEMİN KAT	59
3.4.2- BİRİNCİ KAT	67
3.4.3- İKİNCİ KAT	75
3.5- CEPHELER	
3.5.1- KUZEY CEPHESİ	80
3.5.2- DOĞU CEPHESİ	98
3.5.3- GÜNEY CEPHESİ	112
3.5.4- BATI CEPHESİ	128
3.6- BEZEMELER	136
4.BÖLÜM - DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	156
4.1- TARİHLENDİRME İLE İLGİLİ SONUÇLAR	157
4.2- KORUMA İLKELERİ İLE İLGİLİ SONUÇLAR	162
4.3- YAPI VE YAKIN ÇEVRESİNİN İŞLEVSEL DEĞERLENDİRİLMESİ İLE İLGİLİ SONUÇLAR	166
5.BÖLÜM - YARARLANILAN KAYNAKLAR	174
6.BÖLÜM - ÖZGEÇMİŞ	181

ÖZET

TEKFUR SARAYI ile ilgili olarak ele alınan bu çalışmanın metin kısmı altı ana bölümden oluşmaktadır.

1. Bölüm - GİRİŞ : Bu bölümde, böyle bir çalışmaya ne için ve hangi amaçlar ile gerek duyulduğu, çalışmanın kapsamı ve bu araştırmanın hangi yöntemler kullanılarak ortaya konduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Yapı hakkında, 20.yy'ın başlarından bugüne kadar yapılmış olan çeşitli türdeki çalışmaların da kısaca değerlendirmesi yapılarak, araştırma sürecinin günümüzedek devam ettiği vurgulanmıştır.
2. Bölüm - TARİHÇE : Tekfur Sarayı hakkındaki çeşitli tarihsel verilerin değerlendirildiği bir bölüm olarak ele alınmıştır. Yapının, tarih sayfaları arasına sıkışıp kalmış olan geçmişinin hayli karanlık oluşu nedeniyle ortaya çıkan orijinal adının ne olduğu tartışmaları bu ana bölüm için giriş niteliği taşımaktadır. Bundan sonra yapının Bizans mimarisi içindeki yeri ve önemine eğilinerek; İstanbul ve İstanbul dışındaki önemli saray yapıları ile karşılaştırmalar yapılmış, Bizans sivil mimarlık anıtları arasında Tekfur Sarayı'nın nerede yer alması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır. Tekfur Sarayı'nın İstanbul/Bizans topoğrafyasındaki yeri ve konumu ise tarihi

yarımadaanın geneli içinde değerlendirilerek, burada yer alan geç Roma ve Bizans Devri anıtları arasındaki durumu ortaya konmuştur. İstanbul'un yedi tepesinden birisi üzerinde stratejik bir konuma sahip olan bu yapının Blachernae Saraylar Bölgesinde bugün için ayakta kalabilmiş tek yapı olması da yapının önemini arttıran bir başka özelliğdir. Yapı hakkındaki tarihsel verilerin incelenmesi sonucunda, ilk yapım tarihi ile ilgili olarak ortaya atılan çeşitli fikirlerin ve görüşlerin değerlendirilmesi, ayrı bir başlık altında verilerek bu konuya da ışık tutulmuştur. Son olarak yapının Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet devrindeki kullanım biçimlerine yer verilerek bu ana bölüm tamamlanmıştır.

3. Bölüm -MİMARLIK ÖZELLİKLERİ : Metin kısmının ağırlığını oluşturan bu bölümde, yapının mimarlık özellikleri çok çeşitli yaklaşımlarla ele alınarak detaylı bir biçimde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun için önce vaziyet planının değerlendirmesi yapılarak genel yerleşim düzeni incelenmiştir. Kitlesel planlamadaki genel özelliklerin neler olduğu açıklanmış, bunun taşıyıcı sisteme ne şekilde yansıdığına irdelenmesi yapılmıştır. Yapının çok daha detaylı bir biçimde anlatılabilmesi için ise katlar ve cepheler de ayrı ayrı başlıklar altında incelenerek yapının geneli hakkında bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bölümün sonunda, genel bezeme karakterleri ve yapıda yer alan çeşitli bezeme unsurları ele alınarak bir sistematikle oturtulmaya çalışılmıştır. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan tablolar ise okuyuculara değerlendirme ve karşılaştırma olanağı sağlayabilecek düzeye getirilmeye çalışılmıştır.

4. Bölüm - DEĞERLENDİRME VE SONUÇ : Buraya kadar ortaya konan tüm bilgilerin sentezlendiği ve sonuçlandırıldığı bu bölüm içinde üç değişik yönden sonuçlandırmaya gidildi. Bunlardan birincisi ilk yapım tarihinin ne olduğu, ikincisi koruma ilkelerinin ne türde olması gerektiği, üçüncüsü ise işlevsel olarak yapının ve yakın çevresinin değerlendirilmesidir.

Böylelikle metin kısmına ait olarak giriş, gelişme ve sonuç bölümleri tamamlanmış olmaktadır.

Bunlar dışında yararlanılan kaynaklar ve özgeçmiş bölümleri metin kısmının sonuna ilâve edilerek çalışma noktalanmıştır.

SUMMARY

The text of this study on the Tekfur Palace, or the Palace of the Sovereign, comprises six main sections.

Section 1. INTRODUCTION : This section covers the reason and the objectives behind this study, its scope and the methods used to conduct it. A brief evaluation of the various studies made about this building since the beginning of the 20th. century was also included, emphasising the continuation of the process of research up to now.

Section 2. HISTORICAL BACKGROUND : This is a section devoted to the various historical data on the Tekfur Palace. Arguments concerning the original name of the Palace and arising from the clouds of obscurity surrounding the building's past constitute the introduction to this section. This introduction is followed by an analysis of the place and importance of the building within the Byzantine architecture and by its comparison with other Palaces of major importance in and outside Istanbul, with the aim of determining the place of the Tekfur Palace among the Byzantine architectural monuments. The position and situation of the Tekfur Palace within the topography of Istanbul/Byzance was studied within the general

framework of the historical peninsula, evaluating the building's place among the monuments of the late Roman and Byzantine periods situated on this peninsula. The fact that the Tekfur Palace, strategically situated on one of Istanbul's seven hills, is the only surviving building in the District of Blachernae Palace, is another factor enhancing its importance. The various views put forward concerning the construction date were discussed under a separate heading and under the light of historical data. This section was concluded with a research on the different usages of the buildings under the Byzantine, Ottoman and Republican periods.

Section 3. ARCHITECTURAL CHARACTERISTICS : This is the most important part of the text, aiming to analyse in detail and from several angles the architectural features of the building. In order to achieve this, the site plan and the settlement pattern were studied. The general characteristics of the layout were enumerated and the way in which these are reflected in the supporting system was explained. Then, to give a much more detailed picture, the different floors and facades were studied under separate headings and conclusions were drawn about the totality of the building. At the end of this section, decorative features in general and the different decorative elements of the Palace were considered within a systematic framework. It was hoped that the resulting pictures would give the readers the possibility of making comparisons and evaluations.

Section 4. EVALUATIONS AND CONCLUSIONS : In this section, constituting the synthesis and finale of all previously submitted information conclusions were reached on three different subjects. The first is related to the date of the original construction, the second to the types of protective measures which need to be taken and the third to the functional evaluation of the building and its immediate surroundings.

In this way the Introduction, Developmental and Conclusion sections were completed.

The sources which were used and a curriculum vitae were also added to the text.

1. BÖLÜM

GİRİŞ

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmada, çok çeşitli kaynaklarda TEKFUR SARAYI ile ilgili olarak yer alan dağınık bilgilere belli bir sıra ve düzen içinde sentezlenmesinin yanısıra yapının mimarî değerlerinin ortaya konulabilmesi amaçlanmıştır.

Yaklaşık bin senelik ve yalnızca dört duvarı ayakta kalabilmiş bu yapı hakkında kesin yargılara varabilmenin çok sağlıklı tarihsel veriler ve belgeler yardımı ile olabileceği bir gerçektir. Oysa, araştırması yapılan bu konuda değişik kaynaklarda çok çeşitli ve tutarsız bilgilere rastlamaktayız. Amaç, bilimsel nitelikte bir çalışma ortaya koyabilmek olduğundan tahmin ve varsayımlara dayalı sonuçlara gitmekten de özellikle kaçınılmıştır.

Bu çalışma döneminde hedeflenen yapı hakkında birtakım kesin sonuçlara ulaşabilmek değil, bu konuda bundan sonra araştırma ve inceleme yapacak olan kişilerin sonuca ulaşabilmelerinde yardımcı olabilecek, yol göstericilik özelliği ağır basan bir kaynak yaratabilmektir. Kısaca özetlemek gerekirse amacımız, yapının mimarlık özelliklerini görsel malzeme desteği ile ve sanat tarihçisi olarak değil, bir mimar yaklaşımı ile ortaya koymaktır.

Çalışma, yapının Bizans mimarisindeki yeri ve önemini çeşitli kaynaklardan aktarılan bilgilerle ortaya koyarken yapılan rölöve ve fotoğraflar yardımı ile de şu andaki durumunu gözler önüne sermektedir.

ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Bu çalışma, tek yapı ölçeğinde bir çalışmadır.

Yapının Bizans mimarısındaki diğer yapılar, -özellikle- saraylar ile olan benzerlikleri, esas konuyu açıklayıcı ve tamamlayıcı bazı nitelikler taşımaktadır. Bu nedenle bazı açıklamaları yapabilmek, okuyucuya karşılaştırma olanağı da tanıyabilmek düşüncesi ile gerekli hallerde ve yerlerde bu konulardaki sınırlı bir anlatıma da yer verilmiştir.

Tarihsel değeri olan ve bazıları orijinal kaynaklarından edinilmiş yazı, harita, çizim ve fotoğrafların da Tez Kitaplığı içinde anlatımı desteklemek amacı ile fotokopiler halinde sunulması yararlı görülmüştür.

Yürütülen bu çalışmanın tümü bir metin kısmı ve gerekli rölöve paftaları ile restitüsyon önerilerinden oluşmaktadır. Rölöve projesi renkli ve siyah-beyaz fotoğraflarla desteklenmiştir. Konuya açıklı getirebilecek serbest el çizimlerine de yeri ve sırası geldikçe başvurulmuştur.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

TEKFUR SARAYI'nın, İstanbul'daki sivil mimarlık anıtları arasında ayakta kalabilmiş tek örnek olma özelliğini taşıması, surlar ile kaynaşan bir mimariye ve stratejik bir konuma sahip bulunması ayrıca İstanbul Belediyesi ile T.A.Ç. Vakfı'nın işbirliği yaparak şu günlerde gündeme getirdikleri - surlardaki restorasyon çalışmalarının başlaması olayı- konunun ilginçliğini, çekiciliğini ve güncelliğini ön plana çıkararak bizleri bu konunun seçimine dolayısıyla da araştırmalarına yöneltmiştir.

Bu çalışmada "bilimsel metodlar ile araştırma" kuralları uygulanarak konunun olabildiğince derinlemesine olarak ele alınması ve incelenmesi yoluna gidilmiştir.

Bu yapılırken öncelikle geçmişte yapı üzerinde araştırma yapan kişi ve kuruluşların yayınları derlenerek bugüne değin oluşturulan bilgi birikimi ortaya konmuş; derlenen bu bilgiler ile bizlerin gözlemleri ve incelemeleri sentezlenerek yapı hakkında önemli bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Konunun daha iyi tanımlanabilmesi ve yapının bugünkü durumunun açıklıkla gözler önüne serilebilmesi için ise bilimsel yöntem kullanılarak bir Rölöve çalışması gerçekleştirilmiştir. Rölöve çalışmasında gerekli ve ulaşılması mümkün olan her noktanın çeşitli yöntemlerle ölçümleri yapılmış, bu ölçümlerler 1/50 ölçekli olarak paftalar üzerine hassasiyetle aktarılarak olabilecek hata paylarının minimum düzeyde tutulmasına çaba sarfedilmiştir.

Rölöve yaklaşık 500 adet renkli ve siyah-beyaz fotoğraf ile desteklenmiştir.

TEKFUR SARAYI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARIN KISA DEĞERLENDİRMESİ

Yapı hakkında bugüne dek birçok araştırmacının çalışma ve inceleme yapmalarına karşılık, konuya derinlemesine olarak açıklık getirici somut çalışmaların azlığı ve yetersizliği dikkat çekicidir. Genellikle kapsamlı anlatımların yerine, makale türündeki kısa ve ana hatlı bilgi aktarımları daha çok tercih edilen bir yöntem olmuştur.

Şurası da bir gerçektir ki; yapı daha çok mimarların değil, sanat tarihçilerinin ve -kısıtlı da olsa- arkeologların ilgisini çekmiştir. Genellikle bu incelemeler mimarî bakış açısı ve yaklaşımlarından uzak, görsel ve bazı tahminlere dayalı anlatım ağırlıklıdır.

Konu Bizans mimarisine ait bir yapı olduğundan, bu türde hayli geniş bilgiye sahip olan Prof.Dr.Semavi Eyice akla ilk gelen isimdir. Yerli kaynaklar terandığında, yapı üzerine en çok eğilen kişinin kendisi olduğu ortaya çıkmaktadır¹. Birçok makalelerinde yapıyı çeşitli yönleriyle okurlarına tanıtmaya çalışmıştır. Ancak bunun yanı sıra konu ile ilgili bilgileri sunarken makale sınırları içinde kalmak gerekliliği ile fazla ayrıntıya girememiştir.

Yerli kaynaklar içinde bu tarihî eser hakkındaki en detaylı ve ciddi araştırmaya İst.Ün.Ed.Fak.Sanat Tarihi Bölümünde rastlamaktayız. Ayten Draman'ın 1962 yılında, bir Sanat Tarihi Lisans Tezi olarak gerçekleştirdiği "İstanbul'da Tekfur Sarayı" adlı çalışma yapıyı birçok

---

1. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.34-37. ve diğer makaleleri.

yönleriyle ortaya koyan oldukça geniş kapsamlı bir incelemedir.¹ Bibliyografyasında yerli - daha çok yabancı - kökenli çok sayıda kaynak gösterilmiştir. Yapının o günkü (1962) durumunun anlatımı Tez Kitapçığının ağırlığını oluşturmaktadır. Bu bölümde daha çok dış cephe ve bezeme özellikleri anlatımlarına dayalı bilgilerin ağırlığı göze çarpar. Tez, sanat tarihi çalışması olarak ele alındığında başarılı ve geniş kapsamlı olarak yorumlanabilir. Bunun yanında mimarî açıdan tekrar ele alınarak incelenmesi ve eksiklerinin giderilmesi gereken bazı bölümleri de vardır.

Ayvansaray - Blachernae Saraylar Bölgesinde kazı ve incelemelerde bulunan Feridun Dirimtekin ise TEKFUR SARAYI yakın çevresinin toprakaltı arkeolojisi ile ilgili bir kişidir². Bölgedeki o döneme ait birçok kalıntının içeriğini yayımladığı makalelerde ortaya koyarak konuya ışık tutmuştur.

Yapı üzerindeki en son çalışmayı ise İst.Tek.Ün.Res-torasyon Bölümünden üçlü bir grup³ 1987 yılının başlarında I.Dönem çalışması olarak gerçekleştirmiştir.

Yabancı kaynaklara gelince, yerli kaynaklara oranla sayılarının çok daha fazla olmalarına karşılık, içerikleri bakımından - bazıları hariç - çok sınırlı kalmaktadırlar.

Bu konu daha çok 20.yy başlarında İstanbul'a gelen araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bunlar arasında yer alan Gurlitt⁴, Wulzinger⁵ ve Millingen⁶

-
1. Draman, "İstanbul'da Tekfur Sarayı".
  2. Dirimtekin, "Ayvansaray (Blachernae)'deki İmparator Sarayları...", s.18-23. ve diğerleri
  3. Dilek Sarı, Mehmet Ardal, A.Fitnat Ataç'ın L.Ü.Rest.Prj.
  4. Gurlitt, Die Baukunst Konstantinopels, cilt 1 ve cilt 3.
  5. Wulzinger, Eyzantinische Baudenkmaeler Zu Konstantinopel.
  6. Millingen, Byzantine Constantinople, The Walls of The City.

en önemli araştırmacılarıdır. Özellikle Wulzinger'in incelemesi bu konudaki diğer yabancı kaynakların içinde en geniş kapsamlı olanıdır.

Danimarkalı Mimar Engqvist¹ ve beraberindeki bir grup mimar ise yapının o güne dek yapılan en sağlıklı çizimlerini gerçekleştirmişlerdir.

Diğer birçok yabancı kaynak ise, yapıyı tanıtırken yapının avluya bakan ön cephesindeki bezeme ve süslemelerinden bahsetmekle yetinmiş, diğer bölümlerine hiç değinilmemiştir.

İsimplendirme ve özellikle tarihlendirme konularında ise genellikle tahminlere dayalı varsayımlar ileri sürülerek konuya açıklık getirilmek istenilmiş, fakat böylelikle ortaya çıkan gelişkilere de hiçbir zaman kurtulunamamıştır.

TEKFUR SARAYI hakkındaki bundan önceki çalışmaların neler olduğu ve değeriendirilmeleri ileride yeri geldikçe daha detaylı ve ayrıntılı bir biçimde açıklanacaktır.

---

1. Engqvist, "Tekfur Seraillet".

2. BÖLÜM

TARİHÇE

TEKFUR SARAYI'NIN ADI İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR

İlk yapıldığı devirde ve sonraki Bizans döneminde bu yapının hangi isimle anıldığını bugün kesin olarak bilemiyoruz. Tarihsel süreç içinde yapılan anıtsal yapılar genellikle yaptırانların ismi ile anılmaktadırlar. Oysa üzerindeki incelemeler halâ devam eden bu yapının ne zaman ve kimin tarafından yaptırıldığı kesinlikle bilinemediğinden çeşitli kaynaklarca çok değişik isimlerle anılmaktadır.

Fetih döneminde Sarayın Bizans İmparatorları tarafından resmî iktisatgâh olarak kullanıldığının bilinmesi¹ Saraya TEKFUR adının verilmesinde etken olmuştur. Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu döneminde Bizans İmparatorluğunun bağımsız Valilerine ve Hristiyan Beylerine TEKFUR ismi veriliyordu². Kelimenin kökeni Ermenice'den gelmektedir. -THAKAUUR- Kral manasını taşır³. Tarih içinde bu isim Türklerce değiştirilerek TEKFUR olarak anılmıştır. Halk dilinde ise burası TEKİR Saray'dır⁴.

Bu isimlerden hangisinin doğru hangisinin yanlış olarak kullanıldığının tartışmasını sonuç bölümüne bırakarak burada bazı kaynakların kullandıkları isimleri vermekle yetineceğiz.

-
1. Dranan, s.15.
  2. ibid.
  3. ibid.
  4. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.35.

- Gurlitt ; VII. Constantinos Porphyrogennetos Sarayı olarak kabul eder. Ayrıca Gyllius'un Hebdomon Palast (Hobdemon Sarayı) olarak adlandırdığından bahseder ¹ .
- Mamboury ; Tekfur Sarayı veya Prens Sarayı olarak adlandırıyor. Bunun yanında burasının Manuel Comnene Sarayı olabileceğini söyler ² .
- Diehl ; Yapıdan bahsederken şu üç ismi kullanmaktadır : - Belisarie Sarayı
- Constantin Porphyrogennetos Sarayı
- L'Hobdemon Sarayı ³ .
- Arseven ; İki isim kullanır :
- Belisarie Sarayı ve
- L'Hobdemon Sarayı ; "Gotların Kuzey'den inişleri sırasında Got yardımcı birliklerinden 7.Bölük hep aynı yerde kamp kuruyor. Kamp yeri bu yapının bitişik olduğu Sur Duvarlarının önüdür." diyerek, böylece Sarayın o isimle anıldığını savunur ⁴ . Ayrıca, bazı kaynakların varsayımlarına dayanarak Bizans devrinde yapıda büyük onarım yapanın İmparator Jüstinyen olduğunu, Sarayın adlandırılmasında da "Platium Justinani" isminin bu nedenle kullanılabileceğini söyler ⁵ . Fakat kaynak belirtmez.

---

1. Gurlitt, Cilt 3, s.7.
2. Mamboury, s.387.
3. Diehl, s.243.
4. D'Jelal Essad, s.126.
5. ibid.

- Jackson ; "Çeşitli kaynaklarda Belisarius Sarayı olarak geçiyor" derken, o da somut bir kaynak belirtmez.¹
- Wulzinger; Bugün de kullanılan TEKFUR SARAYI ismini kullanmakla yetinir.²
- Eyice ; " Bizans dönemindeki orijinal adı bilinmiyor, fakat Türk devrinde Tekfur Sarayı olarak adlandırılıyor " ³ demektedir. Başka bir makalesinde ise yabancılardan XVI.yy'a kadar "Platium Constantin", XVI.yy'dan sonra ise "Porphyrogenetos" Sarayı olarak adlandırdıklarını açıklar ⁴ . Bazı kaynakların da XIV. ve XV. yy.larda burasını "Porphyrogenetos Evi" olarak isimlendirdiklerini belirtmektedir ⁵ . Yine değişik bazı kaynakların burasını "Yüksek Saray" olarak tariflediklerini bildirir ⁶ . Yukarıda bahsettiğimiz isimlendirmeleri açıklarken hangi kaynakların hangi isimleri kullandığını belirtmemektedir.
- Samih Rifat; TEKFUR SARAYI ismi en yaygın olanıdır derken, -"Constantinos Porphyrogenetos Sarayı" olarak yanlış tanımlamalar yapılmıştır - fikrini savunur. Ayrıca, burasının Manuel Comnenos'un belgelerde adı geçen Yüksek Saray olabileceğini belirtir ⁷ .

---

1. Jackson, s.140.

2. Wulzinger, s.64.

3. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", s.520

4. idem, "Tekfur Sarayı", s.35.

5. ibid.

6. ibid.

7. Rifat, s.16.

Dirimtekin ; TEKFUR SARAYI'nın "Constantin Porphyrogennete" Sarayı olduğunu düşünür; ve birçok kaynağın da yapıdan aynı isimle bahsettiğini vurgular. Fikrini desteklemek için ise; birçok kayıta yer alan "İmparator Constantin Porphyrogenneta oğlu Romanos için eski saraylardan daha büyük ve muhteşem bir saray yaptırttı" şeklindeki ifadelerin bu isimlendirmeyi desteklediğini belirtmektedir.¹ .

Draman ; TEKFUR SARAYI isminin Türklerce verildiğini belirtir. Fetihden sonra ise yapının "Constantinos Sarayı" olarak adlandırıldığını söyler. XIV. ve XV. yy. Bizans tarihçilerinin ise Saraydan Porphyrogennetes Sarayı olarak bahsettiklerini açıklamaktadır.² .

---

1. Dirimtekin, "Tekfur Sarayı..." s.42.
2. Draman, s.15, 16.

İSTANBUL'DA BİZANS SARAYLARI¹

İstanbul'da iki büyük saray kompleksi bulunmaktadır:

1. Büyük Saray Kompleksi (Sultanahmet Bölgesi- ilk bölümleri IV.yy başları).
2. Blachernae Saray Kompleksi (Ayvansaray Bölgesi- ilk bölümleri VI.yy başları).

Manganoi Sarayı	: Topkapı Sarayı'nın deniz tarafındadır. (Büyük Saray'dan Blachernae'ya geçilmeden önce bir süre kullanılmıştır.
Antiochos Sarayı	: Büyük Saray Kompleksi içinde, bugün Adliye'nin bulunduğu yerde.
Botaniates Sarayı	: Bugünkü İstanbul Erkek Lisesinin yakınlarındadır.
Bryas Sarayı	: Bostancı yakınlarında geniş bir alana yayılmış harabe durumunda (İmp.Theophilos IX.yy'da yazlık olarak yaptırmıştır.
Daphne Sarayı	: Büyük Saray Kompleksi içinde Sultanahmet Camisi Avlusu altında.
Magnaura Sarayı	: Büyük Saray Kompleksi içinde. (İmparatorun Elçileri kabul ettiği bölüm).
Boukaleion Sarayı	: Büyük Saray Kompleksi içinde, Çatladıkapı yakınlarında.
Tekfur Sarayı	: Blachernae Saray Kompleksi içinde.

---

1. Rifat, s.16, 17.

İSTANBUL DIŞINDAKİ ÖNEMLİ BİZANS SARAYLARI

- Comnenos Sarayı (Trabzon) XIII.yy.
- Mistra Despotlar Sarayı (Mora) XIV. yy.
- Nymphaion Sarayı (İzmir yakınlarında KemalpaŐa) XIII.yy.

Tekfur Sarayı ile en çok benzerliği NİF Sarayı olarak adlandırılan bu yapı göstermektedir. Dikdörtgen planlı kitlevi bir yapıdır¹. Tekfur Sarayı ile benzerliği olarak Şu özellikleri sayabiliriz:

- Açıklıkta inşa edilmiştir.(Atriumu yoktur)
- Çok katlıdır.
- Zemin katı tonozla örtülüdür.
- Pencereler kemerli nişler içindedir.
- Üst kat cepheleri (Polikron) biçimdedir².
- İÇ cephede bir merdiven yer almakta idi².

- Melnik Evi (Makedonya)

---

1. Draman, s.47.

2. ibid.

TEKFUR SARAYI 'NIN BİZANS SARAY MİMARİSİNDEKİ ÖNEMİ

Tarihi yarımada üzerinde yer alan Bizans Başkentinin, iki ayrı önemli saray yerleşim bölgesi vardı. Bunlardan birincisi; bugünkü Sultanahmet ve civarına yayılmış durumda bulunan ve "Büyük Saray" adı ile anılan yapılar kompleksinin yer aldığı bölgedir. Diğeri ise; bugünkü Edirnekapı - Ayvansaray - Balet arasında kalan ve BLACHERNAE olarak adlandırılan alandır.

Bizans İmparatorlarının X.yy sonlarına kadar kesintisiz bir biçimde kullandıkları Büyük Saray¹ 'dan hangi nedenlerle ayrıldıkları, burasını ne amaçlarla terkettikleri ve niçin BLACHERNAE Bölgesini seçtikleri bugün için henüz tam manasıyla açıklanamamıştır. Aradan geçen yaklaşık yüz yıllık bir devre içinde ise buradan tamamen kopularak yönetim merkezi BLACHERNAE Bölgesine taşınmıştır. Halâ cevap bekleyen ve aydınlatılması gereken bu konu bizim esas çalışmamızın sınırları dışında kaldığından burada çok kısaca değinmekle yetinilmiştir.

Bizans İmparatorları XII.yy başlarından başlayarak hükümdarlıklarının sonuna kadar burada yerleşmişlerdir². Buradaki saraylar topluluğunun en önemli ve ayakta kalabilmiş yapısı ise hiç kuşkusuz TEKFUR SARAYI adı ile anılan yapıdır.

---

1. Eyice, "Türkiye 'de Bizans Sanatı", s.519, 520.

2. ibid.

TEKFUR SARAYI yalnızca Blachernae Bölgesi içinde değil, İstanbul'daki Bizans saray yapıları arasında da günümüze değin en iyi bir biçimde korunmuş tek örnek olma özelliğini taşır.

Yapıldığı dönemin sivil yapı karakterlerini çok büyük bir ölçüde bünyesinde taşımasının yanında araştırmacılar için gerekli fizikî verileri mimarî açılarından da üç boyutta verebilmektedir.

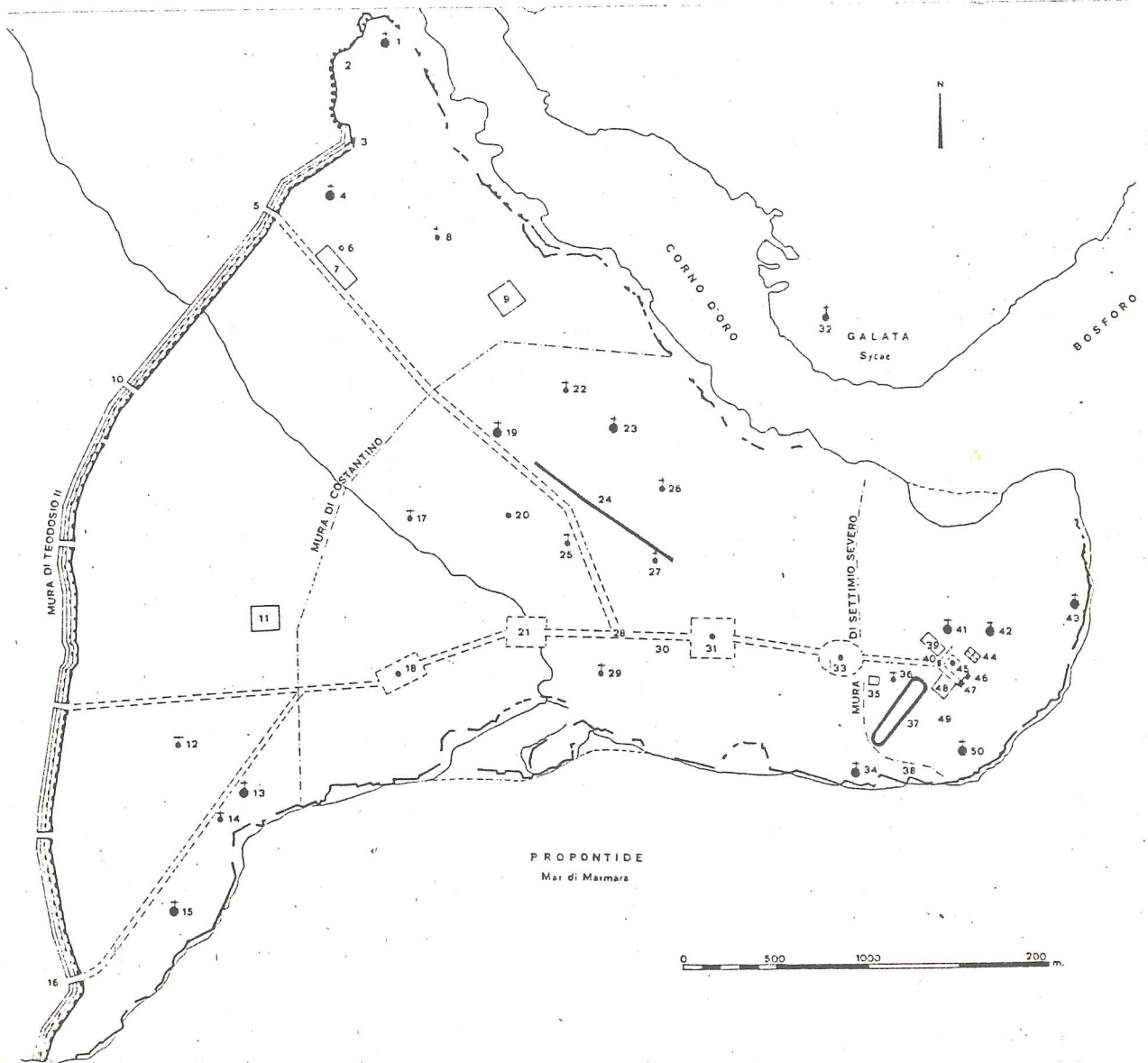
Savunma artı ikamet fonksiyonlarını birlikte içermekte olan yapı Surlar ile yapısal ve mekânsal olarak kaynaştırılmış bir mimarî düzen ortaya koyar.

Yukarıda çok genel ve anahatları ile değerlendirilen "Yapının Bizans Mimarisindeki Önemi" bölümünün, sınırlı paragraflar içinde açıklanmağa çalışılması şu an için yeterli olmayabilir. Bu konu ileride, yeri geldikçe tüm yönleri ile derinlemesine olarak ele alınıp incelenecek, böylelikle yapının Bizans mimarisi içindeki taşıdığı önem de daha belirgin bir biçimde ortaya konabilecektir.

TARİHİ YARIMADADAKİ GEÇ ROMA VE BİZANS DEVRİ ANITLARI
(MANGO'dan)

Constantinopoli, pianta della città medievale.

1. Santa Maria delle Blaherne | 2. Palazzo delle Blaherne | 3. Tekfur Sarai | 4. San Salvatore in Chora | 5. Porta Carisia | 6. Cisterna Keragionrik | 7. Cisterna di Ezio | 8. Santa Maria Pammakaristos | 9. Cisterna di Aspar | 10. Porta di San Romano | 11. Cisterna di San Mocio | 12. Sant'Andrea in Crisi | 13. Santa Maria Peribleptos | 14. Santi Carpos e Pappulos | 15. San Giovanni di Studio | 16. Porta d'Oro | 17. Monastero di Lips | 18. Foro di Arcadio | 19. Santi Apostoli | 20. Colonna di Marciano | 21. Forum Boris | 22. San Salvatore Pantepoptes | 23. San Salvatore Pantocratore | 24. Acquedotto di Valente | 25. San Polieuto | 26. Kilise Cami | 27. Kalunderhane Cami | 28. Philadelphion | 29. Monastero del Myrelaion | 30. Tetrapylon | 31. Forum Tauri | 32. Arap Cami | 33. Foro di Costantino | 34. Santi Sergio e Bacco | 35. Cisterna Binbir Direk | 36. Sant'Eufemia | 37. Ippodromo | 38. Bucoleon | 39. Basilica | 40. Milion | 41. Santa Maria Chalkeprateia | 42. Sant'Irene | 43. San Giorgio della Mangana | 44. Santa Sofia | 45. Augustaion | 46. Senato | 47. Chalke | 48. Terme di Zeuxippe | 49. Palazzo Imperiale | 50. Nea Ekklesia.

(HARİTA 1)

BLACHERNAE SARAYLAR BÖLGESİNDE YER ALAN YAPILAR ¹

- THEOTOKOS Kilisesi
  - AYAS SAROS CHAPELL (Ayas-Saros Şapeli)
  - ESKİ AYAZMA
- Bu üç yapı burada dini bir merkez oluşturmakta idiler.
- TRICLINOS (Ayas Saros tribünlerinde)
  - DANUBE Sarayı
  - Imp. ANASTASIOS Sarayı (Yüksek Saray)
  - OKEANOS Sarayı
  - PORTIQUE JOSEPHITE (Portikli rampalı yol)
  - Imp. ALEXI COMNENE Sarayı
  - CONTREFORT (ANEMAS hapishanesi)
  - Imp. CONSTANTIN PORPHYROGENETE Sarayı (TEKFUR Sarayı)
  - Imp. MANUEL COMNENE Sarayı
  - ELACHERNES Ayazması
- Bunlerin yanında bu bölgede yapılan kazılarda muhtelif büyüklüklerde galeriler de ortaya çıkarılmıştır.

---

1. Dirimtekin, "Ayvansaray (Elachernae)'deki İmparator Sarayları...", s.18 -20.

AYVANSARAY (BLACHERNAE) İMPARATOR SARAYLARI
BÖLGESİNDEKİ YAPILAR (DİRİMTEKİN'den)

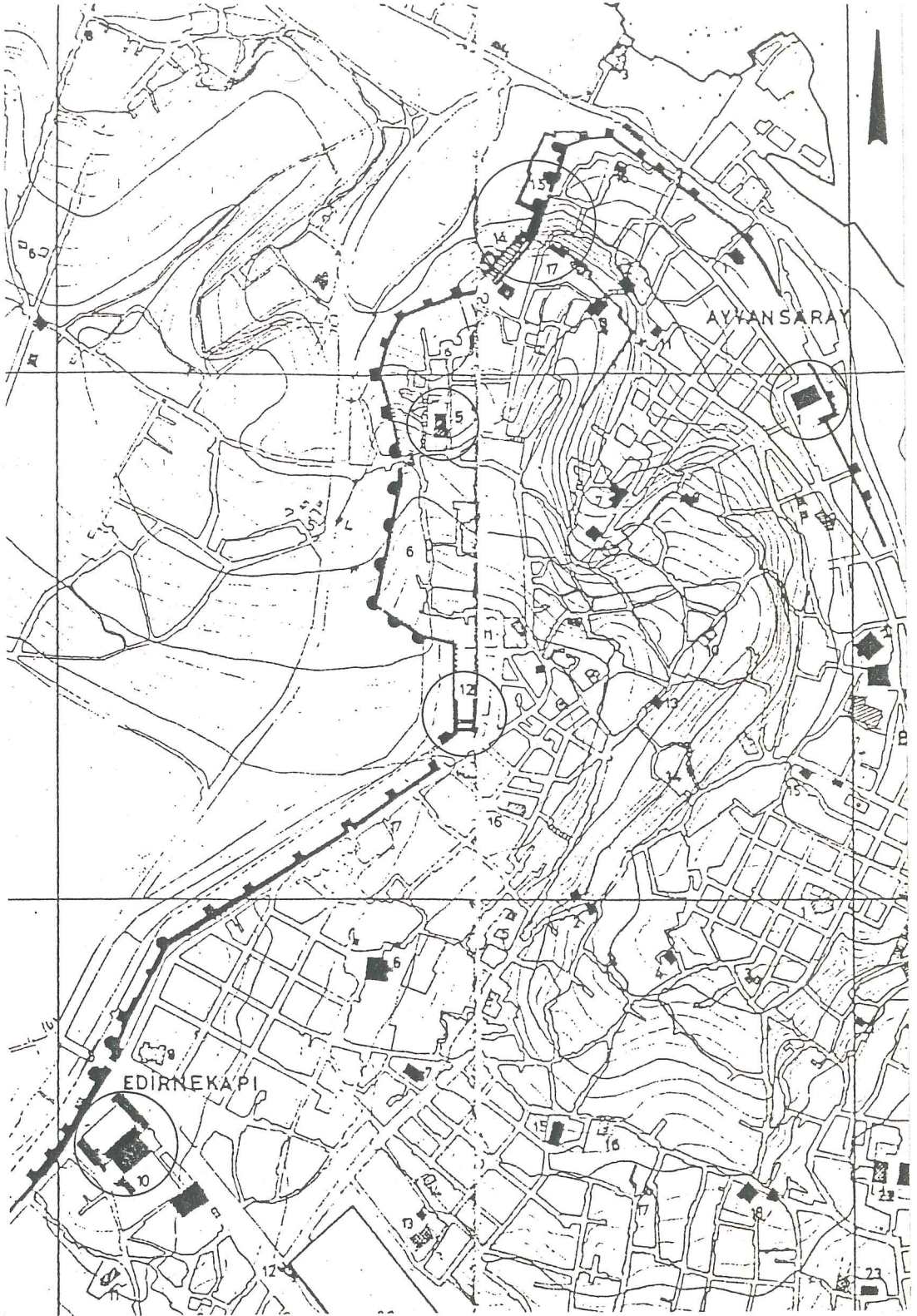
F. DİRİMTEKİN

AYAZMA

(HARİTA 2)

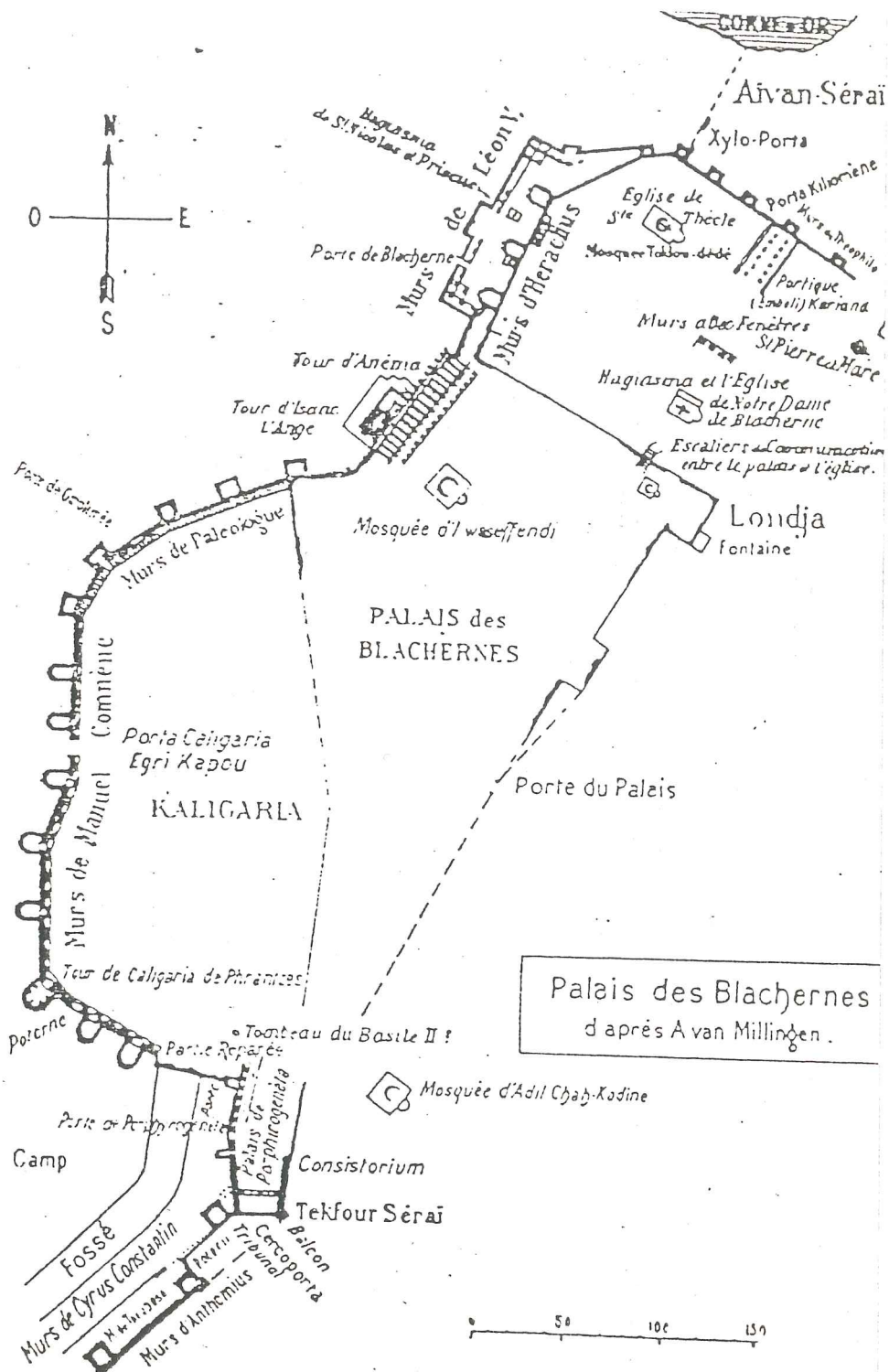

BLACHERNAE SARAYLAR BÖLGESİNDE YER ALAN YAPILAR
(MÜLLER - WIENER'den)

(HARİTA 3)

BLACHERNAE SARAYLAR BÖLGESİNDE YER ALAN YAPILAR
(MILLINGEN'den)

(HARİTA 4)

TEKFUR SARAYI 'NIN KONUMU

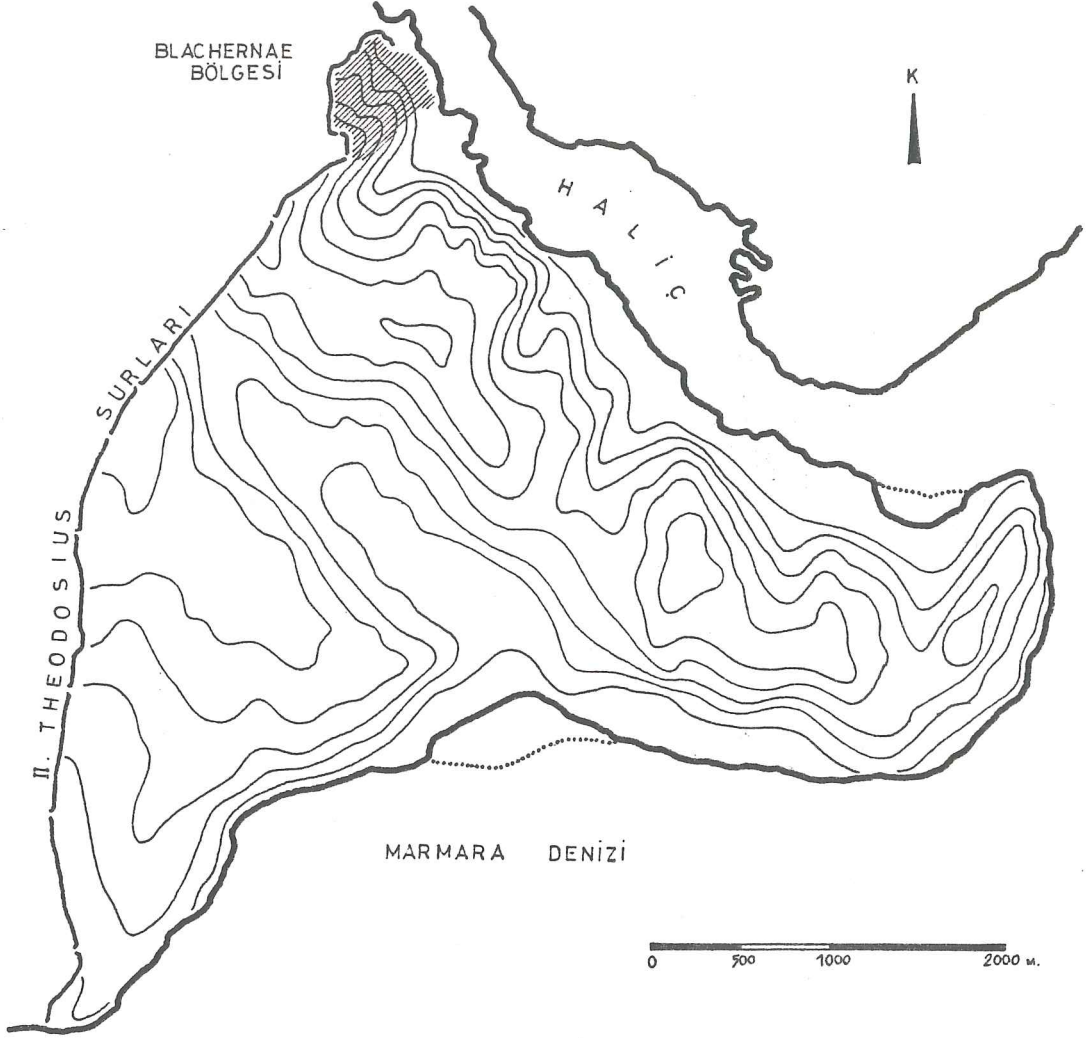
Tarihi yarımada sınırları içerisinde en çok sözü edilen yerlerden birisi de BLACHERNAE bölgesidir. Bugünkü Avcıbey, Molla Aşkî ve Atik Mustafa Paşa Mahallelerini içine alır. Bölgeyi Doğuda, Balat-Ayvansaray arasında uzanan Haliç Kıyı Surları; Batıda, Manuel Comnenos Surları; Kuzeyde, her iki surun birleşim noktası ve Ayvansaray yerleşmesi; Güneyde ise Tekfur Sarayı ile Balat arasındaki bir hat sınırlar (H.5).

Genel tanımı ile bu yer tarihî yarımadayı çevreleyen surların en Kuzey'deki düğüm noktasının Güneyinde kalan bölgedir. Bu alanın topoğrafik yapısı incelendiğinde Haliç'e bakan tatlı meyilli bir yamaç üzerinde yer aldığı görülür. Güneyinde ise, Haliç'e dik uzanan bir vadi ile sınırlanmaktadır.

Önceleri sur dışında gelişen bir mahalle görünümündedir burası. Daha sonraları ise surların genişletilmelerinin ardından surlar içinde kalmış, elverişli konumu ile Bizans İmparatorlarının en gözde saraylarının yapıldığı bir bölge halini almıştır. Daha da ileriki tarihlerde ise artık burası BLACHERNAE SARAYLAR BÖLGESİ adı ile anılacaktır.

İnceleyeceğimiz TEKFUR SARAYI ise işte bu bölge yapıları arasında yer almaktadır. Ayrıca, günümüze kadar en iyi şekilde korunmuş örneklerden birisi olma özelliğini de taşımaktadır.

Bugün TEKFUR SARAYI adı ile anılan yapı, Bizans tarihî yarımadasının Kuzey bölümünde yer alan BLACHERNAE SARAYLAR BÖLGESİ'nde, İstanbul'un 6.Tepesinin -eski adı KHARSIA PLYE¹, bugünkü adı Edirnekapı- Halice bakan yamaçlarında ve Ayvansaray'ın Güney bölümündedir.

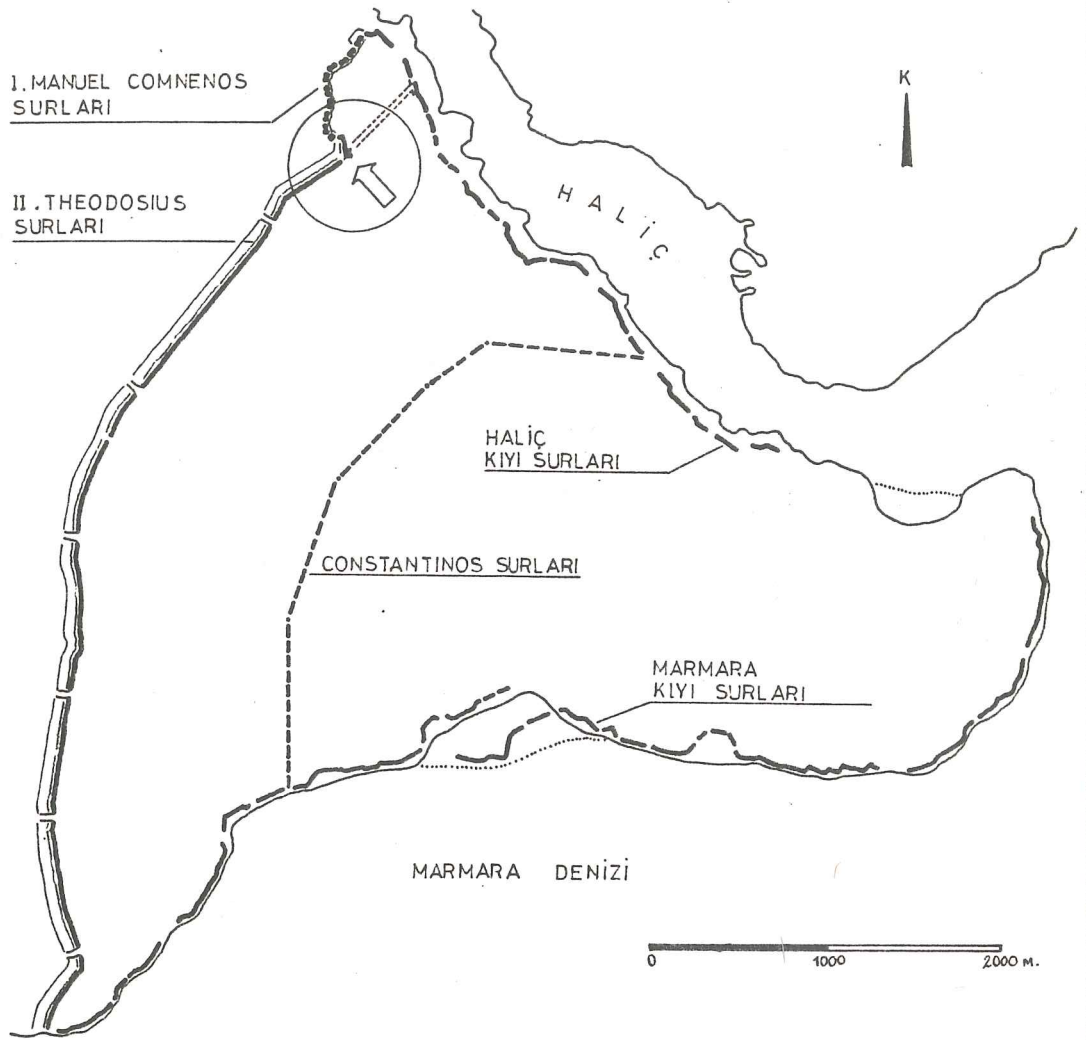

TARİHİ YARIMADANIN TOPOĞRAFİK DURUMU (HARİTA 5)

Marmara'dan Ayvansaray'a kadar uzanan Kara Surlarına bitişik, denize hakim olduğu kadar Surların dışındaki araziye de hakim bir konumdadır.

1. Dröman, s.11,12.

Daha detaylı bir anlatımla, Marmara'dan Güneydoğu-Kuzeybatı doğrultusunda Halice kadar uzanan önu hendekli II.THEODOSIUS Surlarının bitim noktası ile ¹, önünde hendek bulunmayan COMNENOS Surlarının başladığı - düğüm noktasında - yer alır (H.6) ².

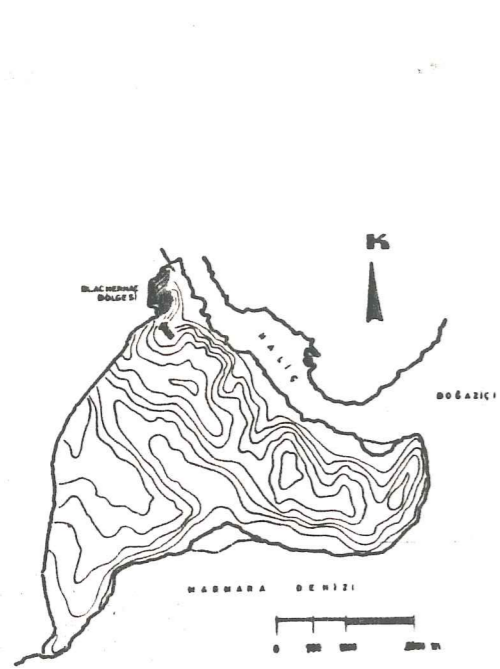
TARİHİ YARIMADADAKİ SURLAR

(HARİTA 6)

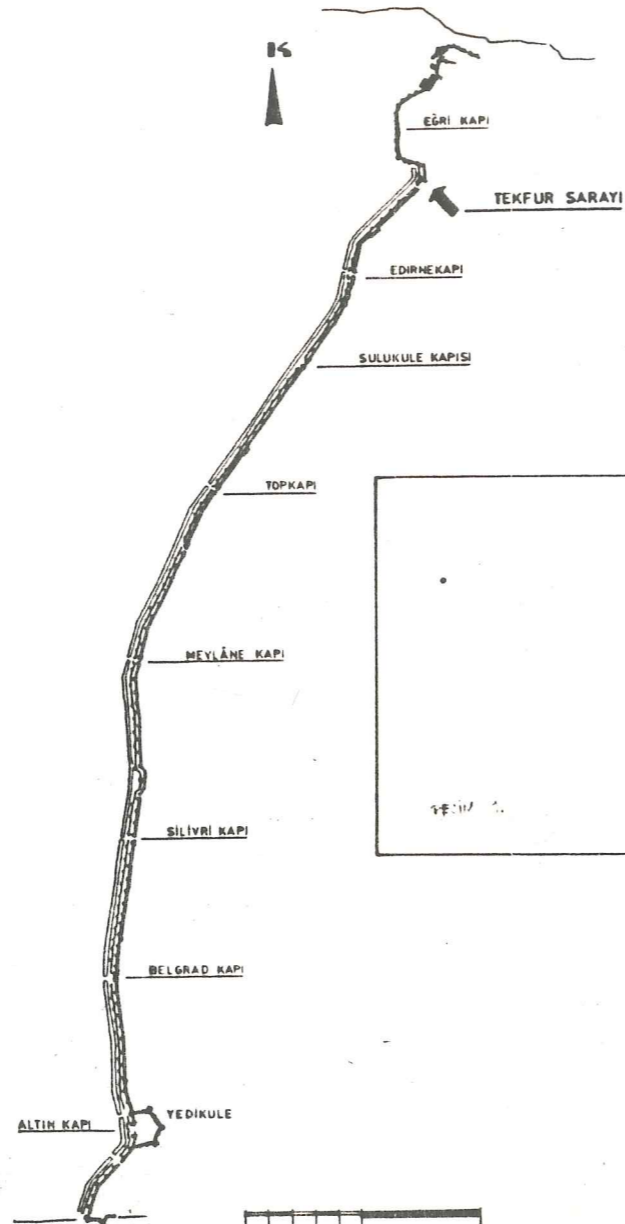
1. "Tekfur Sarayı", s.17.
2. Gurlitt, Cilt 3, s.7.

TEKFUR SARAYI RÖLÖVE PROJESİ MART 1955

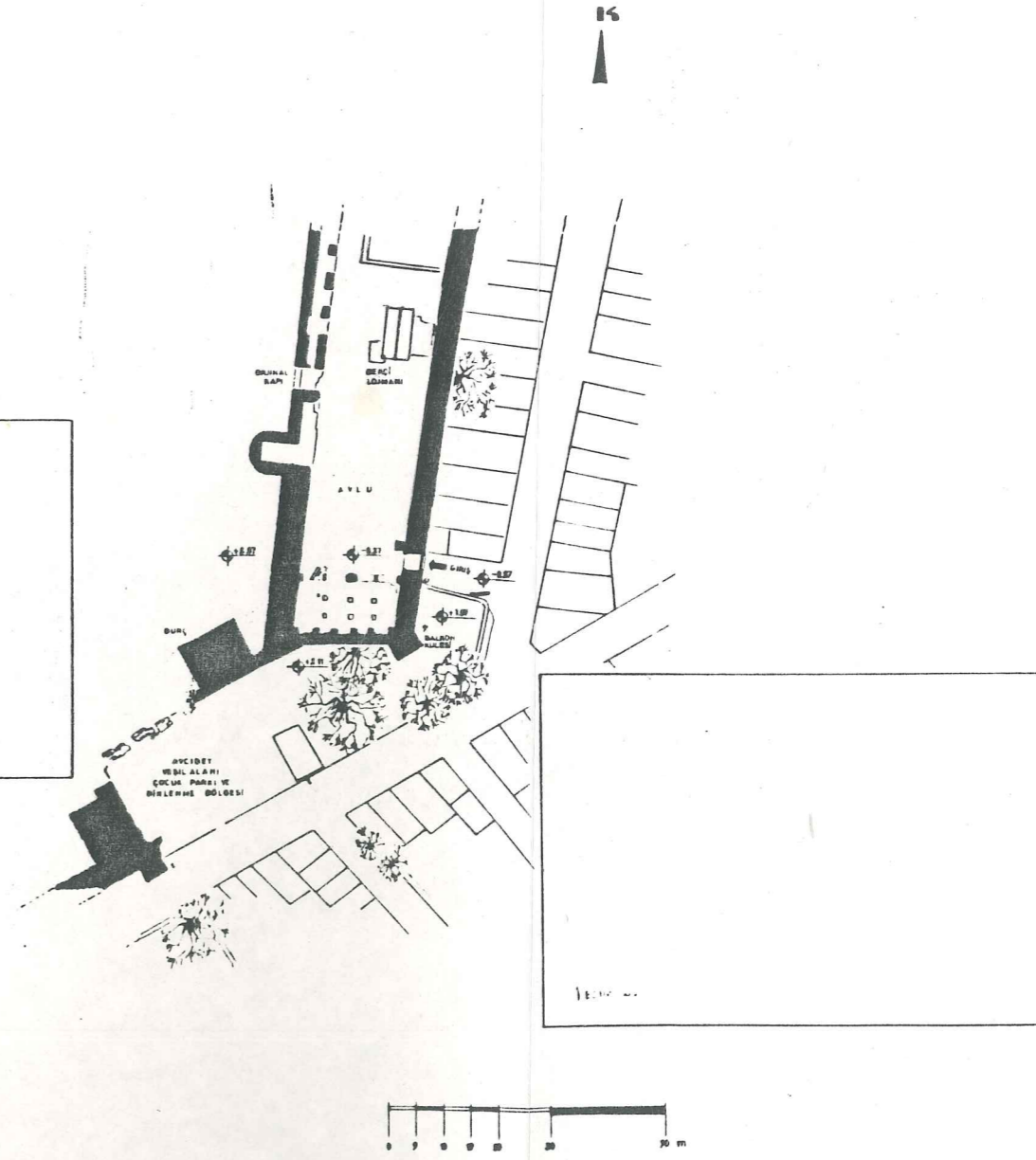
MİMAR F. selim RAMAZANOĞLU

TARİHİ YARIMADANIN TOPOGRAFIK YAPISI VE BLACHERNAE BÖLGESİ

TEKFUR SARAYININ SURLAR ARASINDAKİ GENEL YERLEŞİM DÜZENİ

TEKFUR SARAYI VAZİYET PLANI

YAPIM TARİHİ İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR

Bugün araştırmacıların üzerinde en çok durdukları konulardan bir tanesi de yapının tarihlenmesidir. Ne yazık ki elimizde herhangi bir orijinal belgenin bulunamayışı bu konuyu daima tartışmalara açık tutmuş, konuya bugüne kadar da kesinlik kazandırılmamıştır. Tarihsel verilerin ve belgelerin yetersizliği araştırmacıları genellikle varsayımlara dayalı olarak birtakım sonuçlara gitmeğe zorlamış bu nedenle de çok çeşitli tarihler ortaya atılmıştır. Bu tarihlerin en eskisi II.Theodosius devrine (408-450) yani V.yy'a kadar inmektedir¹.

İleriye sözünü edeceğimiz ve çeşitli kaynaklara dayanılarak verilen tarihlerin henüz kesinlik kazanmamış olmaları nedeniyle "ilk inşa tarihi varsayımları" olarak değerlendirilmeleri daha doğru olacaktır. Bu varsayımların yapının tarihçesine girmeden önce ortaya konarak irdelenmelerinin bizleri daha sağlıklı sonuçlara götüreceği düşüncesindeyiz. Şimdi bir anlamda tarihçe bölümünün başlangıcını oluşturan ve önemli bazı kaynaklardan alınan değişik düşünce ve varsayımlara yer vermek istiyoruz.

Eyice ; Yapının Comnenoslar Sülalesi devrinde I. Manuel Comnenos (1143-1180) tarafından yaptırılmış olduğunu bildirir².

1.D'Jelal Essad, s.126.

2. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", s.520

Kayıtlarda İmparator I.Manuel Comnenos'un ilk karısı Alman asıllı Bertha von Sulzbach'ın (Prenses Eirene) isteği üzerine yaptırttığı ve "Alman Prensesinin Evi" olarak nitelenen sarayın burası olması gerektiğini söyler¹. Böylece yapının Prenses Eirene'nin Bizansa gelişi (1146) ile ölümü (1160) arasındaki bir tarihte yapılmış olması gerektiği fikrini savunur². Karşıt bir görüş olarak ise İmparator VII. Constantinos (913-959)'un da lâkabının Porphyrogennetos olduğu düşünülerek önceleri bu binanın onun tarafından yaptırılmış olabileceği ileri sürülmüştür³. Gerçekten de bazı kayıtlarda VII.Constantinos'un oğlu Romanos (920-944) için " aşırı derecede muhteşem" bir saray yaptırttığı geçmektedir⁴. Eyice, daha yeni araştırmacıların ise mimârî süsleme ve bezemeden yola çıkarak XIII.yy sonunda VIII. Mikhail (1259-1282)'in oğlu için yaptırılmış bir saray olabileceğini öne sürdüklerini açıklar⁵.

Dirimtekin ; Yapının ilk inşa tarihinin kesinlikle bilinemediğini, çegitli kaynakların VII.yy'dan XIV.yy'a kadar tarihlene yaptıklarını anlatır⁶. Bununla beraber yapının üç ayrı inşa devri olduğunun kabul edildiğini en alttaki inşaatın ise X.yy'a ait olduğunun bilindiğini söylemektedir⁷.

1. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.34.

2. ibid. s.35.

3. ibid. s.34.

4. ibid.

5. ibid.

6. Dirimtekin, "Ayvansaray (Blachernae)'deki İmparator Sarayları...", s.18.

7. ibid.

Bunları açıklarken bu yargıya nasıl ulaştığını belirtmez. Dirimtekin, İmparator I.Comnenos (1143-1180) devrinde yapılmış olabileceği düşüncesine karşıt görüş olarak şunları söylemektedir: " Vaktiyle buraları ziyaret eden seyyahlar adı geçen bu sarayın denizin yakınında olduğundan bahsetmektedirler. Denizden 600 metre uzakta diye sözü edilen bu saray bugünkü Tekfur Sarayı clamaz. Çünkü burası denizden sözü edilen 600 metrelik mesafenin hayli ötesinde kalır"¹.

Samih Rifat; XI veya XII.yy'dan -Crtagağdan- kalmıştır² demektedir. Kimin tarafından ve ne zaman yaptırıldığıının kesinlikle bilinmemesine karşılık Comnenoslar döneminden ve büyük bir olasılıkla I. Manuel Comnenos (1143-1180) devrinden kalmış olabileceğini bildirir³.

Halil Ethem; XI veya XII. yy'lardan kalmadır⁴ der.

Draman ; Önce aşağıdaki üç önemli görüşü vurgular:

- Sarayın ilk inşa tarihi X-XIV.yy lar arasındadır.
- Sur duvarları Saray duvarları kadar eskidir.
- Palailogos'lar devrinde çok esaslı tamir görmüştür⁵. Ve bu görüşlerin ardından yapıyı XII.yy'a tarihler.

---

1. Dirimtekin, "Ayvansaray (Blachernae)'deki İmparator Sarayları...", s.19.

2. Rifat, s.16.

3. ibid.

4. Ethem, s.43..

5. Draman, s.53.

Ayrıca 16 ayrı yabancı kaynaktan derleme yaparak bu kaynakların yapıyı nasıl tarihlediklerinin bir listesini ortaya koyar¹.

Bazı önemli yabancı kaynakların bu konudaki görüş ve düşünceleri ise şöyledir:

Wulzinger ; " Tekfur Sarayı eski II.Theodosius (408-450) Surlarının dış duvarlarının zedelenmesinden sonra tamir edilerek ortaya çıkarılmıştır"² şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Bu ifade kesin bir bilgi veren anlatımdan uzaktır. Surların tamir edilmiş zamanı mı yoksa yapıya ait bir tamir döneminden mi bahsedilmektedir? Eğer yapıdan bahsediliyorsa, burada daha önceden bir yapının kalıntıları olması gerekmektedir. Bilindiği gibi bu Surların en önemli onarımı gene bu devirde 447 depreminin ardından Vali Constantinos tarafından yaptırılmıştır³. Öyleyse yapının da bu tarihten sonra ele alındığı ve büyük bir tamir gördüğü, hattâ belki de tamamıyla yenilendiği; bu yenileme tarihinin de ilk inşâ tarihi olarak kabul edilebileceği düşüncesi ortaya atılabilir.

Mamboury ; Tarihlemeyi yapının mimarisine dayanarak verir. ve XI - XII.yy arasında I.Manuel Comnenos (1143-1180) devrinde yapılmış olabileceğini savunur⁴.

1. Draman, s.54,55.

2. Wulzinger, s.65.

3. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", s.517.

4. Mamboury, s.387.

Ayrıca 16 ayrı yabancı kaynaktan derleme yaparak bu kaynakların yapıyı nasıl tarihlediklerinin bir listesini ortaya koyar¹.

Bazı önemli yabancı kaynakların bu konudaki görüş ve düşünceleri ise şöyledir:

Wulzinger ; " Tekfur Sarayı eski II.Theodosius (408-450) Surlarının dış duvarlarının zedelenmesinden sonra tamir edilerek ortaya çıkarılmıştır"² şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Bu ifade kesin bir bilgi veren anlatımdan uzaktır. Surların tamir edildiği zamanı mı yoksa yapıya ait bir tamir döneminden mi bahsedilmektedir? Eğer yapıdan bahsediliyorsa, burada daha önceden bir yapının kalıntıları olması gerekmektedir. Bilindiği gibi bu Surların en önemli onarımı gene bu devirde 447 depreminin ardından Vali Constantinos tarafından yaptırılmıştır³. Öyleyse yapının da bu tarihten sonra ele alındığı ve büyük bir tamir gördüğü, hattâ belki de tamamıyla yenilediği; bu yenileme tarihinin de ilk inşâ tarihi olarak kabul edilebileceği düşüncesi ortaya atılabilir.

Mamboury ; Tarihlemeyi yapının mimarisine dayanarak verir. ve XI - XII.yy arasında I.Manuel Comnenos (1143-1180) devrinde yapılmış olabileceğini savunur⁴.

1. Draman, s.54,55.

2. Wulzinger, s.65.

3. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", s.517.

4. Mamboury, s.387.

- Jackson ; X. ve XII. yy'lar arasında herhangi bir tarihte yapılmış olabileceğini çeşitli kaynakların savunduğunu bildirir. Yıl olarak bir tarihlemede ise 958 ile 1204 arasındaki bir tarihlemeyi kabul eder¹. Bilindiği gibi 958 VII.Constantinos'un tahttaki son günleri, 1204 ise Haçlı istilâlarının başlangıç tarihleridir².
- Gurlitt ; Yapıyı IX.yy'a tarihler³.
- Engqvist ; Yapının mimarisinden yola çıkarak XI.yy'ın başlarına tarihlenmesi gerektiğini savunur⁴.
- Rice ; Bu konuda XII ve XIII.yy'ları verir⁵.
- Diehl ; XI veya XIII.yy demektedir⁶.
- Janin ; ise XII.yy'a tarihlemektedir⁷.

Yukarıda görüldüğü gibi çeşitli kaynaklar çeşitli tarihler ortaya atmaktadırlar. Bunların doğruluk dereceleri henüz tartışılmaktadır. Şurası bir gerçektir ki; yapıyı kesin olarak tek bir tarihe maletmek doğru olmaz. Bunun yerine çeşitli uygulama ve tamir dönemlerini ortaya koymak daha sağlıklı sonuçlar elde etmemize yarayabilir. Bu nedenle, bu konudaki düşünce ve yorumlarımızı yapının tanıtımını yaptıktan sonraki bir sentez bölümü

-
1. Jackson, s.141.
  2. ibid.
  3. Gurlitt, Cilt 3, s.7.
  4. Engqvist, s.102.
  5. Rice, s.178.
  6. Diehl, s.423.
  7. Janin, s.129.

olarak ele alacağımız "Sonuç" bölümüne bırakmak istiyoruz.

Bizans İmparatorlarının XI.yy başlarından sonra Büyük Sarayı terk ederek Blachernae Bölgesine taşındıklarını ve XII.yy'dan itibaren ise bu bölgeyi kullandıklarını¹ daha önce belirtmiştik. Blachernae'deki Saraylar kompleksinin bir parçası (pavyonu) olarak nitelenen bu yapının kullanım özellikleri doğal olarak diğer saray yapılarından ayrı olarak değerlendirilemez. Ancak, Tekfur Sarayının bazı ayrıcalıklı kullanım özelliklerine de sahip olduğunu görüyoruz. Bunlardan birisi, İmparatorun burayı daimi ikametgâh olarak kullanmadığıdır. Bilindiği gibi ana kitlenin yaklaşık 50 m. kadar Kuzeyinde avlunun Batı Sur Duvarı üzerinde COITON olarak adlandırılan İmparatorun özel dairesi yer almaktadır. Büyük yapı ise TRICLINIUM olarak tanımlanan ve törenlerin yapıldığı bölümdür. İmparator yabancı ve devlet adamlarını bu esas yapının Birinci Katındaki büyük salonda kabul eder, görüşmelerini burada yapardı. Ayrıca özel günlerde de Sarayın avlusunda açık havada törenlerin düzenlendiği ve geçitli konuşmaların yapıldığı söylenebilir. Sarayın en üst katında İmparatora ait olan özel bir daire bulunmaktadır. Küçük bir ibadet yerine (Şapel) de sahip olan bu katın İmparator ve ailesinin özel kullanımına tahsis edilmiş olması olasıdır.

Yukarıda mekânlarının kullanım biçimlerine kısaca değindiğimiz bu yapının tarihsel süreç içinde geçirdiği evrelerin de daha ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiği görüşündeyiz.

---

1. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", s.519.

BİZANS DEVRİ

Yapının büyük bölümünün üzerine oturduğu Surların II. Theodosius devrine ait olması nedeniyle ilk yapının V.yy'a kadar indiğini daha önce de belirtmiştik. Bazı kaynaklar bu dönemde burada başka bir yapının varlığından söz etmektedirler. Bugün için tamamen varsayım olarak nitelendirdiğimiz bu görüşü doğrulayacak hiçbir ize de rastlanmamaktadır.

447'de İstanbul büyük bir deprem geçirmiştir. Bu depremin sonrasında Surların çok büyük bir bölümü hasar görmüştür. Bugün Tekfur Sarayının oturduğu bölümün de aynı akibete uğradığı muhakkaktır. O halde yapının yenilenmiş olan Sur Duvarları üzerine oturduğunu kabul edebiliriz. Yine bazı kaynaklar yapının Güneydoğusunda yer alan balkon kulesinin bu Surları takviye amacı ile yapılmış olabileceğine değinir. Bu düşüncede gerçek payı oldukça fazla gibi görünmektedir. Gerçekten de bu kulenin malzemesi ve yapım tekniği incelendiğinde asıl sur duvarlarına benzediği görülür.

V.yy'dan sonraki X. ve XI. yy'lara kadar olan dönem Tekfur Sarayının geçmişine ait en karanlık dönemdir. Zaten ilk inşa tarihi varsayımları da X.yy'dan başlamaktadır. X.yy'dan sonraki devreyi kapsayan bu varsayımları ve dolayısıyla yapının bu dönemlerini daha önce açıklamıştık.

Haçlı Seferlerinde büyük yıkımlara sahne olan Blachernae'deki yapılar arasında Tekfur Sarayı da vardır. XIII.yy'da Michail Palaiologos (1259-1282) Lâtin istilâsından sonra gehri geri aldığı¹nda Blachernae'deki diğer yapılarla birlikte Tekfur Sarayının da onarımı yapılmıştır. Böylece Bizans Devrindeki kaynaklarda kayıtlı ilk büyük onarım gerçekleştirilmiş olmaktadır.

1. Ostrogorsky, s.416,417.

Bu onarımlar Palaiologos'lar devrinde uzun süre devam etmiş ve yapılar eski görkemli görünüşlerine kavuşturulmuşlardır. Bazı kaynaklar İmparator İoannes Paleologos zamanında burasının genel hapisane olarak kullanılmış olduğundan bahsetmektedir¹. Palaiologos'lar Sülâlesinin son hükümdarı olan XI. Constantin Palaiologos (1149-1453) devrinde şehir Osmanlıların eline geçmiştir.

OSMANLI DEVRİ

Bu tarihten sonra yapı için yeni bir dönem başlamış olmaktadır. Fetihden sonra bir süre için yapının ne amaçla kullanıldığı bugün için kesin olarak bilinmemektedir.

XVI.yy'da Pirî Reis'in yazmış olduğu Kitab-ı Bahriye adlı eserde Tekfur Sarayı gift meyilli çatısı, Doğu cephesindeki balkon ve Kuzey cephesi önünde yer alan avlusu ile görülmektedir. Demek ki bu devirde yapı henüz sağlam ve iyi durumdadır. (H. 7).

Gurlitt, Lorrich ve Dilich adlı iki tarihçiye dayanarak burasının XVI.yy'da Fil Ahırını olarak kullanılmış olduğunu bildirir². Gene Gurlitt'in açıklamalarında yer alan ve Tavernier³ tarafından öne sürüldüğü belirtilen bir görüşe göre, binanın 1688'de yıkılmış olduğundan bahsedilmektedir⁴. Fakat bu konu kesinlik kazanmamıştır. Şurası bir gerçektir ki, yapının tamamen yıkılmış olabileceği düşünülemez. Ancak büyük bir hasar görmüş olabileceği veya büyük bir yangın sonunda ahşap bölümlerinin tamamen yok olduğu akla daha yakın gelmektedir.

1. İnciciyan, s.59.

2. Gurlitt, Cilt 3, s.7.

3. Tavernier, ünlü bir gezgin olup, I.Leopold tarafından Osmanlı İmparatorluğuna gönderilen Elçiye Papaz Yardımcısı olarak refakat etmiştir. Bu olanaktan yararlanmış ve eserlerinde yakından tanımak fırsatını bulduğu İstanbul'daki yapılar hakkında geçitli bilgiler vermiştir.

4. Gurlitt, op.cid., s.8.

(HARİTA 7). XVI.yy'DA İSTANBUL
(KİTAB-I BAHRIYE - PİRİ REİS'ten)

Bu fikri doğrular nitelikteki bir açıklamada ise Sarayın Osmanlı devrinde Barut Deposu olarak kullanıldığı ve bir yıldırım isabeti ile yıkıldığı kaydedilmiştir¹. Bu bilginin doğruluğu kabul edildiğinde, Barut Deposuna isabet eden bir yıldırımın yapıda ne denli büyük tahribat yaratabileceği gerçeği insanı düşündürmektedir.

---

1. İnciciyan, s.58.

Sultan II.Ahmet zamanında / Sadrazam İbrahim Paşa devrinde, 1724-1725 yıllarında Sarayda bir çini atölyesi kuruluyor¹. Bu atölye açıldığı dönemde büyük bir faaliyet gösteriyor. Yapılan çiniler genellikle İstanbul'daki yapılarda kullanılmıştır. Lâle Devrinin (1718-1730) ~~bu~~ ünlü Sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa bu atölyeleri çinicilik sanatının canlandırılması amacı ile kurdurtmuştur². Bu atölyelerin temel malzemeleri İstanbul dışından getirtilmiştir. Üretimin daha önce de sözü edilen tarihte yapılmasına karşılık, ilk deneme niteliğindeki imalâtın 1720'lerde başlamış olması gerektiği düşüncesi de ortaya atılmaktadır³. Burada üretilen çiniler geleneksel İznik Çinileri türündendir. Fakat istenilen teknik ve estetik seviyeye bir türlü ulaşılamamıştır. Bu atölyeler çeşitli kesintiler ile onbeş yıl kadar üretim yapmışlardır⁴.

Bu çinilerin Türk mimarisinde kullanıldığı yapılar ise şunlardır: Yeni Valide Camii'nin mihrabı (Üsküdar), Cezerî Kasımpaşa Camii'nin mihrabı (Eyüp), Yeni Cami'de kubbeyi taşıyan Kuzeybatı ayağı üzerindeki bir pano (Eminönü), Hekimoğlu Ali Paşa Camii (Kocamustafapaşa), Topkapı Sarayında Çinili Köşk, Sultan III.Ahmet Çeşmesi (Sultanahmet), Ayasofya Kütüphanesi (Sultanahmet), Ferruh Kethüda Camii (Balat), Topkapı Sarayında Hırka-i Saadet Dairesi, Valide Taşlığı, Çeşmeli Sofa, Kaptan Paşa Camii (Üsküdar), Mehmet Ağa Camii (Çarşamba), Kandilli Camii (Kandilli)⁵.

Fırınlara büyük bir olasılıkla yakın çevrede toprak altındadır. Bugüne kadar bunların yerinin tespiti henüz mümkün olamamıştır. Ayrıca bu atölyelerin yapının içinde mi yoksa yakın çevresinde mi yer aldıkları ise bugün hala tartışma konusudur.

1. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.35.

2. Sönmez, s.29.

3. ibid.

4. ibid., s.32.

5. ibid.

Geçen XIX.yy başlarında ise burada bir cam atölyesi kurulmuştur¹. Şişehane olarak adlandırılan bu atölyede küçük cam çanak çömlekler ve şişelerin yapıldığı söylenmektedir.

Yapının yakın çevresinde yapılan yüzeysel araştırmalarda ne çini ne de cam imalâtına ait hiçbir kalıntıya rastlanmamıştır. Fakat yapının Batı cephesi ile Burç arasında kalan yığıntı toprağın 1950'lerde Sarayın avlusu temizlendikten sonra buraya nakledildiği düşünülecek olursa burada yapılacak olan bir kazının bizlere bazı ipuçları verebileceği düşüncesindeyiz. Yöre halkının yağdanlık olarak nitelendirdiği küçük çömlek parçalarına ise yapının yakın çevresinde (Batı cephesi boyunca uzanan surlar önünde) bol miktarda rastlanmaktadır.

Aynı yy.ın sonlarında ise burası Yahudihane olarak kullanılmaya başlanmıştır². Yahudihane Musevilerin toplu olarak barındıkları mesken anlamındadır. Gerçekten de son günlere kadar bu azınlık toplumunun sahip olduğu ahşap konaklara yer yer rastlanılmakta idi. Bugün için bu yapılardan çok azı ayakta ve metrük haldedir.

CUMHURİYET DEVRİ

XX.yy başlarında yapının yıkılmasını önlemek için birtakım onarımlar yapılmıştır. Bu onarımlar sırasında avluya bakan Kuzey cephesini taşıyan sütunlar demir putreller ile desteklenmişlerdir³.

---

1. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.35.

2. ibid.

3. ibid.

XX.yy ortalarından itibaren 1955-1970 yılları arasında bu defa yapıda birkaç kademeli olarak tamirler yapılıyor. Demirler yerine mermer sütunlar konulmuştur. Bu arada duvarların yıkılan kısımları onarılıyor. Yapının içindeki ve ön avludaki mozaikler kaldırılıyor. Avluya açılan kemerleri taşıyan çifte sütunlar ve başlıkları bu son yenileme dönemine aittir¹.

İnciciyan 1956 tarihinde yayınlanan kitabında, yapıda bir tel imalâthanesinin varlığından ve faaliyet gösterdiğinden söz etmektedir².

1970'li yıllarda ise yapının Müze hüviyetini kazandığını görmekteyiz³. Yapı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı bir statüye dayandırılarak haftanın belirli günlerinde ve saatlerinde ziyaret edilebilen bir Müze haline dönüştürülür. Ne yazık ki çok kötü bir uygulama olarak Avlunun ortasına bir de Bekçi Evi yapılmıştır. Bu konudaki dileğimiz, yapının mimarisine son derece ters düşen bu evin buradan kaldırılarak avlu dışında daha uygun bir yere nakledilmesidir.

Yapının şu anki kullanımı ve yakın çevresinin durumu ise Sonuç Bölümünde daha ayrıntılı bir biçimde değerlendirilerek açıklanacaktır.

---

1. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.35.

2. İnciciyan, s.59.

3. Eyice, op.cit. s.36.

3. BÖLÜM _____ MİMARLIK ÖZELLİKLERİ

GENEL YERLEŞİM DÜZENİ

TEKFUR SARAYI'nın tarihi yarımada içindeki genel konumu daha önce (H.5)'de gösterilmiştir.

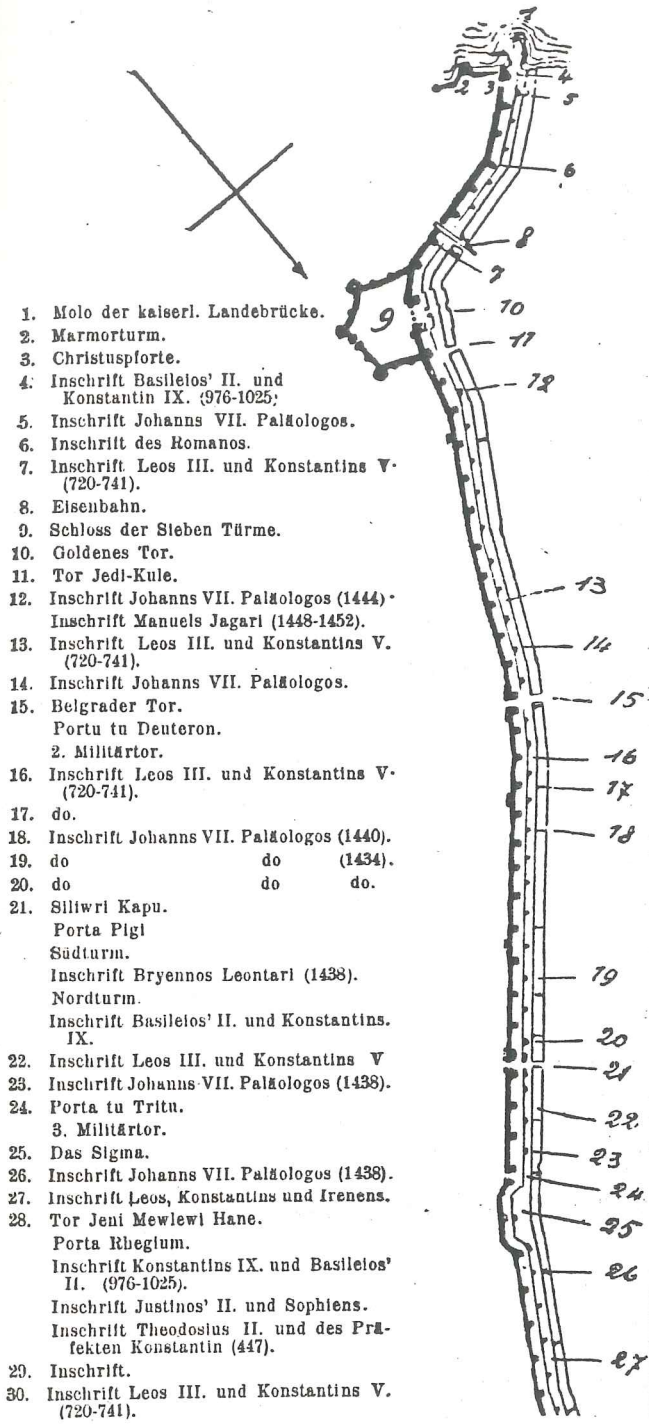
Bu konuya ölçeği daha da büyüterek yaklaşmamız gerektiğinde ise, yapının ayrılmaz birer parçası durumundaki yakın çevre Sur Duvarlarının mimarisine ve oluşum özelliklerine eğilmek zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle daha önce de sözünü ettiğimiz II.THEODOSIUS ve MANUEL COMNENOS Kara Surlarını daha ayrıntılı olarak tanıtmaya çalışacağız.

Roma İmparatorluğunun Batı ve Doğu olmak üzere ikiye ayrıldığı 395 tarihinin hemen sonrasındaki devrede Doğu Roma'nın Başkenti görünümündeki İstanbul ¹, II. Theodosius (408-450) döneminde çok genişlemiş ve buna bağlı olarak da nüfusu oldukça artmıştır ². Bugün kesin olarak bu döneme tarihlenen Surlar Constantinos'un yaptırmış olduğu Kara Surlarının birkaç kilometre Batısında yer almakta ³ ve Marmara'dan başlayıp Blachernae'ye kadar yaklaşık 6 kilometre uzunluğundaki - çok az kırıklı - doğrusal bir hat boyunca uzanmaktadır. Bu Surların savunma sistemi, tekrarlanan büyük kuleler ile sağlamlaştırılmış çifte duvarlar ve bunların önünde boylu boyunca uzanan su hendeğinden oluşmaktadır (Ç.1) ⁴. Surların orijinal durumunda Marmara'dan TEKFUR SARAYI'na kadar olan bölümde 96 büyük kule olduğu bilinmektedir ⁵ (HARİTA 7).

-
1. Ostrogorsky, s.49,50.
  2. Yıldız, "Bizans Tarihi", s.436.
  3. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", s.516.
  4. ibid.
  5. ibid. s.517.

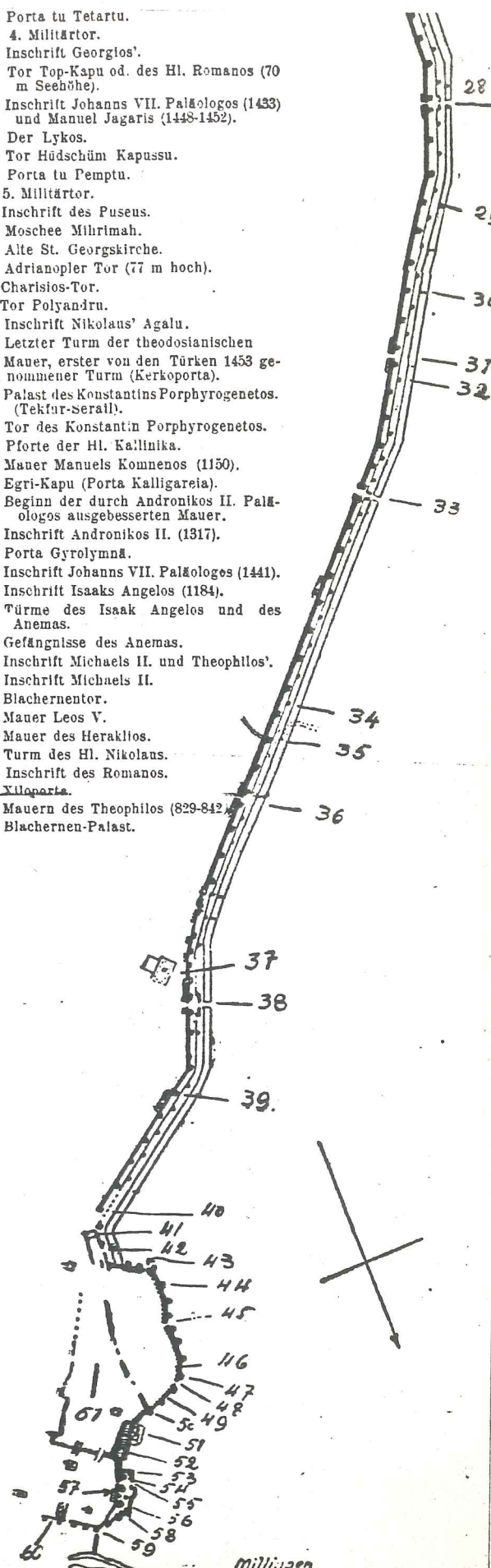
II. THEODOSIUS VE I. MANUEL COMNENOS KARA SURLARI
(MILLINGEN'dan)

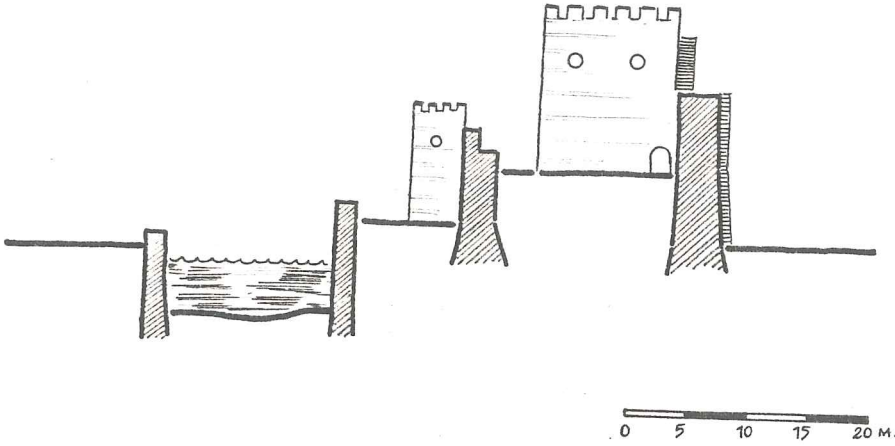
DIE LANDNAUERN
vom Marmara-See zum Goldenen Horn

1. Molo der kaiserl. Landebrücke.
2. Marmorturm.
3. Christusporie.
4. Inschrift Basileos' II. und Konstantin IX. (976-1025).
5. Inschrift Johanns VII. Paläologos.
6. Inschrift des Romanos.
7. Inschrift Leos III. und Konstantins V. (720-741).
8. Eisenbahn.
9. Schloss der Steben Türme.
10. Goldenes Tor.
11. Tor Jed-Kule.
12. Inschrift Johanns VII. Paläologos (1444).
Inschrift Manuels Jagari (1448-1452).
13. Inschrift Leos III. und Konstantins V. (720-741).
14. Inschrift Johanns VII. Paläologos.
15. Belgrader Tor.
Portu tu Deuteron.
2. Militärtor.
16. Inschrift Leos III. und Konstantins V. (720-741).
17. do.
18. Inschrift Johanns VII. Paläologos (1440).
19. do do (1434).
20. do do do.
21. Siliwri Kapu.
Porta Pigi
Südturm.
Inschrift Bryennos Leontari (1438).
Nordturm.
Inschrift Basileos' II. und Konstantins IX.
22. Inschrift Leos III. und Konstantins V.
23. Inschrift Johanns VII. Paläologos (1438).
24. Porta tu Tritu.
3. Militärtor.
25. Das Sigma.
26. Inschrift Johanns VII. Paläologos (1438).
27. Inschrift Leos, Konstantin und Irenens.
Tor Jeni Mewlew Hane.
Porta Rbeglum.
Inschrift Konstantins IX. und Basileos' II. (976-1025).
Inschrift Justinos' II. und Soplens.
Inschrift Theodosius II. und des Prä-fekten Konstantin (447).
29. Inschrift.
30. Inschrift Leos III. und Konstantins V. (720-741).

31. Porta tu Tetartu.
4. Militärtor.
32. Inschrift Georgios'.
33. Tor Top-Kapu od. des Hl. Romanos (70 m Seehöhe).
34. Inschrift Johanns VII. Paläologos (1433) und Manuel Jagaris (1448-1452).
35. Der Lykos.
Tor Hüdschüm Kapussu.
Porta tu Pemtu.
5. Militärtor.
Inschrift des Puseus.
37. Moschee Mihrimah.
Alte St. Georgskirche.
38. Adrianopler Tor (77 m hoch).
Charisios-Tor.
Tor Polyandru.
39. Inschrift Nikolaus' Agalu.
40. Letzter Turm der theodosianischen Mauer, erster von den Türken 1453 genommener Turm (Kerkoporta).
41. Palast des Konstantins Porphyrogenetos. (Tekfur-serail).
42. Tor des Konstantin Porphyrogenetos.
43. Pforte der Hl. Kallinika.
44. Mauer Manuels Komnenos (1150).
45. Egri-Kapu (Porta Kalligareia).
46. Beginn der durch Andronikos II. Paläologos ausgebeSSERTEN Mauer.
47. Inschrift Andronikos II. (1317).
48. Porta Gyrolymnä.
49. Inschrift Johanns VII. Paläologos (1441).
50. Inschrift Isaaks Angelos (1184).
51. Türme des Isaak Angelos und des Anemas.
52. Gefängnisse des Anemas.
53. Inschrift Michaels II. und Theophilos'.
54. Inschrift Michaels II.
55. Blachernentor.
56. Mauer Leos V.
57. Mauer des Heraklios.
58. Turm des Hl. Nikolaus.
Inschrift des Romanos.
59. Xiloporta.
60. Mauern des Theophilos (829-842).
61. Blachernen-Palast.

(ÇİZİM 1) II.THEODOSIUS SURLARI KESİTİ

Bu Surlar üzerinde; aralarındaki askeri kapılar (Poterna) haricinde Güneyden Kuzeye doğru sıralanan şu kapılar yer almakta idi:

1. KHRYSE PYLE	(Yedikule Kapısı)
2. PYLE TOU KSYLOKERKOU	(Belgrad Kapısı)
3. PYLE TES PIGIS	(Silivri Kapısı)
4. PYLE TOU RESICU	(Mevlâne Kapı)
5. PYLE TOU HAGIOU ROMANOU	(Topkapı)
6.	(Sulukule Kapısı)
7. PYLE KHARSIA	(Edirne Kapı) ¹ .

Yukarıda bahsi geçen kapılar çifte kule arasına alınarak savunmaya daha da elverişli konuma getirilmişlerdir. Mevlâne Kapının iç tarafındaki Grekçe ve Latince iki yazıtta, Surların II.Theodosius'un emri ile 447 depreminin ardından Vali Constantinos tarafından 60 gün içinde onarıldığı anlatılmaktadır.² Böylelikle kesinlik kazanan ve üzerinde herhangi bir tartışmayı gerektirmeyen II.Theodosius Surlarının genel karakterlerini

1. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", s.517.

2. ibid.

aşağıdaki üç ana başlık altında toplayabiliriz:

1. Çift sıra taş duvar ve arasının dolgu olması
2. Ard arda gelen kulelerle şekillenen diziliş
3. Kullanılan malzemelerin dışa yansıdığı görünüş özellikleri¹. Bu özellikler uygulama tekniğinden kaynaklanmaktadır. İki taş yüzey arasında herçle doldurulmuş olarak inşa edilen duvarlarda, taş sıralarının daima yatay olarak sıralanabilmesi için, düzgün aralıklarla hatıllar yerleştirilmiştir. Bu hatılların tuğladan yapılmış olmaları duvarlardaki dışa yansıyan bir görünüş özelliği olup, monotonluğu giderici bir karakter de taşımaktadır².

TEKFUR SARAYI bu Surların BLACHERNAE'ye ulaştığı noktada yani bitim noktasında yer almaktadır.

Bu dönemde bazı yapılar Blachernae Mahallesi Suru³ dışında kalmakta idi. Herakleios (610-641) ve, III.Lecn (717-741) devrelerinde bu bölündeki Kara Surları dış mahalleleri de içine alacak şekilde genişletilerek Halice kadar uzatıldı⁴ (H.3). Daha sonraları ise Manuel Comnencs (1143-1180) devrinde bu Surlar yeniden onarılarak sağlamlaştırılmış ve eski görünümüne kavuşturulmuştur⁵. Böylelikle bu Surlar ilk yaptıran İmparatorların ismi ile değil, sonradan onarımlarının gerçekleştirilmesini sağlayan MANUEL COMNENOS'un adı ile anılmaktadır. Bu Surlar tek duvarlıdır ve yarım yuvarlak kuleler ile desteklenmiştir (Ç.2).

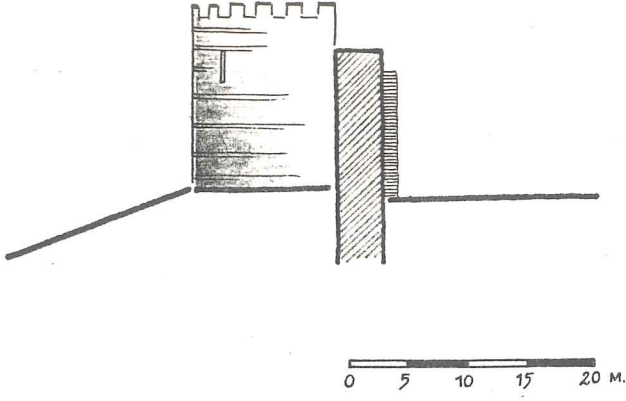
1. Wulzinger, s.64.

2. Draman, s.11,12.

3. ibid.

4. II.Theodosius devrinde inşa edilen ve Marmaradan başlayıp Halice kadar (Balat yakınları) uzanan Kara Surlarından Tekfur Sarayı-Balat arasında kalan bölümünden izler çok azdır. Tekfur Sarayı-Balat arasında yer alan bir kısım yapılar II.Theodosius Surları dışında iken, I.Manuel Comnencs Surları ile şehrin içine alınmıştır.

5. Draman, op. cit., s.12.

(Ç.2). BİRİNCİ MANUEL COMNENOS
SURLARI KESİTİ

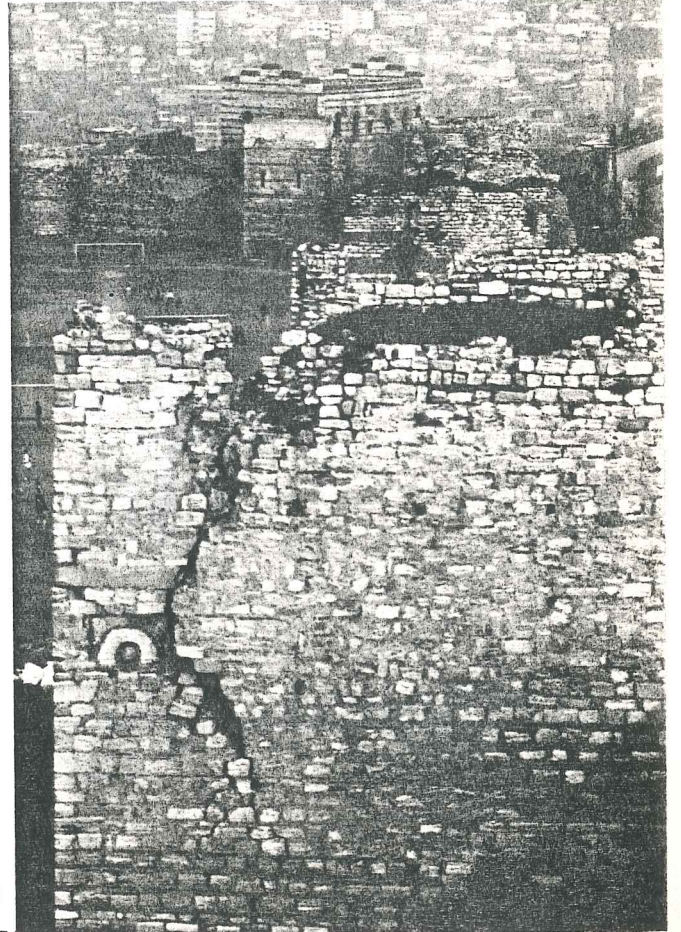
(R.1)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F.R. 4.3.13.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI'NIN
SURLARLA KAYNAŞAN
MİMARİSİ

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F.R. 4.2.11.

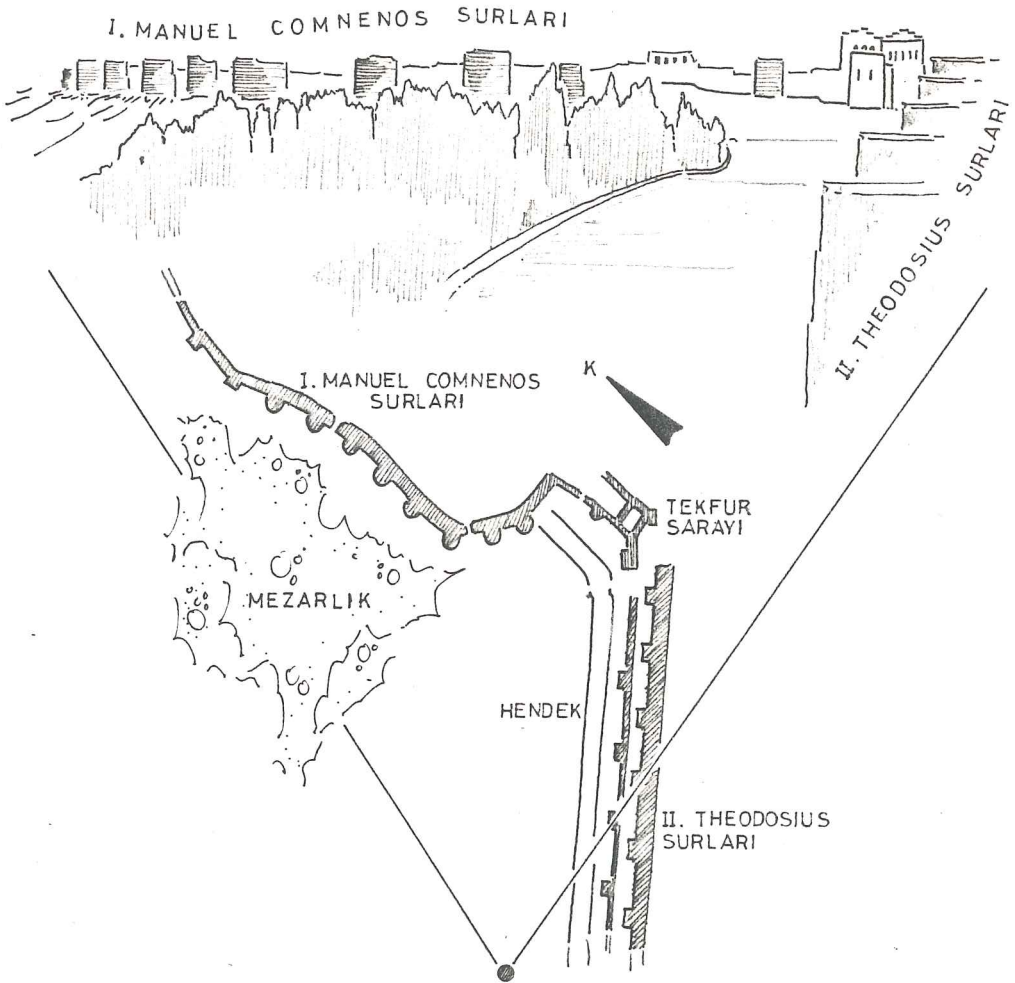
Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI
VE II. THEODO-
SIUS SURLARI

(R.2)

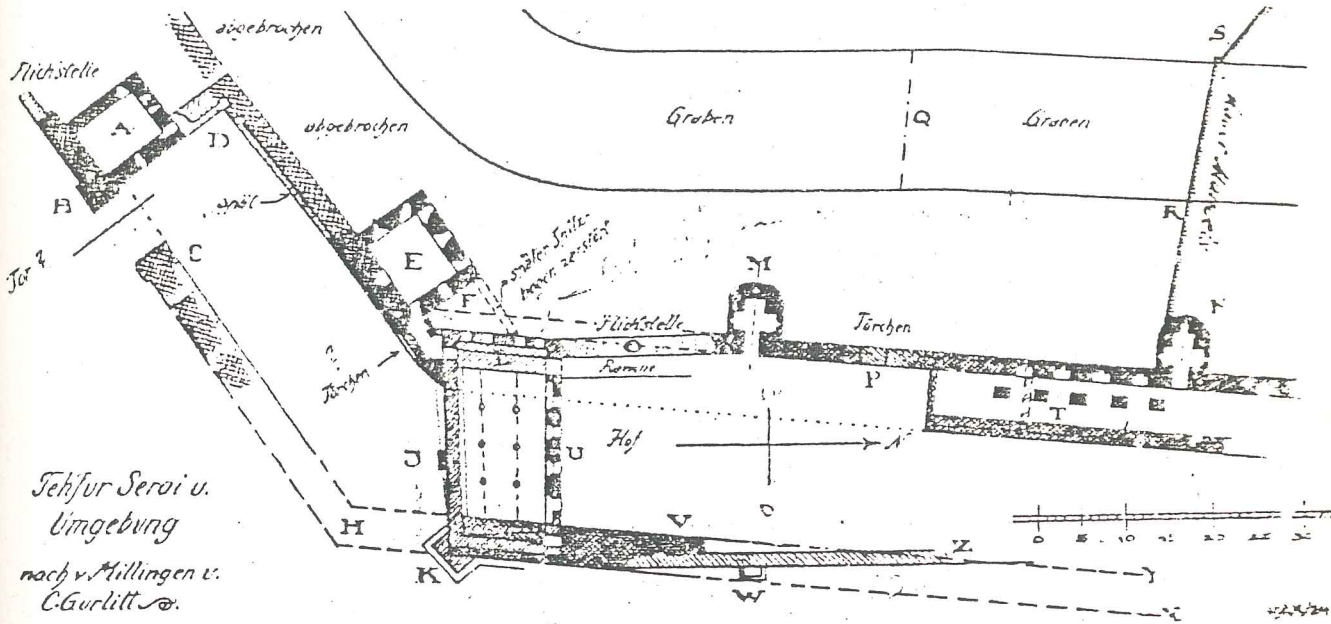
Ayvansaray Bölgesine yani Haliç kıyılarına doğru inildikçe yarım yuvarlak kulelerin yerini yer yer kare planlı kuleler almakta, ayrıca Sur duvarları devamlılık göstermeyip kırıklı bir düzen içinde birbirlerine bağlanmaktadır.

TEKFUR SARAYI birbirlerinden tamamiyle farklı iki ayrı mimari düzen gösteren bu Surların birinin bitip diğesinin bağladığı bir noktada - bir dönüm noktasında yer almaktadır (Ç.3) .

(ÇİZİM 3) TEKFUR SARAYININ PLANDA VE GÖRÜNÜMDEKİ GENEL YERLEŞME DÜZENİ.

Yapının kitlesinin ve yakın çevresindeki kalıntılara ait genel yerleşim düzenlerinin sağlıklı bir biçimde ortaya konulabilmesi kuşkusuz bunlara ait bir plan üzerindeki açıklamaların yardımı ile gerçekleştirilebilir. Bu konuların aydınlatılmasında - daha önce de sözü edildiği gibi bu konudaki en detaylı araştırmayı gerçekleştiren - Wulzinger'in yayımladığı plan krokiden faydalanılmıştır.¹ (Ç.4).

(Ç.4). TEKFUR SARAYI VE YAKIN ÇEVRESİ YERLEŞME DÜZENİ PLANI
(WULZINGER'den)

TEKFUR SARAYI tek başına bir yapı değildir. Büyük Blachernaer Saraylar Kompleksinin en yuksekteki bir parçasını oluşturup ve muhtemelen ek bir bina veya pavyonla bu Saraylara bağlanmakta idi².

1. Wulzinger, s.65
2. Jackson, s.140,141.

Yapının esas kitlesi ; Güneybatı - Kuzeydoğu yönünden gelen II.Theodosius Surlarının Kuzeye yöneldiği büküm noktasından hemen sonra, Sur duvarlarının arasına oturan ve düzgün olmayan dikdörtgen bir biçimlenme gösterir ¹ . Bu ana kitlenin kenarları birbirlerine tam paralellik veya diklik göstermez. Burası merasimler için kullanılan ve TRICLINIUM olarak adlandırılan ana bölümdür ² . Yaklaşık 27 x 13 metrelik ana kitleye ait iki kısa kenar II. Theodosius Surlarının üzerine paralel bir biçimde oturmakta, diğer iki uzun kenar ise bunları bağlayıcı ve dikdörtgeni tamamlayıcı özellikler taşımaktadır. Ana kitlenin uzun kenarlarından birini oluşturan ön cephe duvarı (Planda U) Doğu-Batı doğrultusunda doğrusal olarak uzanır ve tamamıyla Kuzeye açıktır. Diğer uzun kenarı oluşturan Güney duvarı (Planda J) ise zeminde içe doğru girinti yapan bir kırık çizgi boyunca devam ederken üst kotta bu kırıklık düzeltilmiştir.

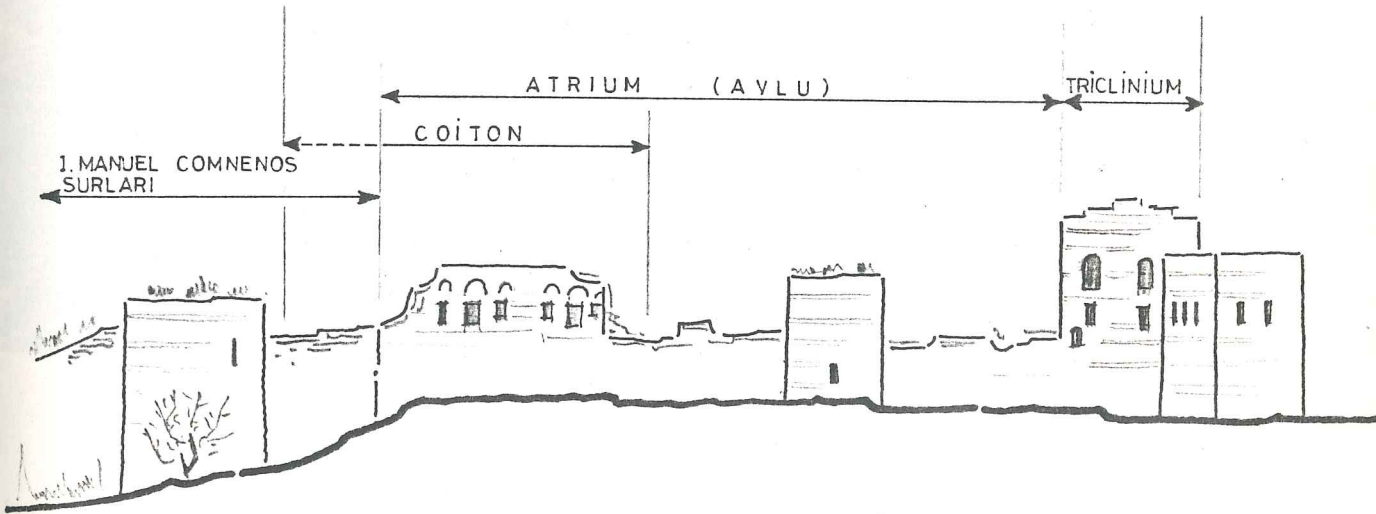
Sarayın Güney Doğusunda bir balkon kulesi yer alır. (Planda K) . Burası Sarayın Güney ve Doğu duvarlarının kesiştiği köşededir ayrıca bu duvarların herhangi birine de paralellik göstermez.

Ana kitlenin Güney Batı köşesinde yapı ile bugün de bağlantısı bulunan bir Burç yer almaktadır (Planda E). Bu kule Saraya Güneybatıdan doğrusal bir hat boyunca gelerek bağlanan II. Theodosius Sur Duvarlarının bitim noktasındadır. Burcun kenarları bu Surlara paralel ve dik konumdadır. Duvarlar bu Burçtan sonra kıvrılarak Kuzeye yönelir.

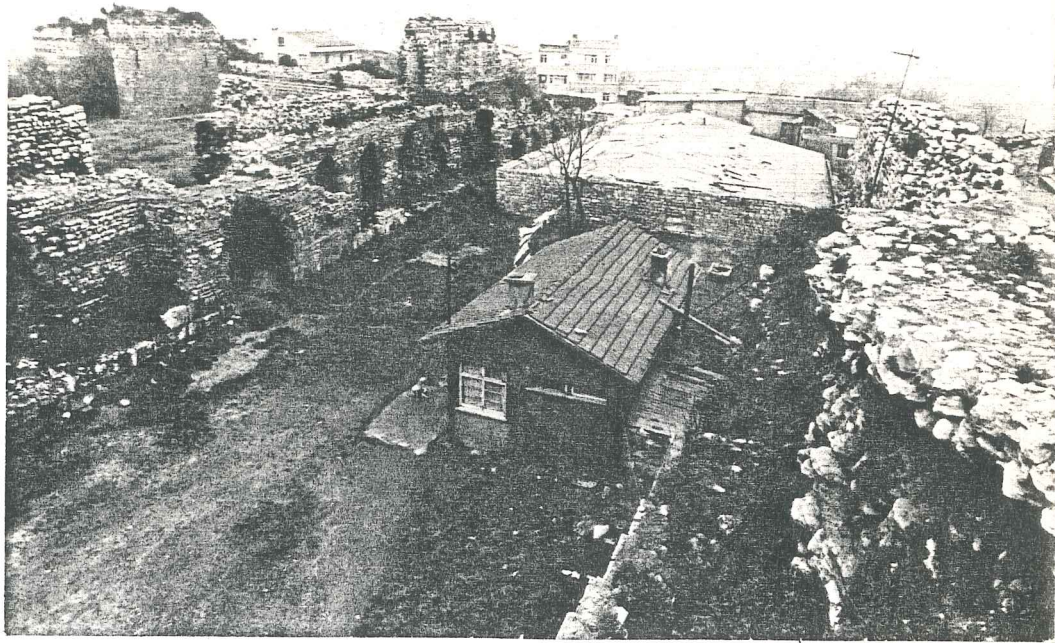
1. Wulzinger, s.65.
2. Draman, s.23.

Sarayın Kuzeyinde ise büyük bir açık avlu bulunmaktadır. Oldukça düzgün ve ince uzun görünümdeki avlunun uzun kenarlarını II. Theodosius Sur Duvarları sınırlar. Güney sınır; Sarayın en ihtigamlı cephesi görünümündeki Kuzey cephesidir (Planda U). Kuzey sınırı ise; bugün kesinlikle bilinmemekle beraber avlunun bu ucunda bir - COITON - İmparator Dairesi kısmının varlığından söz edilmektedir. (Planda T) ¹. Bunu doğrulayıcı olarak avlunun Batı duvarı üzerinde görülen bugün içleri doldurulmuş düzgün söveli pencere dizisi gösterilebilir. Burası tonozlu ve kemerli bir zemin üzerinde yükselmektedir ². Ancak Sarayın bu bölümü 1422 'den önceki bir tarihte yıkılmıştır ³. Dirimtekin'e göre bu kalıntıların üzerinde yer aldığı duvarın temelleri aynı istikamette yaklaşık 9 metre daha devam ederek nihayetlenir ⁴ (Q.5) , (R.3) , (R.4) , (R.5).

(Q.5). TEKFUR SARAYI VE YAKIN ÇEVRESİNİN BATI GÖRÜNÜŞÜ.

1. Dirimtekin, "Tekfur Sarayı...", s.42,43.
2. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.36,37.
3. Dirimtekin, op. cit. s.43.
4. ibid.

(R.3)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B.6.6
Tarih : OCAK 88
Kompozisyon :

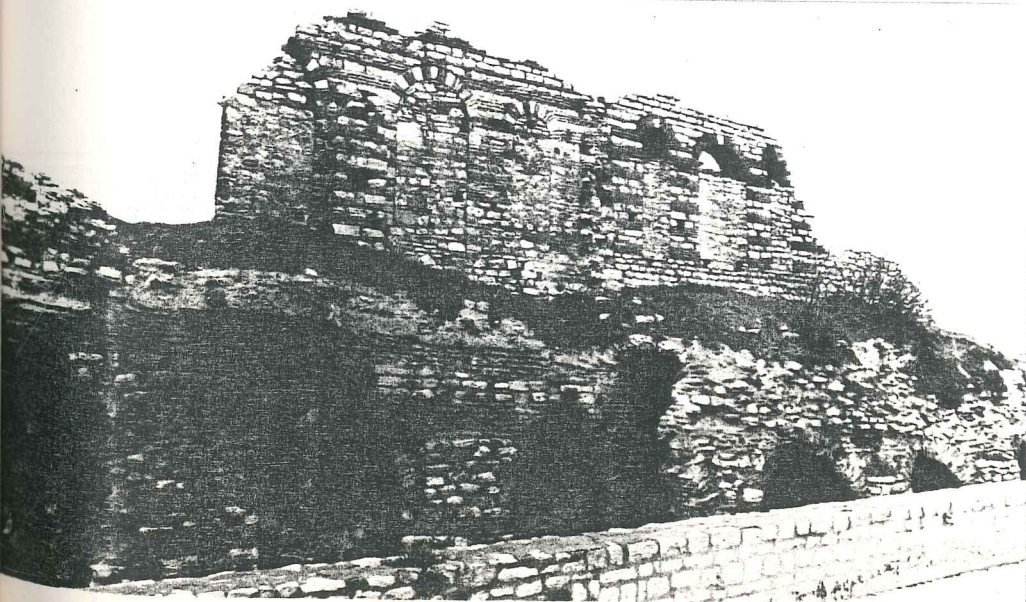
TEKFUR SARA'I
AVLUNUN GENEL
GÖRÜNÜŞÜ.

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B.1.4.3
Tarih : OCAK 88
Kompozisyon :

TEKFUR SARA'I
"COİTON" BÖLÜMÜ

(R.4)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B.6.7.
Tarih : OCAK 88
Kompozisyon :

TEKFUR SARA'I
"COİTON" BÖLÜMÜ.

(R.5)

Esas kitlenin dışında ele alınması gereken fakat yapının daha iyi tanımlanabilmesine olanak sağlayan birtakım önemli noktaları da burada yeri gelmişken ortaya koymakta fayda vardır.

Saraydan bağımsız durumda bulunan ve yaklaşık 35-40 metre Güneybatısında yer alan kulenin Doğu köşesinde kuvvetlendirici bir ayak göze çıkmaktadır (Planda B). Burasının şehir kapılarından birisinin bir kenarı olması ihtimali oldukça kuvvetlidir¹. (R. 6).

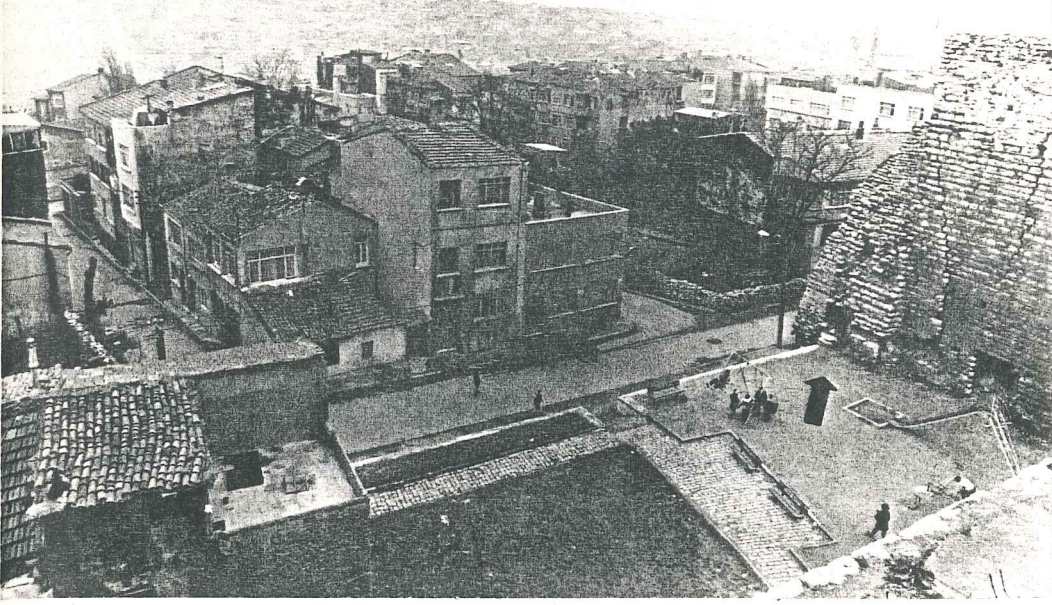
Avluyu sınırlayan Batı Sur Duvarlarının dışında, eski su hendeğinin üzerinde bir zamanlar bir geçit yer almakta idi (Planda Q)². Wulzinger'e göre bu geçit bugün doldurulmuş bir durumda bulunan ve Batı Sur Duvarı üzerinde yer alan kapının (Planda P) tam karşısına rastlamaktadır³. (R. 7).

---

1. Wulzinger, s.64,65.

2. *ibid.*

3. Arazi üzerinde yüzeysel olarak yapılan araştırma ve incelemelerde ise böyle bir geçidin varlığını ortaya koyabilecek herhangi bir iz rastlanmamıştır. Bu konuda Dirimtekin de claya ışık tutacak herhangi bir açıklayıcı bilgi vermemiştir. Bu bölgede yapılacak bir kazı konuya kesin bir açıklık kazandırabilir.

(R.6)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 3. 33,

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / YAKIN ÇEVRESİ
KERKOPORTA OLMASI İHTİMALİ BULUNAN
BURCA BİTİŞİK AYAK

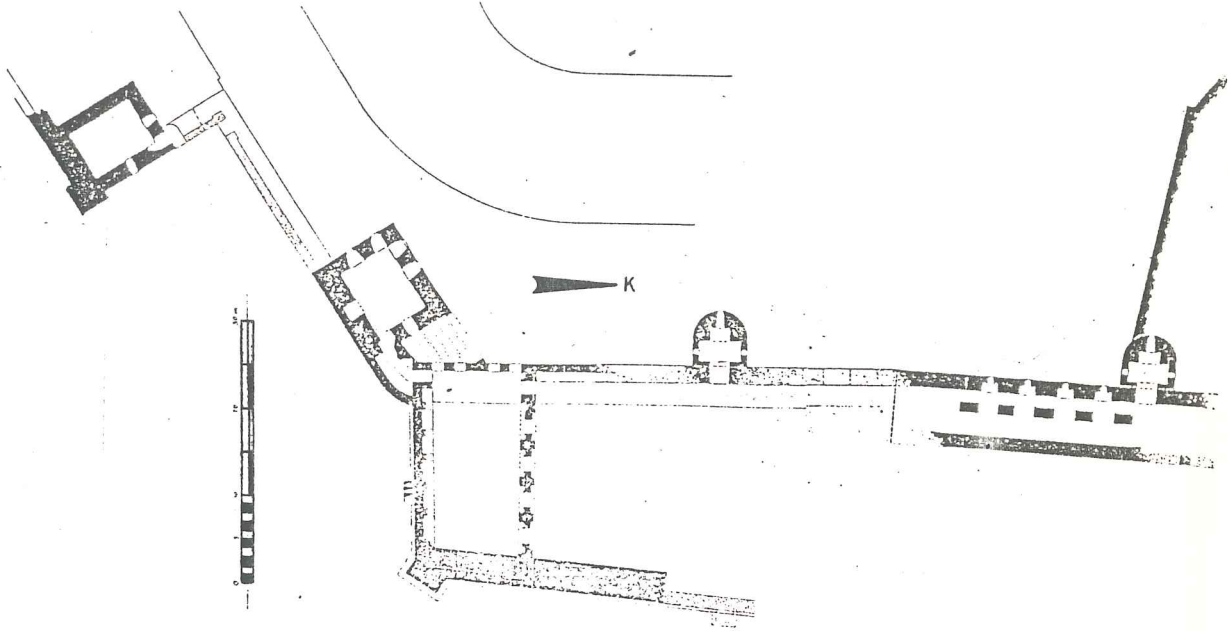
(R.7)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

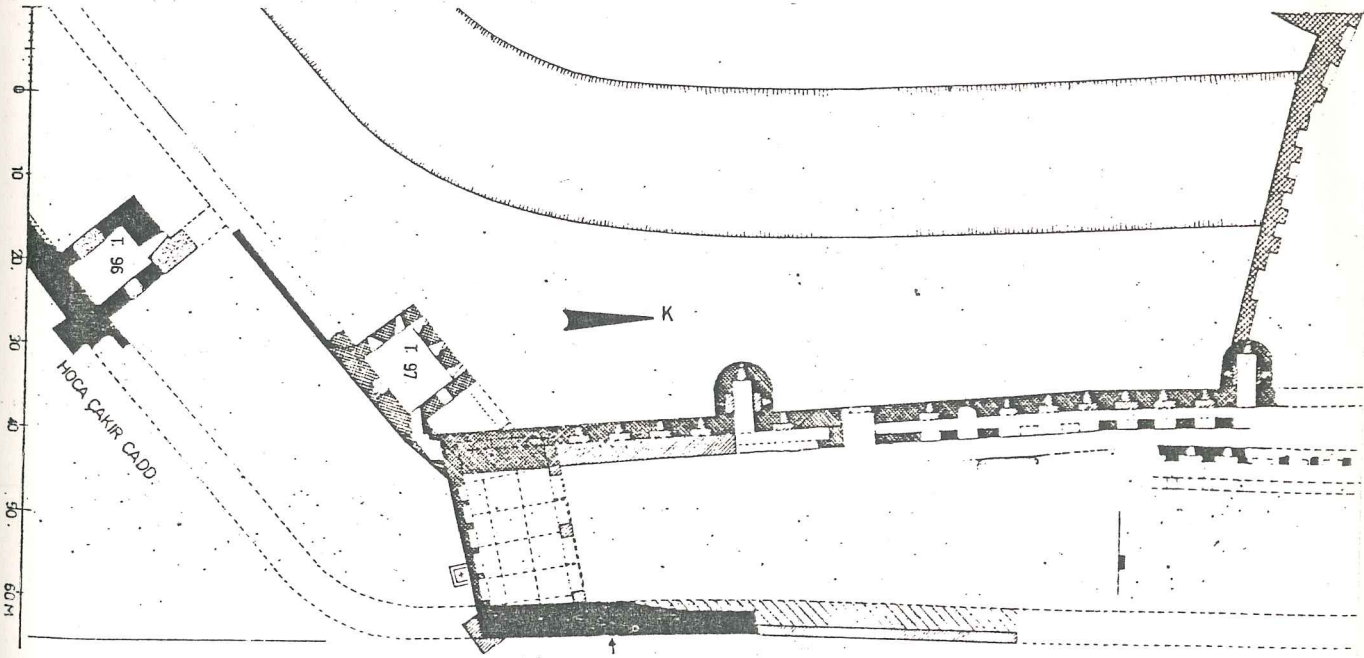
Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 4. 45,

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / AVLU
ORJİNAL KAPININ BUĞÜNKÜ DURUMU.

(Ç.6). TEKFUR SARAYI VE YAKIN ÇEVRESİ YERLEŞME DÜZENİ PLANI.
(GURLITT'den)

(Ç.7). TEKFUR SARAYI VE YAKIN ÇEVRESİ YERLEŞME DÜZENİ PLANI.
(MÜLLER - WIENER'den)

PLANLAMADAKİ GENEL ÖZELLİKLER

Yapının katlarına ait planlama ve mekân analizlerinin yapılmasından önce bu konudaki genel özelliklerine değinmekte fayda vardır.

Yapı inşa edilirken yön unsurunun ağırlıklı bir şekilde ele alınarak planlamayı etkileyecek bir biçimde kullanıldığı söylenemez. Daha çok, mevcut olan II.Theodosius Surlarına bağımlı bir yerleşme düzeni ortaya konmuştur. En ağırlıklı ve önemli olan ön cephenin tamamıyla Kuzeye açık olması da bu fikri doğrular.

Yerleşmede ve pencerelerin açılmasındaki ikinci önemli etken de, manzara unsurudur. Yamaçlar üzerinden Halice, bakan konumdaki balkonun da Doğu Cephesinde yer almasının nedeni başka türlü izah edilemez.

Planlamadaki yatay çizgiler incelendiğinde ise, birbirine tamamıyla dik veya paralel olan doğrultulara çok ender olarak rastlanır. Simetri ve modülerlik unsurlarının çok fazla hissedilmeyecek bir biçimde -yer yer- kullanılmış olması yapıya ait önemli bir özelliktir. Bazı pencerelerin dizilişlerindeki tekrarlar ise -özellikle Kuzey cephesinde- görsel zenginliği arttırmaktan başka bir nedene dayandırılmamalıdır.

TAŞIYICI SİSTEM ÖZELLİKLERİ

Tekfur Sarayının bünyesindeki strüktürel özelliklerin tanımlanmasından önce Bizans Mimarisinde genelde kullanılan malzeme ve inşaat tekniklerine kısaca göz gezdirmek istiyoruz.

Bizans mimarisinde kullanılan üç önemli malzeme taş, tuğla ve harç'tır. Roma mimarisinde kullanılan büyük boyutlu kesme taşlar ve bunların birleştirilmelerinde kullanılan kenetler Bizans Döneminde görülmez. Kenetler ve bunların tespitini sağlayan dökme kurşun yerine harç kullanımı yaygınlaşmıştır¹. Bu durum gözönüne alınacak olursa, Roma ve Bizans mimarisinin farklılığını ortaya koyan önemli bir özellik hemen göze çarpar:

- Stilde ve çalışma tarzında köklü bir değişiklik².

Ağır ve masif taş blokların küçük taşlar olarak değişime uğradıklarını görüyoruz. Daima az malzeme kullanılmasına (malzemedan tasarrufa) dikkat edilmiştir. Önceki uygulama biçimlerinin ötesinde daha gelişmiş bir teknik kullanılıyor. Doğal malzeme yerine yapay malzeme kullanımına ağırlık veriliyor. Bu yapay malzemeler tuğla ve harçtır.

5

Tuğlalar büyük duvar yüzeyleri arasında görsel ve strüktürel amaçlar için kullanılmaya başlanıyor³ (hatıllar, bezemeler v.b.). Mümkün olan her yerde duvarların kaplanması yoluna gidiliyor.

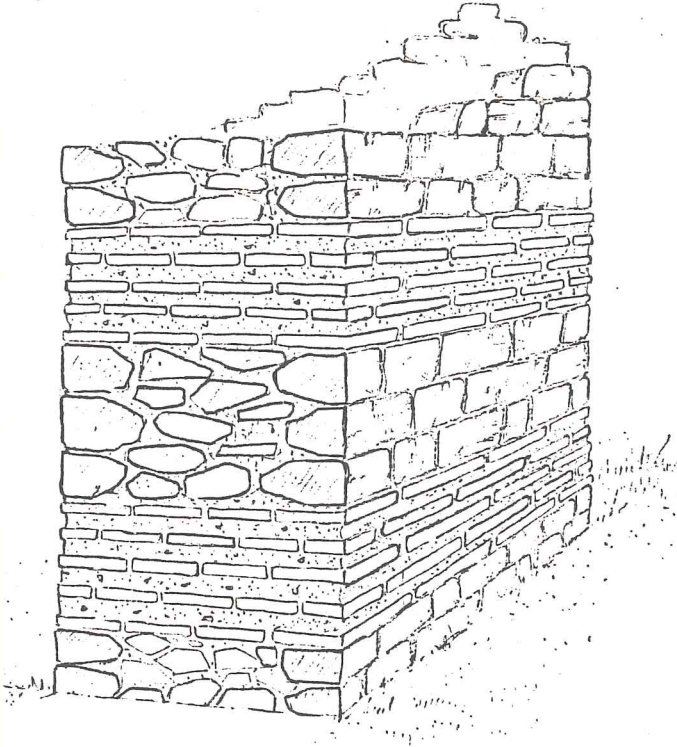
---

1. Draman, s.21,22.

2. Wulzinger, s.84.

3. ibid.

Kuşkusuz Bizans mimarisinin en önemli özelliği, tuğla ve harç kullanımının son derece ağırlık kazanmasıdır. Tuğla kullanımının yaygın olduğu bölgeler: İstanbul, Makedonya ve Yunanistan'dır. Eyaletlerde ise, kesme taş sanatının daha uzun bir süre devam ettiğini görmekteyiz. Bizans'ın son devirlerinde ise, -XIII.yy'ın ikinci yarısından sonrası ve XIV.yy başları- taş ve tuğlanın aynı ağırlıkta kullanıldığı göze çarpar¹. Ne yazık ki, Bizans sivil mimari eserlerinden günümüze çok az örnek kaldığından, bu uygulama biçimlerini daha çok dini ve askerî yapılar (surlar) üzerinde incelemek zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Bizans yapılarında kullanılan taşların boyutları çok farklılıklar gösterir. Bu taşların iki taraflı düzgün sıralar halinde yükseltilerek aralarının harçla doldurulması Roma mimarisinden gelen bir özelliktir. Ancak, Bizans döneminde farklı olarak düzgün taş sıralarının arasına tuğla hatılların yerleştirildiği göze çarpar². Bu hatıllar genellikle 3-5 sıralı tuğladır (Ç. 8).

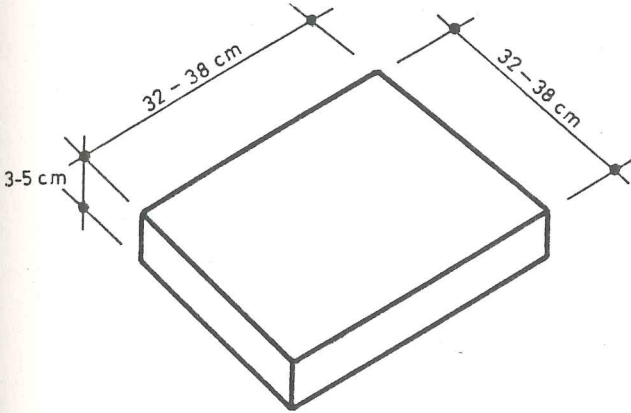
(Ç. 8). BİZANS DUVARLARI
GENEL KARAKTERLERİ.

1. Drexler, s.21,22.
2. Bizans yapılarında kargir duvar örgüleri hakkında (dini mimari ağırlıklı) daha detaylı ve geniş kapsamlı inceleme ve sayısal analizler için Bkz. Çetin , s.2-16.

Bu uygulama biçimi II.Theodosius ('08-450) devrinden itibaren Bizans "klasik duvar örgü biçimi" halini alır ve devletin yok olmasına kadar devamlı olarak bazı küçük değişikliklere uğrayarak kullanılır¹.

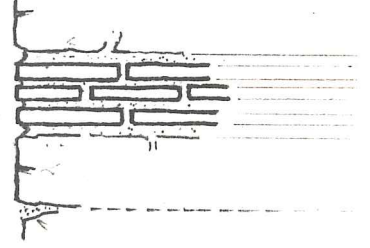
Parçalı malzemeleri birbirlerine bağlamakta kullanılan harçların esası horasan'dır. Bizans'da daha çok kırmızı-zımrak olarak kireç, kum ve tuğla tozu karışımından yapılmıştır. Genellikle iç çökertme, bazen de düz derz olarak kullanılmıştır. (Ç. 9).

Tuğlaların genelde kullanılan boyutları ise (Ç.10)'de gösterilmiştir.

(Ç.10). BİZANS'DA TUĞLA BOYUTLARI.

Bizans mimarisinde, taşıyıcı sistem -duvar- oluşturulmasında kullanılan malzeme ve tekniklerin ana hatlarıyla kısaca tanımladık. Üzerinde araştırmalar yaptığımız Tekfur Sarayı da genelde aynı karakterleri ve uygulama biçimlerini taşımaktadır.

(Ç. 9). BİZANS DUVARLARINDA YAYGIN OLARAK KULLANILAN ÇÖKERTME DERZ.

1. II.Theodosius Surlarında kullanılan değişik örgü biçimlerinin detaylı ve geniş bir sayısal analizi hk. Bkz.Yüksek, "Bizans Almasıık Sur Duvarları...", s.5-12.

Sarayın ana kitlesi, duvarlarında taş, tuğla ve harcın birlikte kullanıldığı üç katlı yığma bir sistemin ürünüdür. Bazı kaynaklar yapının temellerinin kendinden önceki daha eski bir yapının temellerinin üzerine oturduğunu savunurlar¹. Bu eski yapının da daha önce kullanılmış olan bir saray pavyonu olabileceği düşünülmektedir².

Zemin katın avluya açılan Kuzey cephesinde taşıyıcı olarak iki çiftli sütun ve üç büyük taş ayak yer alır. (Bkz.R.P. 2). Bu ayakların birisi tam ortada, diğerleri ise iki kenarlarda II.Theodosius Surlarına bitişik olarak durmaktadır. Bunların üzerinde ise ön cephenin bütün yükünü (iki kenar duvarlarına oturan bölüm hariç) karşılayan dört adet kemer bulunur (Bkz.R.P. 8). Yapı, Doğu ve Batı kenarlarında ise II.Theodosius Sur duvarlarının üstünde oturmaktadır (Bkz.R.P. 8).

Zemin katın, altı adet tekli sütuna oturan tonozlu tavanı bir üst kat için taşıyıcı bir döşeme oluşturur. Birinci katın tavanının ise ahşap döşemeli olduğunu daha önceki bölümlerde açıklamıştık. Ancak, ortada yer alan büyük salonun kısa yönündeki en küçük açıklığının yaklaşık 11 m. olması buranın desteksiz bir yatay ahşap giriş ile geçilemeyeceği düşüncesini akla getirir. Büyük bir olasılıkla bu giriş bir veya iki adet ahşap dikme ile takviye edilmişti. Kuşkusuz aynı uygulama biçimi bu girişe paralel olarak uzanan diğer girişler için de geçerli idi.

---

1. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.35.
2. ibid.

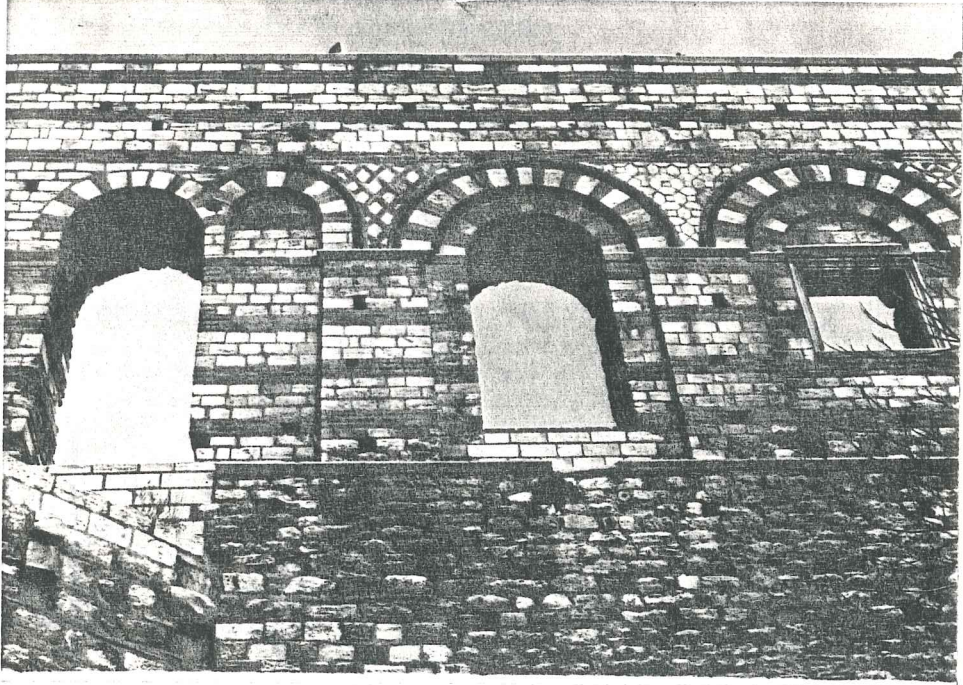
Cephe oluğumunda duvarların ağır yükünü hafifletebilmek, belki de görsel zenginliği arttırabilmek amacı ile geçitli açıklıklar bırakılmıştır. Bu açıklıkların hiçbirinin üzeri düz atkı ile geçilmemiştir (kareye yakın küçük pencereler hariç). Hepsinin üzerlerinde yarım daire şeklinde kemerler yer alır. Bazı yerlerde ise kör kemerler bulunur. Yaptığımız incelemelerde bu kör kemerlerin strüktürün takviyesi amacı ile değil, görsel açıdan kullanıldıkları düşünülmesine varılmıştır. Bazı açıklıkların üzerinde yer alan çift kemerlerin de aynı amaca yönelik olarak görsel etkinin kuvvetlendirilmesi amacı ile kullanılmış oldukları anlaşılmaktadır.

Yapıda kullanılan strüktürün HARÇLI YIĞMA YAPI tekniği kurallarına dayandırıldığını görmekteyiz. Harçsız yığma yapılarda çok daha fazlasıyla görülen ve yanal kuvvetlerin azaltılması için yapılan uygulama biçimlerine Tekfur Sarayı'nda rastlanmaz. Burada açıklıkların küçük tutulmalarının yanı sıra yanal payandalar ve üzengi taşları arasında yer alması gereken gergiler kullanılmamıştır. Duvar boşluklarının oranları ise genellikle 1/2'dir. İşte yukarıda sıraladığımız tüm bu oluğumların yanı sıra harcin de kullanılması yapıdaki yanal kuvvetleri minimum düzeye indirgeyen özelliklerdir.

Yapının çatısı iki tarafa meyilli, ahşap konstrüksüyonlu ve kiremit kaplı idi¹. Bu çatının XVI.yy'a kadar mevcut olduğu ve bu tarihten sonra yok olduğu (büyük bir olasılıkla yangın sonrasında) bilinmektedir². Çatı, duvarlar üzerinde çepeçevre yer alan işlenmiş bir mermer korniş üzerine oturmakta idi³.

-
1. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.35.
  2. Gurlitt, Cilt 3, s.7.
  3. Essad, s.127.

Tüm cephelerde düzensiz ve dağınık bir biçimde yer alan küçüklü büyüklü delikler yapı hakkında ilginç bir özellik oluşturlar (R. 8).

(R.8)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 2.2.8.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI CEPHELERİNDE GÖRÜLEN DELİKLER

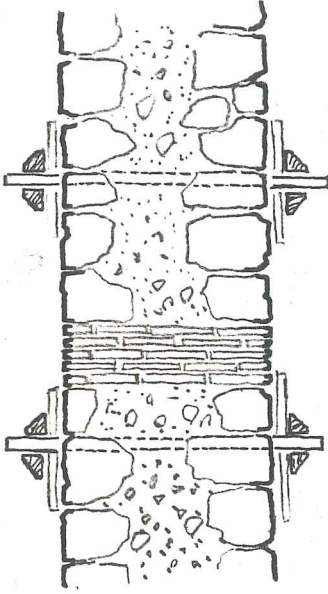
Sıralanışlarının herhangi bir sistematığa oturtulamayışı bu delikler hakkındaki yorumların çok çeşitlilik kazanmasına yol açmıştır. Wulzinger bu konuda; "cephelerde birçok açık kalmış delik vardır. Bunlar iskele delikleri olabilir. Bu deliklerin sebebi aynı malzemenin yukarıda da kullanılmış olmasıdır"¹ demektedir. Bu anlatım konuya yeterince ışık tutamamaktadır. Bu fikre ancak bir dereceye kadar katılınabilir. Deliklerin düzensizliği inşaat safhasında dikkat edilmeyen bir özelliğin sonucunda ortaya çıkmış olmalıdır. Bu özellik ne olabilir? Kanımızca:

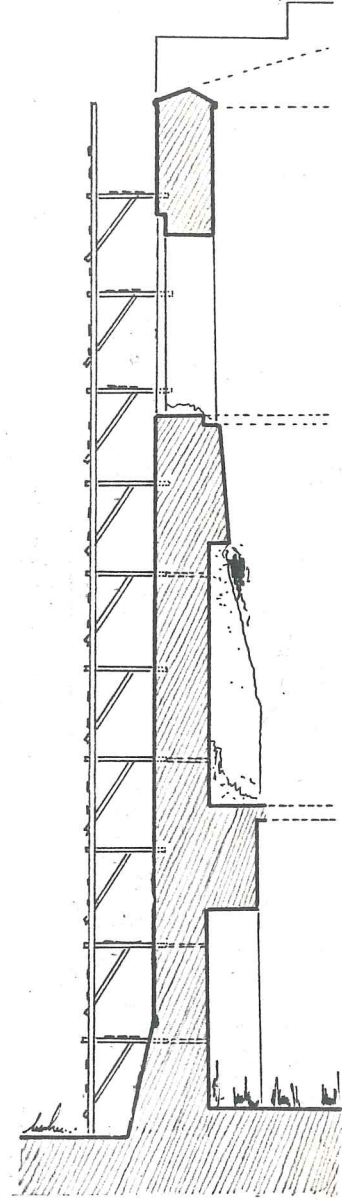
1. Wulzinger, s.70,79.

- İnşaat sırasında yapıya bağlanan iskele elemanlarının duvara gömülmüş olabileceği yerler (Ç.11).

- İki kenarı taç, ortası harçla dolgulu olarak yapılan seri imalatta harç ıslakken olabilecek deformasyonları önlemek amacıyla ile duvar içinde bırakılmış ahşap bağlama elemanlarının olduğu boşluklar (Ç.12).

(Ç. 12). DUVARIN
BÜNYESİN-
DEKİ AHŞAP
GERGİ
TAKVİYELER.

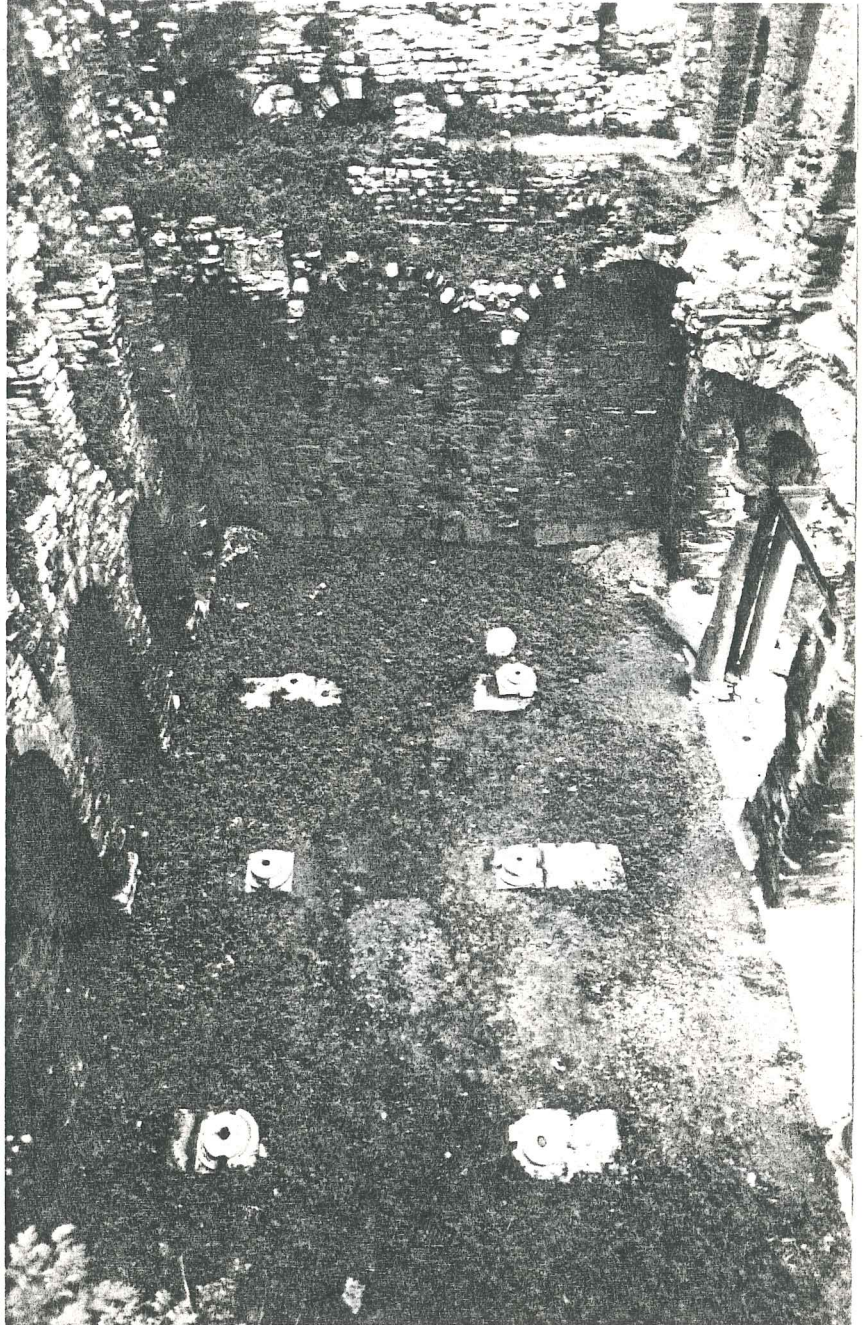

0 1 2 3 4m

(Ç. 11). DUVARDAKİ
İSKELE DELİK-
LERİ.

ZEMİN KAT

Kalin ve boğuksuz Sur Duvarlarının sınırladığı, bu nedenle yukarıki katlara göre daha küçük ve yaklaşık olarak boyutları 17m x 9.50m olan bir mekândır. (R. 9).

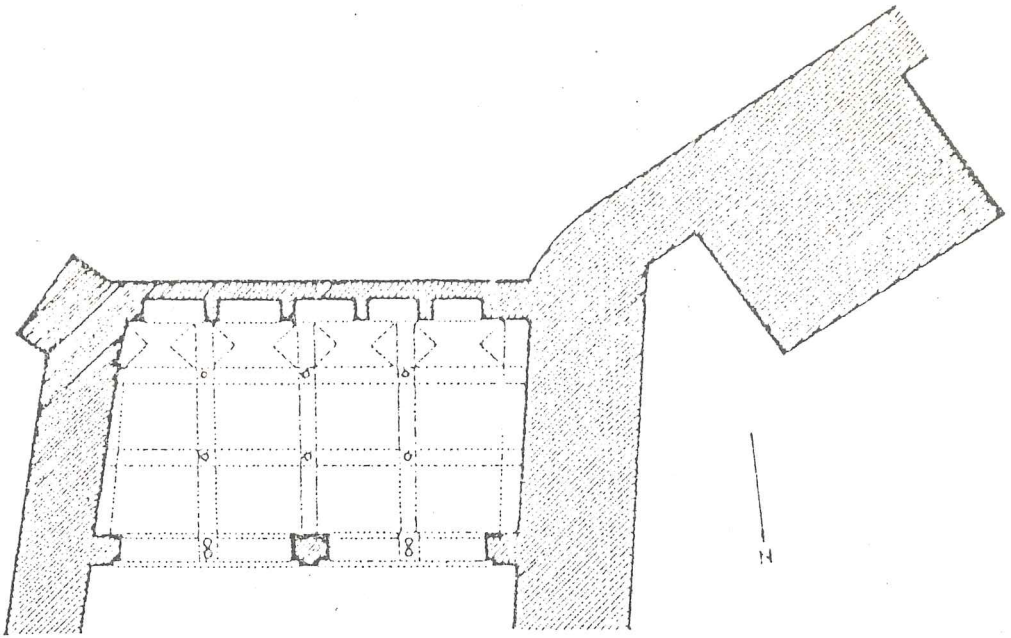
(R.9)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. 3.3.15A.

Tarih : ARALIK 1987

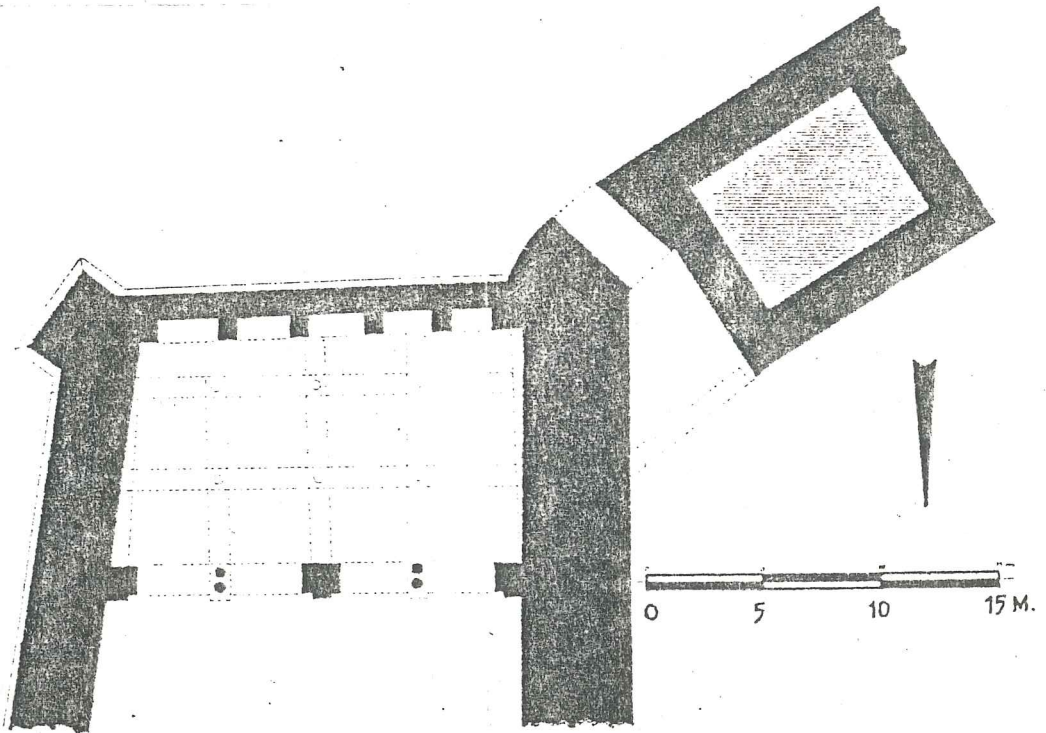
Kompozisyon : TEKFUR SARAYI ZEMİN KAT.

ZEMİN KAT PLÂNI

0 5m.

(Ç.13). TEKFUR SARAYI ZEMİN KAT PLANI (EYİCE'den).

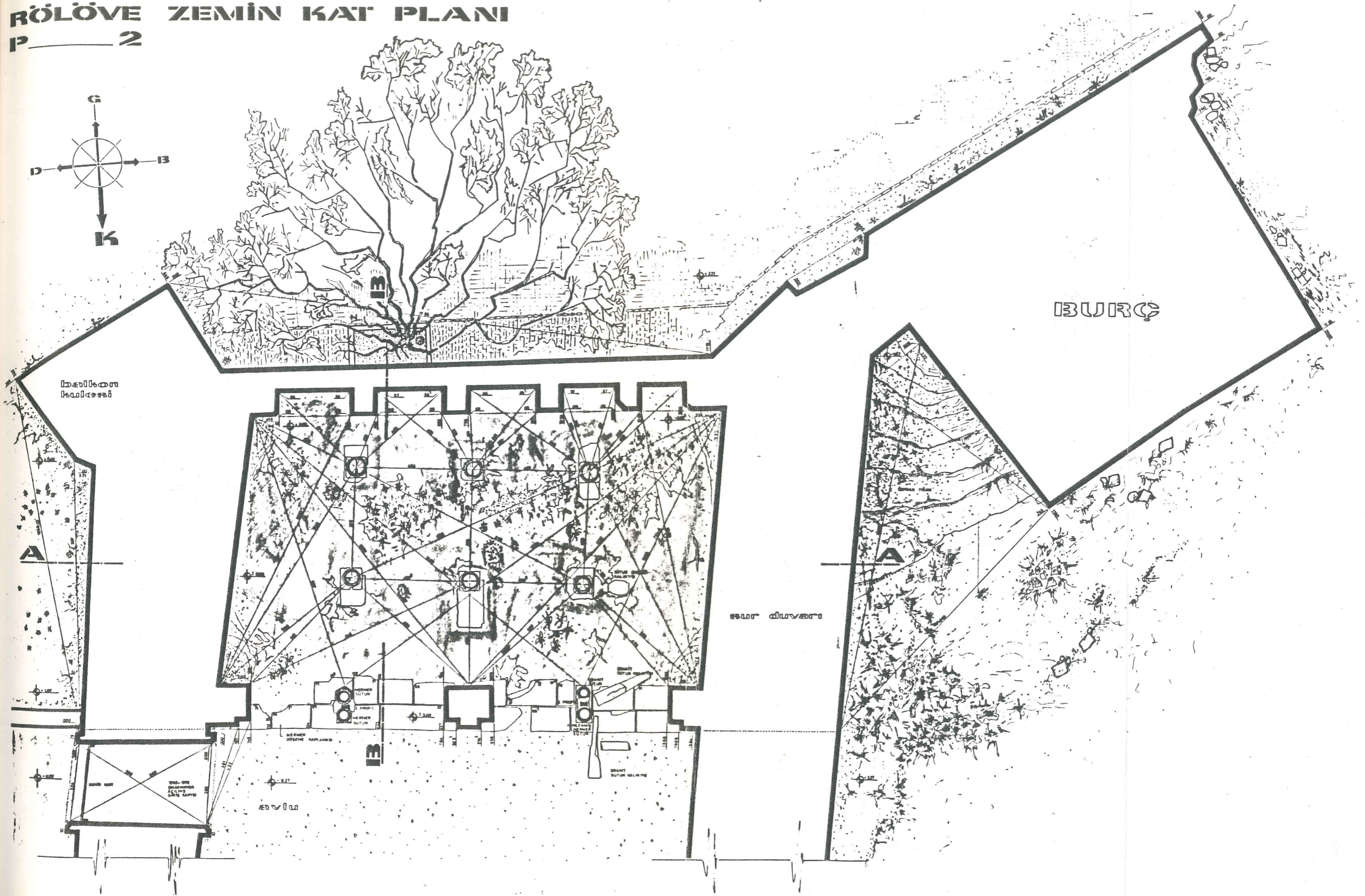
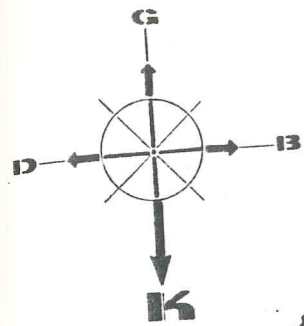

(Ç. 14). TEKFUR SARAYI ZEMİN KAT PLANI (GURLITT'den).

TEKFUR SARAYI

RÖLÖVE ZEMİN KAT PLANI

P 2

ÖLÇEK: 1/50

Bu bölümün avlu ile olan bağlantısı ve aydınlanması; üç büyük ayağa - ikisi kenarlarda, biri tam ortada - ve cepheye dik konumdaki gifte sütunlara dayanan kemerlerin oluşturdığı 4 büyük açıklık ile sağlanmaktadır. (R.10).

(R.10)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. 3.2.11A.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARATI

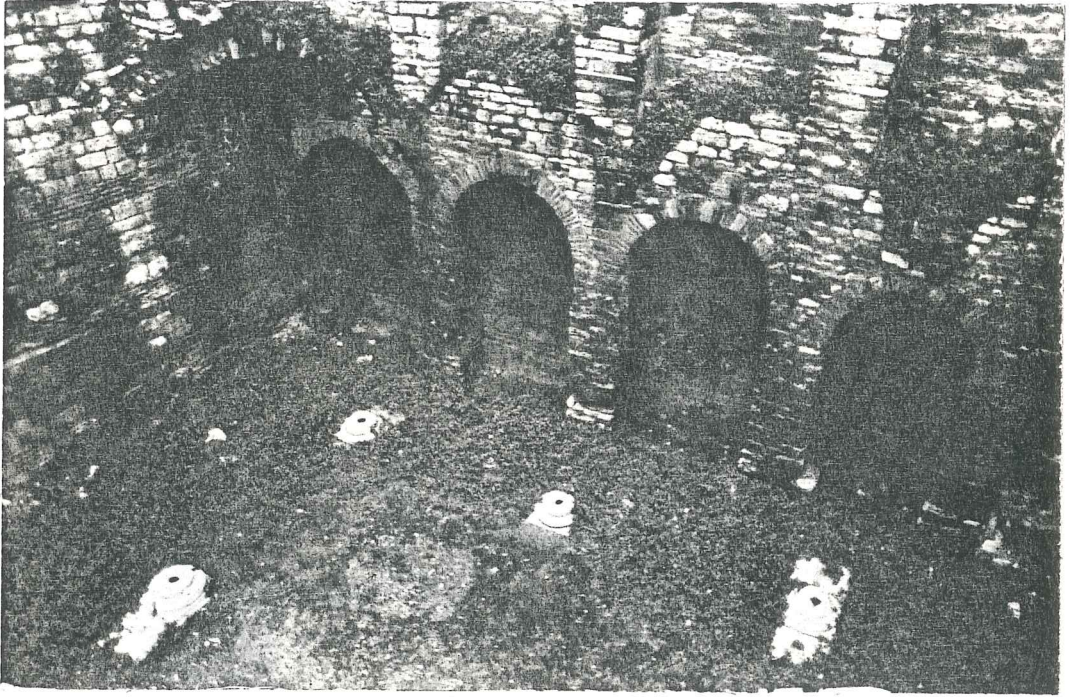
ZEMİN KATIN AVLU İLE OLAN
BAĞLANTISINI VE AYDINLANMASINI
SAĞLAYAN 4 BÜYÜK KEMERLİ AÇIKLIK.

Zemin; ilk yapıldığı tarihlerde büyük bir ihtimal ile mermer döşeli idi. Avluya açılan bölümdeki ara kesit üzerinde bulunan ve bugün halâ yerli yerinde duran mermer plâkalar bu savı doğrular niteliktedir.

Bu mekânın üzeri; birbirlerine haç şeklinde bağlanan ve iki sıra sütun üzerine oturan tonozlar ile kaplıydı¹.

1. Gurlitt, Cilt 3, s.7.

Gerçekten de, Zemin Kat tavanı ile Birinci Kat döşeme - sinin birleştiği yatay doğrultu incelenirse, çevre du - varları üzerindeki kemer ve tonoz kalıntılarının izleri bu durumu açıkça doğrular (Bkz.R.P. 6) ve (R.11). Eurası iki sıra üzerli sütun dizisi ile 12 bölüme ay - rılmıştır (Bkz.R.P. 2). Tuğladan yapılmış kemerler ve tonozlardan oluşan tavan, kenarlarda duvarlara otururken mekânın içinde 6 adet sütuna dayanmaktadır. Engqvist'e göre Güney duvarına paralel uzananlar ayna tonozlu, diğerleri ise çapraz tonozludur¹ (Ç. 15) , (Ç. 16), (R.12), (Ç.17).

(R.11)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 3. 2. 8A.

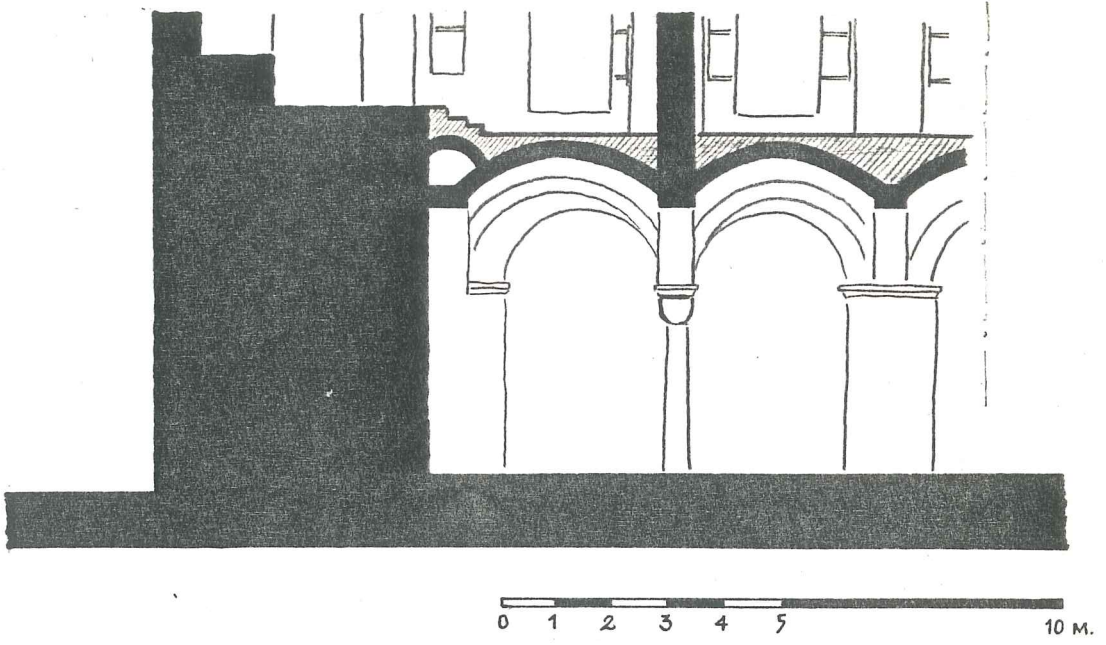
Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / ZEMİN KAT DUVARLARINDAKİ TONOZ İZLERİ

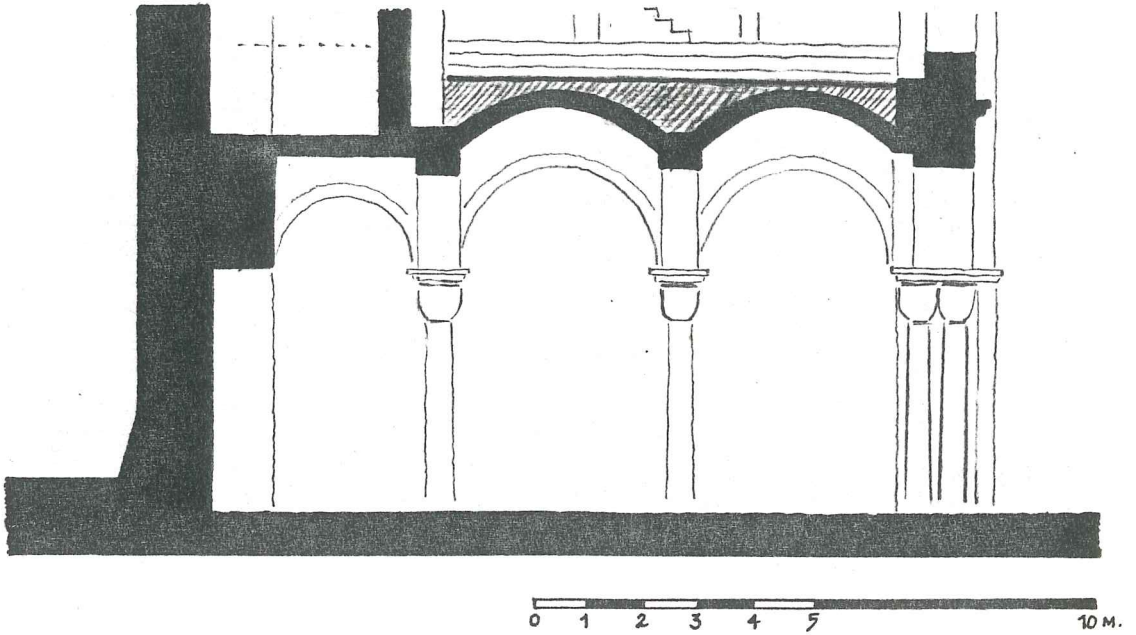
Sütunların kaidelerinin eksenleri incelendiğinde, birbir - lerini tam dik olarak kesmedikleri ve tam paralellik göstermedikleri göze çarpar.

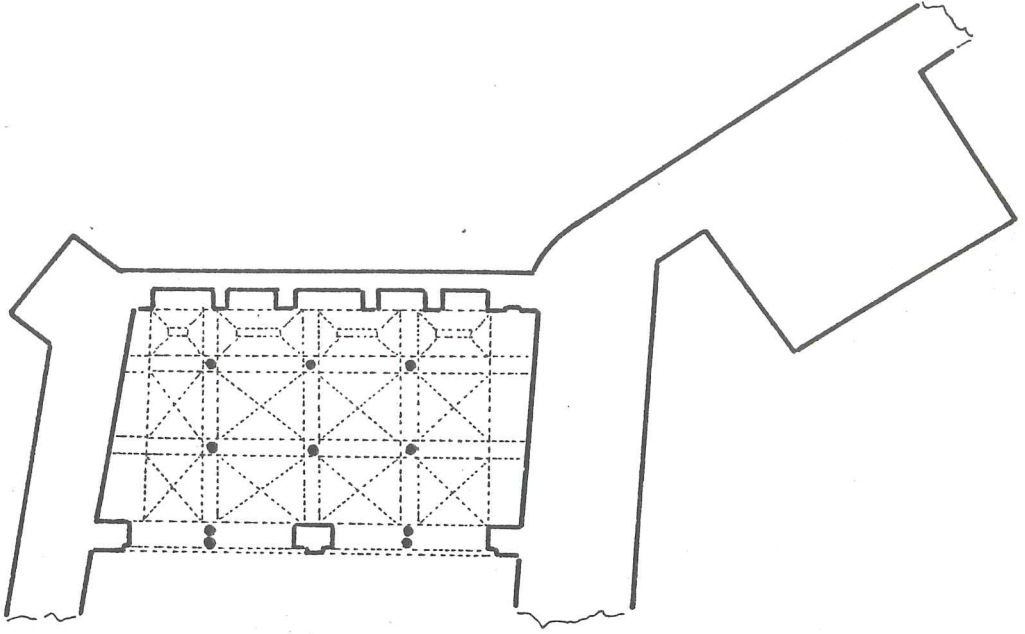
1. Engqvist, s.104,105.

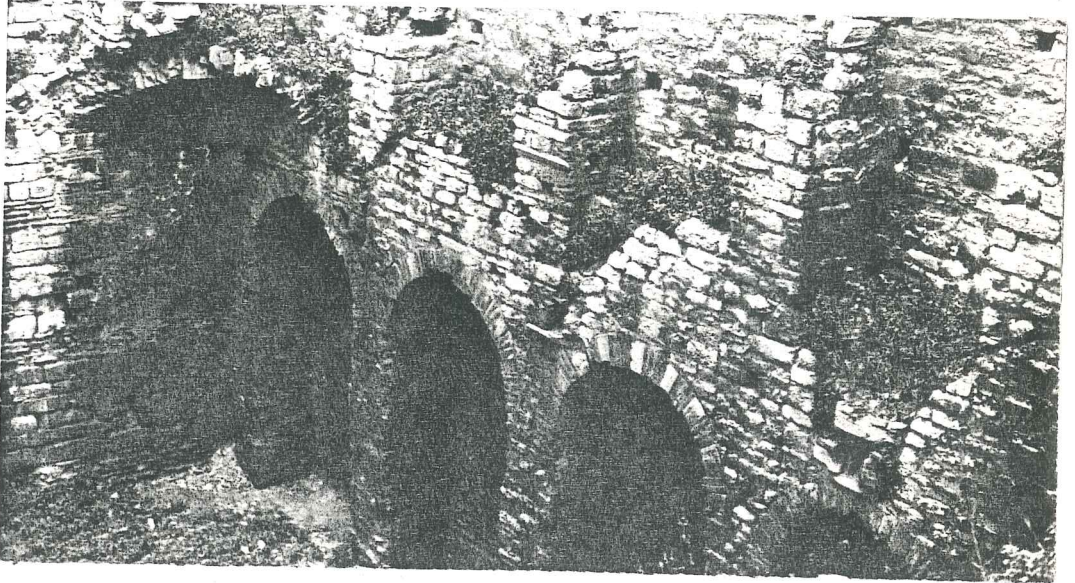
(Ç.15). TEKFUR SARAYI - ZEMİN KAT - BOYUNA KESİT
RESTİTÜSYON DENEMESİ (ENGQVIST'den).

(Ç.16). TEKFUR SARAYI -ZEMİN KAT - ENİNE KESİT
RESTİTÜSYON DENEMESİ (ENGQVIST'den).

(Ç.17). TEKFUR SARAYI ZEMİN KATIN ENGQVIST'E GÖRE
ÇAPRAZ TONCZLU - AYNA TONOZLU
TAVAN YAPISI.

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 1.3.21
Tarih : ARALIK 1987

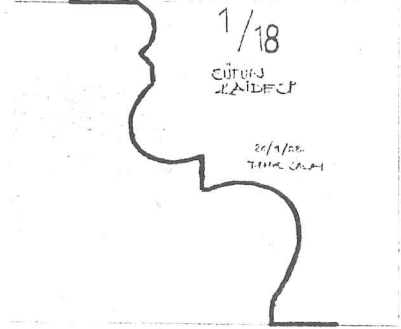
Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / ZEMİN KAT GÜNEY DUVARINDA
YER ALAN TONOZ İZLERİ VE
KÖŞE GEÇİŞİ

(R.12)

Bu eksenler, Kuzey duvarı üzerinde yer alan büyük orta ayağı ve çiftli sütunları oldukça dik bir biçimde karşılarken, Güney duvarı üzerinde yer alan ve birbirlerine kemerler ile bağlanan 6 adet ayağın hiç birisini tam olarak karşılamaz (R.9). Aksların diğer yöndeki bitim noktaları olan Batı ve Doğu duvarlarının üzerlerinde ise - kemer izlerinden başka - herhangi bir girinti veya çıkıntı şeklinde ayak bulunmaz.

Burada yer alan kalıntılar incelendiğinde sütun gövdelerinin granitten olduğu ortaya çıkıyor. Bu sütunların aşağıdan yukarı doğru konikleşen ve daralan bir görünümü vardır.

Bu sütunlar, kare mermer bloklar üzerindeki bir Torus ve bir Trohilos profilli yuvarlak kaideler üzerine oturmaktadırlar (Ç.18), (R.13) , (R.14).

Başlıklar için ise gerek mal - zeme gerekse biçim bakımından kesin bir şey söylemek hemen hemen olanaksızdır. Çünkü bunların şekilleri son derece bozulmuştur ve Tekfur Sarayına ait oldukları bile tartışılabilir (R.15).

Birinci kat ile olan bağlantı yapının dışından sağlanmaktadır. İçeriden yukarı kata geçişe ait küçük bir iz veya herhangi bir kalıntının bulunmayışı bunu destekler.

Sonuç olarak ; diğer katlardan oldukça bağımsız, yukarının fonksiyonlarından oldukça ayrı bir yaşam tarzının gerçekleştiği ve daha çok avlu ile kaynaşan bir mekân olma özelliğini taşır.

(Ç.18). ZEMİN KATTA
SÜTÜN KAİDE-
LERİNDEN Bİ-
RİNİN PROFİLİ.

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B.G.1.4
Tarih : OCAK 1988
Kompozisyon : TEKFUR
SARATI
ZEMİN KATTI
SÜTÜN KAİDESİ
(R.13)

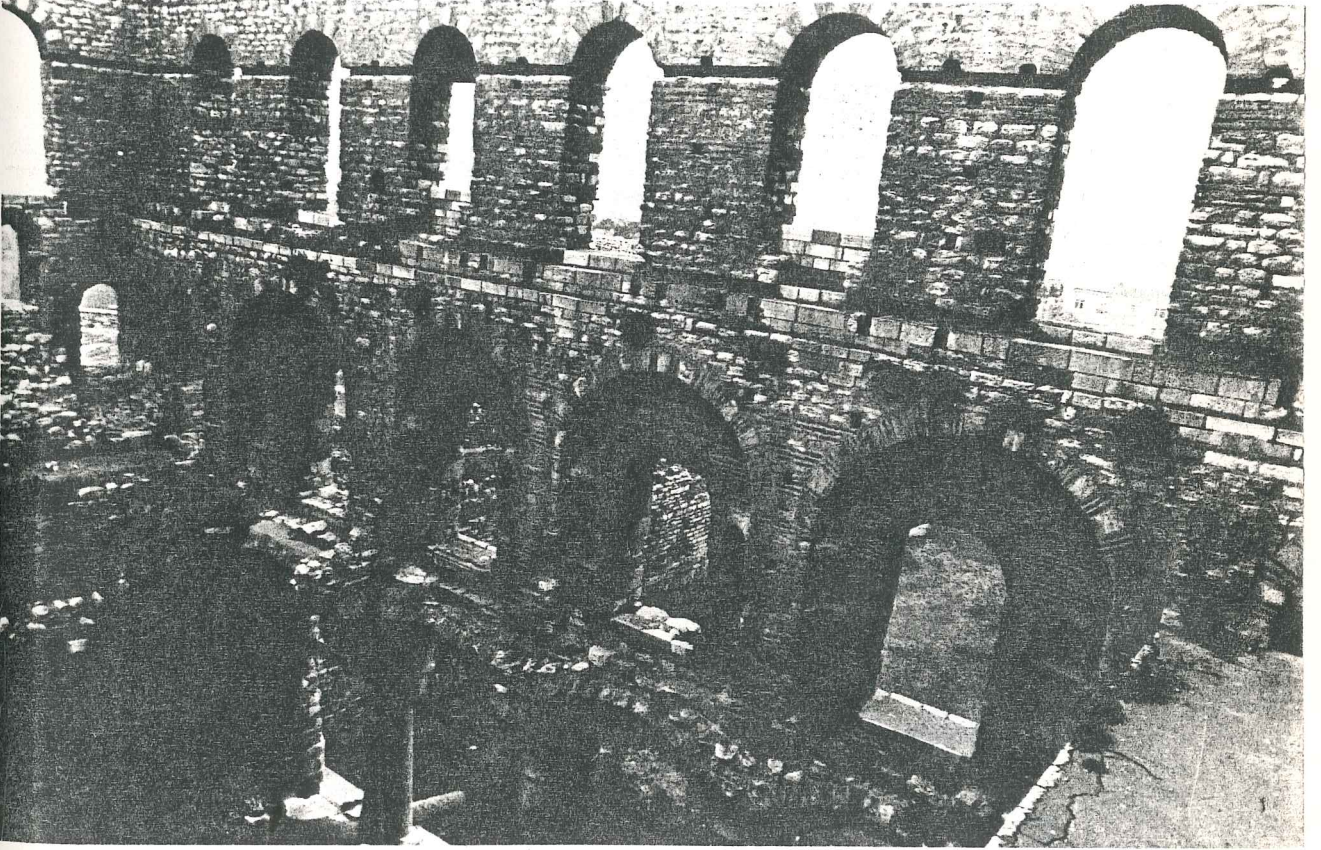
F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B.G.1.4
Tarih : OCAK 1988
Kompozisyon : TEKFUR
SARATI
ZEMİN KATTI
SÜTÜN KAİDESİ
(R.14)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B.G.1.4
Tarih : OCAK 1988
Kompozisyon : TEKFUR
SARATI
ZEMİN KATTI
SÜTÜN BAŞLIĞI
(R.15)

BİRİNCİ KAT

Yaklaşık 23m x 11m boyutlarında, dikdörtgen şeklinde büyük bir salon ile ikiyanındaki geçiş mekânlarından ibarettir. Burası Kuzeye açılan 4 büyük pencereden ışık alır (R.16). Bu pencereler duvar yüzeyinde nişler meydana getiren büyük kemerlerin içinde yer almaktadırlar. Tuğladan yapılan bu pencere kemerlerinin iç taraflarında ise iki yanlarda mermer rafları bulunan niş biçimindeki -Duvar Dolapları- bulunmaktadır¹ (R.17).

(R.16)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotograf Arşiv No.: F. S.B. 3. 4. 19A.

Tarih : ARALIK 1987

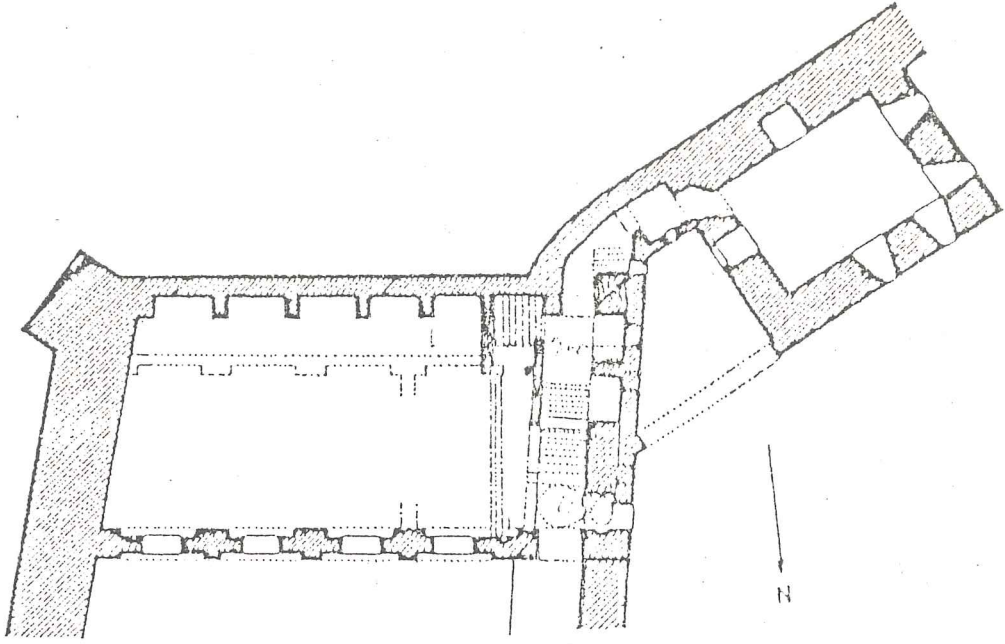
Konpozisyon : TEKFUR SARA'I /

BİRİNCİ KAT- KUZETE

AÇILAN 4 BÜK PENCERE

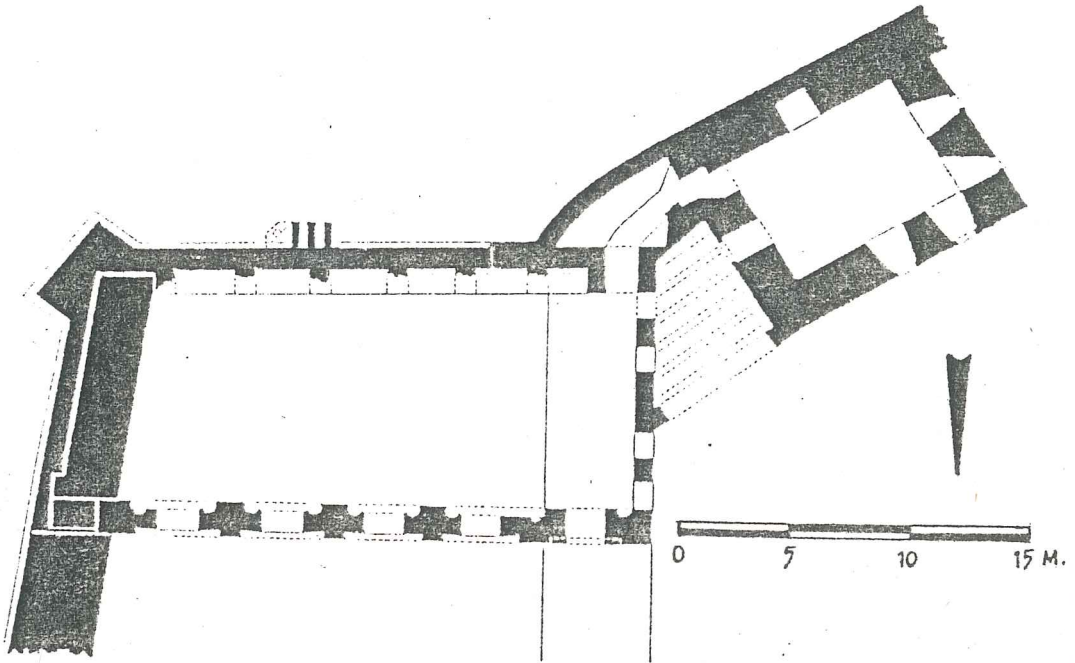
1. Gurlitt, Cilt 3, s.7.

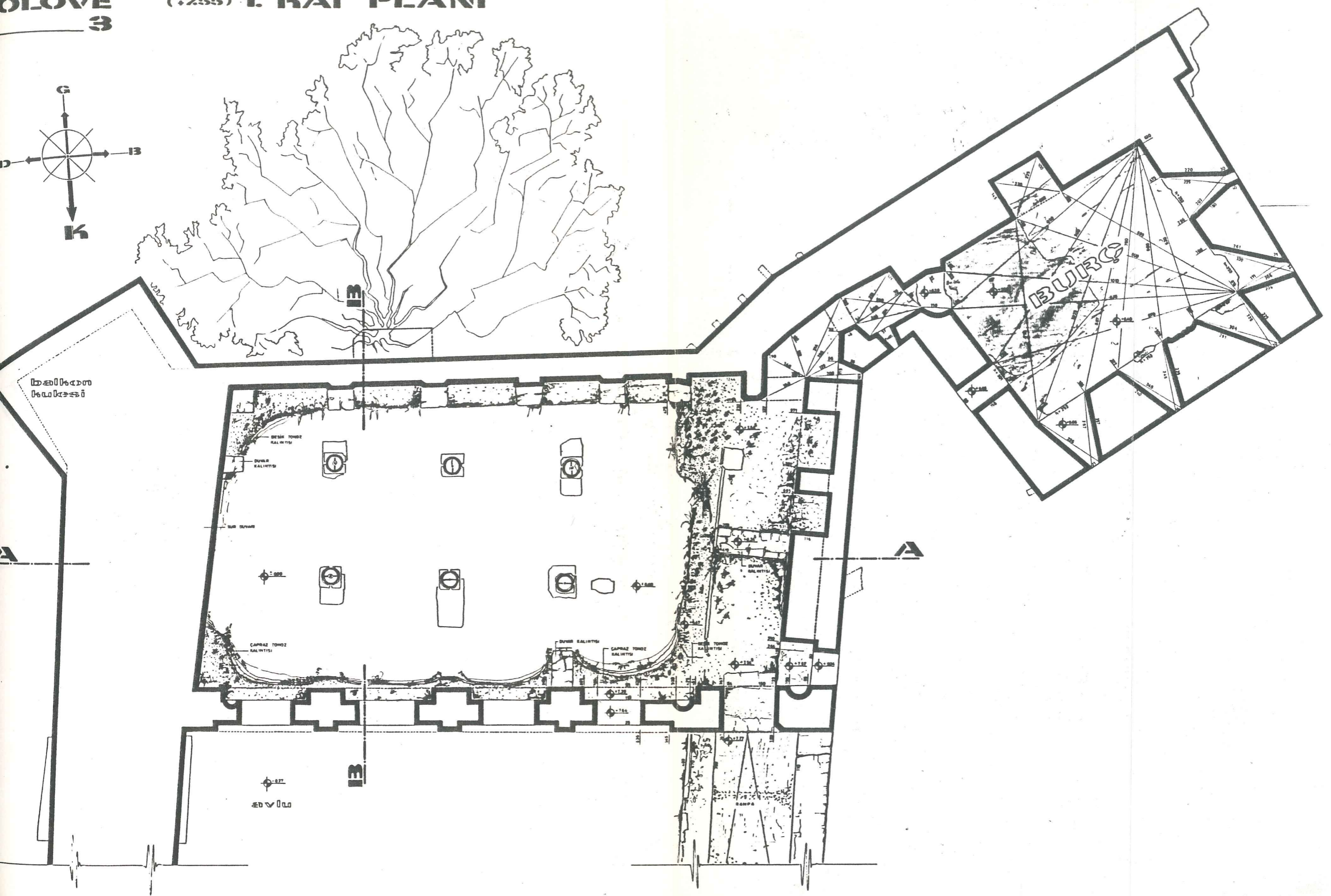
BİRİNCİ KAT PLÂNI

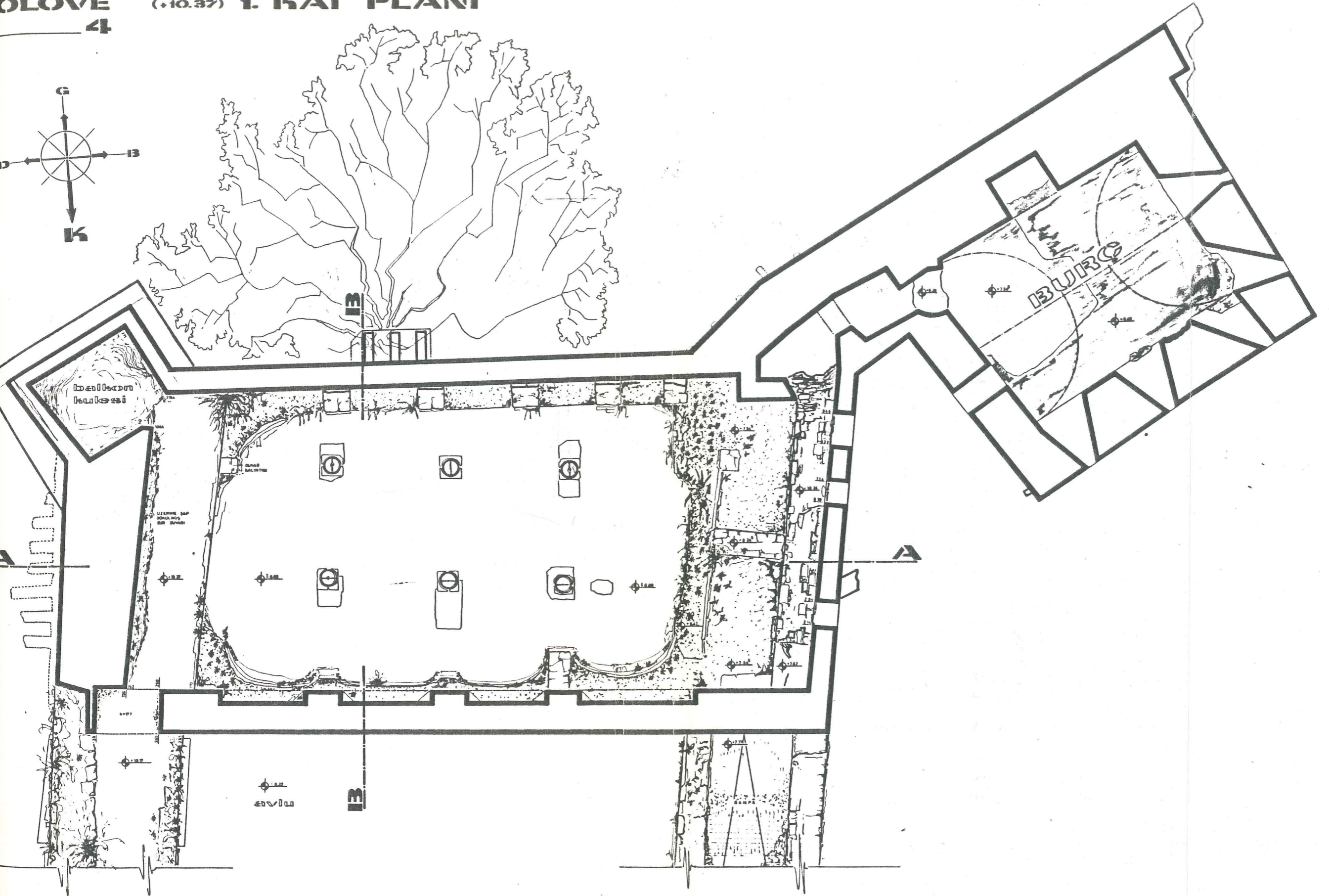
0 5m.

(Ç.19). TEKFUR SARAYI BİRİNCİ KAT PLANI (EYİCE'den).

(Ç.20) TEKFUR SARAYI BİRİNCİ KAT PLANI (GURLITT'den).

Bu nişlerin iç yüzeyleri köşeye denk gelenlerde çeyrek daire, duvarın düz yüzeyine gömük olanlarda ise yarım daire şeklindedir (R.17). Büyük bir olasılıkla bu nişlere zarif süs eşyaları küçük heykelcikler veya belki de çiçekler konulmakta idi...

Toplam 5 pencereden 4 tanesi büyük salona açılır ve Zemin Kat boşluklarının tam üzerindedirler (R.20). Batı kenarındaki beşincisi ise bir zamanlar bu salona geçişi sağlayan diğer bağımsız mekâna açılmakta ve kapı görevini yapmaktaydı. Kuzey cephesinin en sağında yer alan bu kapı; avlunun Batı Sur Duvarı üzerinde yer alan ve Birinci Kata ulaşımı sağlayan rempanın -merdiven olabilir - bittiği noktadadır¹ (R.19), (Ekz.R.P. 3). Bu kapıdan Sarayın Birinci Katına girilmektedir². Burası bir koridor aracılığı ile, Güneybatı'daki Kule ve Saray arasındaki bir zamanlar teras olarak kullanılan bölüme bağlanmaktaydı³ (Ç.19).

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. 1.3.23.

Tarih : ARALIK 1987

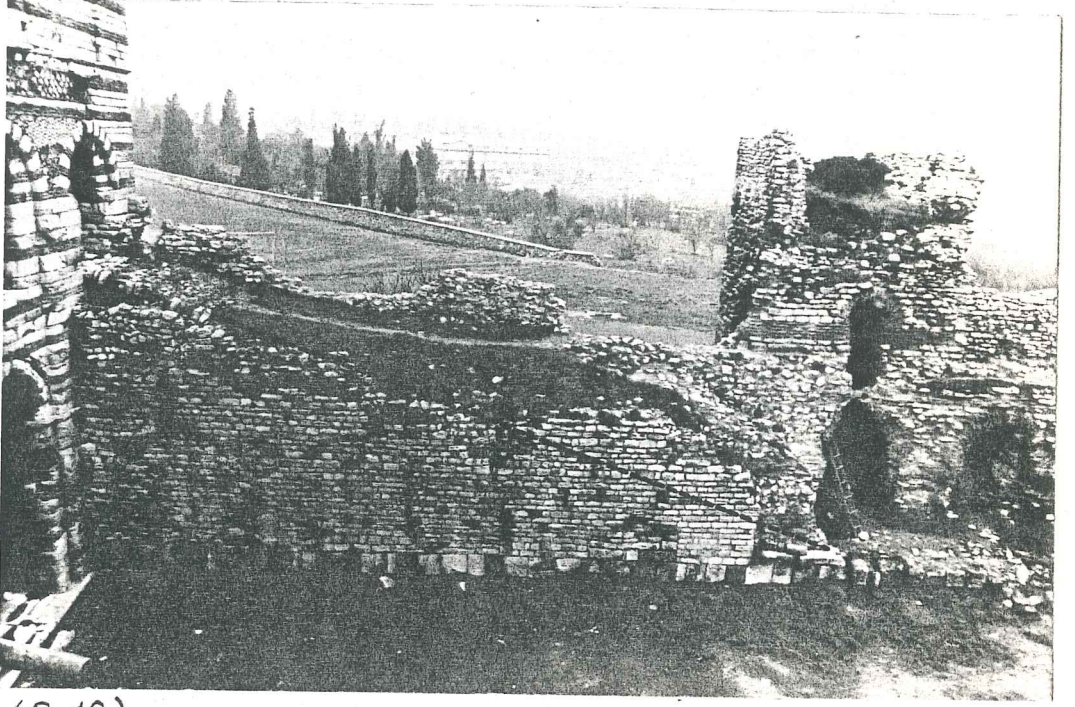
Kompozisyon : DUVAR YÜZETİNDEKİ NİŞLER.

(R.17)

1. Gurlitt, Cilt 3, s.7.

2. ibid.

3. Draman, s.27.

(R.18)

(R.19)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 6, 7, 64.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR

SARATI

BATI SURU

ÜZERİNDE

TER ALAN

RAMPANIN

DURUMU.

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5, 4, 39.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR

SARATI

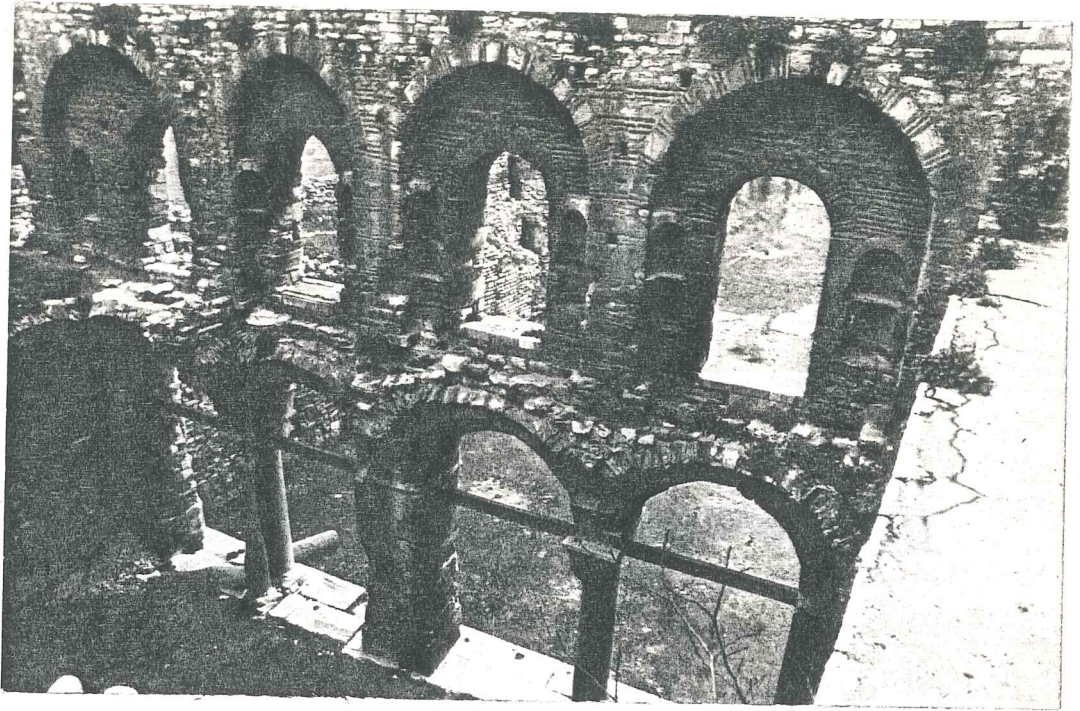
RAMPA'DAN

1. KATA

GEÇİŞİ

SAĞLAYAN

KAPI.

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 3.3.17A

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / 1.KATIN KUZETE AÇILAN PENCERELERİ

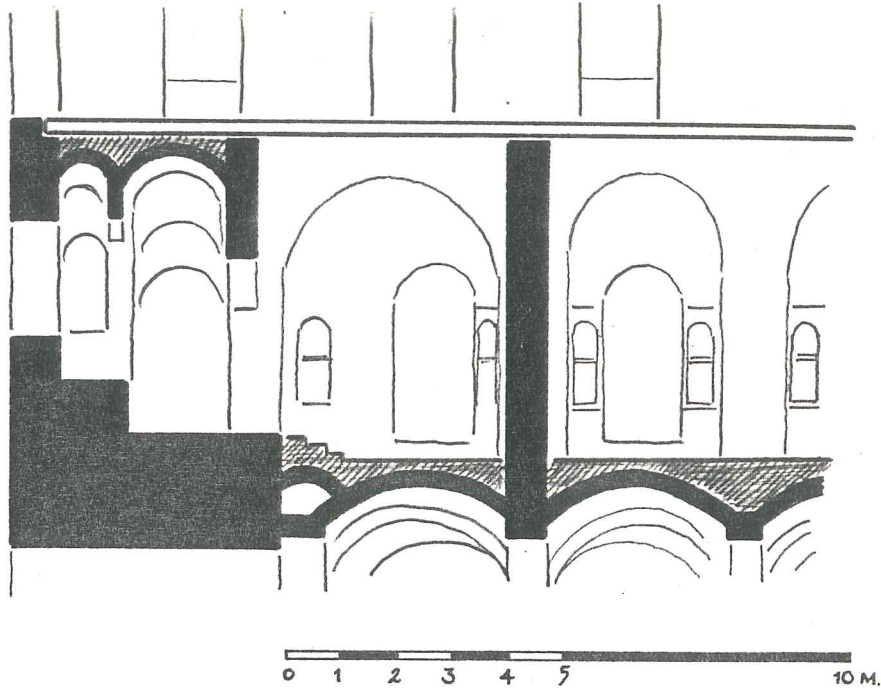
(R.20)

Engqvist'e göre kapıdan hemen sonra üzeri tonozla örtülü bir oda mevcuttu. Bu oda esas salona üç basamakla bir geçit sağlayan bir başka odaya açılmakta idi¹. Duvarlarda bahsi geçen odaya ait izler yoktur (Bugüne değin silinmiş ya da kaybolmuş olabilir). Bununla beraber salona inen üç basamaklı merdivenin oturduğu küçük tonozun kalıntıları dikkatli bir inceleme sonunda görülebilmektedir (Ç.21) , (Ç.22) , (Ekz.R.P. 6).

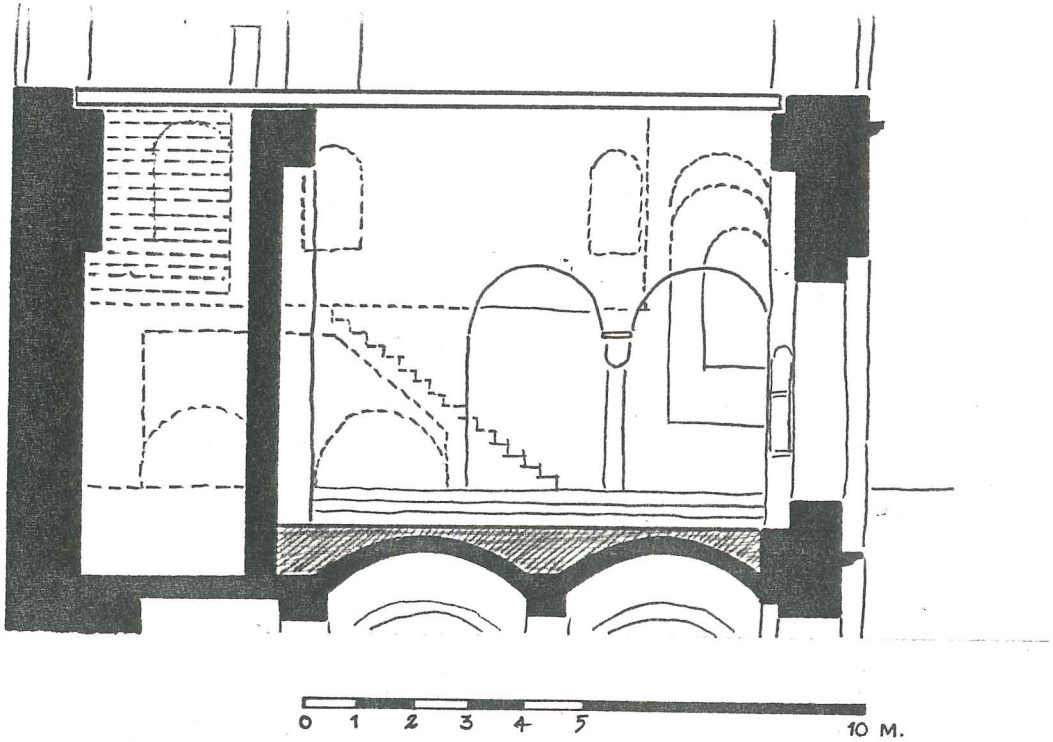
Bu katın Batıya açılan dört penceresi mevcuttur. Bu pencerelerin dizilişleri ve büyüklükleri cephe içinde düzensizlikler göstermektedir. Bunun nedeni; girişten hemen sonra başlayan merdivenin duvar üzerindeki en Güneyde yer alan pencerenin hizasında sahanlık teşkil etmesi ve buradan ikinci kata ulaşmasıdır². Engqvist'in çizimlerinde de bu durum açıkça görülmektedir (Ç. 21 .).

1. Engqvist, s.104.

2. Draman, s.27.

(Ç.21). TEKFUR SARAYI - BİRİNCİ KAT - BOYUNA KESİT
RESTİTÜSYON DENEMESİ (ENGQVIST'den)

(Ç.22). TEKFUR SARAYI - BİRİNCİ KAT - ENİNE KESİT
RESTİTÜSYON DENEMESİ (ENGQVIST'den)

Birinci Katın Doğuya bakan ve II.Theodosius Sur Duvarı üzerine oturan bölümünün aynı Duvar üzerindeki teras ne şekilde bağlandığı da kesinlik kazanmamıştır. Daha önce de sözü edildiği gibi, Sur Duvarlarının kalın olması üzerlerinin teras olarak kullanılmasına olanak sağlamakta idi. Wulzinger'e göre, en Doğuda yer alan açıklık II.Theodosius Suruna -dolayısıyla Sur üzerindeki teras- dar bir merdivenle bağlanır¹. Draman ise, "Bu katın Kuzeydoğu ucunda kemeri İkinci Kat zeminine yaklaşan bir açıklık Doğu Sur Duvarı terasına açılır, Wulzinger'in bahsettiği iç merdiven de buraya kadar uzanmaktadır" demektedir² (Ç.23), (Ekz.R.P. 8).

Bu katın tavanının ahşap olduğu düşünülmektedir. Wulzinger Kuzey-Güney doğrultusunda, kısa kenarlara paralel ve tam ortada bulunan ağır bir ahşap destek kirişinin varlığından söz eder³. Bu kirişin yanlarında ise gene aşağıdaki sütunların üzerine gelecek şekilde desteklenen diğer iki ana ahşap kiriş bulunmakta idi. İkinci Katın döşemesi ve dolayısıyla aynı anlama gelen Birinci Katın tavanının bu kirişler yardımı ile taşınmış olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

(Ç.23). DOĞU SUR DUVARI ÜZERİNDE YER ALAN TERAS BAĞLANTISI.

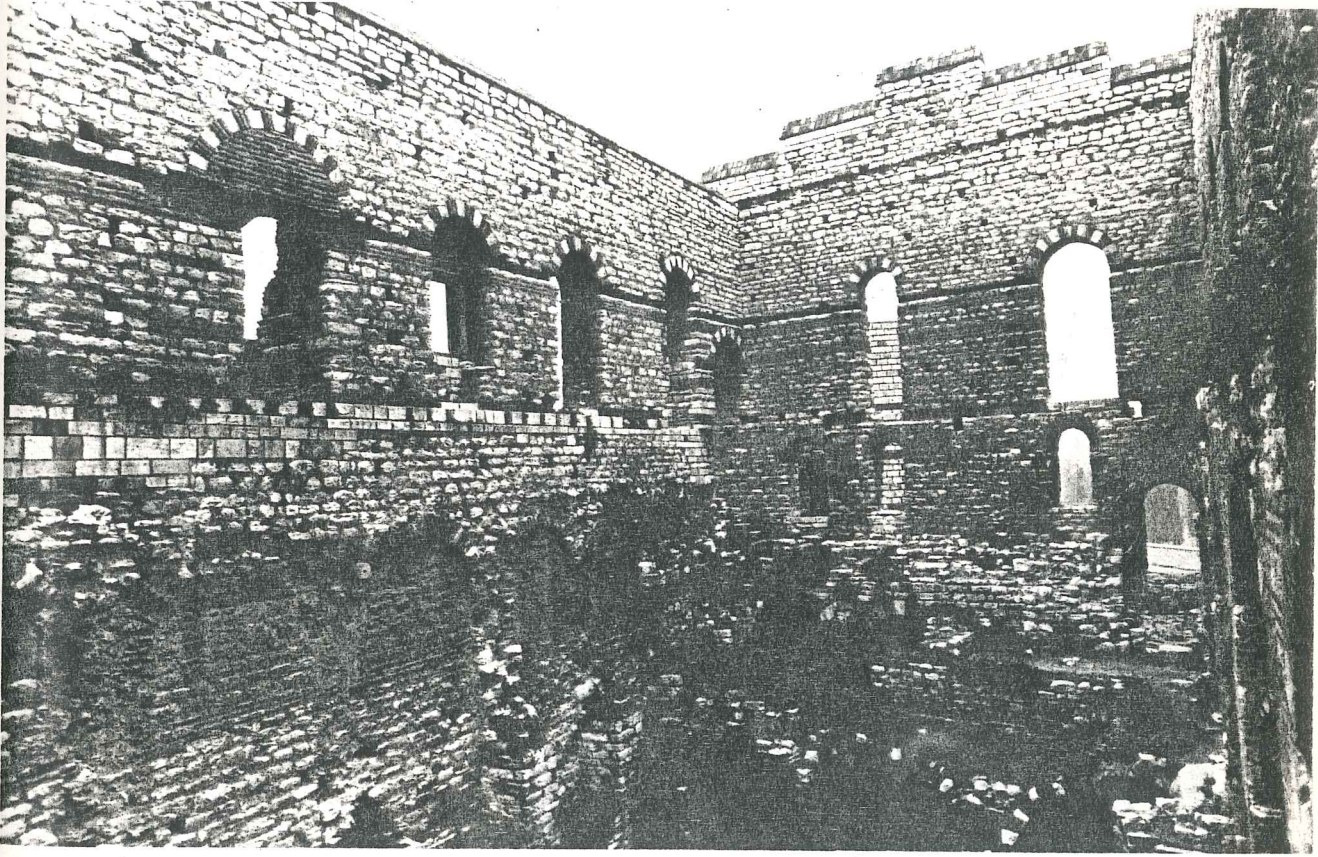
1. Wulzinger, s.78.
2. Draman, s.28.
3. Wulzinger, cp.cit. s.79.

Büyük salon dışındaki Batıya bakan ara bölüm ve Doğudaki sur duvarı terasına açılan kısmın planlarının tam olarak açıklanamamalarının yanısıra aşağıdaki özelliklerin kesinlik kazanmış olduğu söylenebilir:

- Doğu ve Batı duvarları II.Theodosius Surları üzerine oturmaktadır.
- Bu katta büyük bir salon ve bu mekânı destekleyen (kenarlarda) iki ara bölüm yer almaktadır.
- Batıda yer alan bölüm; yalnızca ikinci kat ile değil, bunun yanında büyük burç ile olan bağlantıyı da sağlamakta idi.
- Doğu sur duvarı üzerindeki teras bağlantısı ise, eğri-liği duvarın dışına taşmış olan bir kemer aracılığı ile gerçekleştirilmekte idi (Ç.23).
- Tavan ahşaptır ve düzdür.

İKİNCİ KAT

Burası muhtemelen İmparatorca ait olan Tekfur Sarayının en gözde ve önemli bölümüdür¹. Yaklaşık olarak 23,50 m. x 11,50 m. boyutlarında tek bir mekândan ibarettir, büyük ve bölümsüzdür (R.21), (Bkz. R.P. 5).

(R.21)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotograf Arşiv No.: F. S.B. 3.3. 16A.

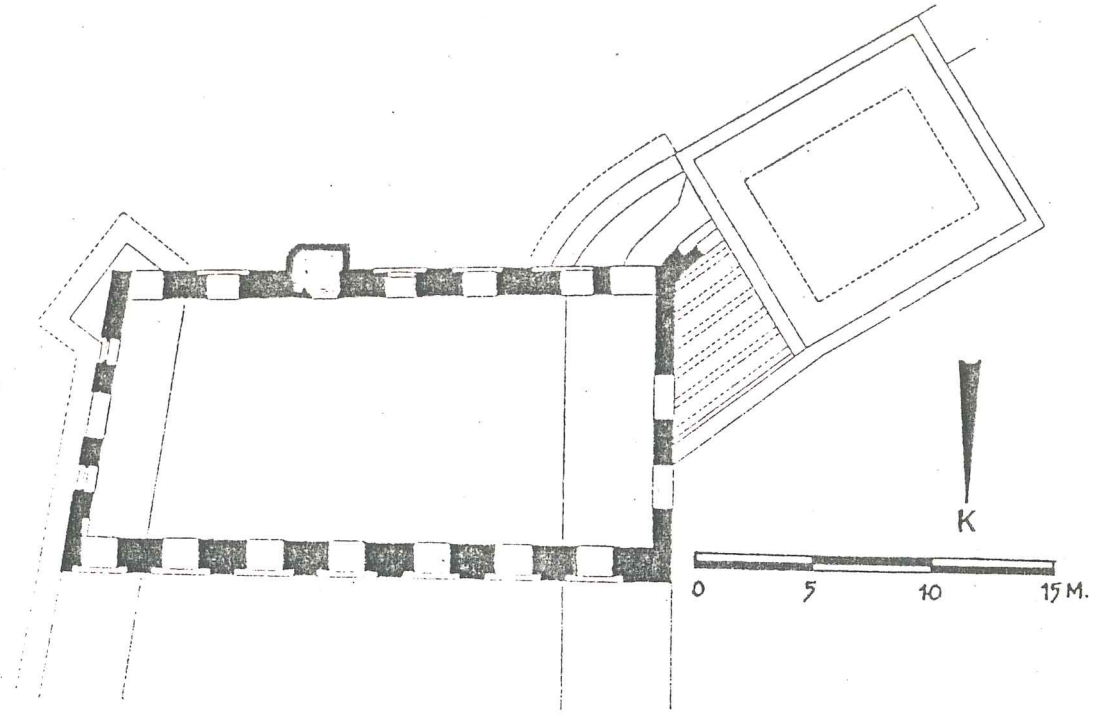
Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI /
İKİNCİ KAT

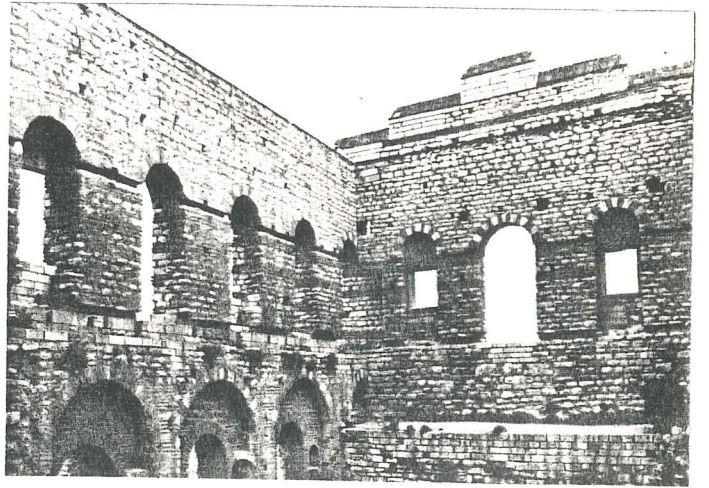
GENEL GÖRÜNÜŞ (KUZAYDEN)

---

1. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı", s.520.

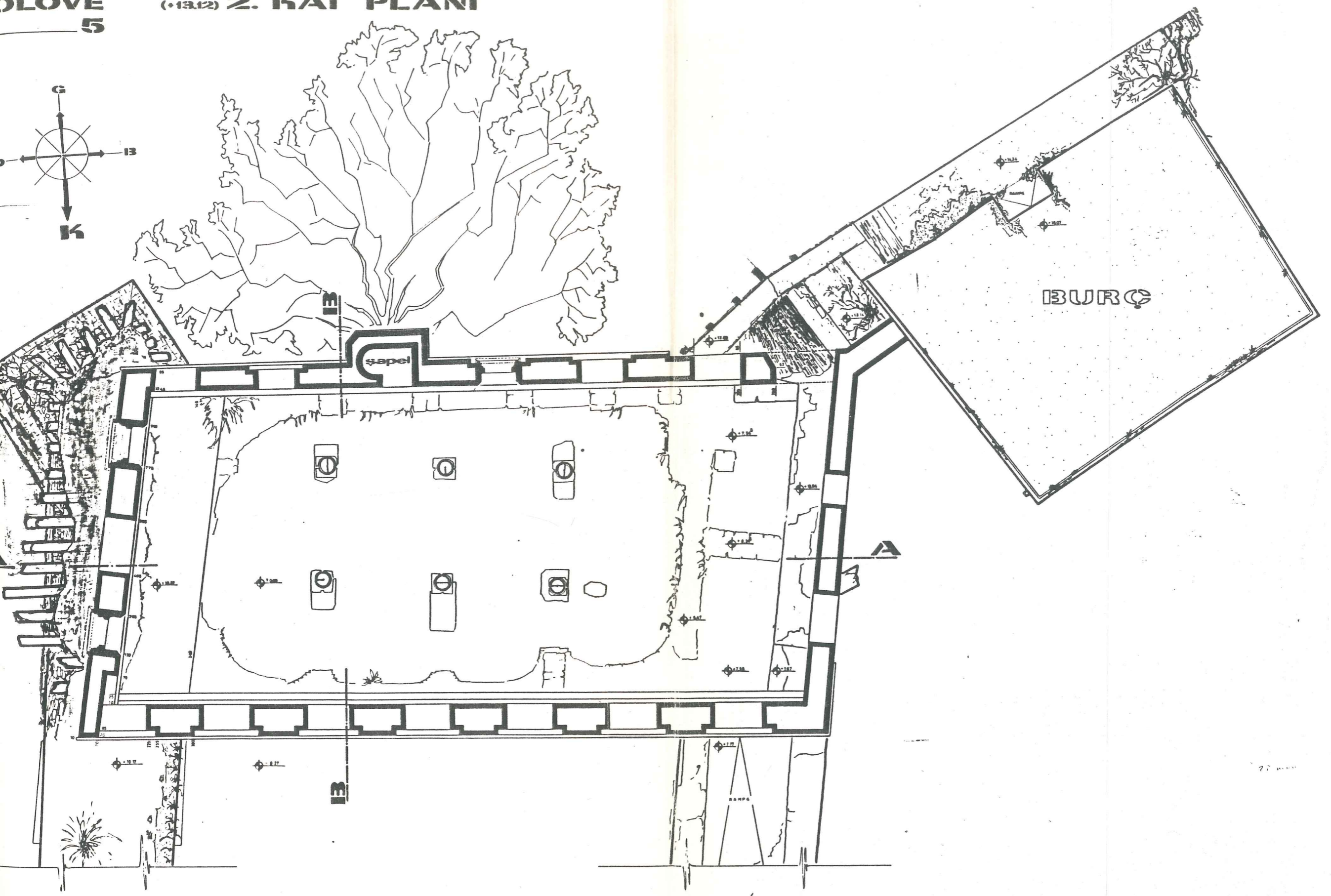
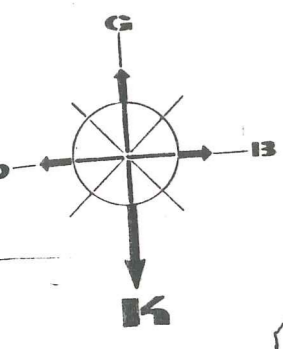

(Q.24) TEKFUR SARAYI İKİNCİ KAT PLANI (GURLITT'den).

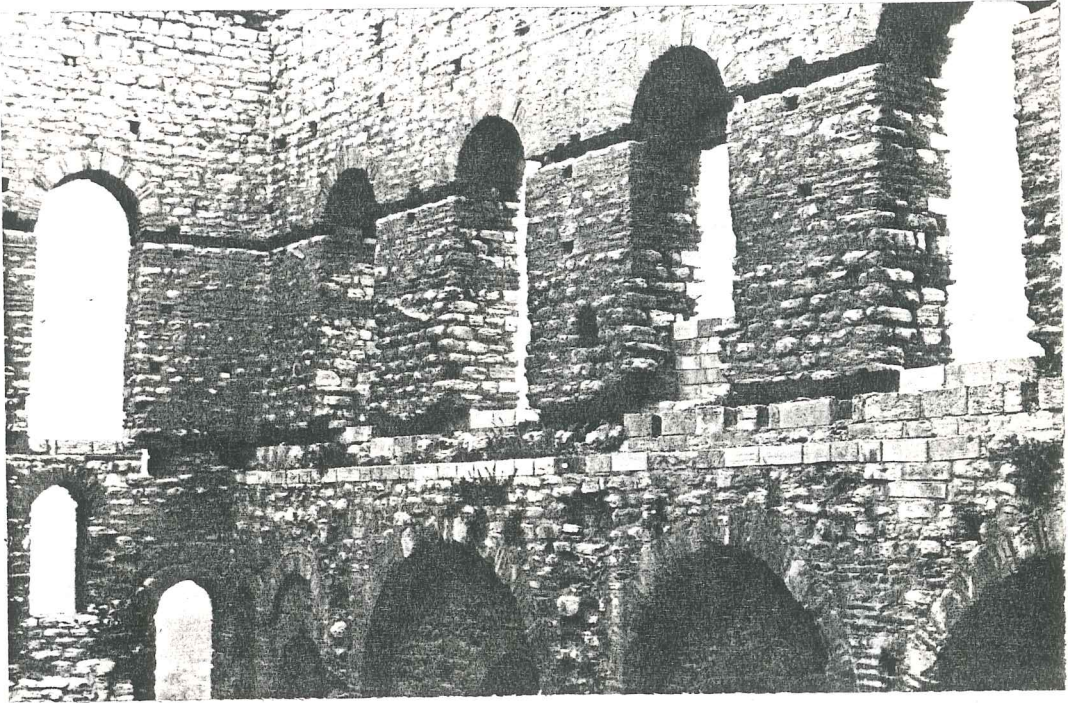
(R.22)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
 Fotoğraf Arşiv No.: F. Ş.B. 3.1.2A
 Tarih : ARALIK 1987
 Kompozisyon : TEKFUR SARAYI /
 İKİNCİ KAT
 GENEL GÖRÜNÜŞ (GÜNEYDEN)

Bu katın Güneye bakan cephesinde önemi büyük olan bir Şapel kalıntısı yer almaktadır¹. Burası muhtemelen imparatorun özel ibadet yeri idi² (Bkz.R.P. 5).

Zeminin ahşap olduğu kesindir. Duvarlardaki yatay çizgi halindeki girinti ve taşıyıcı kirişlemelerin oturduğu delikler bunu doğrular. Ayrıca, tavanın da düz ve ahşap olduğunu söyleyebiliriz. Duvarlardaki tavana ait izler de bu sava ait başka bir ihtimalin varlığını siler niteliktedir (R.23).

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 1. 6. 55.

Tarih : ARALIK 1987

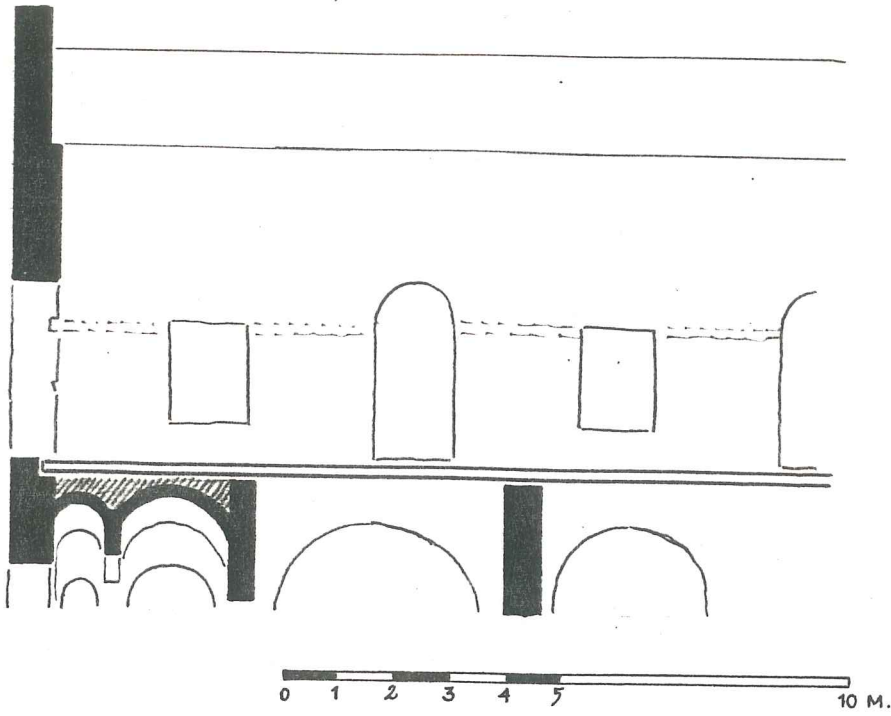
Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / İKİNCİ KAT - DÖŞEME VE TAVAN İZLERİ

(R.23)

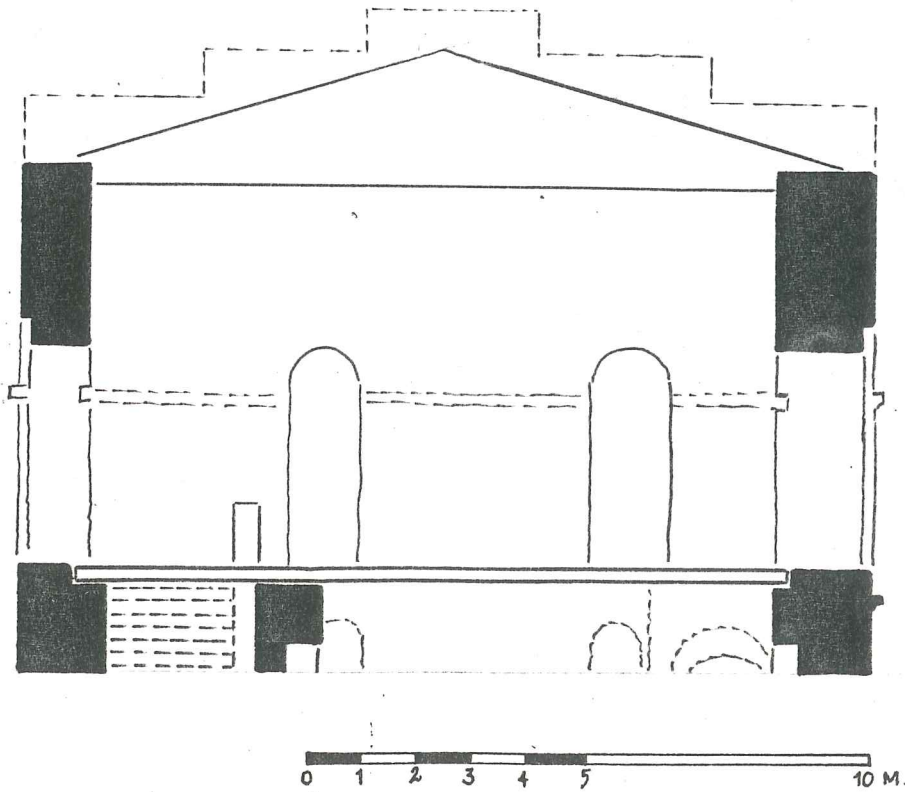
Çatının ise orijinal halinin ne şekilde olduğu bugün halâ tartışma konusudur.

1. Mamboury, s.388.

2. Eyice, "Türkiye'de Bizans Sanatı" s.520.

(Ç.25) TEKFUR SARAYI - İKİNCİ KAT - BOYUNA KESİT
RESTİTÜSYON DENEMESİ (ENGQVIST'den).

(Ç.26) TEKFUR SARAYI - İKİNCİ KAT - ENİNE KESİT
RESTİTÜSYON DENEMESİ (ENGQVIST'den).

Bu katı sınırlayan çevre duvarları II.Theodosius Sur Duvarlarının yüksekliğini aşmaktadır. Bu kat her yöne açılan birçok pencere ile aydınlanmakta. Kuzey cephesinde yedi, Batı cephesinde iki, Doğu cephesinde üç, Güney cephesinde ise (Şapel hariç) beş pencere mevcuttur. Kuzey yöne açılan pencereler hep aynı biçimde ve eşit aralıklarla sıralanan bir diziliş gösterirler (R.24).

Halice bakan Güneydoğu köşesinde bir balkon yer almaktadır. Doğu cephesinde, II.Theodosius Sur Duvarı üzerinde kalıntıları bugün de görülebilen taş konsollar bu balkonun Doğu cephesi boyunca devam ettiğinin kanıtıdır. Wulzinger; "yapının Kuzeydoğu köşesinde avluya bitişik kapı biçiminde büyük bir açıklık yer almaktadır, buradan duvarın iç kısımlarına, balkona ve küçük Şapel kısımlarına bağlantı varmış" demektedir¹. Ayrıca buradan binanın tavanına da çıkılabileceğinden bahseder².

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.:

Tarih

: OCAK 1988

Kompozisyon

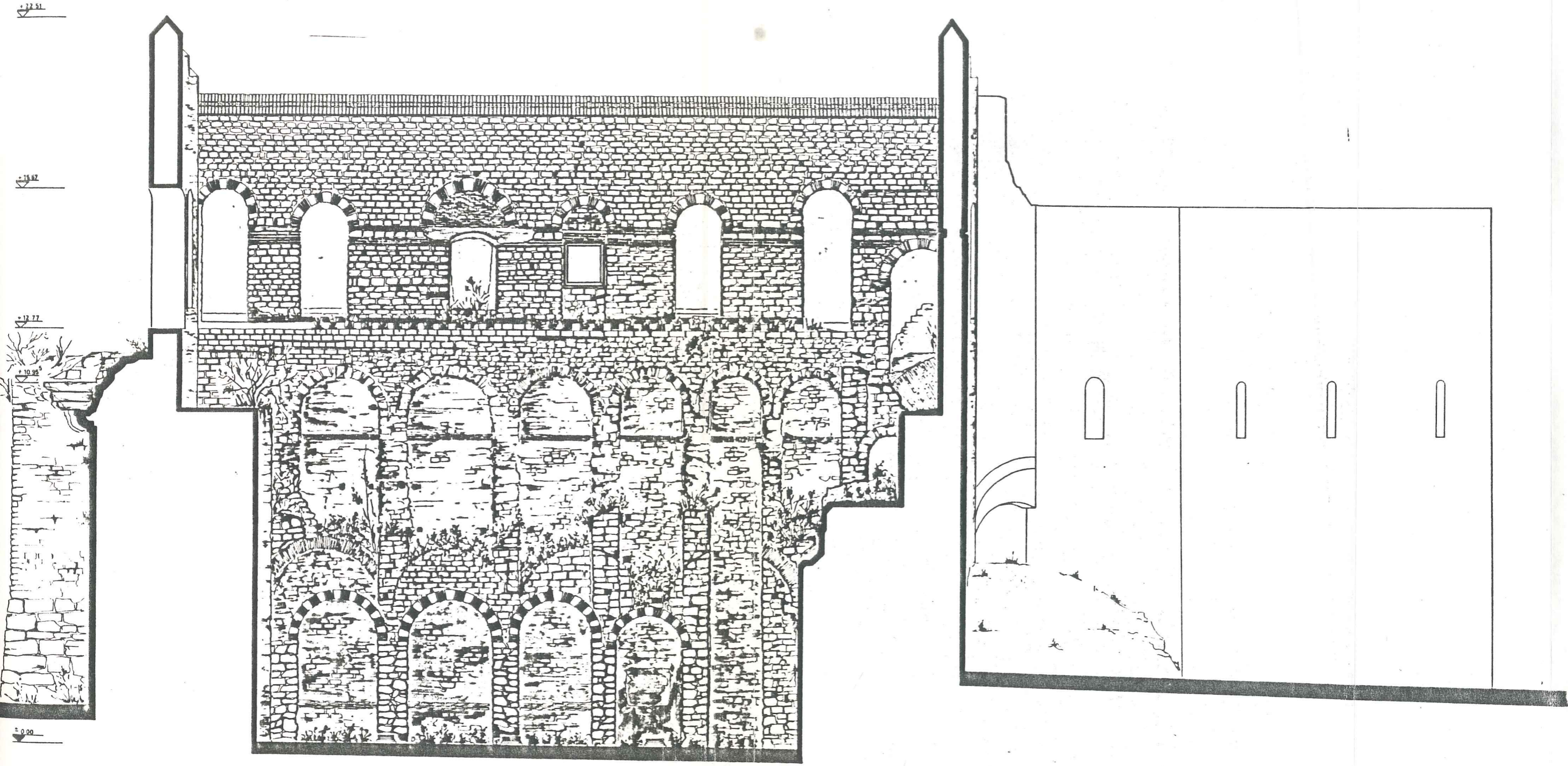
: TEKFUR SARATI /

2. KAT PENCERE DİZİŞLERİ

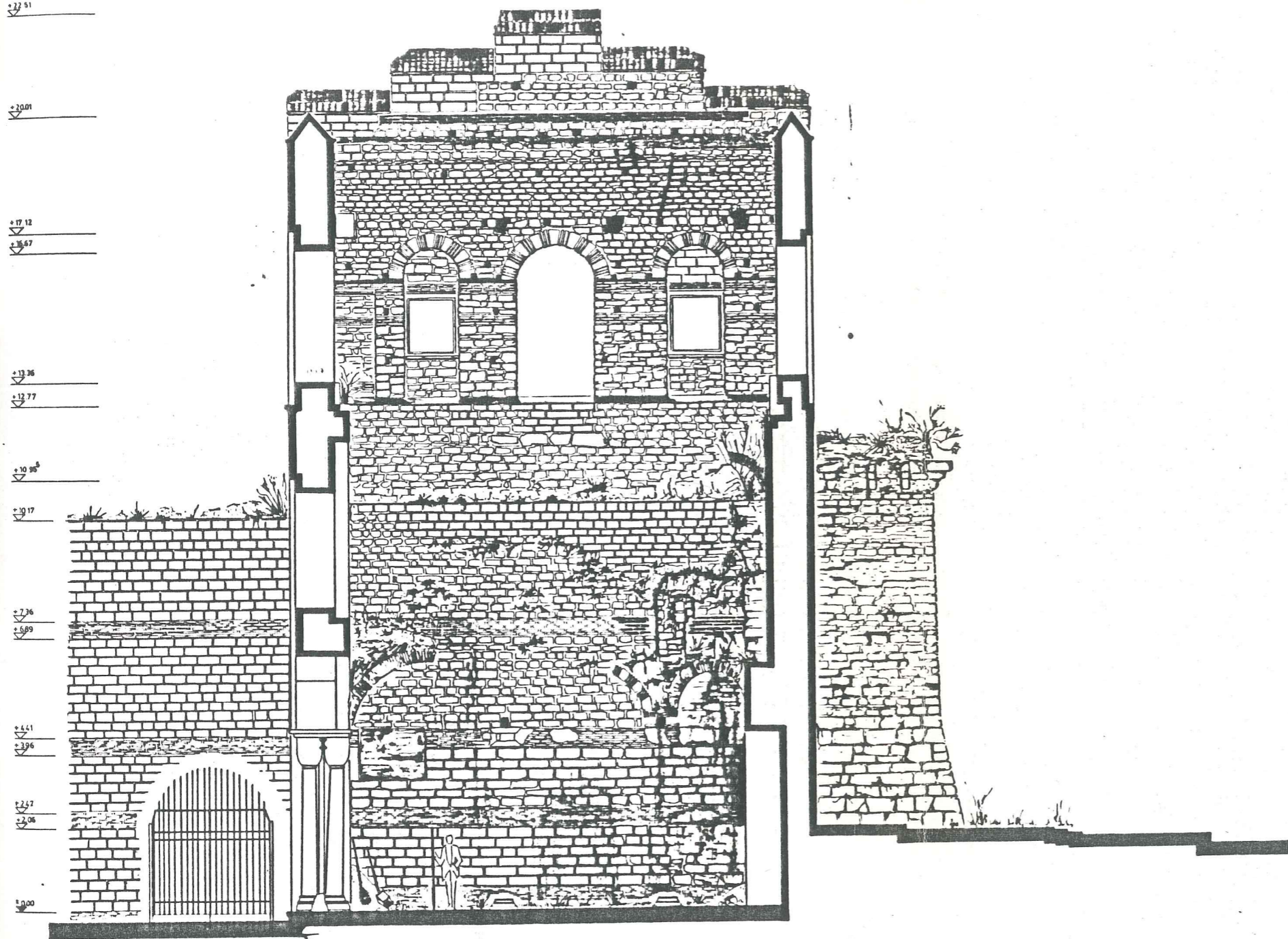
(R.24)

1. Wulzinger, s.78.

2. ibid.

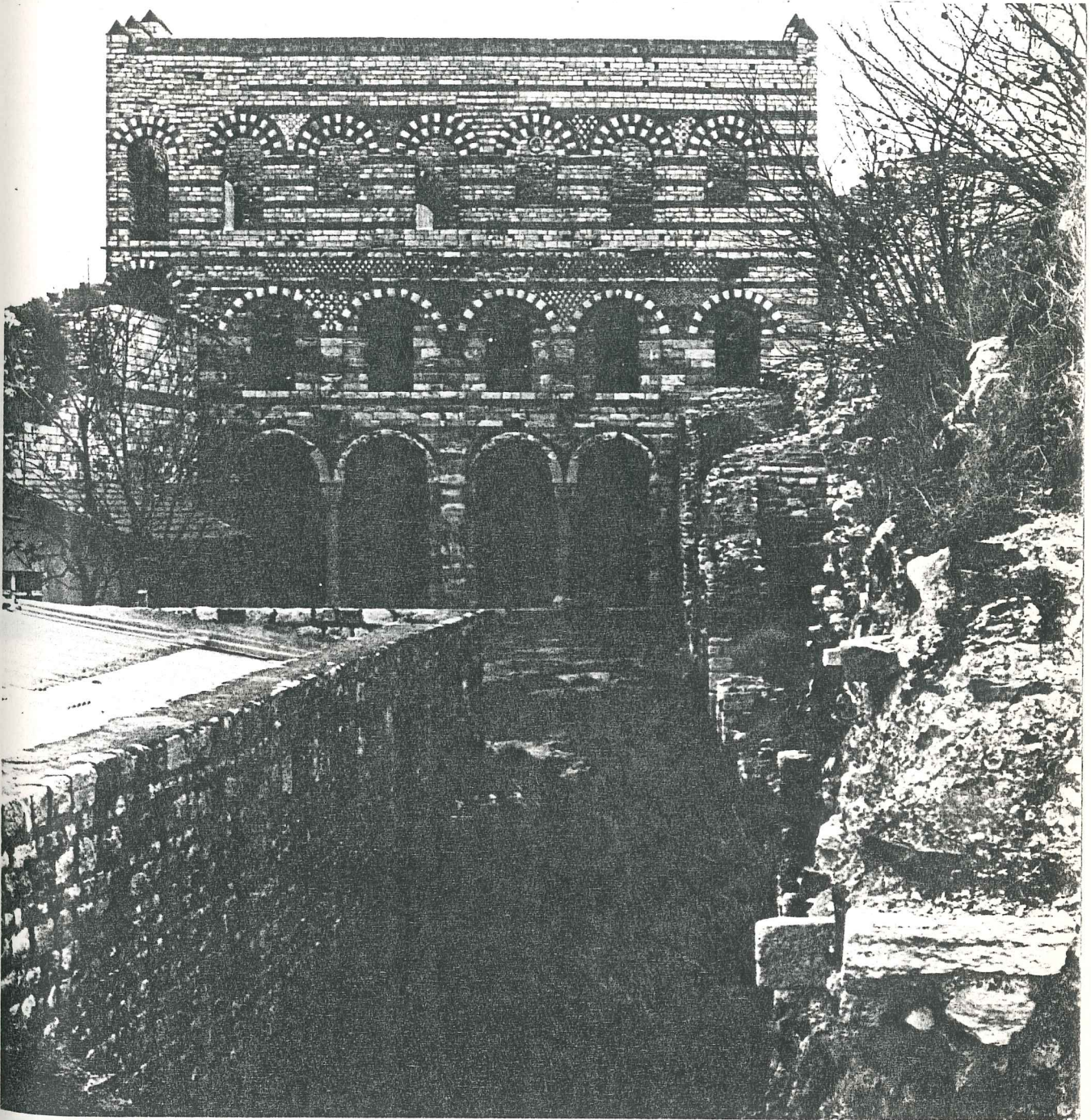

B-B KESİTİ

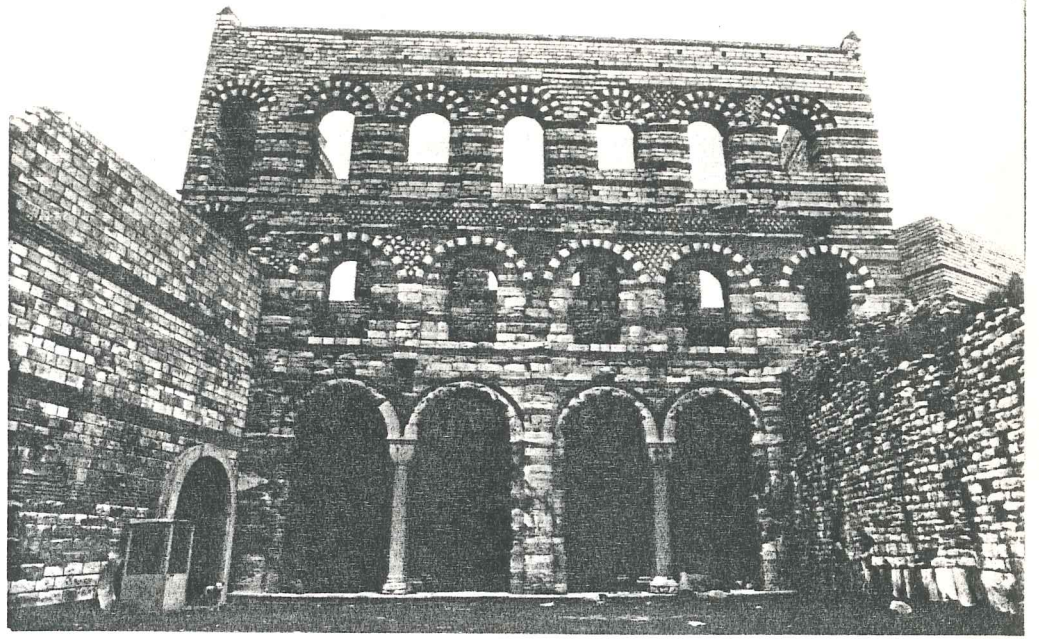
KUZEY CEPHESİ

Her yönü ile Sarayın en göz alıcı ve muhteşem görünümlü cephesidir. Büyük bir avluya ve bu avlu üzerinden de Blachernae Bölgesine bakmaktadır (R.25), (R.26 - 27-28).

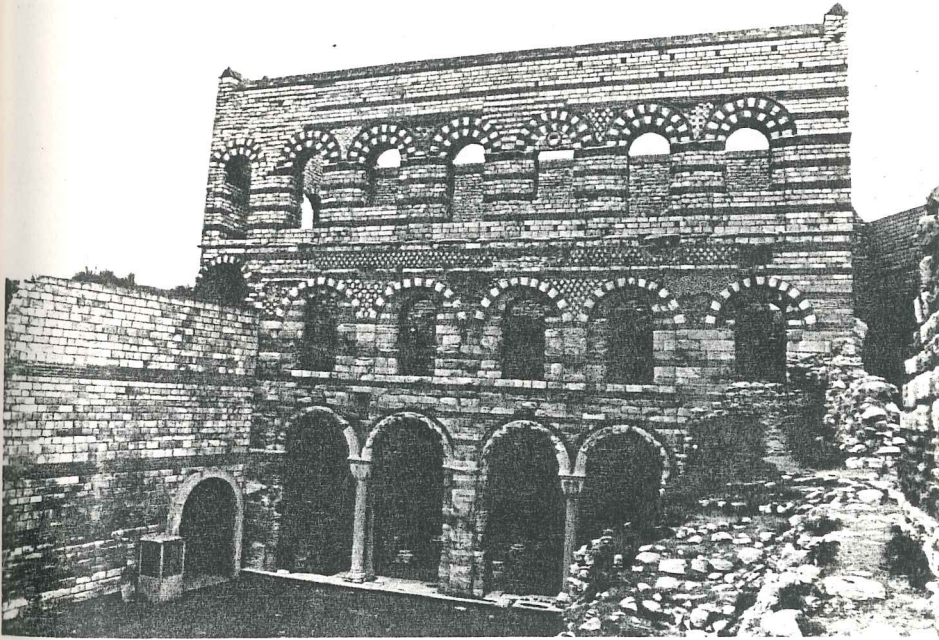
F. SELİM RAMAZANOĞLU
 Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 7. 2. 10.
 Tarih: 1 ARALIK 1986
 Kompozisyon: F. SELİM RAMAZANOĞLU

(R.25)

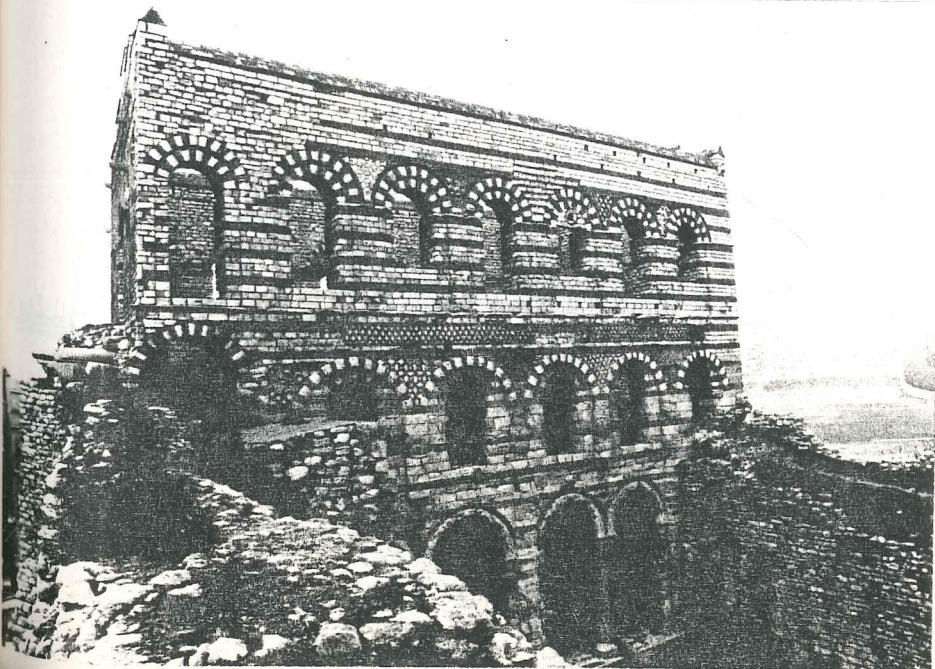
(R.26)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. 5.1.7.
Tarih : OCAK 1988
Kompozisyon : TEKFUR
SARAYI
KUZEY
CEPHESI
(AVLUDAN)

(R.27)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. 5.1.13.
Tarih : OCAK 1988
Kompozisyon : TEKFUR
SARAYI
KUZEY
CEPHESI
(KUZEY BATIDAN)

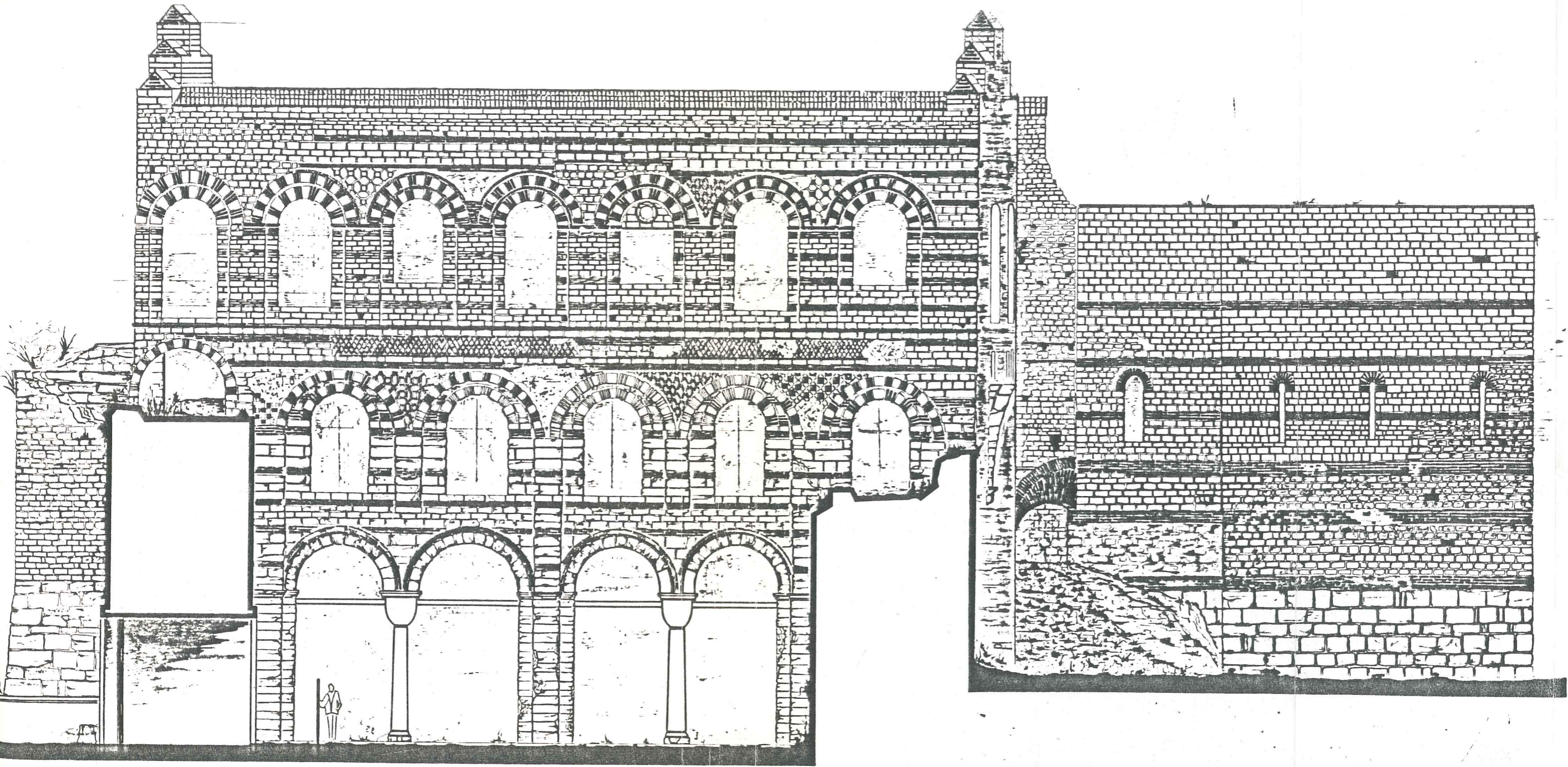

(R.28)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. 6.6.58.
Tarih : OCAK 1988
Kompozisyon : TEKFUR
SARAYI
KUZEY
CEPHESI
(KUZEY DOĞUDAN)

MEKUR SARAYI

KÖLÖVE KUZUY CEPHESİ

ÖLÇEK: 1/50

Bütünü ile Kuzey yönüne açık olan bu cephe sağ ve sol kenarlarda olmak üzere iki taraflı olarak II.Theodosius Sur Duvarlarının üzerine oturmaktadır (Bkz.R.P. 8). Cephenin duvarlar arasında kalan orta bölümü ise avlunun zemin kotundan itibaren yükselmektedir.

Batı tarafında cepheye -Flanda- dik bir biçimde yaklaşarak bağlanan Sur Duvarlarının yükseltisi Birinci Katın zemin seviyesini aşmaz (Bkz.R.P. 6). Bu duvar üzerinde -daha önce de sözü edildiği gibi- Sarayın birinci katına ulaşımı sağlayan bir rampa veya merdiven yer almakta idi¹. Avlunun zemininden başlayan bu rampa sur duvarı üzerinde tatlı bir meyil ile yükselerek ilerler ve birinci kat seviyesinde yapıya bağlanır (Bkz.R.P. 3).

Doğu Sur Duvarı ise, yapıya Birinci Kat ile İkinci Kat seviyesinin arasındaki bir kotta bağlanmaktadır (Bkz.R.P. 6).

Bir zamanlar II.Theodosius Devrine ait olan bu kalın Sur Duvarları üzerinde yapı ile bağlantısı bulunan teraslar yer almakta idi. Cephenin en sağında ve solunda bulunan Birinci Kat seviyesindeki açıklıklar yapı ile bu terasların bağlantısını sağlayan geçiş elemanlarıdır. Bunlardan Doğudaki kemerin üst seviyesi Birinci Katta bulunan diğer açıklıkların üst hizasını aşarak İkinci Katın zemin seviyesine yaklaşmaktadır.

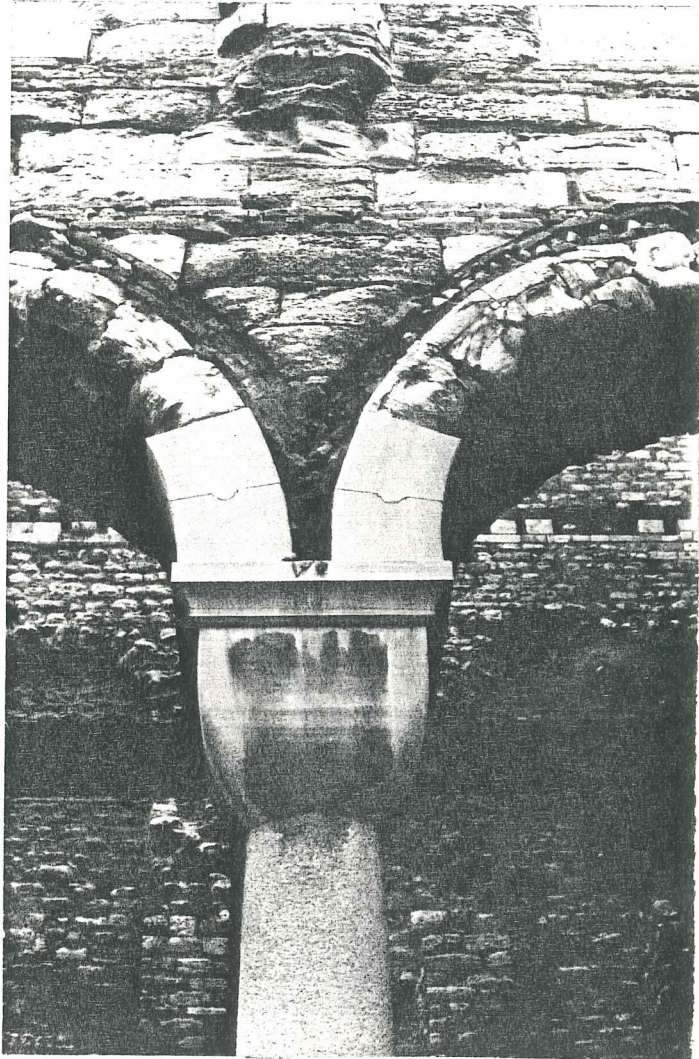
Bu cephenin bütünü göz önüne alındığında düzenli boşlukların cephe yüzeyinde meydana getirdiği hafifletici etkiler hemen göze çarpmaktadır. Zemin katta 4 büyük, Birinci Katta 5, Birinci Kat ile İkinci Kat arasında -cephenin en solunda- 1, İkinci Katta ise 7 açıklık bulunmaktadır (R.25).

---

1. Wulzinger, s.66.

Bu açıklıkların bazıları kapı bazıları da pencere özelliği taşırlar ve hepsinin üzerleri diğer cephelerde olduğu gibi kemerli bir biçimde biter. (Ekz.R.P. 8).

Avlu ile bağlantısı 4 büyük açıklıklı kemer yardımı ile sağlanmış olan zemin kat cepheye şeffaf bir biçimde yansır. Bu 4 kemer iki kenarlarda ve ortada, taştan yapılmış büyük ayaklara otururken, aynı zamanda da bu ayakların arasındaki boşluğu ikiye bölen 2 adet çiftli sütuna dayanmaktadır (Ekz.R.P. 2) , (R.29).

(R.29)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

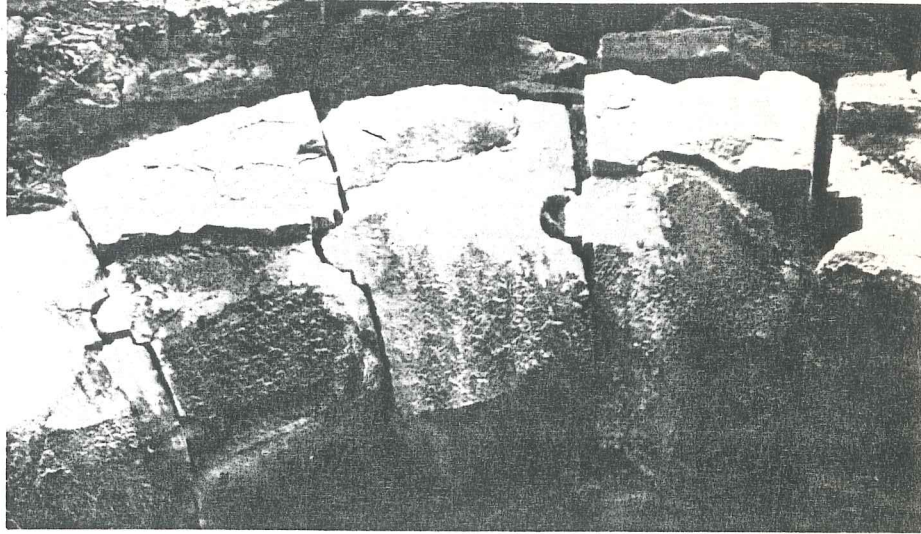
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. 1.2.7.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon

: TEKFUR SARAYI / ZEMİN KAT - KUZET CEPHESİ
SÜTUN BAŞLIKLARINDAN DETAY

Yapının diğer yerlerinde kullanılan bütün kemerlerden ayrıcalık gösteren bu kemerler, birbirlerine geçme mermer bloklardan meydana gelmişlerdir. Taşlar arasında tuğla ve harç bulunmaz.

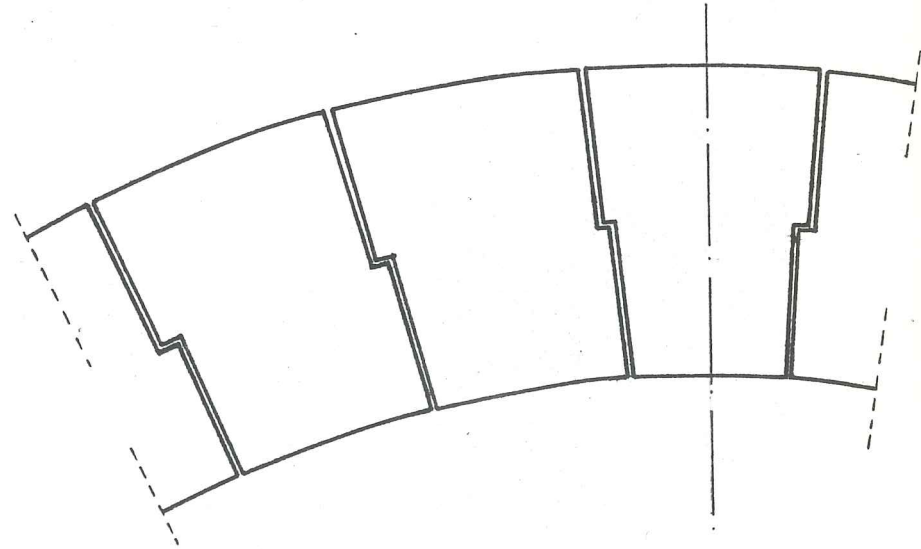

Kemerleri oluşturan taşlar arasındaki geçme motifi iki çeşittir. (R.30) ve (Ç.27).

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B.3.6.29A
Tarih : ARALIK 1987
Kompozisyon : ZEMİN KAT
KEMERLERİNDEN
DETA7

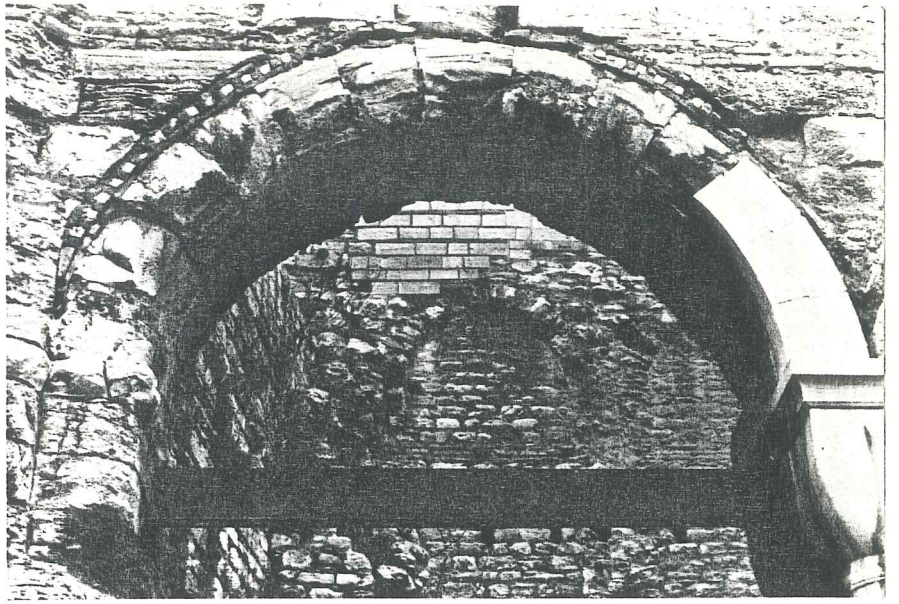
TEKFUR SARAYI
ZEMİN KAT KEMERLERİ:
SAĞ TARAF/TAŞLAR
ARASINDAKİ İKİNCİ TÜR
GEÇME BİÇİMİ

Kemerler iki sıra tuğla arasına taş ve tuğladan yapılmış renkli ve değişik bir biçimde bezenmiş şeritler ile çevrelenmişlerdir. 4 kemeri de çevreleyen bezeme şeritlerinin herbiri değişik motiftedirler.

(Bkz.R.P. 8),
(R.31) , (R.33)
(R.35) , (R.37).

(Ç.27). TEKFUR SARAYI ZEMİN KAT KEMERLERİ:
SAĞ TARAF/TAŞLAR ARASINDAKİ BİRİNCİ TÜR
GEÇME BİÇİMİ

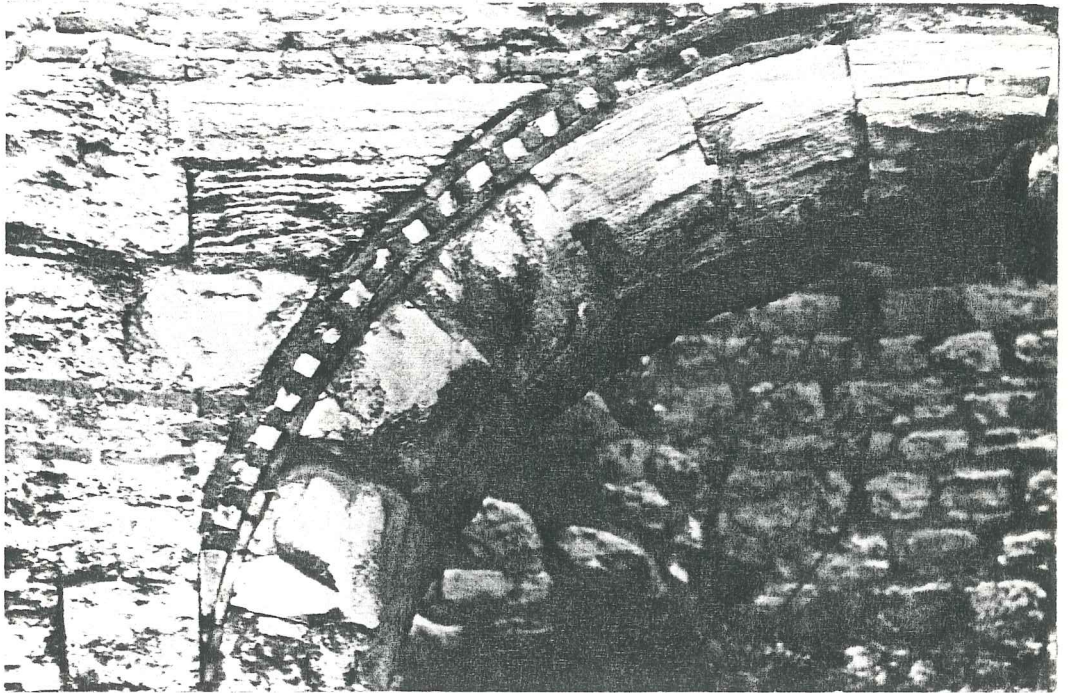
F. SELİM RAMAZANOĞLU

(R.31)

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 6, 2, 18.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZEY CEPHESİ
ZEMİN KAT SOLDAN 1. ACIKLIK

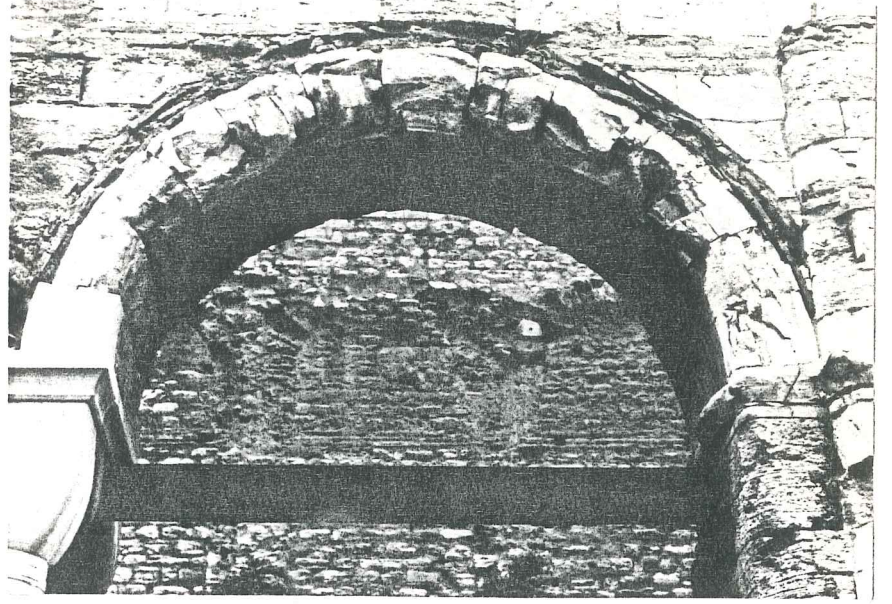
(R.32)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5, 6, 58.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZEY CEPHESİ
ZEMİN KAT KEMERLERİNDEN AYRINTI
(SOLDAN 1. ACIKLIK)

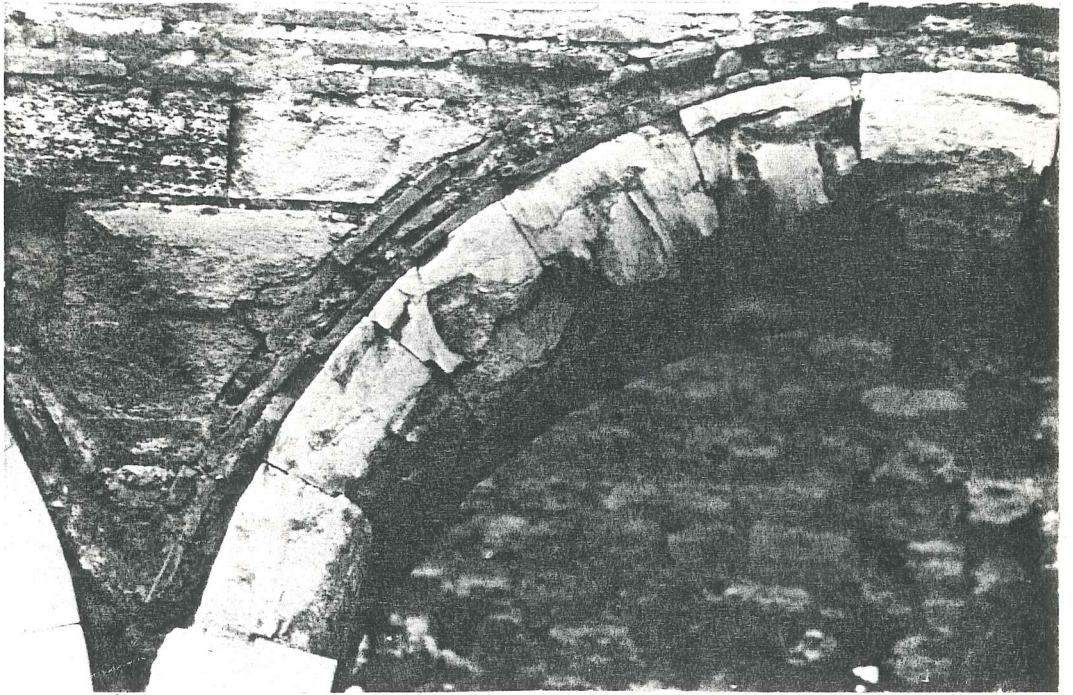
F. SELİM RAMAZANOĞLU

(R.33)

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B, 6, 2, 16.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZEV CEPHESİ
ZEMİN KAT SOLDAN 2. AÇIKLIK

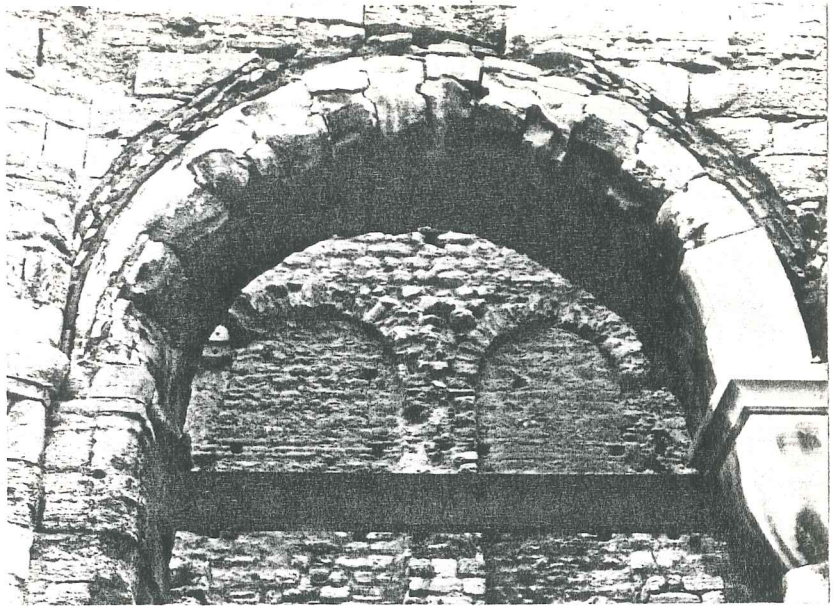
F. SELİM RAMAZANOĞLU

(R.34)

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B, 5, 6, 60.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZEV CEPHESİ
ZEMİN KAT KEMERLERİNDEN AYRINTI.
(SOLDAN 2. AÇIKLIK)

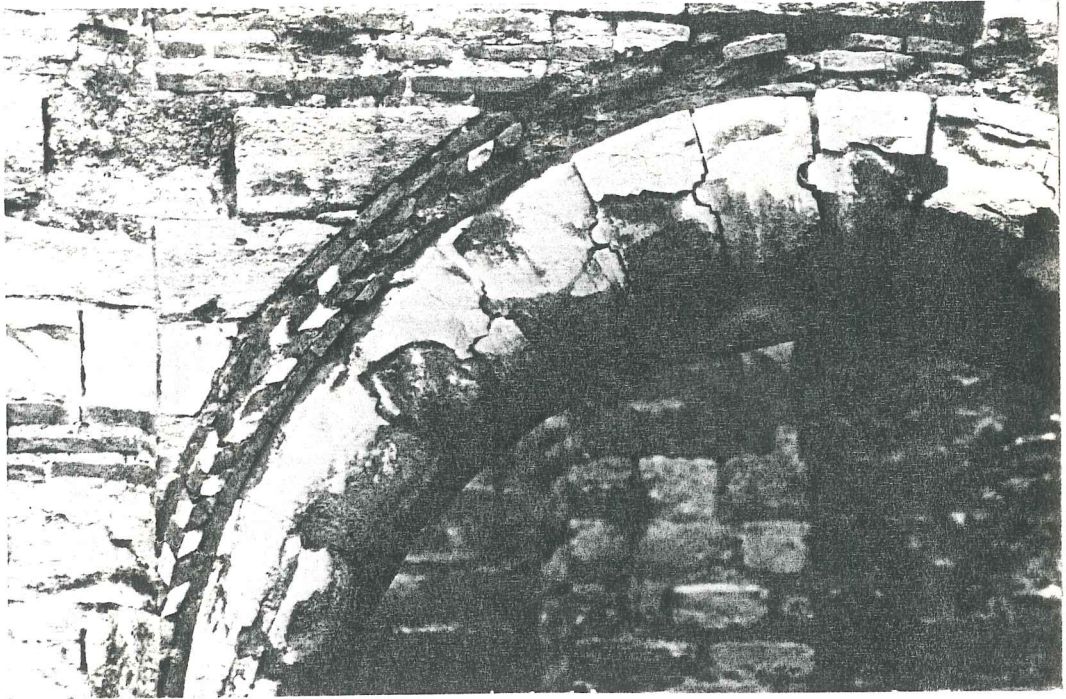

(R.35)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. G. 1.10.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARATI / KUZET CEPHESİ
ZEMİN KAT SAĞDAN 2. AÇIKLIK

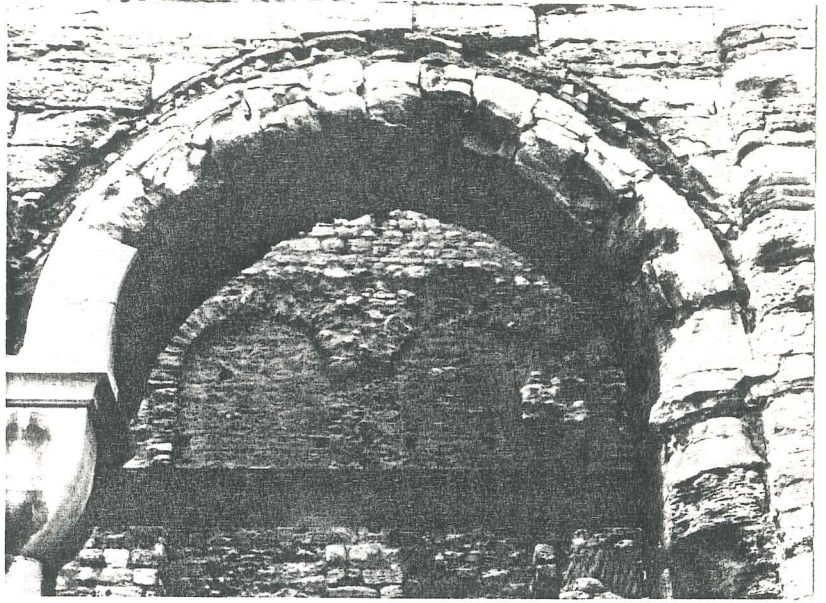
(R.36)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. G. 62.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARATI / KUZET CEPHESİ
ZEMİN KAT KEMERLERİNDEN AYRINTI
(SAĞDAN 2. AÇIKLIK)

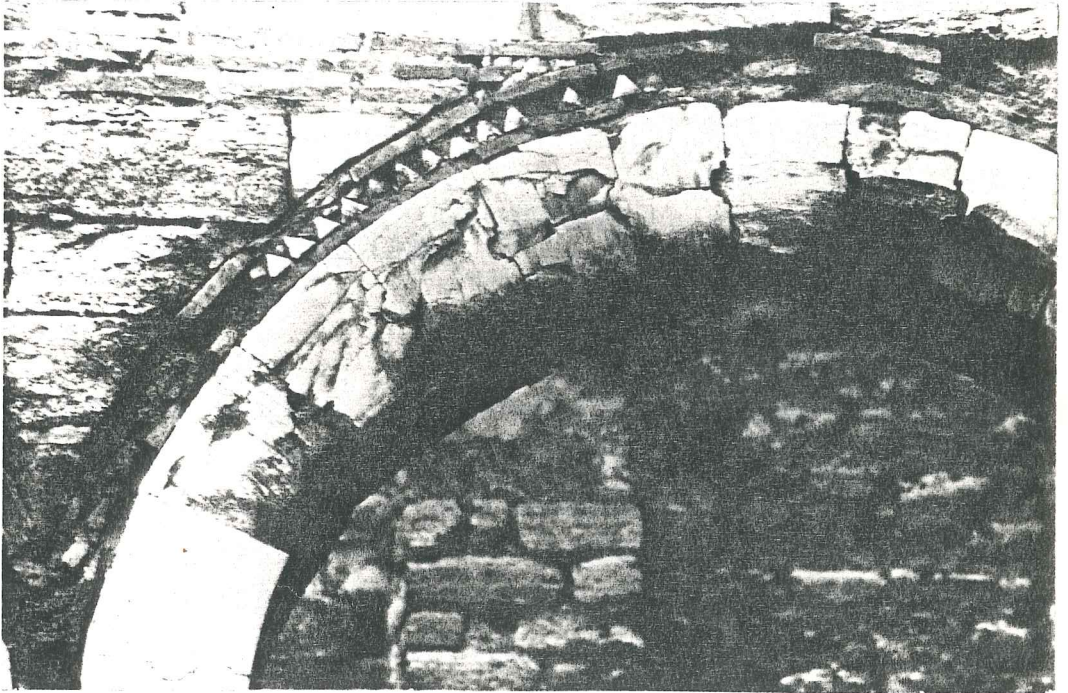

(R.37)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 6. 1. 12,

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZET CEPHESİ
ZEMİN KAT SAĞDAN 1. AÇIKLIK.

(R.38)

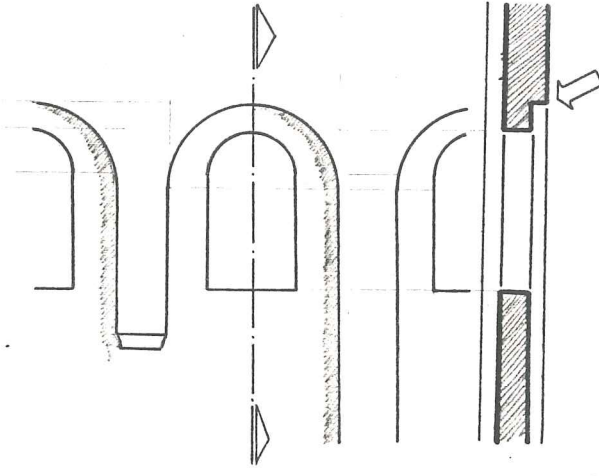
F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 6. 64.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZET CEPHESİ
ZEMİN KAT KEMERLERİNDEN AYRINTI
(SAĞ'DAN 1. AÇIKLIK)

Zemin Katın 4 kemerli açıklığının tam üzerinde Birinci Kat pencere kemerleri bulunmaktadır (Ekz.R.P. 8).
Bu pencere kemerleri cephe yüzeyinde nişler oluşturan, kendilerinden daha büyük ve daha basık ikinci bir kemer profilinin içinde yer alırlar (Ç. 28).

(Ç. 28). CEPHEDE NİŞLER OLUŞTURAN ZAYIF PROFİLLER.

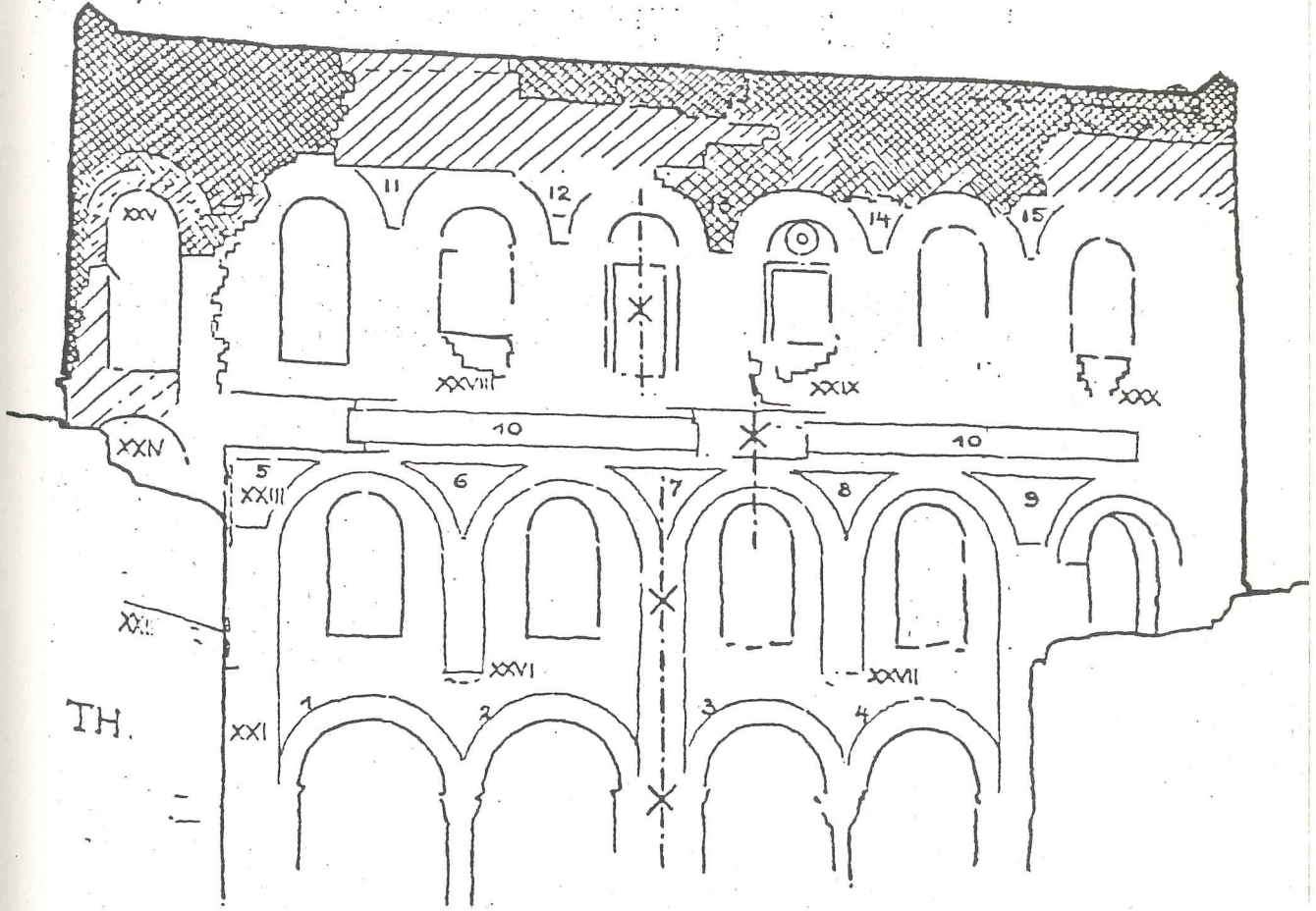
Bu ince profiller, tam ortada ve kenarlarda yer alan ayakların üzerinde düşey olarak devam ederek Zemine kadar iner. Sütun çiftleri üzerinde yer alan bölümde ise cephe yüzeyindeki küçük bir konsola oturacak biçimde sonuçlanırlar. Wulzinger'in cepheyi anlatan çiziminde buraları XXVI ve XXVII olarak açıkça gösterilmiştir (Ç.29).

Wulzinger bu konudaki yorumunda; "Belirsizce geriye çekilmiş olan bu keskin ve düşey profillerden amaçlanan ince çizgili ve gölgeli bir yüzey elde etmektir"¹ demektedir. Dikkat edilecek olursa cephedeki hiçbir profil -yatay ya da düşey- göz alıcı ve kalın gölge atacak bir biçimde cephe yüzeyinden dışarı taşmamıştır.

Böylelikle, tüm cephelere hakim olan DÜZ YÜZEY karakterinin Kuzey cephesinde de korunmuş olduğunu görmekteyiz.

1. Wulzinger, s.80,83.

Wulzinger, cephe üzerindeki anlatımlarını verdiği çizimle desteklerken, önemli bazı konuları da açıklığa kavuşturmuştur. Wulzinger'in Tekfur Sarayı'nın Kuzey cephesini anlatan krokisel çizimi (Ç. 29)'de gösterilmiştir. Biz de yapının bu bölümünü tanımlarken bu çizime sık sık başvuracağız.

(Ç. 29). TEKFUR SARAYI KUZEY CEPHESİ.
(WULZINGER'den)

Cephede dikkat çeken bölümler 3 ana başlık altında toplanabilir :

- DÜŞEY AKSLAR : En üst katta yer alan 7 boşluktan ortadaki bu kata göre bir simetri aksı oluşturur. Pencereleşmeleri de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Birinci kat ve ikinci kat arasında yer alan büyük bezemeli hatılın simetri aksı ise, daha başka bir yerdedir. Bu hatılın ortasından geçen düşey aks birinci katın soldan üçüncü penceresinin tam ortasında rastlar. Zemin kat ve birinci katın oluşumundaki aks incelenecek olursa, bunun da, cephenin tam ortasına gelecek bir biçimde zemin kotundan başlayarak büyük hatıla kadar devam ettiğini görürüz. Bu aks zeminde tam ortada yer alan büyük ayağın ortasından geçmektedir (Ç.29)¹.
- PENCERE KEMERLERİ ARASINDA KALAN EĞRİSEL ÜÇGEN ALANLARDAKİ BEZEMELER :
- Cephe yüzeyinde aynı model süsleme ve motif tekrarından kaçınılmıştır. Aynı örnek ve model olsa bile ayrı renkler kullanılmıştır. Bunlar yedi çeşittir. Bazı alınlıklarda ise bu bezemeler tamamiyle dökülmüş veya normal taşlar ile doldurulmuş olduğundan bunlar hakkında kesin birşey söylemek güçleşmektedir. Fakat bu alınlıkların da ayrı bir motifle bezendiği ve böylelikle bu cephedeki motif çeşidinin dokuz olabileceği ihtimali oldukça kuvvetlidir.

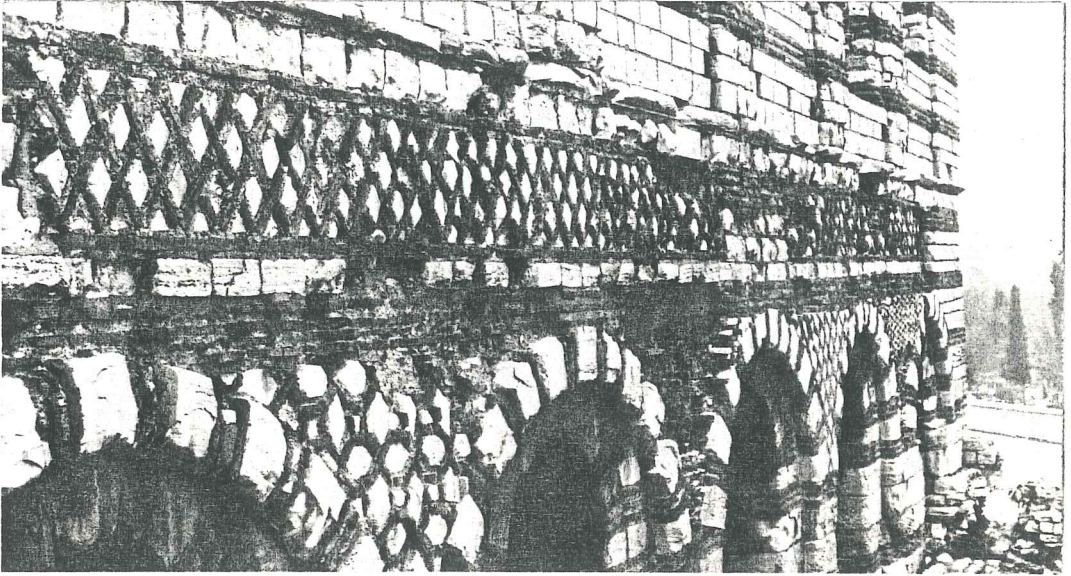
---

1. Wulzinger, s.74.

Eunlardan yalnızca (Çizimde görülen) 8 ve 14 alınlıklarındaki bezeme motifinin (Baklava biçiminde) aynı clugu dikkat çekici bir özelliktir¹.

Genel olarak değindiğimiz bu motiflerin daha detaylı açıklamalarını ileriki bölümlere bırakarak cephedeki bir başka önemli özellikten söz etmek istiyoruz.

- **YATAY HATILLAR:** Kat aralarındaki yatay hatılların aralıkları değişken olarak kullanılmıştır. Bu hatıllar cepheyi yatay hatlara ayırmaktadırlar. Özellikle Birinci ve İkinci Kat arasında yer alan bezemeli kalın bir hatıl cephedeki görsel zenginliğin arttırılmasında çok önemli bir rol oynar (R.39).

(R.39)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. 1. 6. 57.

Tarih

: ARALIK 1987

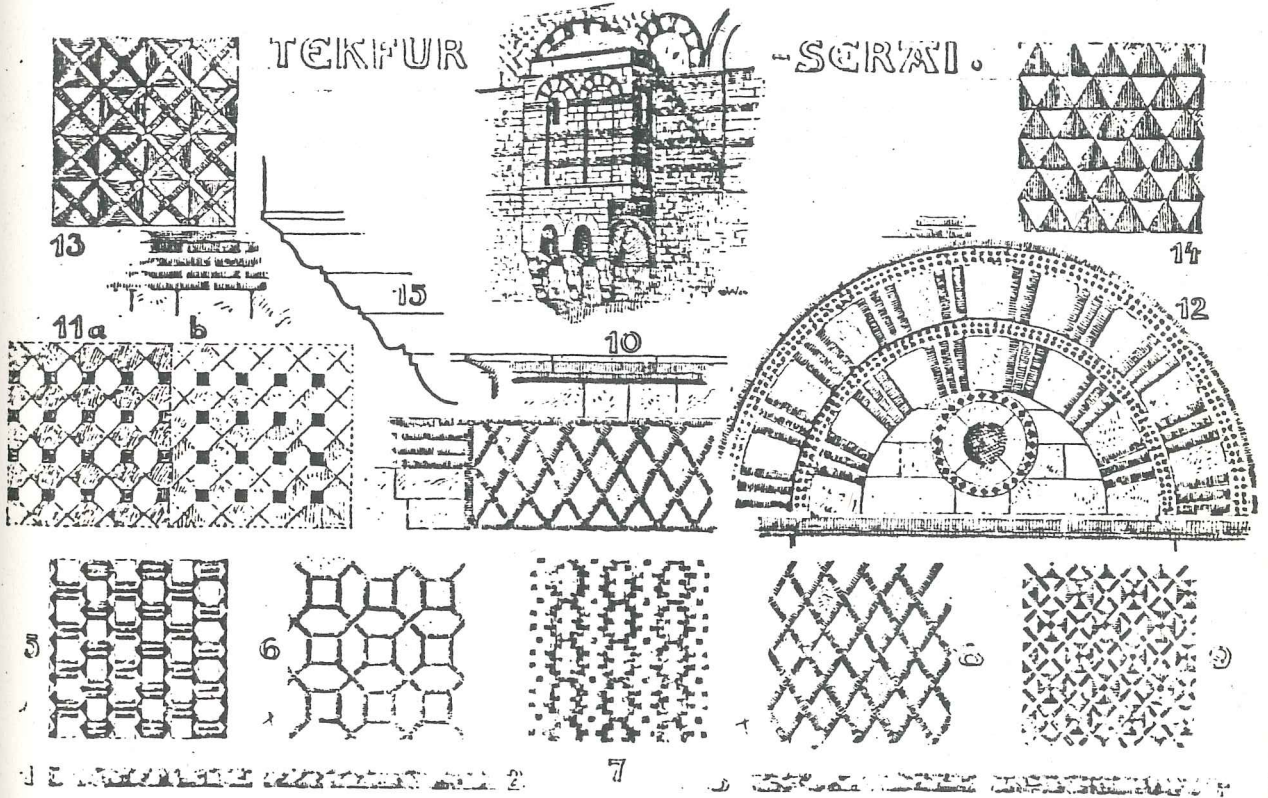
Kompozisyon

: TEKFUR SARAYI /

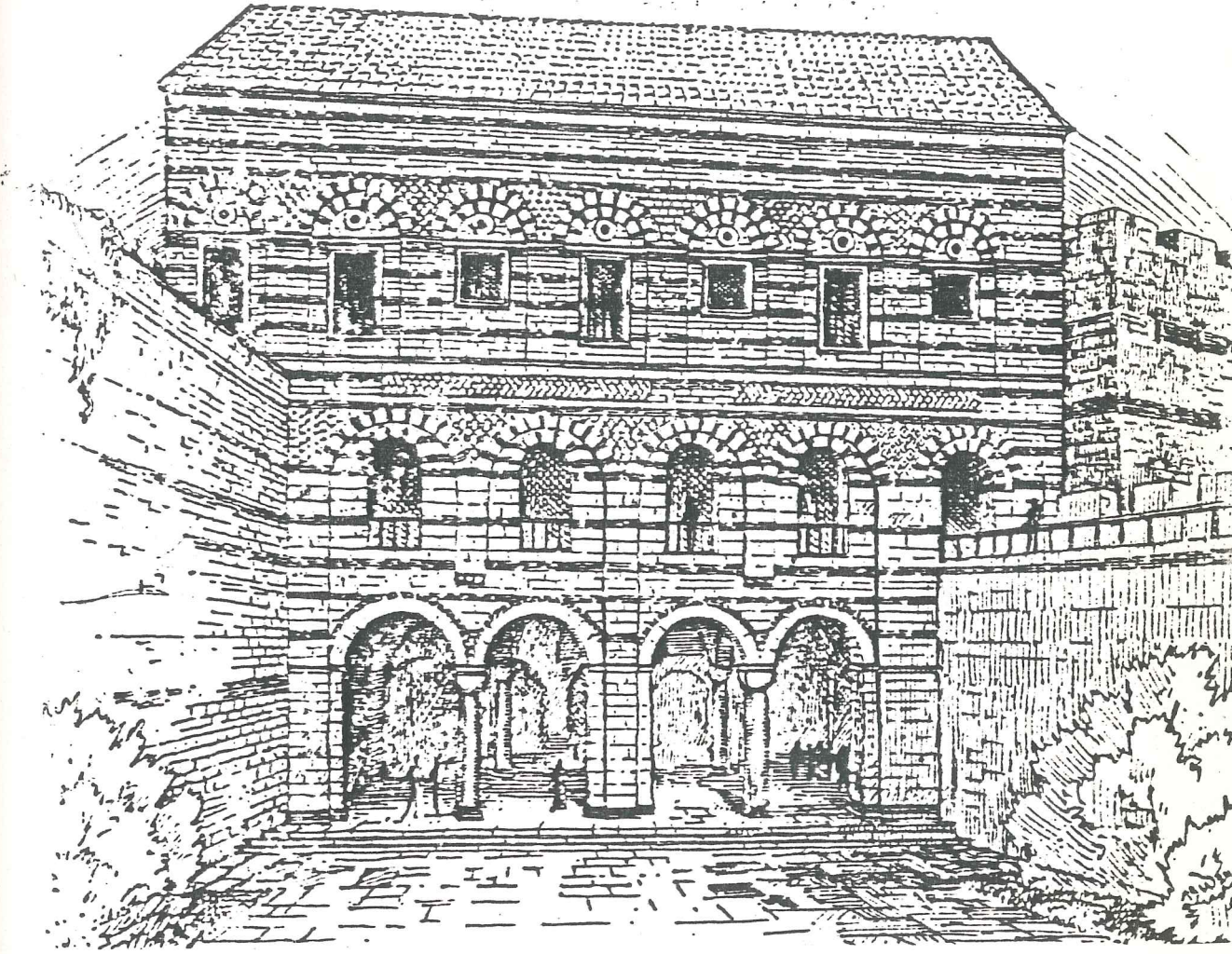
KUZEY CEPHESİNDEKİ
BÜYÜK BEZEMELİ HATIL

1. Wulzinger, s.73,74.

Bu hatıl tuğla ve taştan yapılmıştır. Altta ve üstte bir sıra tuğla arasına beklava motifi uygulanarak -sonraki tamirlerle bozulmuş olan bölüm dışında- kesintisiz olarak cephenin çok büyük bir bölümünde devam eder. Bu hatılın 90° haricindeki herhangi bir bakış açısı altında kişide ister istemez bir sonsuzluk hissi uyandırdığı gerçeği ise asla inkâr edilemez (R.39).

(Ç. 30). TEKFUR SARAYI CEPHELERİNDE YER ALAN BEZEME MOTİFLERİ.
(WULZINGER'den)

(Ç. 31). TEKFUR SARAYI
KUZEY CEPHESİ RESTİTÜSYON DENEMESİ.
(WULZINGER'den)

Cephedeki büyük açıklıkların (Pencerelerin) oranı $1/2$ dir¹. Bu oran Antik Çağlardan beri kullanılan bir ölçüdür. Küçük pencereler ise, kareye yakın olarak $7/9$ oranındadırlar. Bu pencereler, İkinci Katta yer almaktadırlar. Bir zamanlar bütün söveleri mermerden yapılmış idi. Sövelerdeki profiller Antik Çağda kullanılan profilleri anımsatmaktadırlar. Ancak daha çok yuvarlatılmış bir biçimde kullanılmışlardır². Bu pencere oranlarındaki değişiklik cephedeki ritmik zenginliği arttırmak amacı ile yapılmıştır³.

Bu cephede değişik dönemlerde yapılan tamiratlar daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Özellikle İkinci Kat pencere kemerlerinin üst hizasından çatı alınlığına kadar olan bölüm bu değişik evreleri daha da iyi anlatır. Wulzinger'e göre en üst katta normal taşlar ile doldurulmuş olan alınlıklar ve cephenin sol üst kesiminin tümü birinci ve ikinci yenileme dönemlerine aittir⁴. (Ç. 29)'de XV ile gösterilen ve en Doğuda yer alan açıklığın üst kemeri de aynı döneme yani birinci ve ikinci yenileme dönemlerine aittir. Bu açıklığın alt bölümü ise orijinaldir. Ç.29 'da tek taraflı olarak 45° taranan bölümler orijinal yapıya, çift taraflı olarak 45° olarak taranan bölümler ise birinci ve ikinci tamirat dönemlerine aittir⁵.

Cephenin diğer yerlerindeki bozulmaların düzeltilmesi için yapılan tamiratlar ise üst bölümlere göre daha küçük çaplı ve daha önemsizdir.

---

1. Wulzinger, s.73,74.

2. ibid.

3. ibid.

4. ibid. Ancak kesin tarih belirtilmemiştir.

5. ibid.

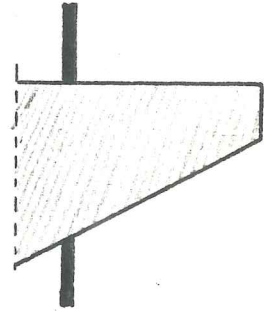
Cephedeki kaplama türünden yapılan bezemeleri sınıflayacak olursak şu sonuçlara ulaşırız:

- Zemin Kat kemerlerinin çerçevelerinde iki tek sıralı tuğla arasında kullanılan ve herbiri ayrı bir motifteki bezemeler (Ç. 29 - 1,2,3,4).
- Birinci ve İkinci Kat pencere kemerlerinin doldurulmuş olan kısımlarında kullanılan değişik geometrik desenli bezemeler (Ç. 29 - 5,6,7,8,9,11,14,15).
- Birinci ve İkinci Kat arasında uzanan büyük hatılın yüzeyinin kaplanmasındaki baklava motifli bezeme (Ç. 29 - 10).
- İkinci Kattaki çift sıralı pencere kemerlerinin çerçevelerindeki süs çömlükçikleri.

Bütün süslemeler, hatıllar ve diğer bözeme öğelerinin uygulanmasında hiçbir zaman yüzeyin sınırlanmasına dikkat edilmez¹.

Bu bezeme ve hatıllar arasında cephede pek farkedilmeyen ancak dikkatli bir inceleme sonunda görülebilen iki adet yatay mermer silme vardır. Bunlardan birincisi, Birinci ve İkinci Kat arasında uzanan büyük hatılın hemen üzerinde bulunan bir sıra taş dizisinin üzerine oturmaktadır. Kesintisiz bir biçimde tüm cephe boyunca devam eder.

(R.39), (Ç. 32). Basit bir profili vardır. Aynı özellikleri taşıyan bir başka silme ise İkinci Kat pencere kemerlerinin başlangıç hizasındadır. Pencere boşluklarından dolayı kesintilidir. En solda yer alan açıklığın kenarlarındaki bölümü ise yenilemeler sırasında kaybolup gitmiştir.

(Ç. 32). CEPHEDEKİ
MERMER SİLME.

1. Wulzinger, s.73,74.

Diğer cephelerde olduğu gibi bu cephede de en göze çarpıcı özellik taş sıralarının tuğla hatıllar ile yatay olarak bölünmesidir. Bu özellik daha ileride de bahsedeceğimiz gibi yapının bütününe hakim olan bir ana karakterdir. Birinci Kat seviyesinde üç sıra kalın taş arasında üç sıra tuğladan meydana gelen hatıllar düzenli aralıklıdır. İkinci Kat seviyesinde de -taş sıralarının kalınlığının azalmasına karşılık-aynı düzenli sıralanış devam eder. İkinci Kat pencere kemerlerinin üstünden itibaren ise bu düzen bozulur. Çeşitli onarımların yapılması sırasında bu hatılların hem düzenli aralıkları bozulmuş, hem de yatay devamlılıkları kesintiye uğratılmıştır. Hatta bazı bölümlerde ise hiç tuğla hatıl bulunmaz (Bkz.R.P. 8).

Tüm bu açıklama ve anlatımlardan sonra cephe hakkında şu yorumlamalara gidilebilir:

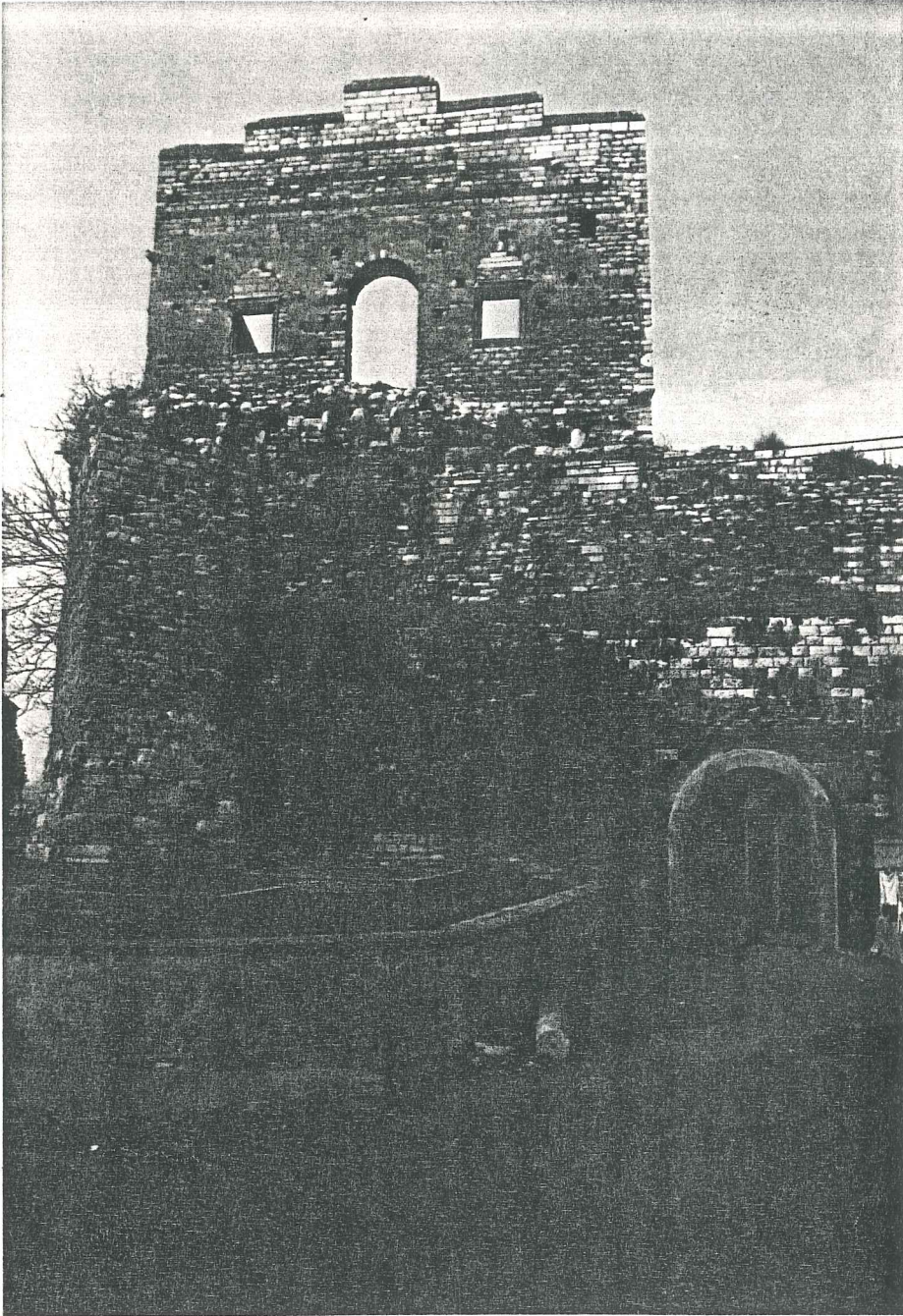
- Cephe, akslarda bazı kaymalar olsa da simetrik bir gelişim göstermektedir.
- Cephe yüzeyinde ritmik bir şekilde tekrarlanan değişik boyutlardaki 17 açıklık yapının bu cephesinin ağırlığını en aza indirmiştir.
- Burada sanatçıyı yalnızca -yüzeyin çok renkli olarak canlandırılması- ilgilendirmektedir¹.
- Çizgisel ve geometrik anlatı en üst düzeydedir.

---

1. Wulzinger, s.84.

DOĞU CEPHESİ

Zemin kat ve Birinci kat II.Theodosius Sur Duvarı hizasında kalır, ancak İkinci kat bu duvarları aşarak yükselir ve Batı cephesinde olduğu gibi kademeli bir biçimde son bulur (R.40).

(R.40)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotograf Arşiv No.: F. R. 2.4.14.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKEİR SARAYI / DOĞU CEPHESİ

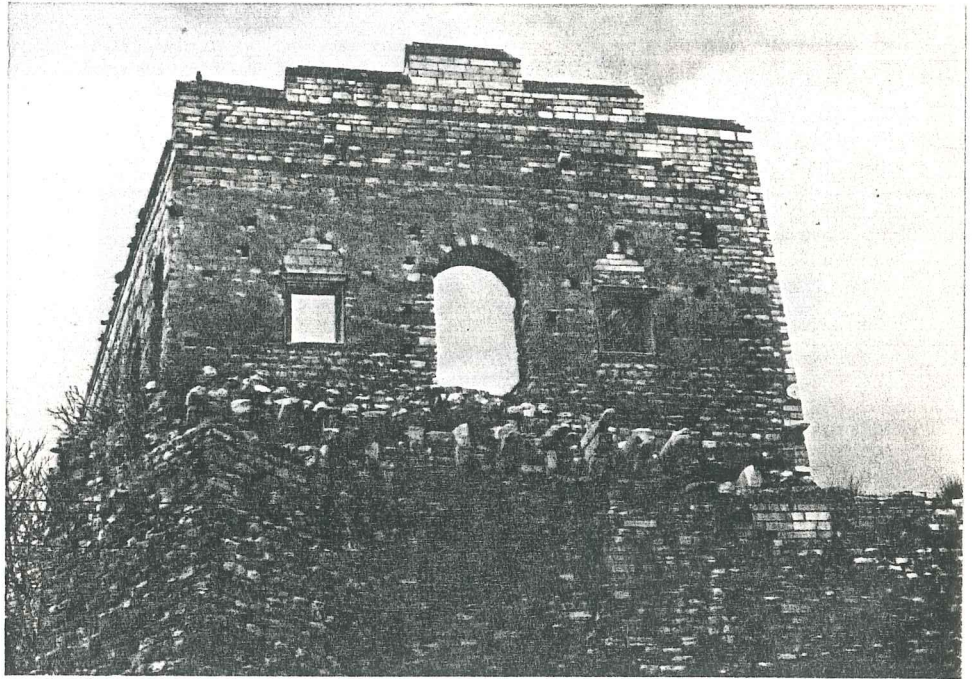
KIFUR SARAYI
ÖLÖVE DOĞU CEPHESİ

ÖLÇEK : 1/50

Doğu cephesindeki en önemli özellik, İkinci Kat seviyesinde II.Theodosius Sur Duvarı üzerine cephe boyunca oturan ve cepheye hakim olan bir balkonun varlığıdır. Gurlitt; yapının Doğu cephesine hakim olan bu balkonun konstrüksiyonunu, "Yapının Güneydoğu ucunda yükselen kulenin üst tarafında konsollar year alır. Bu konsollar balkonun yatay kirişlerini taşımak amacı ile yapılmışlardır. Balkona çıkışın üzerini örten çatı makaslarının oturduğu dikmeler de bu konsollar tarafından taşınır. Konsollar Doğu Duvarı üzerinde de Kuzey-Güney doğrultusunda sürekli olarak devam etmektedirler"¹ şeklinde tanımlar (Ç.33), (Ç.34); (R.41), (R.42),(R.43).

F. SELİM RAMAZANOĞLU

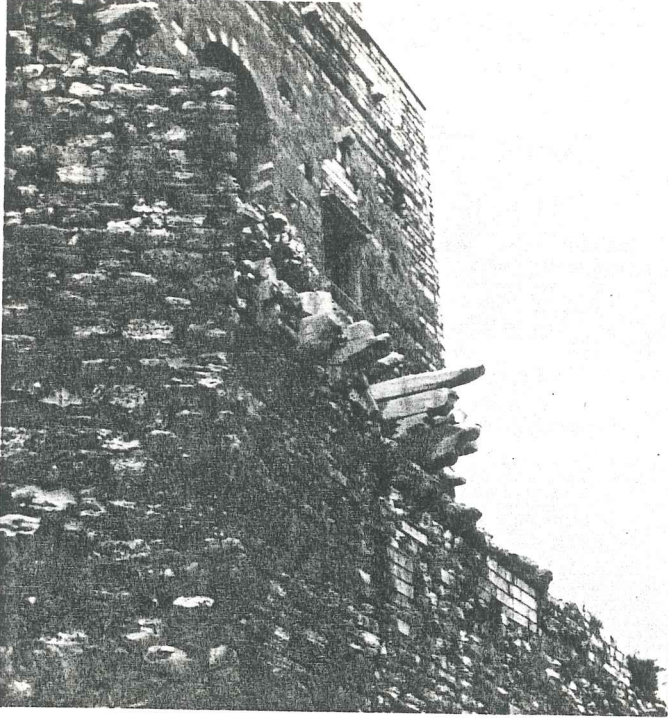
(R.41)

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 2.1.0.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARATI / DOĞU CEPHESİNDE TERALAN TAŞ KONSOLLAR

1. Gurlitt, Cilt 3, s.8.

(R.42)

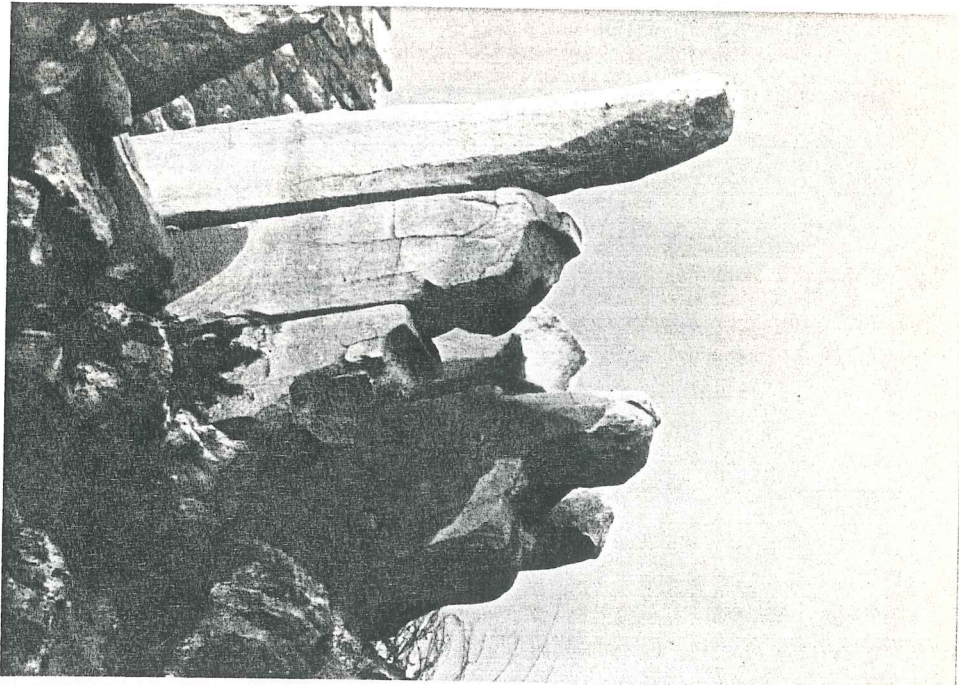
F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 2.1.3.

Tarih

: ARALIK 1987

Kompozisyon

: CEPHEDE YER ALAN
KONSOL KALINTILARI

(R.43)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

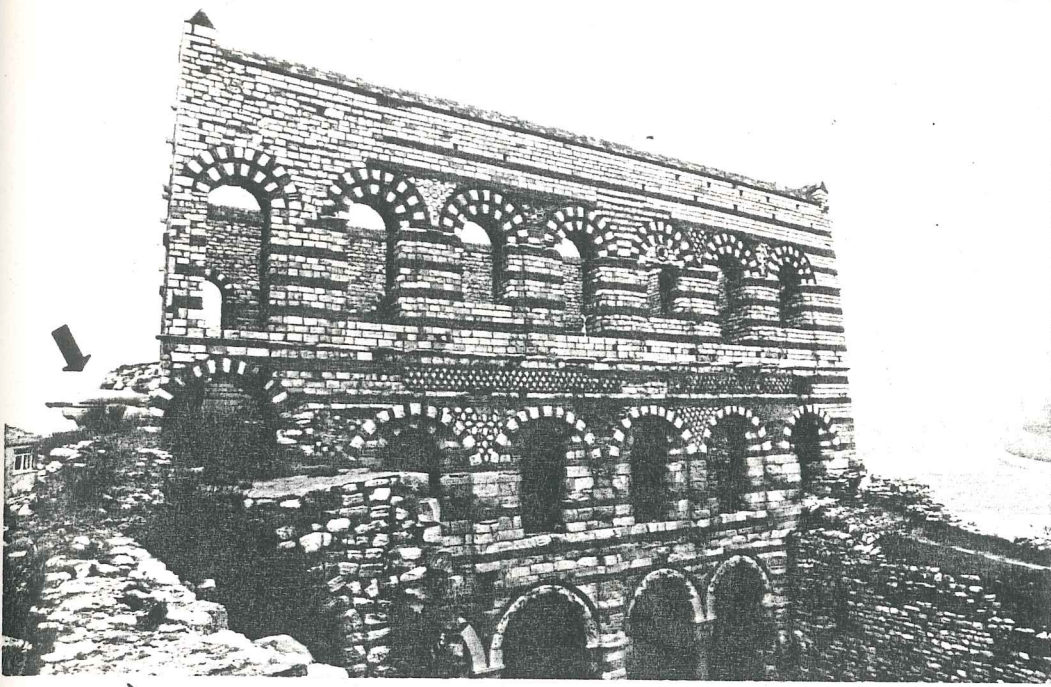
Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 2.5.23.

Tarih

: ARALIK 1987

Kompozisyon

: KONSOL
DETAJLARIBALKON KULESİNDE VE DOĞU CEPHESİ ÜZERİNDE
YER ALAN TAŞ KONSOLLAR.

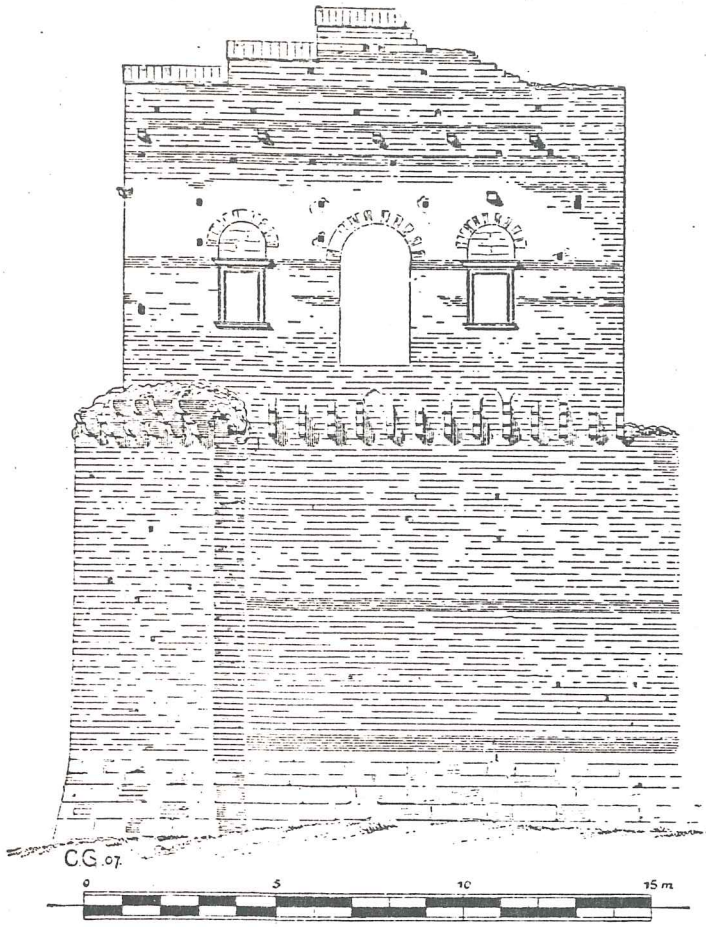
(R.44)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
 Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. G. 6. 56.
 Tarih : OCAK 1988
 Kompozisyon : TEKFUR SARA'I /
 KUZET CEPHESİ

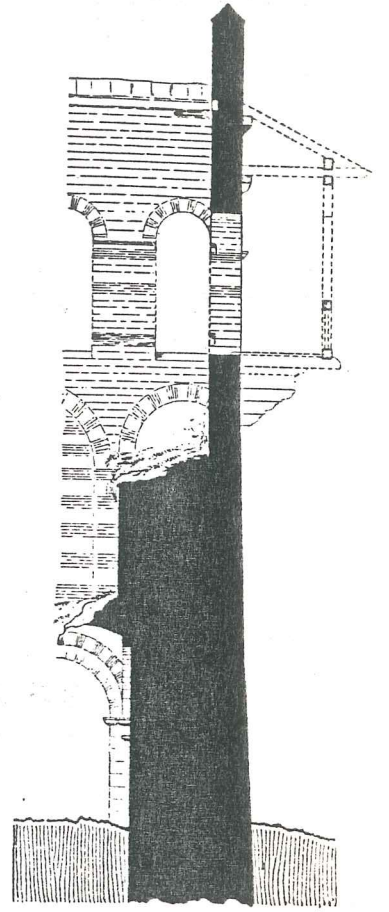

(R.45)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
 Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B. G. 5. 44.
 Tarih : OCAK 1988
 Kompozisyon : TEKFUR SARA'I / DOĞU CEPHESİNDE TER ALAN
 KONSOLLARIN ANKRE DETAYI.

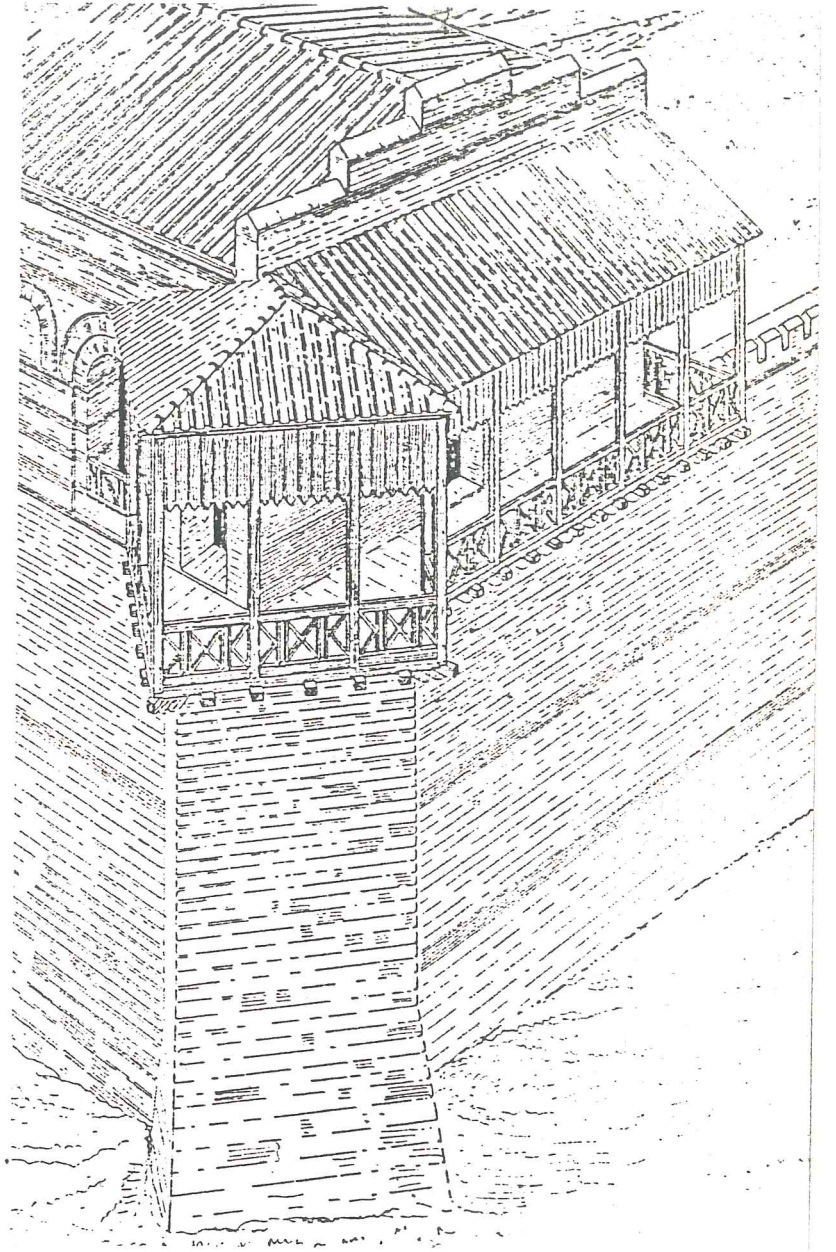
(Ç.33). TEKFUR SARAYI
DOĞU CEPHESİ.
(GURLITT'den)

(Ç.34).
TEKFUR SARAYI
DOĞU CEPHESİNDEN KESİT.
(GURLITT'den)

Balkonun taşınması için cephe duvarına yerleştirilmiş olan bu konsolların her birisi birbirlerinin üzerine binen 3 sıra taştan meydana gelmektedir. Zaman içinde meydana gelen bozulmalar nedeniyle bugün için profillerinin ne biçimde olduğunu kestirmek hayli güçtür.

(R.42) - (R.43). Bununla beraber - diğer cephe - lerde ve bu cephenin üst kesimlerinde kullanılan diğer konsolların profilleri ile benzerlikler göstermesi gerekir - düşüncesi ile hareket ettiğimizde şekil olarak (Ç.36) 'deki sonuca ulaşırız.

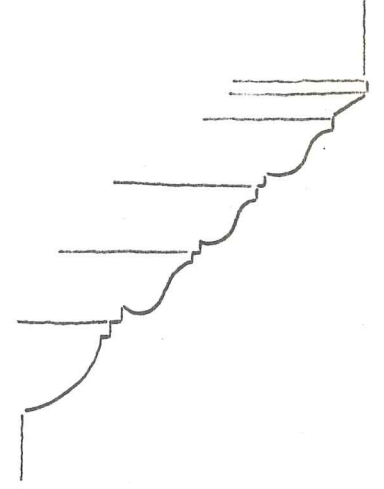

(Ç. 35).

DOĞU CEPHESİNE HAKİM OLAN BALKON .
RESTİTÜSYON DENEMESİ
(GURLITT'den)

Wulzinger; bu üç sıra üst üste konan taşların ayrıca çeyrek daire profilli ve kudretli görünümlü bir başka taş üzerine oturduğunu tespit etmiştir¹ (Ç. 36).

Konsolların üzerlerinde bir zamanlar tuğladan yapılmış olan bağlama kemerlerinin varlığından da söz edilmektedir². Fakat günümüzde bunlardan geriye yok denecek kadar az bir iz kalmıştır.

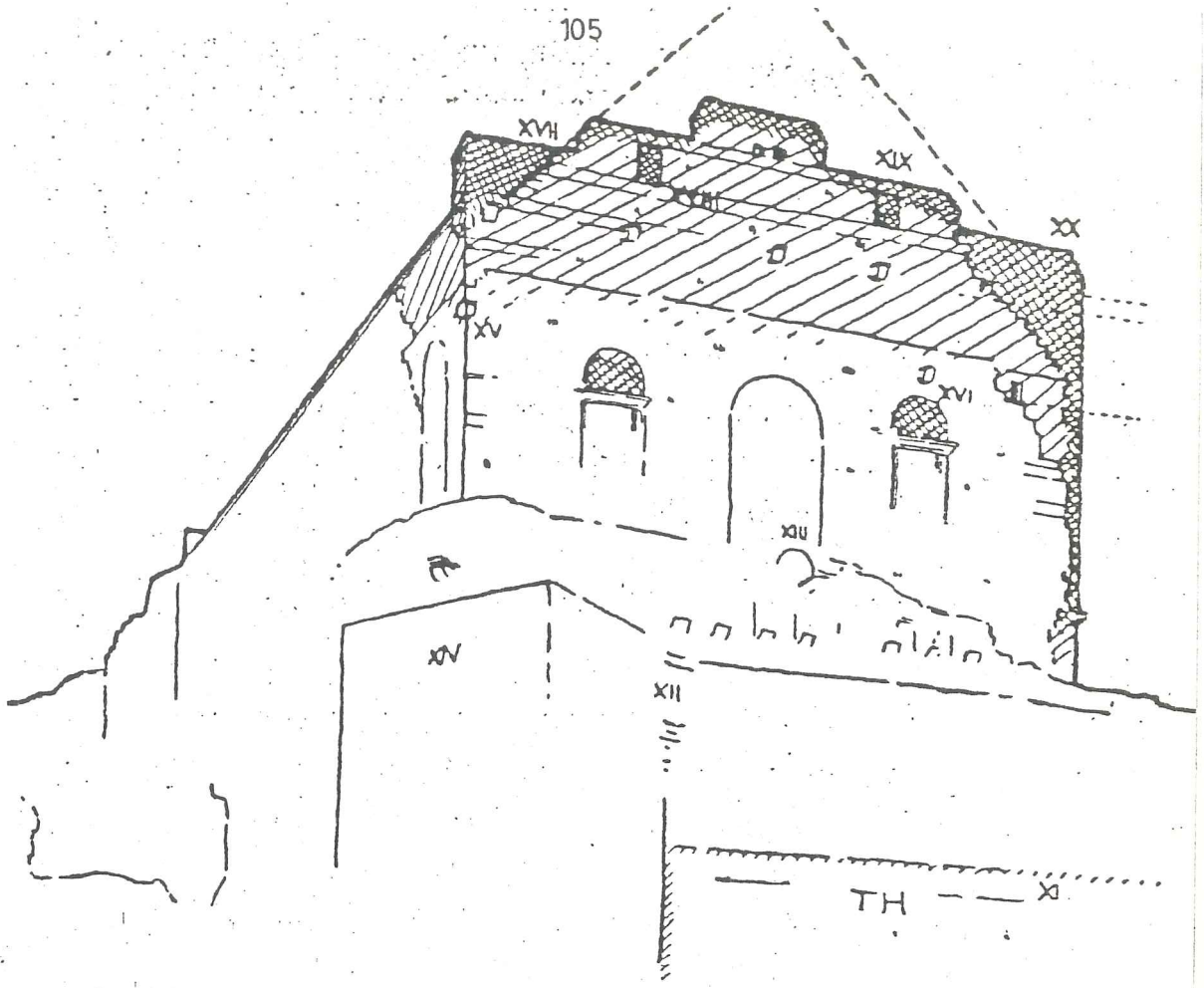
(Ç. 36). TAŞ KONSOLLARIN PROFİLİ.
(WULZINGER'den).

Wulzinger; Ç. 37 'de Doğu cephesini tanımlarken şu açıklamalara yer vermektedir: "XVII - XX arasında görülen merdiven şeklindeki çatı alınlığı ikinci bir tamirat döneminden kalmadır. Özellikle XVII'de görülen dik bir iz bunu doğrular. Bu bölümde bazı taşlar çarpık olarak yerleştirilmişlerdir. XVIII ve XIX'da görülen çatı pencerecikleri ilk çatı tamamlamasında yapılmıştır. XV ve XVI'da gösterilen köşe konsolları ve daha yukarıdaki sırada görülen konsollar binanın ilk yapılışı sırasında konmuş olabilir. Belki de bu konsollar bir duvar kirişinin oturtulması için konulmuştur. Fakat bunu destekleyecek bir fikir henüz kesinlik kazanmamıştır. Cephedeki sıvalar da bu tür bir araştırmayı engelleyici niteliktedir"³.

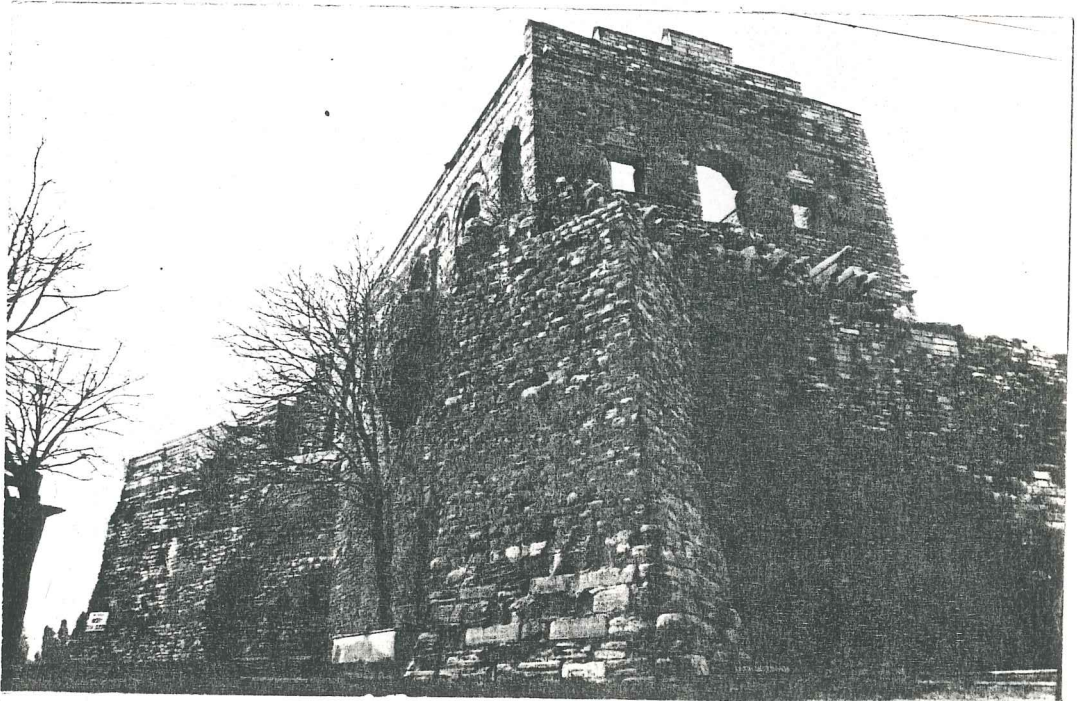
1. Wulzinger, s.73.

2. ibid.

3. ibid.

(Ş.37). TEKFUR SARAYI DOĞU CEPHESİ (WULZINGER'den)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 3.6.31A

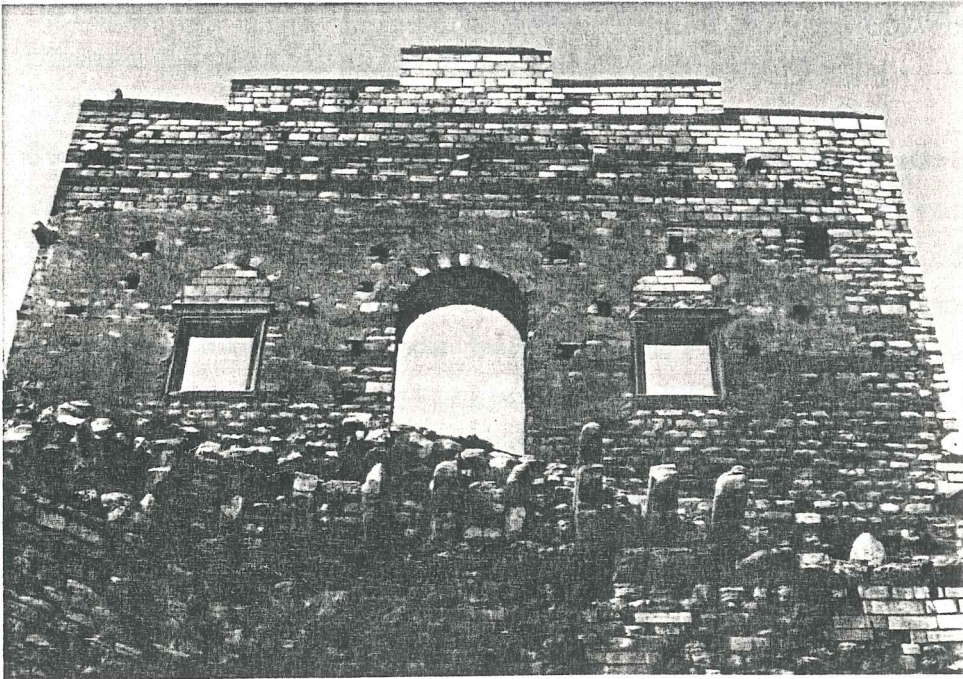
Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / GÜNEY DOĞU KÖŞESİNDE TER ALAN

(R.46)

Bu cephenin Güney Cephesi ile birleştiği köşede bir balkon kulesi yer almaktadır. Bazı araştırmacılara göre, yapının Güneydoğusunda yer alan bu kitle eski Sur'a ait bir burçtur¹. Oysa bu kule kesinlikle II.Theodosius dönemine tarihlenen Doğu Duvarları - Zemin ve Birinci kat yükseltisinde - ile önemli ayrıcalıklar taşımaktadır. Taş sıralarının arasında tuğla hatıllar bulunmaz. Orijinal Sur Duvarı ise; beşer sıra tuğlalı üç hatıl ile yatay olarak dört bölüme ayrılmıştır. Buradan şu çıkıyor: Kule, II. Theodosius Devrinden kalma değildir. Saray yapılırken bir fonksiyona hizmet etmesi için planlanarak bu konumda yapının köşesine yerleştirilmiştir. Bunun yanında ileri sürülebilecek diğer bir görüş de II.Theodosius devrinden sonraki bir tamir döneminde köşede birleşen surların desteklenmesi amacıyla yapılmış olabileceğidir.

II.Theodosius Sur Duvarı üzerinde yükselen bölümde simetrik bir oluşum göze çarpmaktadır (R.47).

(R.47)

1. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.36.

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 2. 3. 13.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI/

DOĞU CEPHESİ
ÜST BÖLÜMÜ.

Simetri aksı ortada yer alan büyük kemerli pencerenin ortasından geçer. Büyük açıklığın iki yanında kareye yakın ölçülerdeki (7/9 oranında) iki pencere yer almaktadır. Bu küçük pencerelerin üzerlerinde de tuğla ve taştan yapılmış kemerler vardır. Bunlar, yapıdaki pencerelerin çok büyük bir bölümünün üzerinde yer alan kemerler ile aynı özellikleri taşımaktadır. Bu pencerelerde diğerlerinden farklı olarak kemer içlerinin doldurulmuş olduğunu görmekteyiz. Bu dolguların orijinal yapının parçaları mı yoksa sonradan mı yapıldıkları henüz kesinlik kazanmamıştır. Kuzey cephesinde yer alan aynı türden bir pencerenin kemer içi dolgusunda daire şeklinde bir eleman göze çarpar. Wulzinger Kuzey cephesine ait restitüsyon denemesinde (Ç.31) aynı türdeki pencerelerin tümünün kemer içi dolgularında aynı elemanın varlığını göstermiştir. Bu elemanın orijinal yapıya ait olduğu düşünülecek olursa, Doğu cephesi üzerinde yer alan iki küçük pencere üzerindeki kemer içi dolgularında da bulunması gerekirdi. Oysa böyle bir elemanın varlığına dair herhangi bir iz bulunmamaktadır. Öyleyse bu dolguların sonraki onarım dönemlerinde yapılmış olması ihtimali akla daha yakın görünmektedir.

Ayrıntılar için(Bkz.Ç.38), (R.41), (R.47).

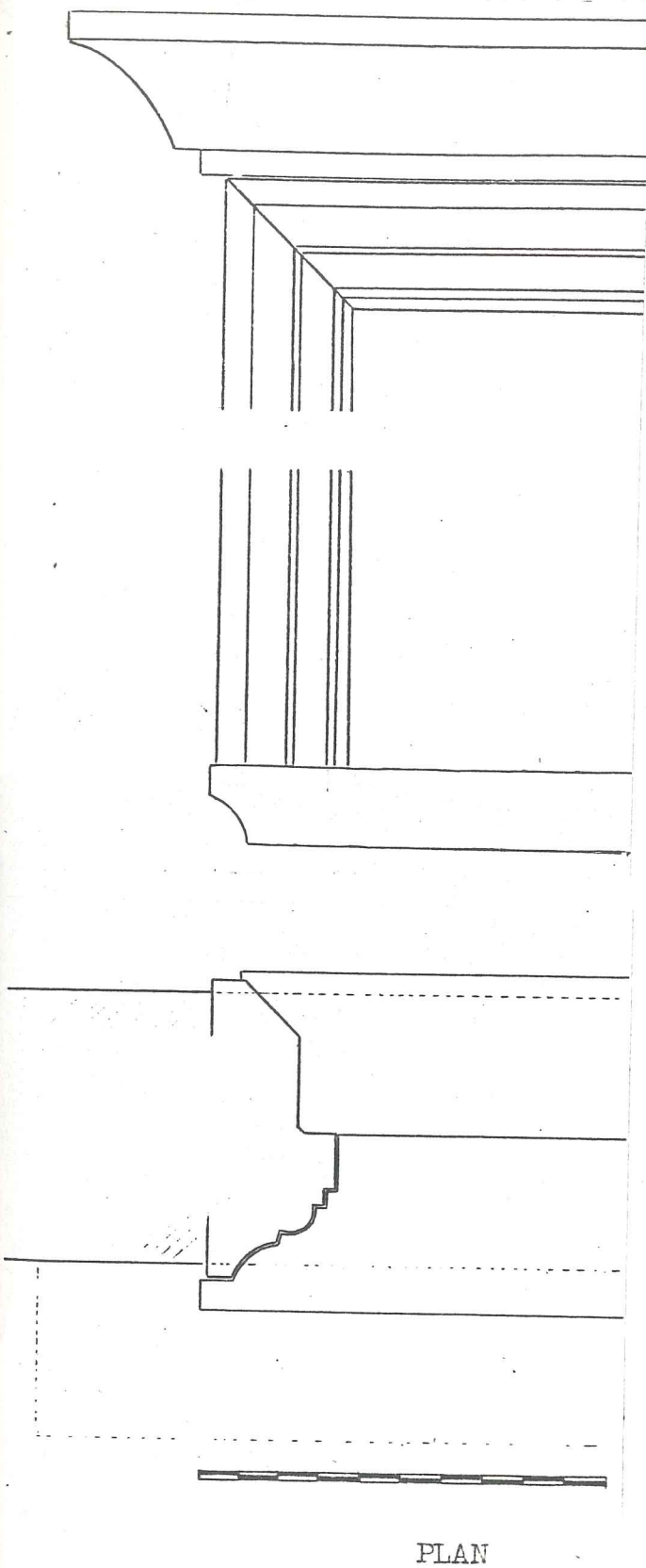
Cephenin bazı bölümlerinin sıvanmış olduğunu görüyoruz.

(Bkz.R.P. 9). Yapının tümü incelendiğinde sıvanın yalnızca bu cephede kullanılmış olması dikkat çekicidir.

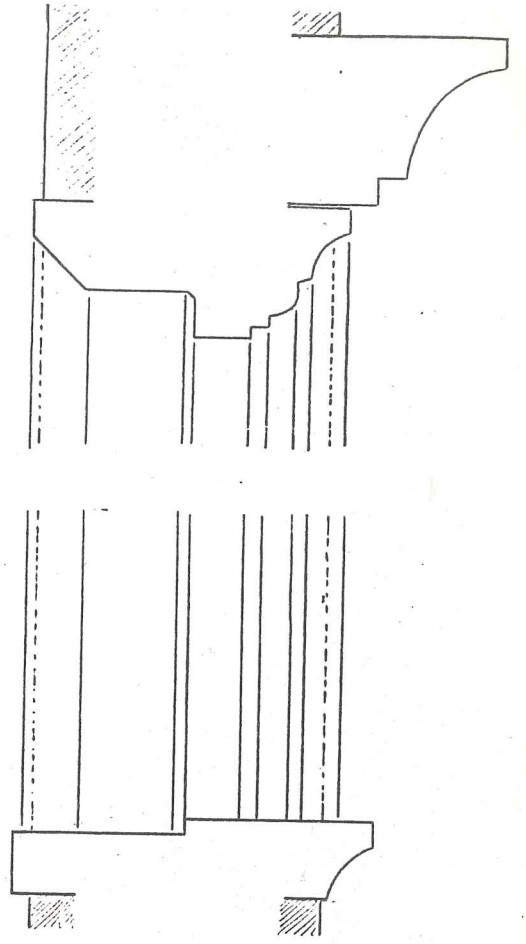
Bu uygulamanın hangi tarihte ve ne amaçla yapılmış olabileceğine dair elimizde herhangi bir belge bulunmamaktadır.

Ancak, Avrupalı araştırmacıların XX.yy başlarında yayınladıkları fotoğraflar gözönüne alınacak olursa, bu uygulamanın çok daha önceleri bir onarım sırasında sert

Kuzeydoğu rüzgârlarının ve yağmurun cepheye zarar vermesini önlemek amacıyla yapılmış olabileceğini akla getirmektedir.

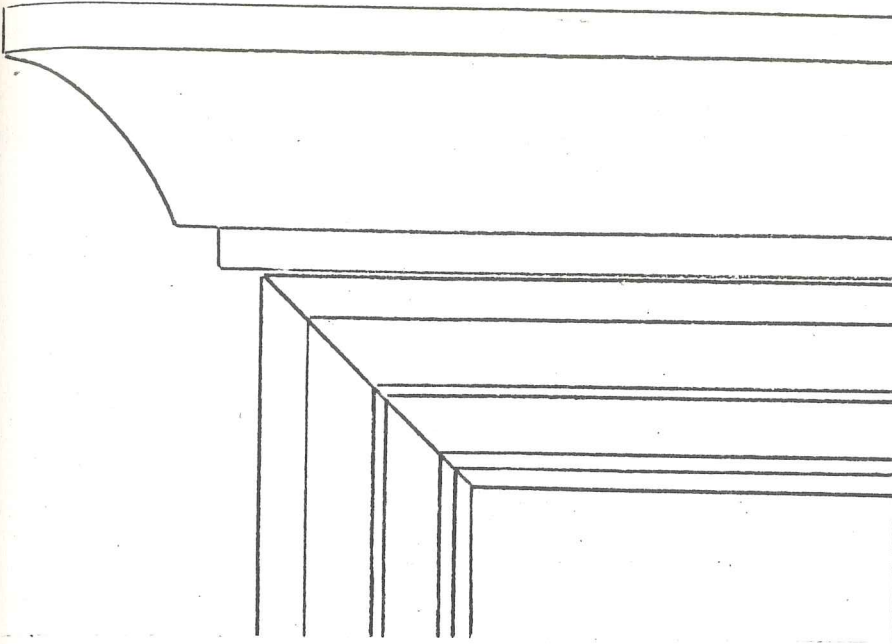

PLAN

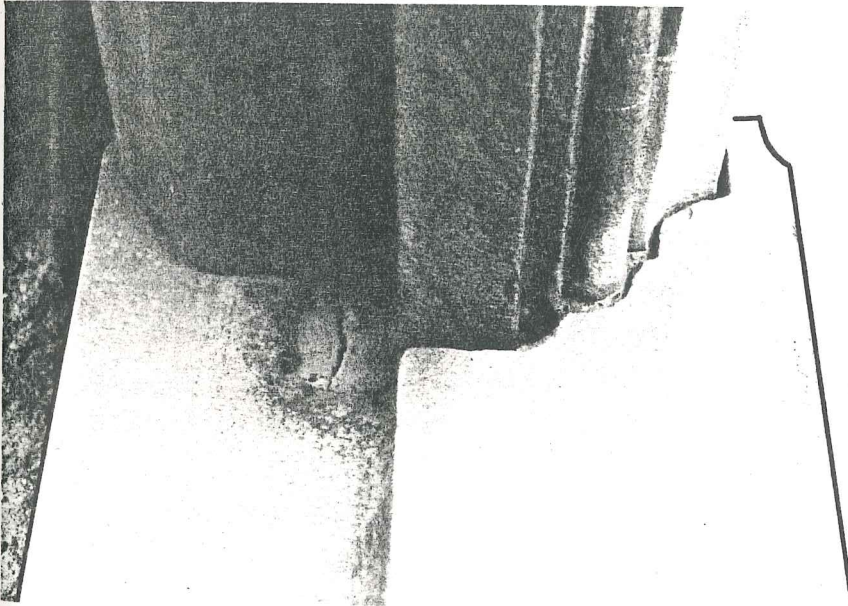
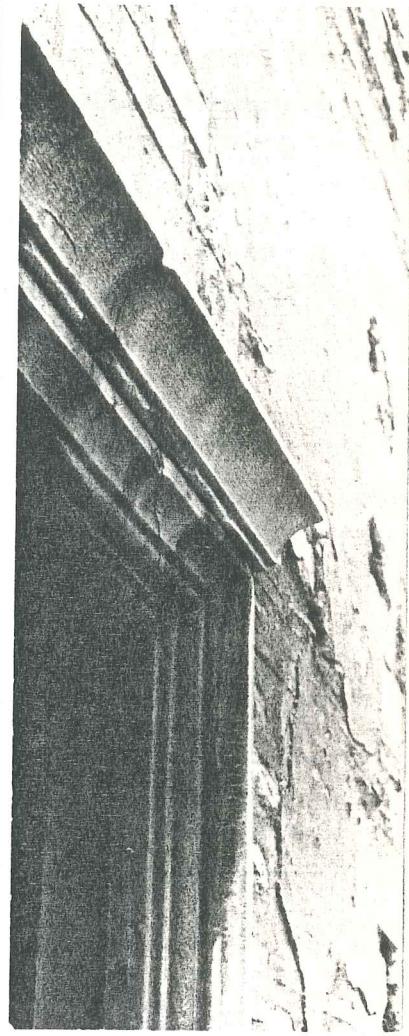

KESİT

(Ç.38). TEKFUR SARAYI DOĞU CEPHESİNDE YER ALAN 7/9 ORANLI
PENCERE ÇİZİMLERİ

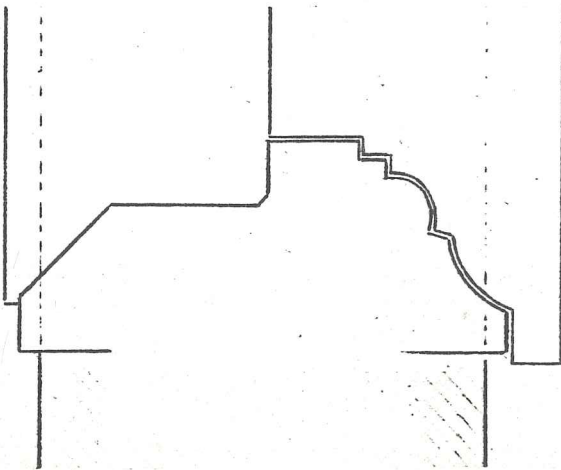

(R.48)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B.G.4.4
Tarih : OCAK 1988
Kompozisyon : DOĞU CEPHESİ
PENCERE
DETAYI

(R.49)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
Fotoğraf Arşiv No.: F.S.B.G.4.36
Tarih : OCAK 1988
Kompozisyon : DOĞU CEPHESİ /
PENCERE
DETAYI.

Yapının tümüne hakim olan ; -taş yüzeylerin tuğla hatıllar ile bölünmesi- karakteri diğer cephelerde olduğu gibi bu cephede de kendini hissettirir. II.Theodosius Sur Duvarları üzerinde yükselen bölümde (eşit aralıklı olmayan) üçer sıra tuğlalı 6 hatıl bulunmaktadır.Yalnızca bu hatılların alttan ikincisi dörder sıra tuğlalıdır.

Çatının kademeli yükselişi büyük bir olasılıkla sonraki dönemlerde gerçekleştirilen bir restorasyondan kaynaklanmaktadır¹. Çatının orijinal hali ise sade meyilli ve gift eğimli bir şekilde olmalıdır².

Cephenin sağ ve sol üst köşelerinin sonraki tamir dönemlerine ait olması gerekir. Bunu doğrulayıcı olarak cephenin üst bölümünde yer alan tuğla hatılların bu bölümlerde kesilmiş olması gösterilebilir. Bu bölümlerdeki taş işçiliğinin farklılığı da bu savı destekler niteliktedir (Bkz.R.P. 9) , (R.47).

Bazı araştırmacılara göre de, Doğu cephesine hakim olan çıkıntı halindeki büyük balkon iki büyük kemer tarafından taşınmakta idi³. Bu tanımlamaya göre; II.Theodosius Suru üzerinde dizi halinde yer alan taş konsolların altında bulunması gereken bu kemerlere ait izler, bugün için tam olarak yorumlanamamaktadır. Gerçekten de - taşıyıcı özelliğe sahip olan bu konsolların ayrıca iki adet kemerle desteklenmiş olmasının gereksiz bir uygulama yöntemi olduğu açıktır. Bu yüzden de bu savaın derinlemesine olarak araştırılmasına gerek duyulmamıştır.

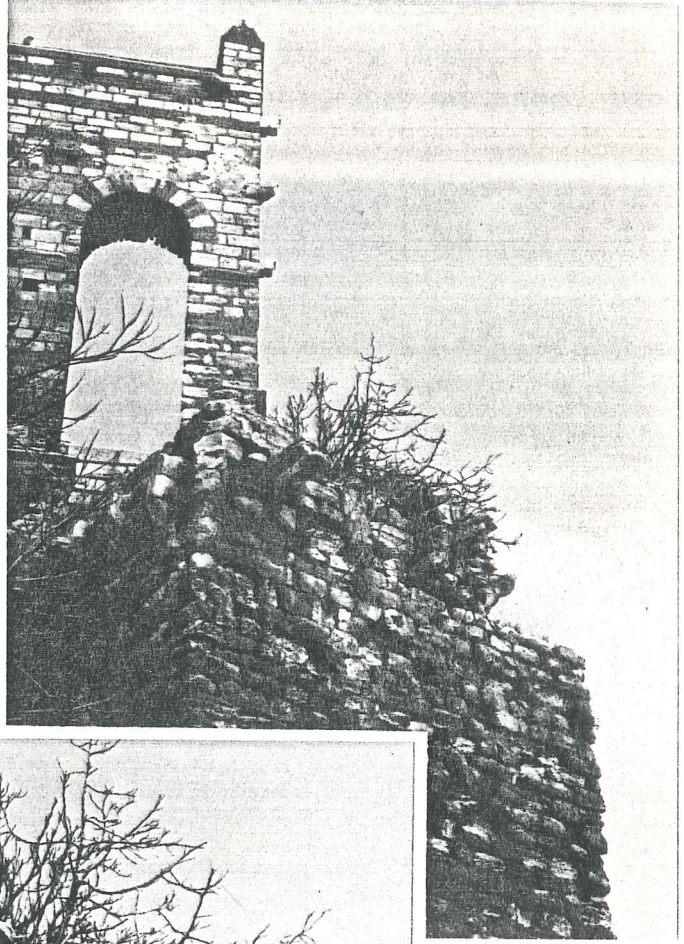
---

1. Wulzinger, s.70,73.

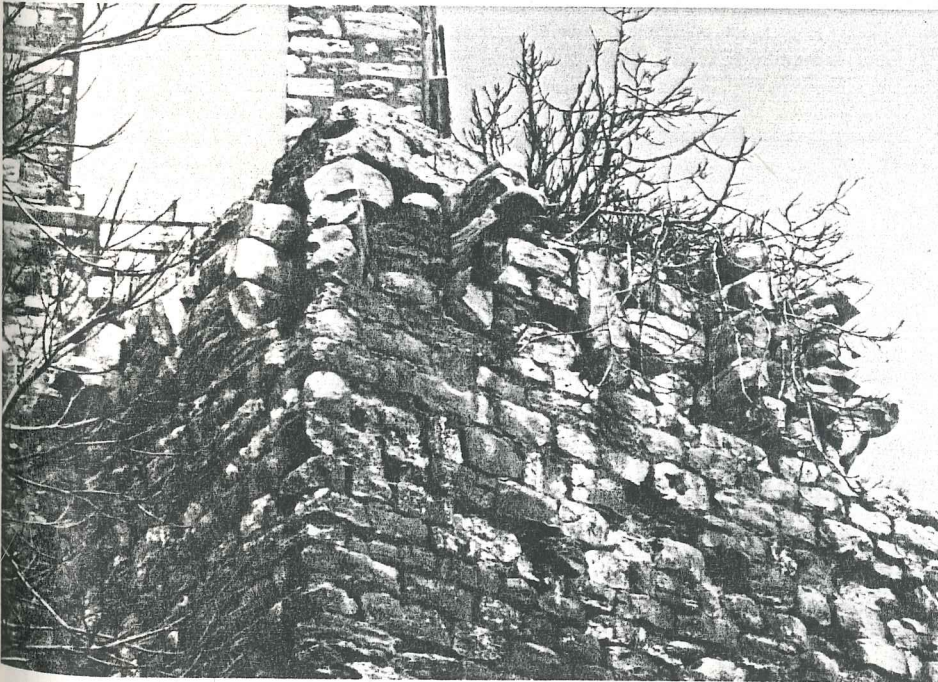
2. ibid.

3. Essad, s.126.

Yukarıda birçok yönleri ile açıklamaya ve tanıtmaya çalıştığımız Doğu cephesine hakim olan balkona Güney cephesinin en sağında yer alan kemerli bir geçitten geçilerek önce balkon kulesi üzerine, oradan da Doğu cephesindeki balkona ulaşılmakta idi (R.52).

(R.52)

(R.53)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 2. 3. 1

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : BALKON KULE

ÜZERİNDEKİ

KONSOLLARIN

KALINTILARI

F. SELİM RAMAZANOĞLU

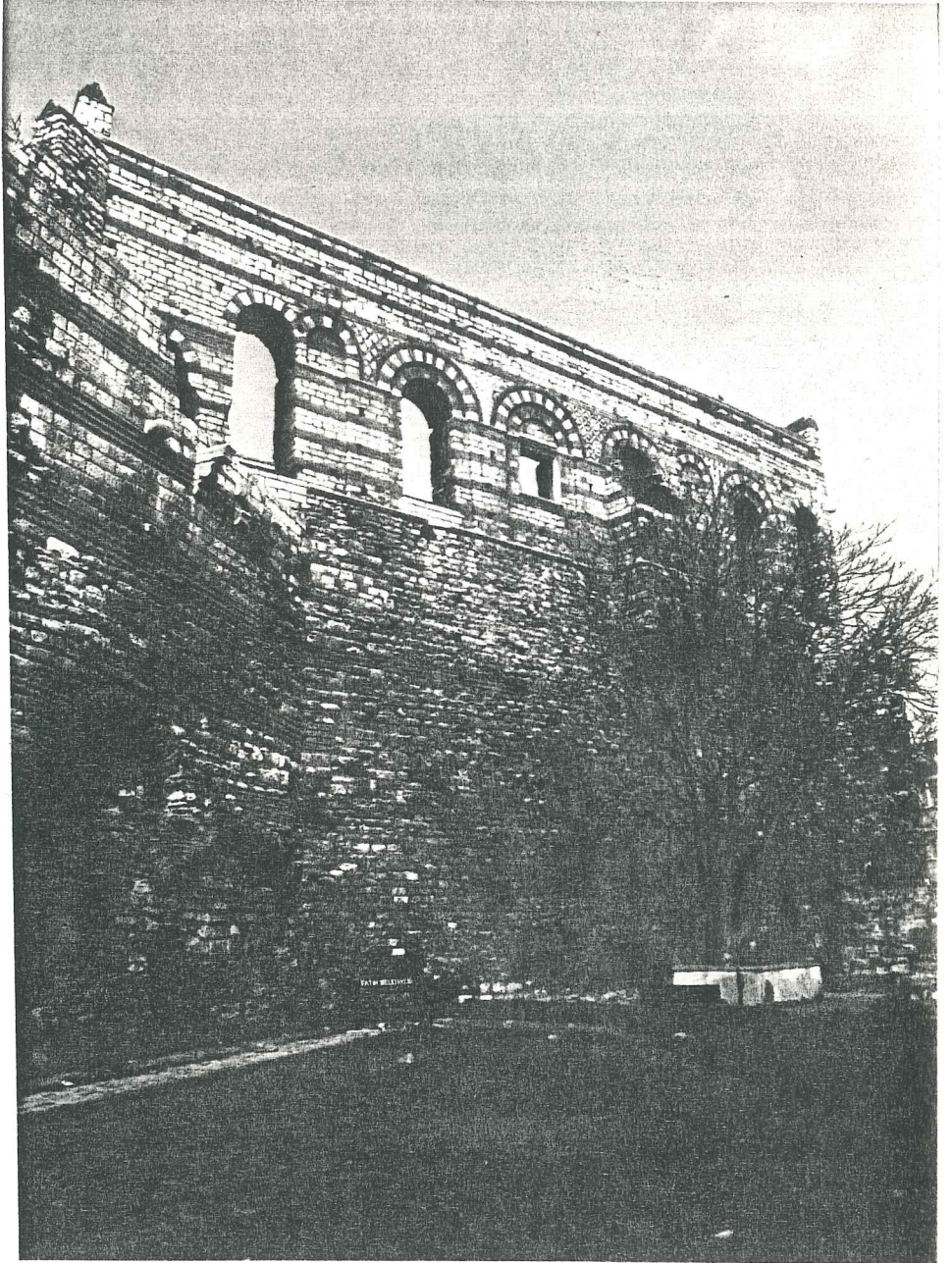
Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 2. 6. 25.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : BALKON KULESİ KONSOLLARINDAN DETAY.

GÜNEY CEPHESİ

Yapının bu yüzü bütünüyle Güneye açık ve aynı zamanda kente bakmaktadır. Zemin ve Birinci Kat seviyesine kadar masif, İkinci Kat seviyesinden sonra ise boşluklu bir mimarî düzen gösterir. Çatı alınlığı, düz ve sade bir biçimde cepheyi tamamlar. (R.54).

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 4 . 1 . 1.

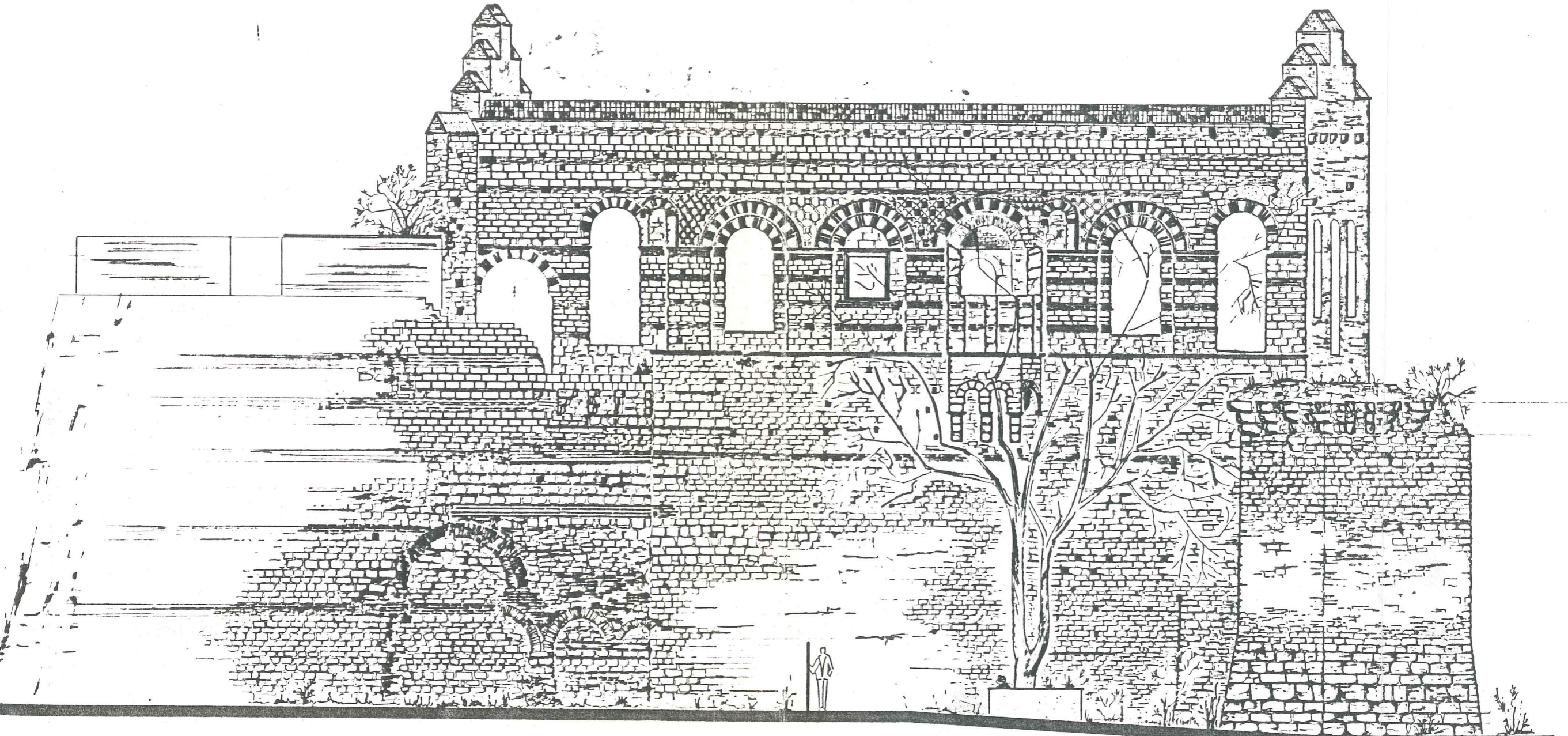
Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARATI / GÜNEY CEPHESİ.

(R.54)

MEKUR SARAYI

ÖLÖVE GÜNEY CEPHESİ
10

Güney Cephesi

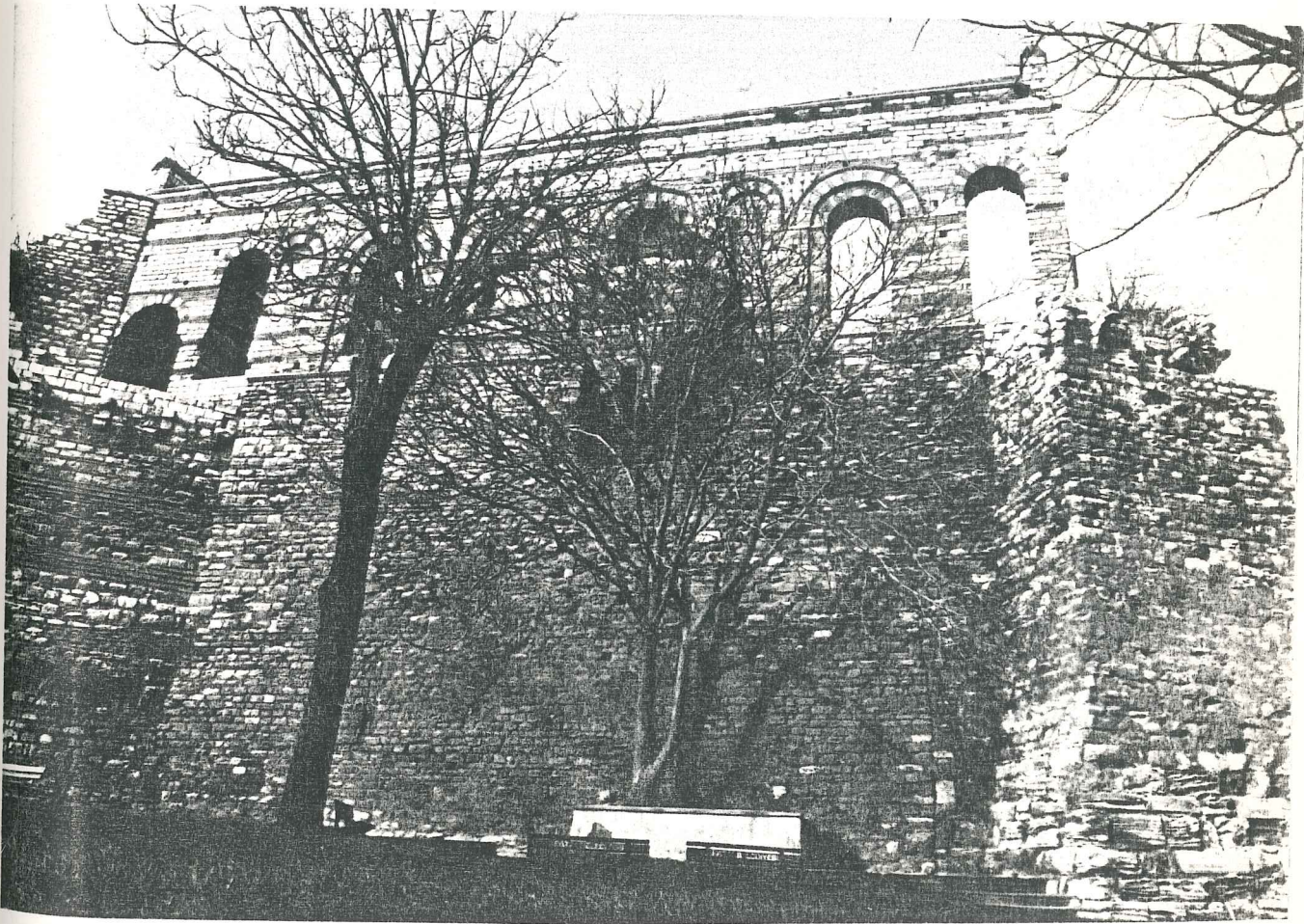
ÖLÇEK: 1/50

(Ç. 39). XX.yy BAŞLARINDA TEKFUR SARAYI GÜNEY CEPHESİ

Cephenin alt bölümü İkinci Kat seviyesine kadar sadece taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Yalnızca, üç sıra tuğlalı bir tek hatıl bu özelliği bozar. Bu tarz II.Theodosius Devri mimarî özelliklerini daha az yansıtır niteliktedir. (Batı cephesinde de aynı uygulama biçimini görmekteyiz) Cephenin bir bölümünün üzerine oturduğu II.Theodosius Devrine ait olan Sur Duvarı, cepheye Güneybatı yönünden yaklaşarak üst kat seviyesinde yer alan soldan ikinci açıklığın altında, düşey bir ara kesit ile cepheye bağlanır. Güneydoğu'da -cephenin Doğusunda- yer alan balkon kulesi de aynı biçimde cepheye bağlanarak alt bölümün yüzeydeki düzgünlüğünü bozmaktadır. (R.55).

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 4. 1.5.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARATI / GÜNEY CEPHESİ

(R.55)

Bu kule, cephenin alt kısmındaki duvar örgüsünün, teknik, uygulama ve ilişkiler bakımından ayrılmaz bir parçası durumundadır. Wulzinger'e göre bu kule, Surların ve birleşen duvarların takviyesi amacı ile yapılmıştır¹ (R.56).

(R.56)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotograf Arşiv No.: F. R. 2. 4. 16.

Tarih : ARALIK 1987

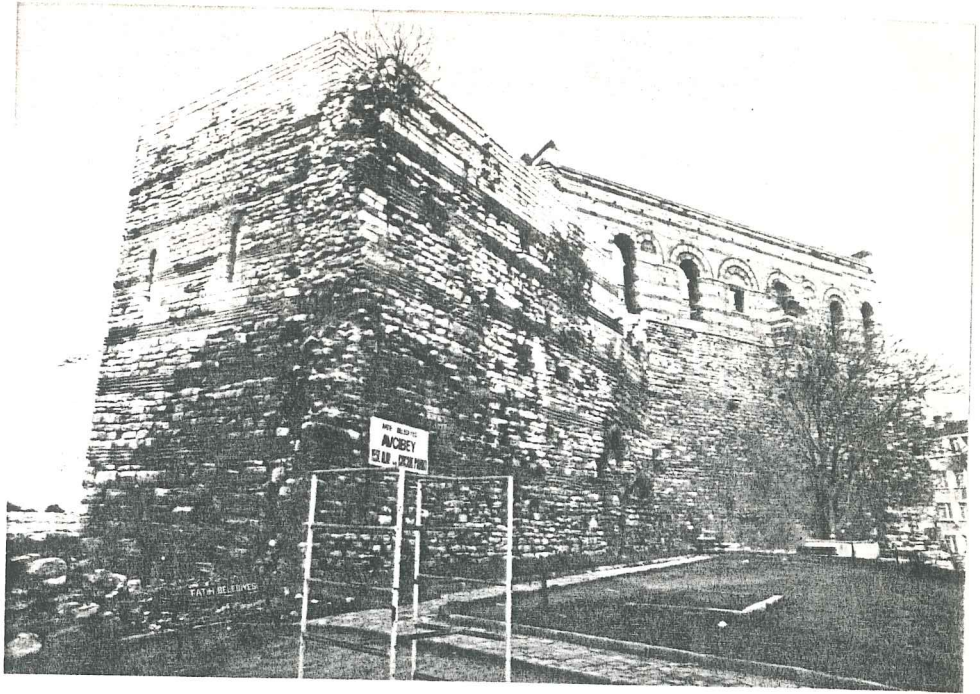
Kompozisyon : TEKFUR SARATI / GÜNEY DOĞU'DAN GENEL GÖRÜNÜŞ.

Kulenin en üst bitim hizasının II. Theodosius Sur Duvarlarını aşmayarak aynı hizada bitmiş olması da bu fikri destekler niteliktedir. (Bkz.R.P. 10).

Cephenin Güneybatı köşesinde düzgün planlı olmayan bir savunma kulesi bulunmakta, daha önceden de sözü edildiği gibi cepheye II.Theodosius Suru aracılığı ile bağlanmaktadır (R.57), (Ekz.R.P. 2).

---

1. Wulzinger, s.65,69.

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 4. 1. 0.

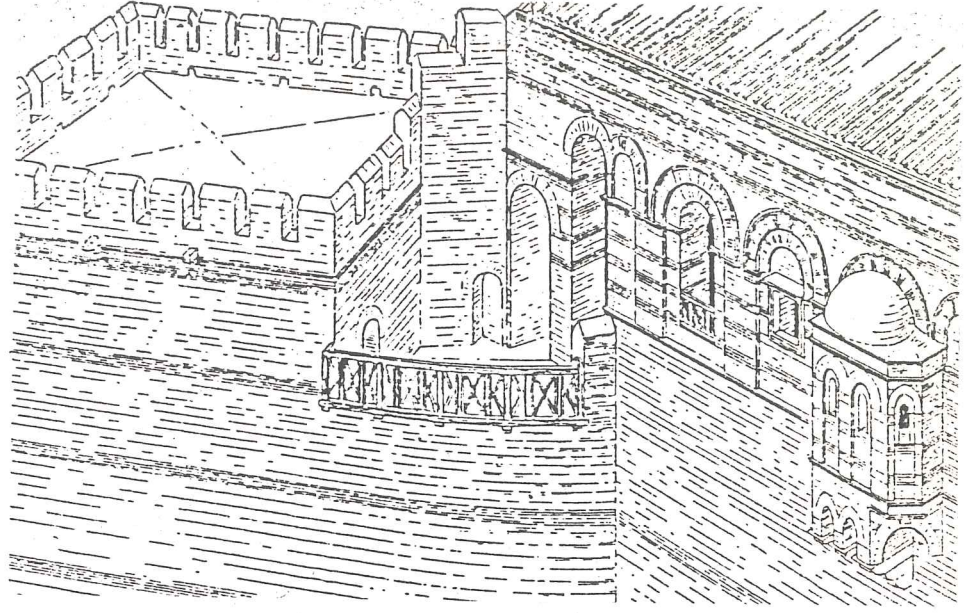
Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / GÜNEY BATI'DAN GENEL GÖRÜNÜŞ.

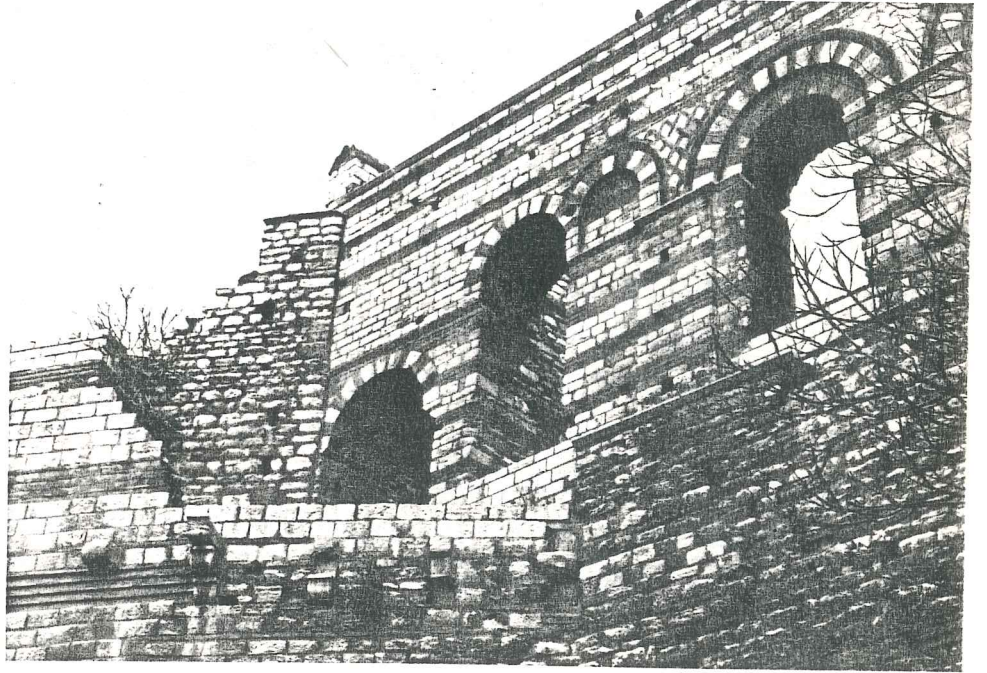
(R.57)

Bu kulenin terasına Birinci Kat seviyesinde ve Güney cephesinin en solunda yer alan bir açıklık yardımı ile ulaşılabilmektedir. Eskiden bu açıklığa ulaşabilmek için Birinci Kat döşeme seviyesinden buraya uzanan bir merdiven olduğu tahmin edilmektedir¹. Bu merdivenle önce ara terasa sonra da savunma kulesi üzerinde yer alan esas terasa geçilmekte idi. Gurlitt, yapının Güneybatı köşesinde yer alan ve oldukça karmaşık bir mimarî düzen gösteren bu ara terasın -balkonun- orijinal durumunun ne biçimde olabileceğini yayımladığı restitüsyon çizimlerinde belirtmiştir. (Ç. 40). Bu balkonun korkuluklarını taşıyan taş konsolların kalıntıları II.Theodosius Surunun Güney cephesine bağlandığı noktanın üst bölümünde bugün halâ görülebilmektedir. Bu konsollar Gurlitt'in restitüsyon çiziminde de gösterdiği gibi (Ç. 40) 5 adettir.

1. Draman, s.32, 34.

(Ç. 40). YAPININ GÜNEYDOĞU KÖŞESİNDE
YER ALAN BALKON.
RESTİTÜSYON DENEMESİ. (GURLITT'den)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

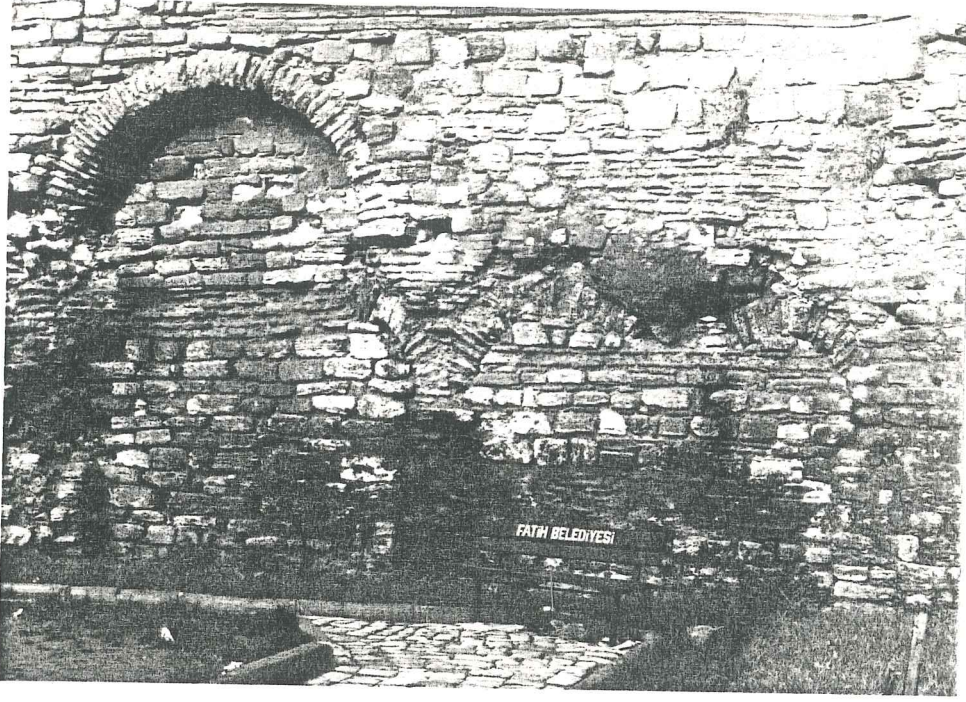
Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 2. 2. 5.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : GÜNEY DOĞU KÖŞESİNDE YER ALAN BALKONUN
KONSOLLARININ KALINTILARI.

(R.58)

Burç ile Güney cephesinin birleşim noktasında -Zemin seviyesinde- II.Theodosius Suru üzerinde 1 büyük ve 3 küçük tuğla kemer kalıntısı bulunmaktadır (R.59).

F. SELİM RAMAZANOĞLU

(R.59)

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 2. 3. 9.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : BURÇ İLE GÜNEY CEPHESİNİN BİRLEŞİM NOKTASI, VE KEMER KALINTILARI.

Burasının daha önceleri de sözünü ettiğimiz balkonun tam altına rastlaması ilginçtir. Gurlitt'in KERKOPORTA adını verdiği geçidin¹ Güneye açılan bölümünün burası olduğu sanılmaktadır. Fakat bu durum kesinlik kazanmamıştır. Gurlitt'in ve diğer bazı kaynakların açıklamalarında yer alan -varlığı henüz kesinlik kazanmamış !- bu geçidin yeri hakkında da bazı tartışmalar ortaya atılmaktadır. Gurlitt de geçidin Saray ile Burç arasında yer aldığına dair kesin hüküm vermez.

1. Gurlitt, Cilt 3, s.8.

" Planda genel yerleşim" bölümünde kısaca değindiğimiz gibi Tekfur Sarayı'nın Güneybatısında yaklaşık 50 m. kadar ileride yer alan II.Theodosius Surlarının başlangıç noktasındaki kulenin Güneydoğu kögesindeki ayağın (R.6) KERKOPORTA'ya ait olma olasılığı da vardır.

Bu görüşler ortaya atıldığında beraberinde tartışmalar da gündeme gelmektedir. Hatta bazı tarihçi ve araştırmacılar ise "KERKOPORTA bir düşman uydurmasıdır"¹ diyerek böyle bir geçidin varlığına şiddetle karşı çıkmaktadırlar. Bu konuda sonuç olarak şunlar söylenebilir:

- KERKOPORTA adı verilen geçidin varlığı ve yeri henüz kesinlik kazanmamıştır.
- Eğer böyle bir geçit varsa, yeri için iki şık öne sürülebilir : a) Saray ile Burç arasında,
b) Saraydan bağımsız bir yerde.

Petih sırasında Türk askerlerinin şehre ilk defa bu küçük kale kapısından girmiş olmaları² Osmanlı tarihi açısından bu kapının önemini daha da arttırmaktadır.

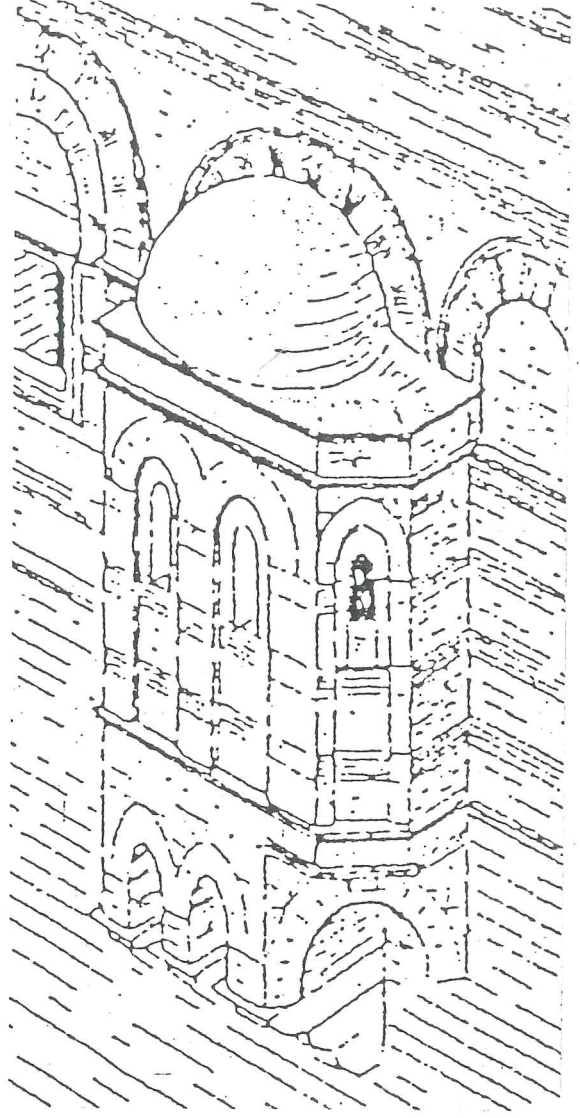
Bu kapıya ait olduğu sanılan kemerler bir sıra tuğladan yapılmıştır. (Bkz.R.P. 10). Büyük kemer diğer üç küçük kemerin solunda yer alır. (R.59). Küçük kemerlerin en solundaki yarımıdır. Bugün bu kemerlerin içleri düzensiz sıralı taşlar ve yatay tuğla sıraları ile doldurulmuş durumdadır. (Bkz.R.P. 10).

---

1. Sağman, s.2263.

2. Ethem, s.8.

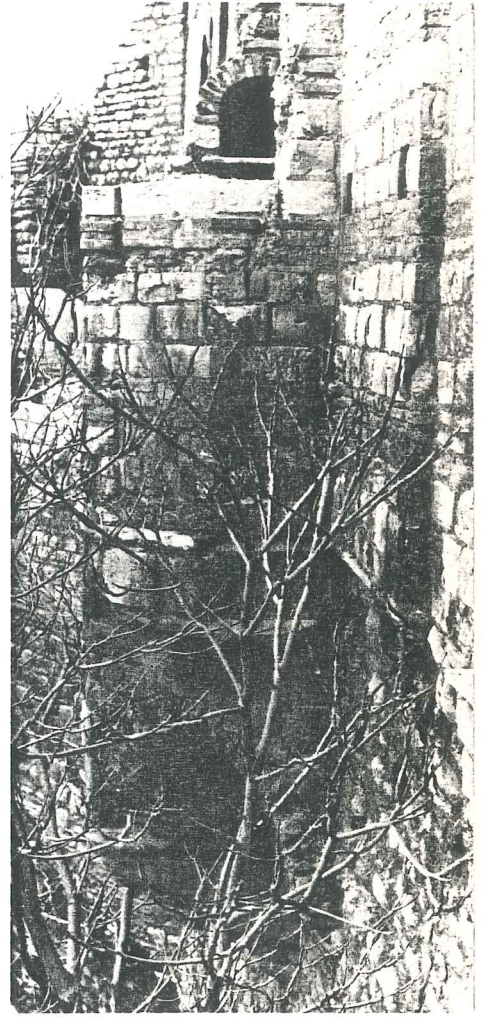
ikinci Kat seviyesinde, cephenin ortasının sağında bir çıkma yer almaktadır. Cephedeki simetriyi bozan bir görünümdeki bu çıkma¹ bazı araştırmacılara göre KÜR NIŞ², olarak adlandırılırken bazıları tarafından da bir ibadet yeri ŞAPEL³ olarak nitelenir. Kimi araştırmacılar ise buradan GÖZCÜ KULESİNİ ANDIRAN BİR ÇIKINTI⁴ olarak bahsederler. Birçok kaynaklarda ŞAPEL olarak geçtiği ve bu savın daha kuvvetli bir ihtimal olduğu düşüncesi ile konunun anlatımında ŞAPEL deyimini kullanılmıştır. Buranın içinde apsid şeklinde bir girinti olması bu düşünceyi destekler⁵. Gurlitt, yapıya ait restitüsyon çizimlerinde bu Şapeli (Ç. 41)'deki şekilde gösterdiği gibi Rekonstrükte etmiştir⁶.

(Ç. 41).
TEKFUR SARAYI
GÜNEY CEPHESİNDEKİ ŞAPEL.
RESTITÜSYON DENEMESİ
(GURLITT'den)

1. Wulzinger, s.79.
2. ibid.
3. Eyice, "Türkiye'de Eizans Sanatı", s.520.
4. Liehl, s.424.
5. ibid.
6. Gurlitt, Cilt 3, s.3.

(R.61)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
 Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 6.4.42.
 Tarih : OCAK 1988
 Kompozisyon : TEKFUR SARATI /
 GÜNET CEPHESİ
 — SAPEL —
 |

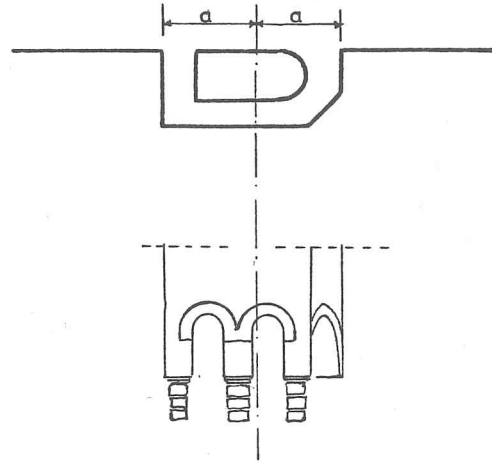
(R.60)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
 Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 1.7.64.
 Tarih : ARALIK 1986.
 Kompozisyon : ÜÇ ESKİ

Bu Şapel en üst kattan (İmparator Katından) kullanılmaktadır. Ancak bir tek kişinin sığabileceği büyüklüktedir. Buranın tam üzerine rastlayan kemere ait, duvar yüzeyindeki kalıntılar incelendiğinde Şapelin üstünün bir zamanlar yarım kubbe şeklinde örtülü olabileceği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır. Gurlitt'in restitüsyonunda da bu durum açıkça görülmektedir (Ç. 41). Şapel çıkıntısı, taş kemerler aracılığı ile üç adet mermer konsola oturan bir biçimde taşınmaktadır. Bu konsollar Doğu cephesinde yer alan balkon konsolları gibi birbiri üzerine oturan üç adet mermer taştan oluşur. Uçları profillidir.

Burasının kendi içinde asimetrik bir oluşumu vardır (Ç. 42).

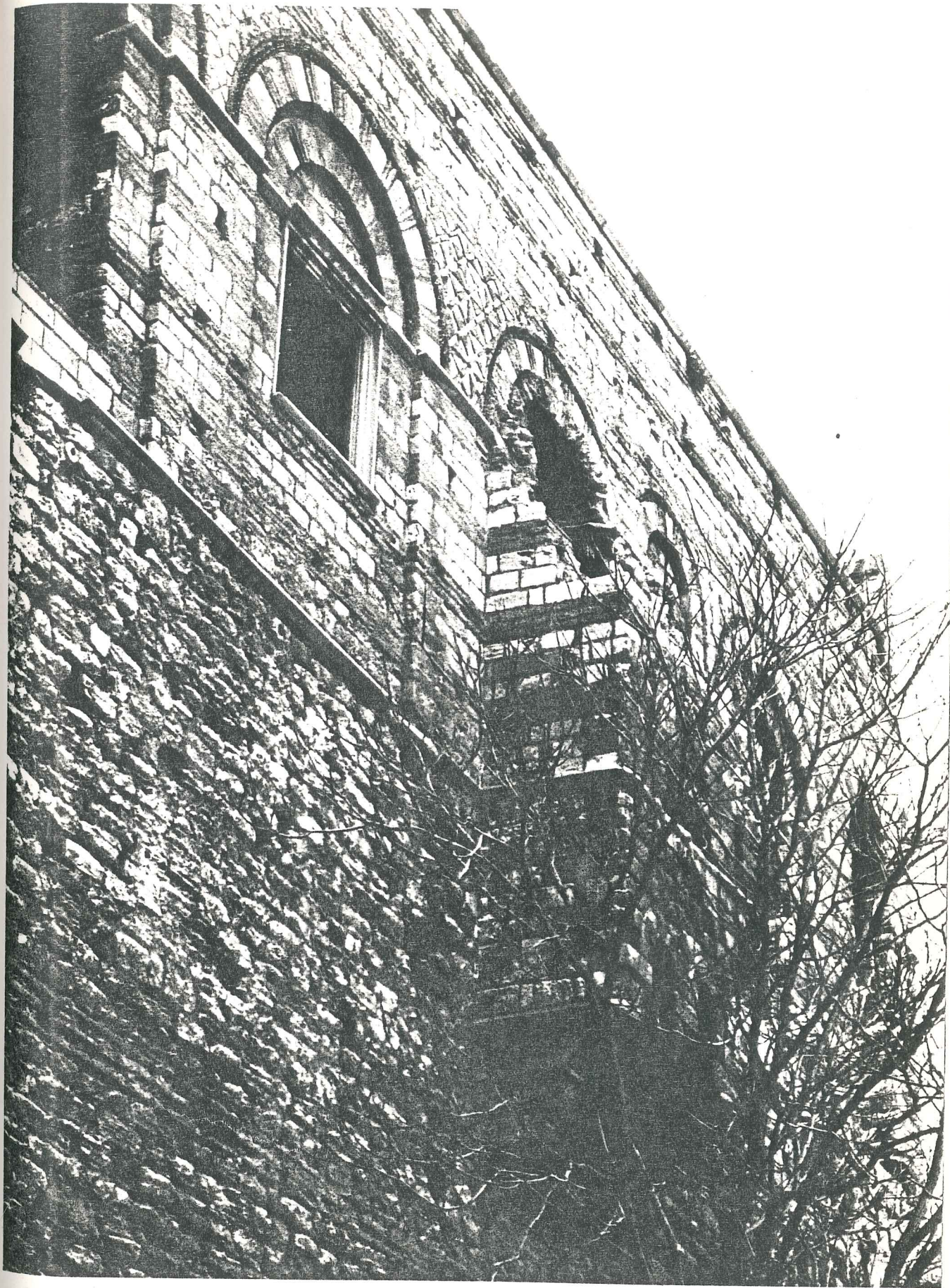
Şapelin Batıya bakan yüzünün düz olmasına karşın, Güneydoğu köşesi 45° lik bir kırılma yapar. Şapelin köşesinde yer alan bu pahlı bölüm, bir kenarı konsola, diğer kenarı ise duvar yüzüne oturan ve bir noktada birleşen yelpaze şeklindeki tuğladan yapılmış bir kemer yarımını ile taşınmaktadır.

(Ç. 42). TEKFUR SARAYI
GÜNEY CEPHESİNDEKİ ASİMETRİK
ŞAPEL.

Wulzinger; konuya ait açıklamalarında Şapelin bu bölümüne değinirken, "Şapelin sağ tarafındaki Nişte yer alan tambur şeklindeki profil tarihlemede önemli bir veridir. Bu tip uygulamalar IX.yy dan sonra ortaya çıkmaktadır"¹ demektedir.

1. Wulzinger, s.79.

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 1. 7. 72.

Tarih : ARALIK 1986

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / GÜNEY CEPHESİ
— ŞAPEL —

(R.62)

Bu cephede Şapel kemeri dahil 4 adet kemerli pencere vardır. Şapelin hemen yanında, Batısında yer alan pencere açıklığının üzeri kemerli olmasına karşılık kareye yakın dikdörtgen bir biçimi vardır. Bu pencerenin mermer söveleri helâ orijinal hali ile durmaktadır. Cephenin Doğu ve Batı uçlarında ise balkonlara geçişi sağlayan üzeri tek kemerli iki açıklık bulunmaktadır. En Batıdaki Birinci Kat seviyesinden kullanılması nedeni ile kemer seviyesi diğerlerine göre daha düşüktür. Şapelin ve en Batıdaki pencerenin sağ tarafında diğer kemerlere göre daha küçük olan iki adet kör kemer yer almaktadır. Cephede yer alan çift kemerli pencerelerin kemerleri de kör kemerler bir sıra tuğla şerit arasına dizilmiş iki sıra seramik çömlekçiklerin meydana getirdiği şeritler ile çevrelenmiştir¹. Bu çömlekçiklere ait daha detaylı bilgiler ileride "Yapıya ait genel bezeme karakterleri" bölümünde ayrıca verilecektir.

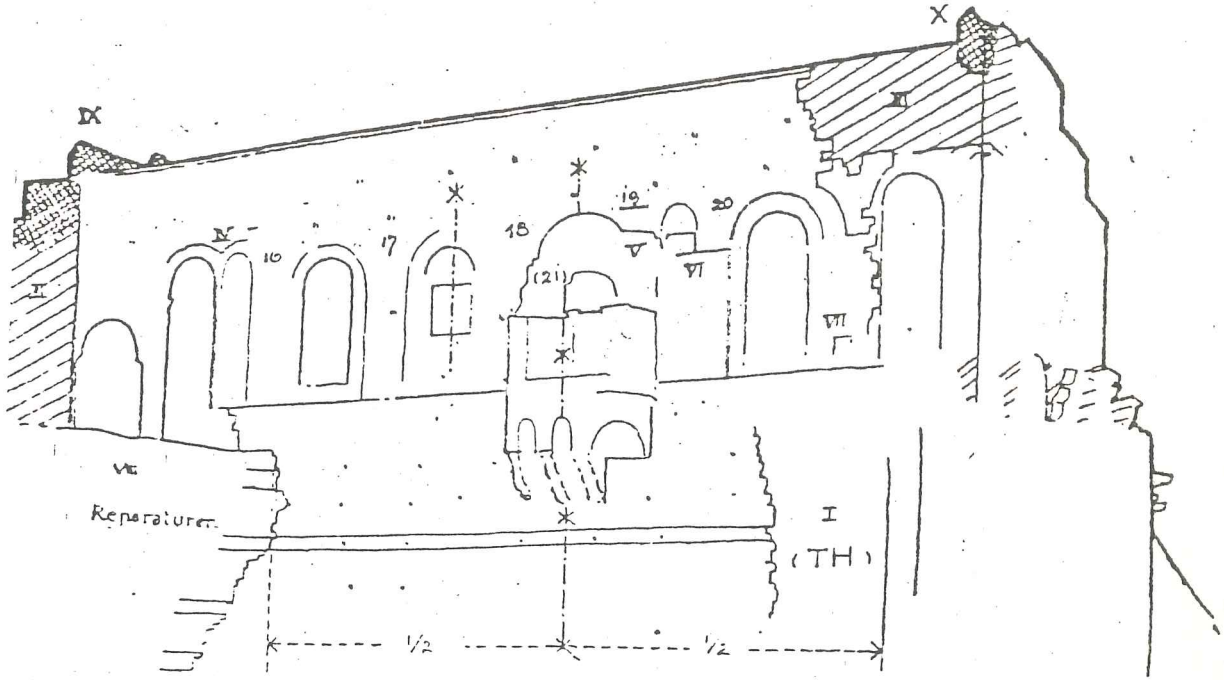
Cephe yüzeyinde taş sıralarını yatay olarak bölen tuğla hatıllar bu cephede de ağırlıklı bir biçimde hissedilir. Bu hatıllar İkinci Kat zemin seviyesinden başlayarak eşit aralıklarla cepheyi böler. Devamlılıkları yalnızca pencere boşluklarında ve bu boşlukların yan yana geldiğinde oluşturdıkları üçgen şeklindeki kemer aralarında kesilir. Bu karakter yatay bir biçimde sona eren çatı alınlığına kadar aynen devam eder. (R.54).

Üst bölümde cepheyi net bir şekilde yatay ve düz olarak bitiren çatı alınlığının üzerine geçişte devamlılığı hiç bozulmayan profilli bir mermer silme yer alır. Bunun üzerinde harpuşta şeklinde çift meyilli üç sıra tuğladan -alt ve üsttekiler dikine, ortadaki yatay- yapılmış bir koruma elemanı cephe boyunca uzanmaktadır.

---

1. Derman, s.32-34.

Wulzinger; Güney cephesinin kitlesel proporsiyonlarını ve bazı özelliklerini açıklarken bu cepheye ait çizimlerden faydalanır (Ç.43)¹.

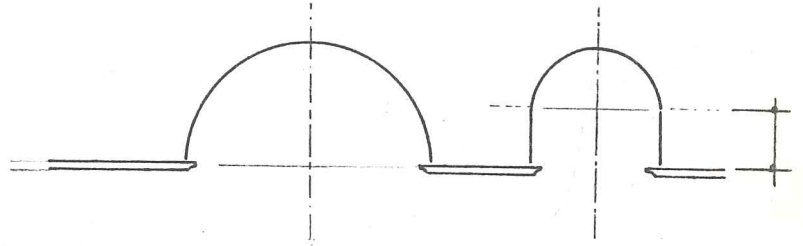
(Ç. 43). TEKFUR SARAYI
GÜNEY CEPHESİNİN ÜST BÖLÜMLERİ
(WULZINGER'den)

Bu cephe II ve III ile gösterilen taralı kısımların dışında olduğu gibi korunmuştur. Yani cephedeki bütünlük yalnızca iki yerde bozulmuştur. Cephenin Batısındaki en son pencere üzerinde IV ile gösterilen bezeme bu binanın ilk yapılışına aittir. Bu bezeme çift sıralı mozaik bir bant halindedir. Cephenin Doğusundaki balkon kalıntıları da -daha önce de belirtildiği gibi- ilk yapıya aittir. Şapel olarak adlandırılan çıkma ise cephede 1/2 oranındaki simetriyi bozmaktadır ve ilk yapıya ait değildir (Ç. 43).

1. Wulzinger, s.66.

Bu bölümün (Şapelin) ilk yapıya ait olmayışının sebebi ve gerekçesi olarak da VI ile gösterilen kemerin çerçevesinin geri dönmüş bir biçimde yapılmış olması gösterilebilir. Cephenin en Doğusundaki kemer çerçevesizdir. Wulzinger'e göre, bu çerçevesiz kemerli bölümler orijinal yapıdan kalma bölümlerdir¹. Cephede yer alan bütün açıklıklar, pencere üstleri ve sahte kemerler yarım daire şeklinde yapılmıştır. Bunlardan yalnızca iki kapı ve iki küçük kör kemerin aşağı doğru uzanan kenarları diğerlerinden ayrıcalık gösterir. Pencere üzerlerindeki kemerlerin başlangıç noktalarında kararlı ve kesintisiz olarak devam eden yatay bir profil bütün pencerelerdeki kemerlerin başlangıç seviyelerini aynı hizaya getirmektedir (Ç. 44)².

Güney Cephesinde yer alan bezeme türlerini dört ana başlık altında toplayabiliriz:

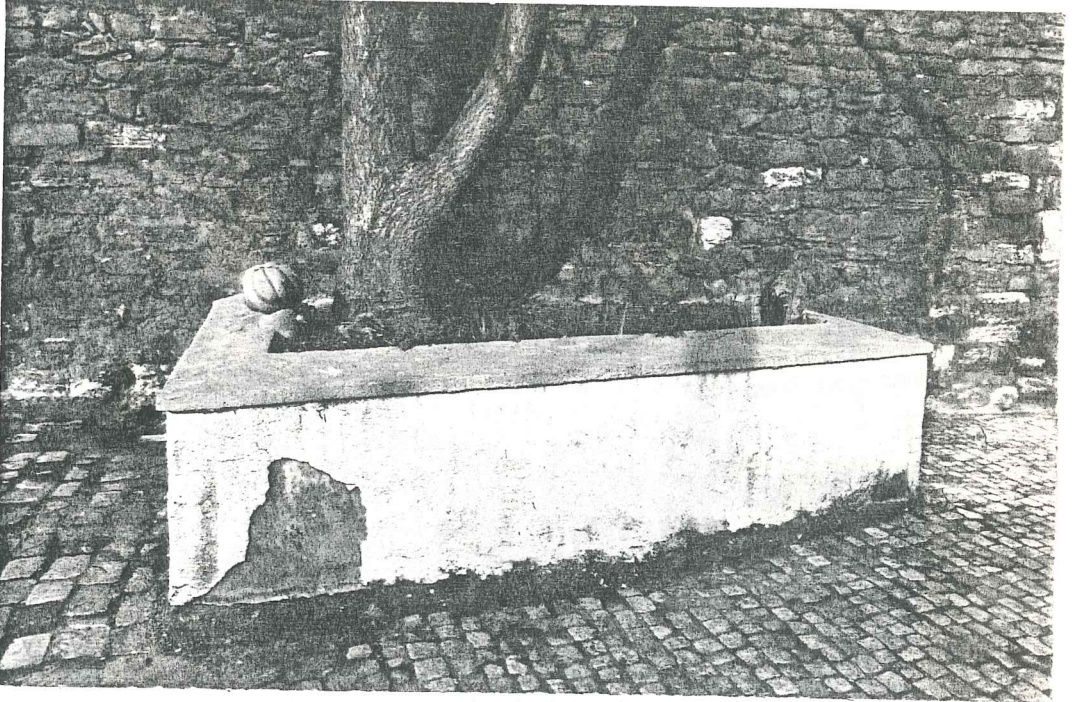
(Ç. 44). KEMER BAŞLANGIÇLARINDAKİ YATAY SİLME

1. Yapının geneline hakim olan " taş yüzeylerin tuğla hatıllar ile bölünmüş olması" özelliği.
2. Tuğla ve taştan yapılmış olan kemerler ve kör kemerler.
3. Kademeli kemerlerin etrafını çeviren ince ve tek sıra tuğla arasına dizilmiş olan çift sıralı seramik çömlekçikler.
4. Kemerler arasındaki üçgen alanlarda kalan tuğla ve mermerden yapılmış her birisi ayrı bir geometrik düzen gösteren motifler.

1. Wulzinger, s.66, 79.

2. ibid.

Güney cephesinin, dolayısıyla Tekfur Sarayı'nın diğer bir ilginç özelliği ise tam şapelin altına rastlayan yerde bir yatırın bulunmasıdır. Bu yatırın İstanbul'un fethi sırasında (kesinlik kazanmamakla birlikte) şehit düşen önemli kişilerden birisi olma ihtimali vardır. Yöreyi ve yapıyı tanıyan Sayın Bayram Ali Yıldız ile görüşme sonunda bu Hazretin çevrede REGİT BATTAL GAZİ olarak bilindiği öğrenilmiştir. Eskiden Tekfur Sarayı'nın Güney cephesine bitişik olan metrük durumdaki bir ahşap evin bahçesinde iken bugün yeni düzenlenen Avcı Bey Yeşil Alan ve Çocuk Parkı alanı içinde bulunmakta ve üzerinde de bir ağaç yer almaktadır (R.63).

(R.63)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

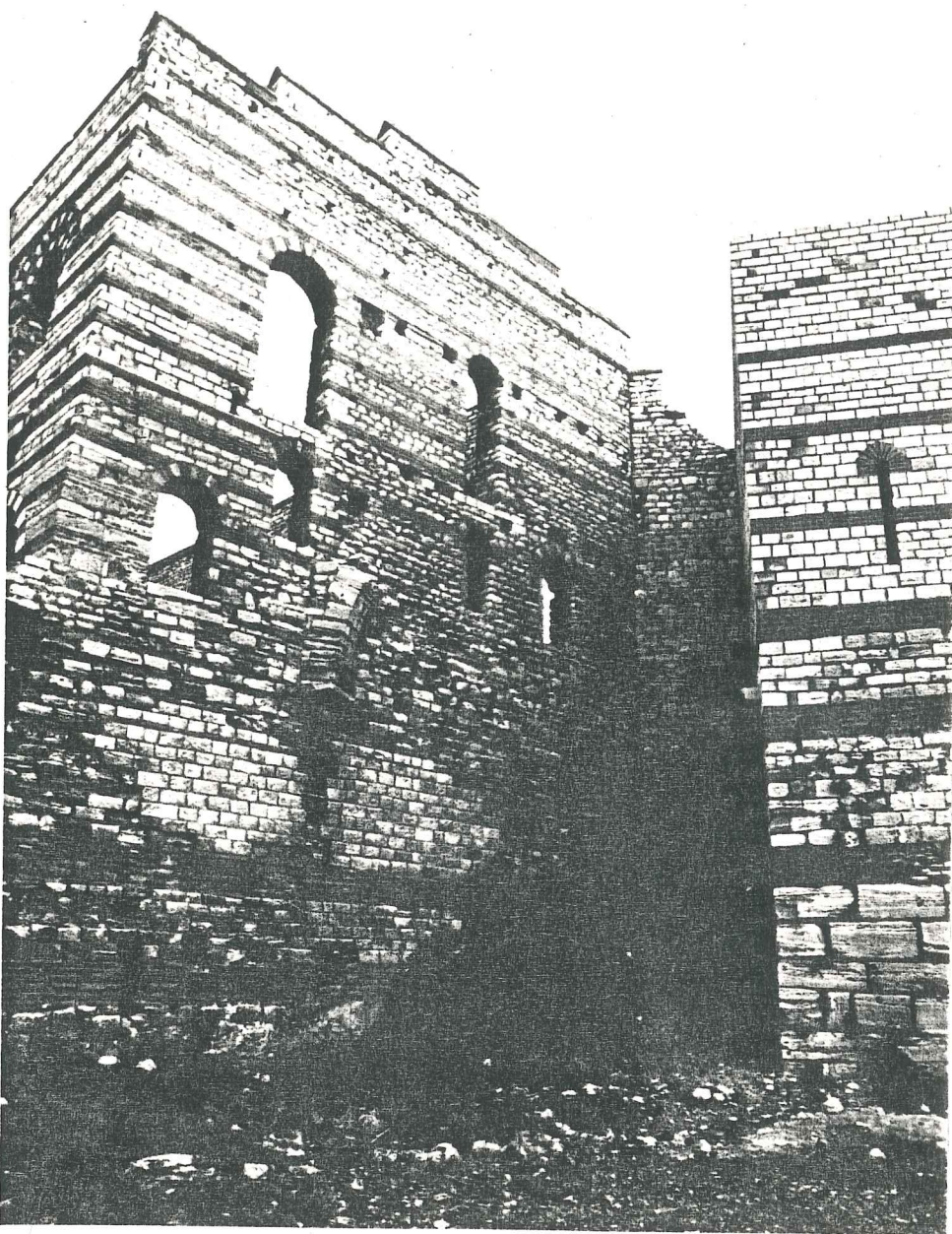
Fotoğraf Arşiv No.: F. 33. 3. 7. 31A.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / GÜNEY CEPHESİ ÖNÜNDE
TER ALAN YATIR

BATI CEPHESİ

Ana kitlenin Güneybatısındaki savunma kulesinin karşısında yer almakta ve Birinci Kat seviyesinden itibaren II.Theodosius Sur Duvarlarının üzerinde yükselmektedir. Çatı alınlığının hizasındaki bitimi ise -Doğu Cephe - sindeki gibi - kademeli bir biçimde (R.64).

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 4. 6. 26.

Tarih : ARALIK 1987

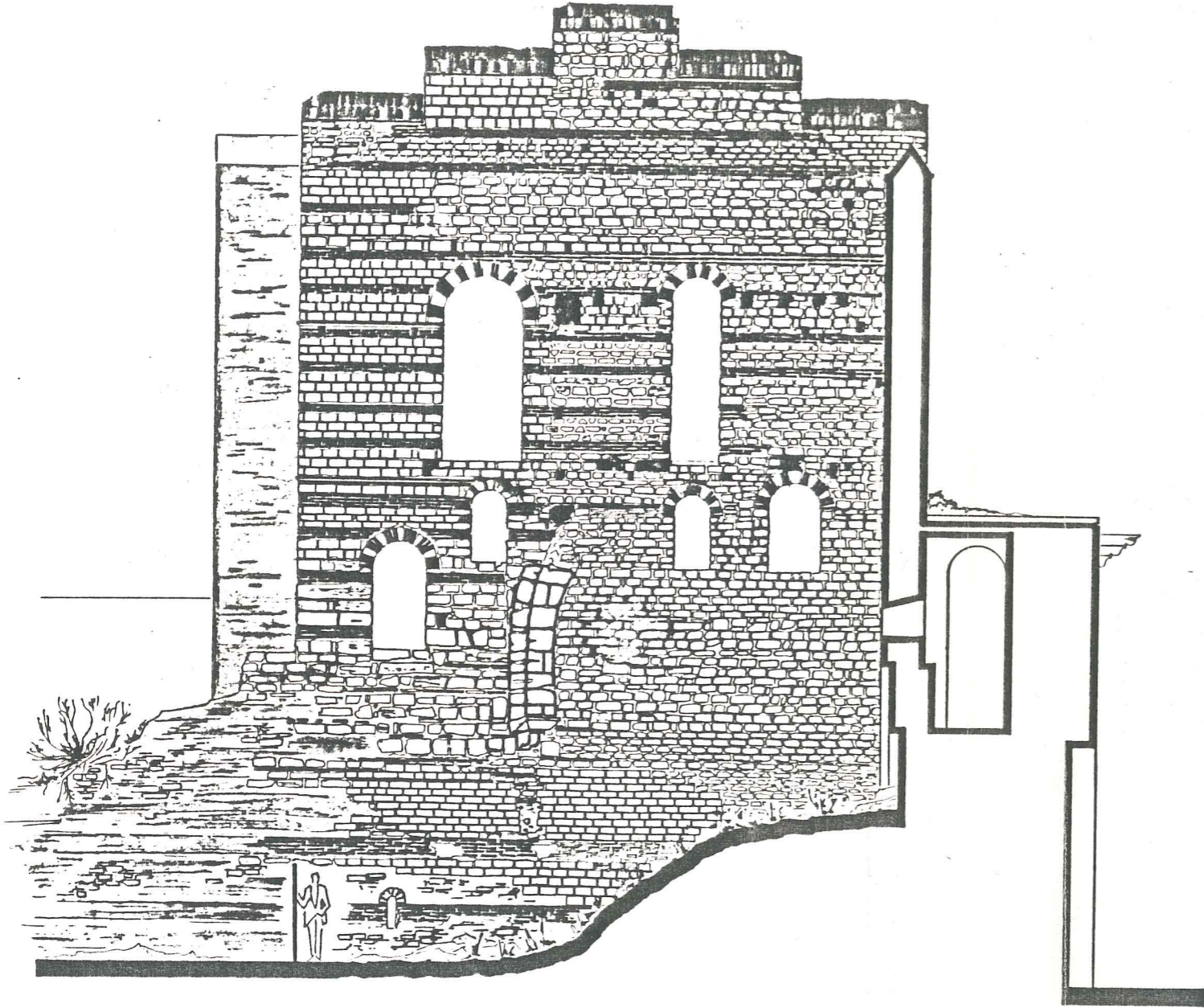
Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / BATI CEPHESİ

(R.64)

TEKFUR SARAYI

RÖLÖVE BATI CEPHESİ

P 11

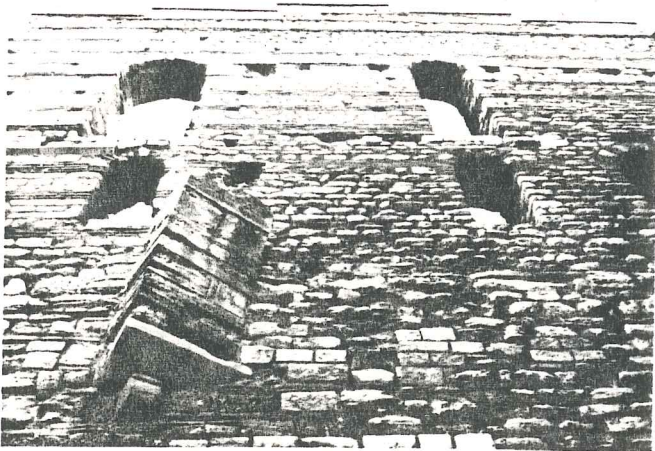
1/100

ÖLÇEK: 1/50

Bu cepheye ait genel karakterler ancak II.Theodosius Sur Duvarlarının üzerinden itibaren gözlenmeğe başlanır. 3 sıra yatay taş ve 1 sıra üçlü tuğla hatılın tekrarından oluşan ana karakter II.Theodosius Sur Duvarlarının üzerinden başlayarak çatıya kadar yükselir. Alt bölümde yer alan Sur Duvarında zemine yakın olarak göze çarpan beşer sıra tuğlalı 2 büyük hatıl bulunmaktadır. Bunun üzerindeki cephe yüzeyinde ise 13 sıra tuğla hatıl yer almaktadır. Cephenin bütünü gözönüne alındığında hatıllar ve taş sıralarının verdiği yatay etkiler ön plana çıkmaktadır. Cephe yüzeyi çok büyük bir bölümde düzdür. Bu düzgün yüzeyi bozan üç eleman göze çarpar :

- Birinci ve ikinci kat geçişindeki (yatay) profilli mermer silme. Bu silme cephenin sol köşesinden başlayarak cephedeki ilk büyük açıklığın hemen altında sona erer. (R.64).
- İkinci kat tavan seviyesindeki profilli mermer silme. Bu silme de aynı şekilde köşeden başlayarak büyük açıklığın üst kemeri hizasına kadar devam eder.
- Bir zamanlar cephe ile burcu birbirine bağlayan, fakat bugün için yalnızca çok küçük bir başlangıç bölümünü görebildiğimiz kemer kalıntısı¹. (R.65) .

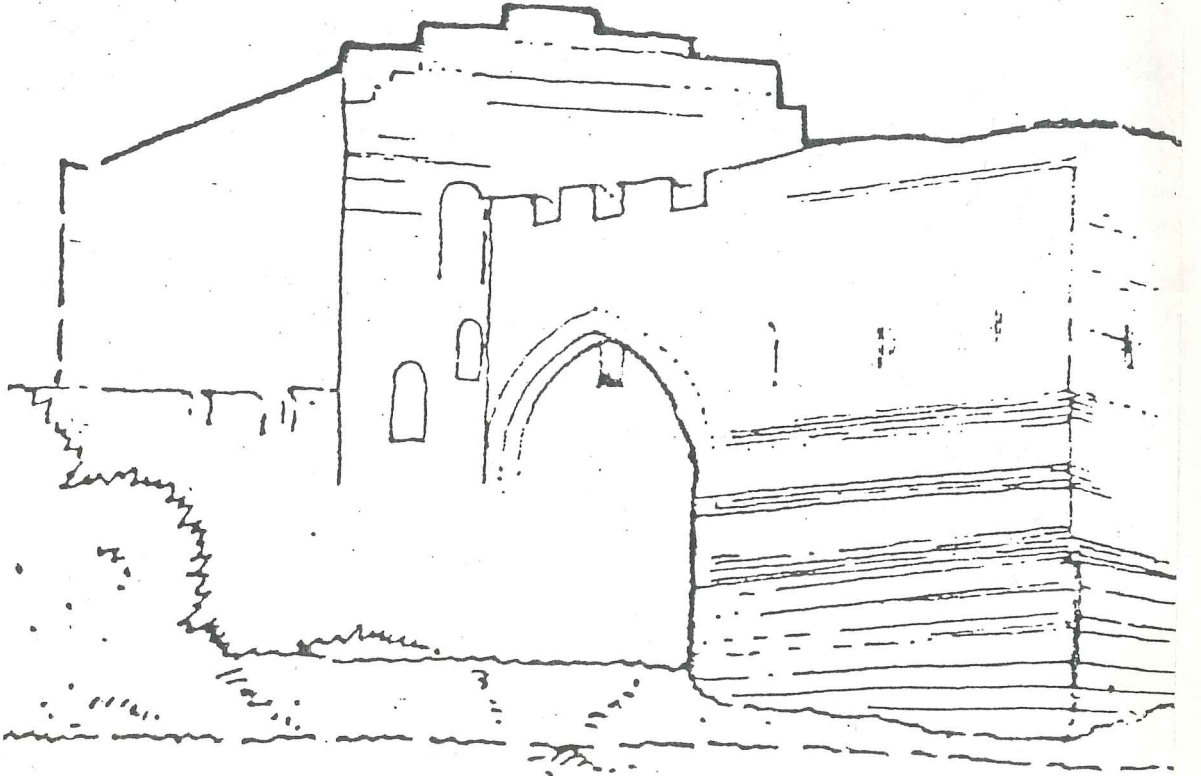
(R.65)

F. SELİM RAMAZANOĞLU
 Fotoğraf Arşiv No.: F.R. 4.6.29.
 Tarih : ARALIK 1987
 Kompozisyon : BATI CEPHESİNDE
 YER ALAN KEMER
 BAŞLANGICI

1. Gurlitt, Cilt 3, s.8.

Açıklıkları birbirini tutmayan, ilk katta dört , ikinci katta iki pencerenin yer aldığı, zemin katta ise herhangi bir boşluğun bulunmadığı cephe. Pencere boşluklarının tümünün üzerleri - bezeme ögesi olarak sayabileceğimiz - üç adet tuğla ile bir adet mermerin tekrarından oluşan kemerli bir biçimde biter. Bu cephe yüzeyinde de diğer cephelerde olduğu gibi çeşitli tamir dönemlerine ait değişik izler mevcuttur.

Bu cepheye ait en önemli özellik ; kuşkusuz bir zamanlar ana kitle ile burcu birbirine bağladığı düşünülen sivri kemerdir (Ç.45)¹, (R.66), (R.67).

(Ç. 45). SARAY İLE BURCU BİRBİRİNE BAĞLADIĞI DÜŞÜNÜLEN KEMER. RESTİTÜSYON DENEMESİ (WULZINGER'den).

1. Wulzinger, s.77.

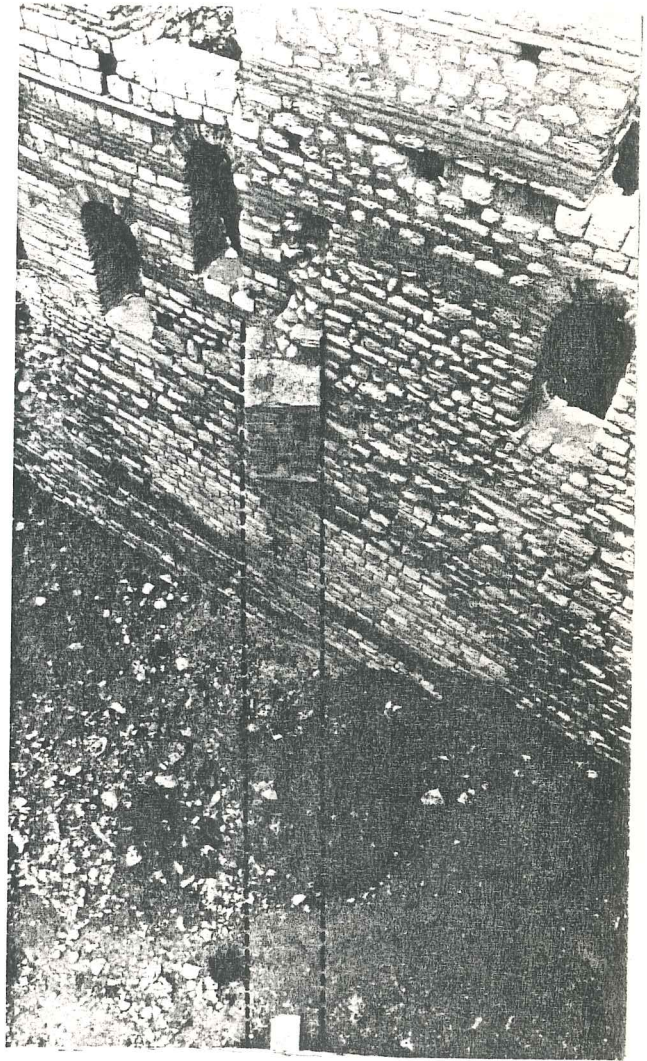

(R.66)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No : F. S.B. 5. 2.23,

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI /
BATI CEPHESİ ÜZERİNDEKİ
KEMER BAŞLANGICI
KALINTISIARKA PLANDA : MANUEL
COMNENOS
SURLARI

(R.67)

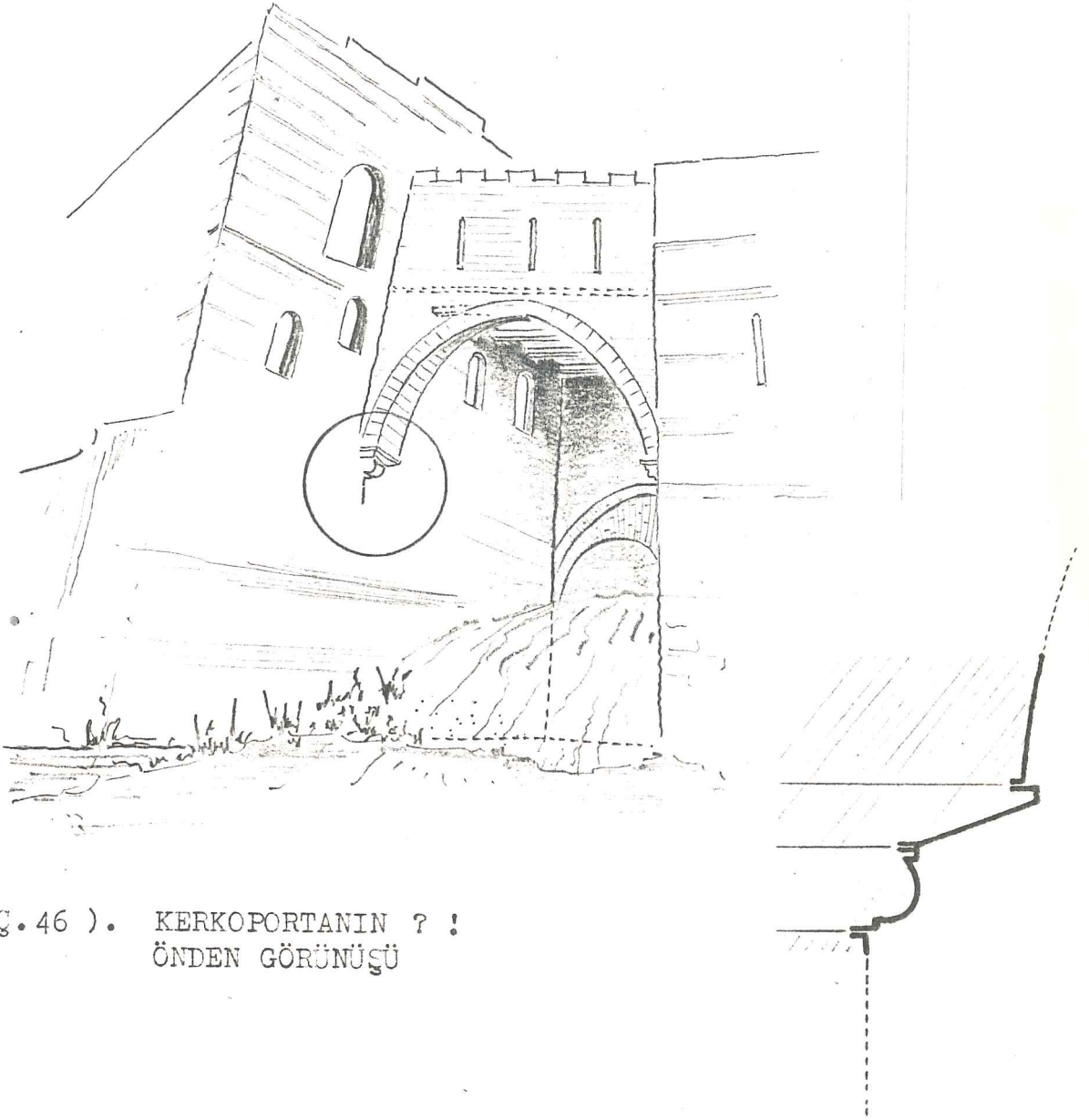
F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No : F. S.B. 5. 2.25.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI /
BATI CEPHESİ İLE BURÇ
ARASINDA BİR ZAMANLAR
BAĞLANTISI SAĞLAYAN
KEMERİN DURUMU.

Gurlitt; bu kemerin 1894'e kadar sağlam kalmış olduğundan bahsetmekte, ayrıca bu büyük kemerli geçide de KERKOPORTA adının verildiğinden söz etmektedir¹. Gerçekten de Sarayın Batı cephesi ile Burcun birleştiği ara duvar incelendiğinde birbirine geçmiş durumda bulunan ve çegitli kalınlıklardaki büyük açıklıklı tuğla kemerlerin varlığı hemen göze çarpmaktadır (Ç.46).

(Ç.46). KERKOPORTANIN ? !
ÖNDEN GÖRÜNÜŞÜ

1. Gurlitt, Cilt 3, s.8.

(Ç.47) KEMER BAŞLANGIÇ
PROFİLİ

Bugün bu kemerlerin içi ve zemin doldurulmuş durumda bulunduğundan sağlıklı sonuçlara ulaşmak güçleşmektedir. Aynı geçide ait olduğu söylenen ve Güney cephesi üzerinde yer alan diğer bir doldurulmuş kemer kalıntısı ise bu tür varsayımların gerçek olma olasılığını kuvvetlendirmektedir. Gurlitt, kule ile Saray arasındaki bu geçidin orijinal halinin ne şekilde olduğunu yapıya ait zemin kat planında açıkça belirtir (Ç. 14)¹.

Burç ile Sarayı birleştiren kemerin Osmanlı Devrine ait olduğu kesme taştan inşa edildiği ve sivri kemer özellikleri taşıdığı bilinmektedir². Dikkatli bir gözlem sonunda kemere ait kalıntının Sarayın cephesini oluşturan taş işçiliğinden daha farklı ve itinalı bir biçimde yapılmış olduğu hemen göze çarpar. Alt başlangıcında ise profilli iki adet mermer eleman bulunmaktadır (Ç.47). Kemer üzerinde başka kemerlerin de varlığı ve buranın Saray - Burç bağlantısını sağladığını biliyoruz³. Bu kemerlerin üzerinde Saraydan Burca geçişi sağlayan bir platform oluşmaktadır. Platforma ait döğeme ve tavan kırışlarının Batı cephesine saklandığı dizi halindeki delikler de bu düşünceyi destekler.

Wulzinger bu cephenin diğer cephelere göre daha iyi durumda olduğunu bildirir⁴. Eğer gerçekten böyle ise bu cephenin daha az bozulmasının nedenlerini de açıklamak kolaylaşmaktadır. Kemerlerin üzerine oturan yatay platform sayesinde yağmur, rüzgar v.b. dış etkenlere daha az açık kalmış olan cephe yüzeyi zaman içerisinde daha iyi korunabilmiştir.

-
1. Gurlitt, Cilt 3, s.7, 8.
  2. Eyice, "Tekfur Sarayı" s.36.
  3. Draman, s.31.
  4. Wulzinger, s.77.

Cephe yüzeyinde yatay tuğla hatılların ve pencere kemerlerinin haricinde göze çarpan herhangi bir bezeme ögesi yoktur.

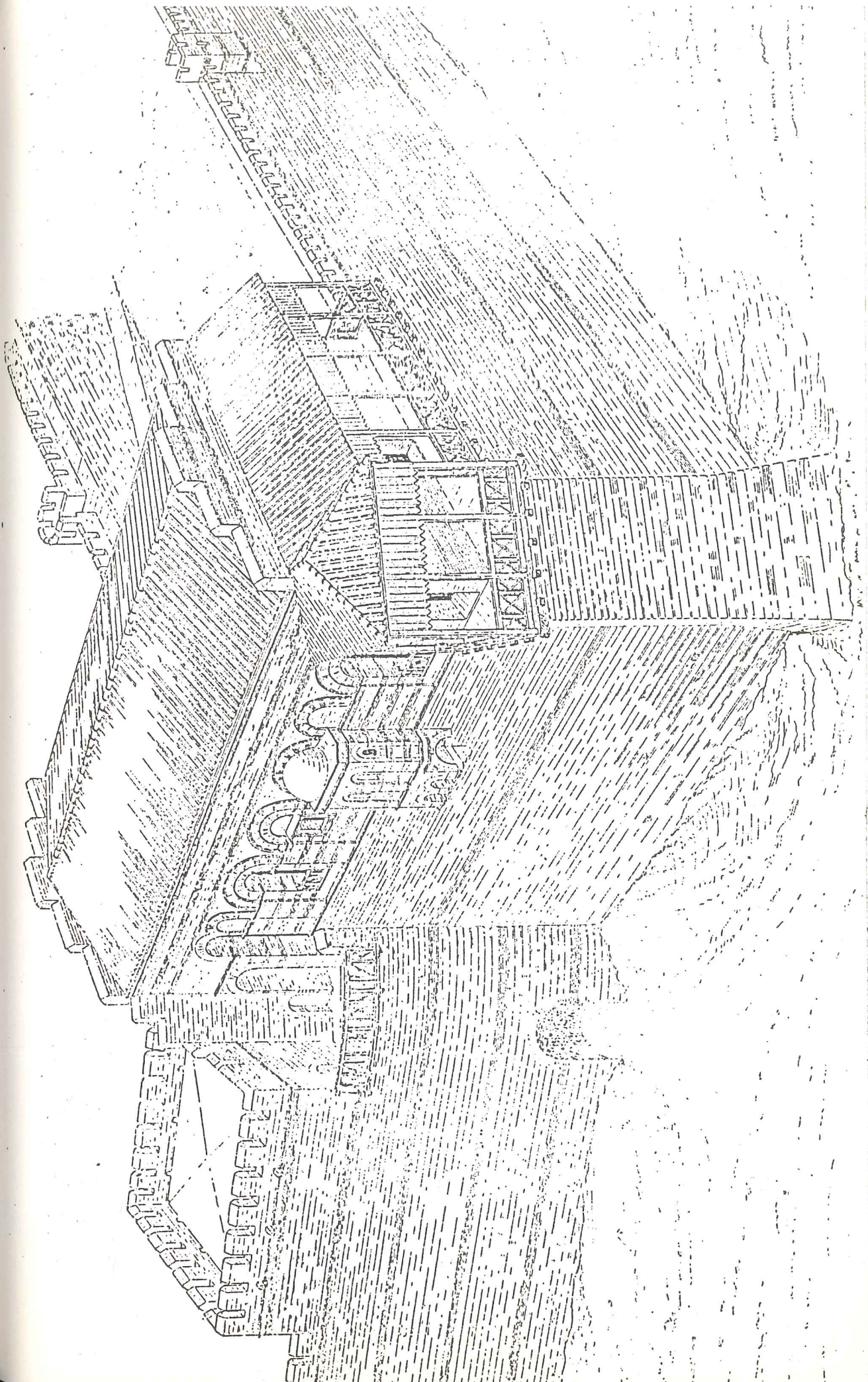
F. SELİM RAMAZANOĞLU

(R.68)

Fotoğraf Arşiv No.: F. R. 4.6.29.

Tarih : ARALIK 1987

Kompozisyon : TEKFUR SARAÇI / BATI CEPHESİNDEN DETAY

(Ş.48) . TEKFUR SARAYI RESTİTÜSYON DENEMESİ (GÜLLİTT'DEN)

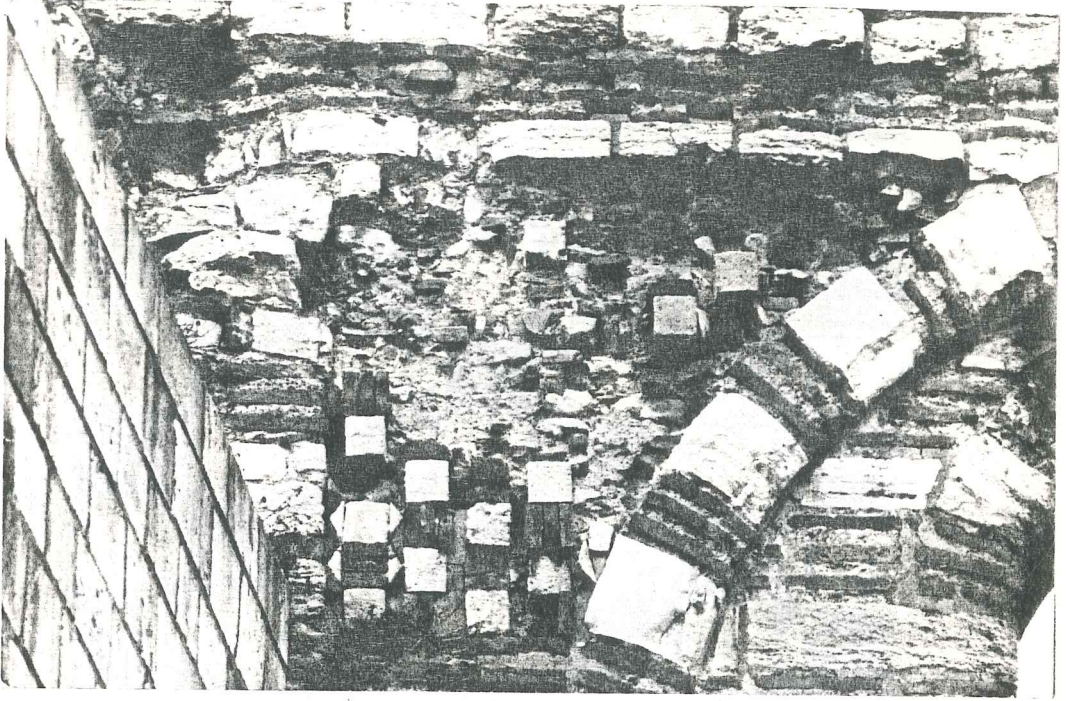
GENEL BEZEME KARAKTERLERİ

Bu konu araştırmacılar tarafından üzerinde en çok durulan ve incelenen bölümdür. Elimizde herhangi bir orijinal belge bulunmadığından yapının tarihlenmesine ışık tutabilecek en önemli veriler bezeme karakterleridir.

Bu konuda söylenmesi ve açıklanması gereken en önemli nokta, yapının tümüne hakim olan genel karakterin belirlenmesidir. Bu genel karakterin ana öğelerini malzeme olarak taş ve tuğla oluşturmaktadır. "Büyük taş yüzeylerin geçitli aralıklarla tuğla hatıllar ile yatay olarak bölünmesi" olayı değişmez bir Bizans yapım tekniğı olarak (aynı zamanda bezeme unsuru olarak) II.Theodosius devrin-den itibaren klasikliğe dönügererek Bizansın ortadan kalkışına kadar bazı değişikliklere uğrayarak kullanıldı.

Tekfur Sarayında da aynı karakter kendini hissettirir ve bir bezeme ögesi olarak kullanıldığı gerçeğı inkâr edilemez. Fakat bu karakter tarihlemede bize yardımcı olamamaktadır. Nedeni her devirde ve her geçit yapıda bolca kullanılmış olmasıdır. Bu karakterin oluşmasını sağlayan uygulama biçimi ve teknik daha önce açıklanmıştır. (Bkz. Taşıyıcı Sistem Özellikleri Bölümü). Bu nedenle yapıda kullanılan ve daha önce de sözü edilen bezemelerin daha detaylı bir biçimde incelenmesi faydalı olacaktır.

Diş yüzeylerde, kırmızı tuğlalardan, beyaz ve sarı mermerlerden işlenerek yapılan çok geçitli geometrik desenler oluşturulmuştur. Bu geometrik desen kompozisyonları yalnızca diş yüzeylerin kaplanmasında değil, açıklıkların üzerinde yer alan almasıık kemerlerin arasındaki üçgen alanların kaplama malzemesi olarak da kullanılmışlardır.

F. SELİM RAMAZANOĞLU

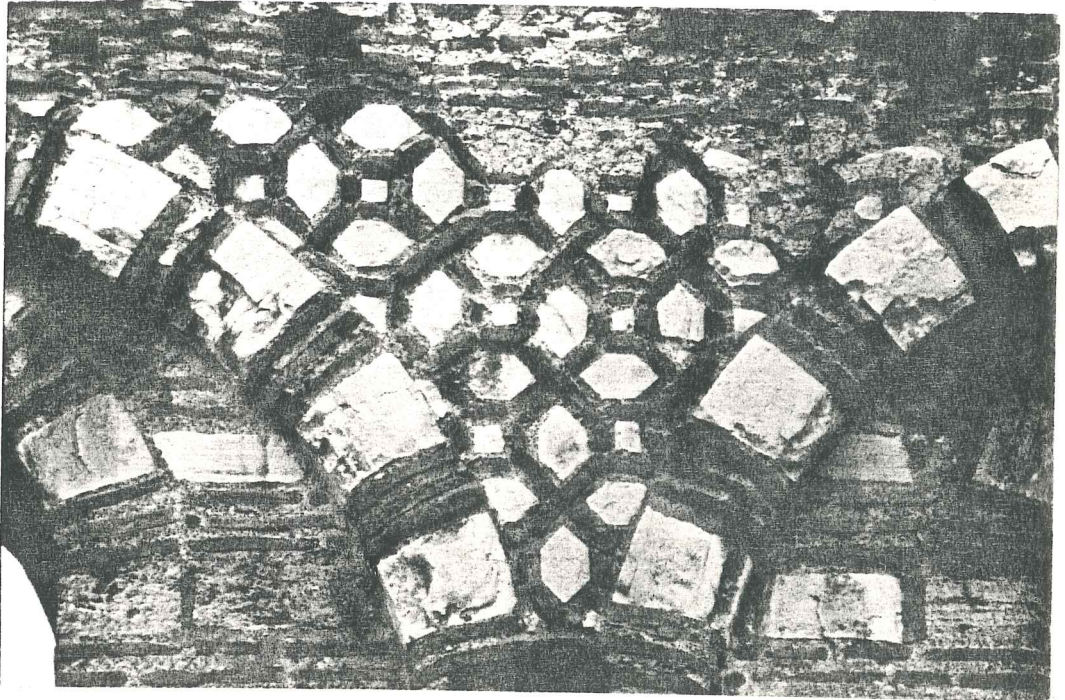
(R.69)

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 5. 47

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon

: TEKFUR SARAYI / KUZEY CEPHESİ
CEPHE YÜZETİNDEN BEZEME DETAYI

F. SELİM RAMAZANOĞLU

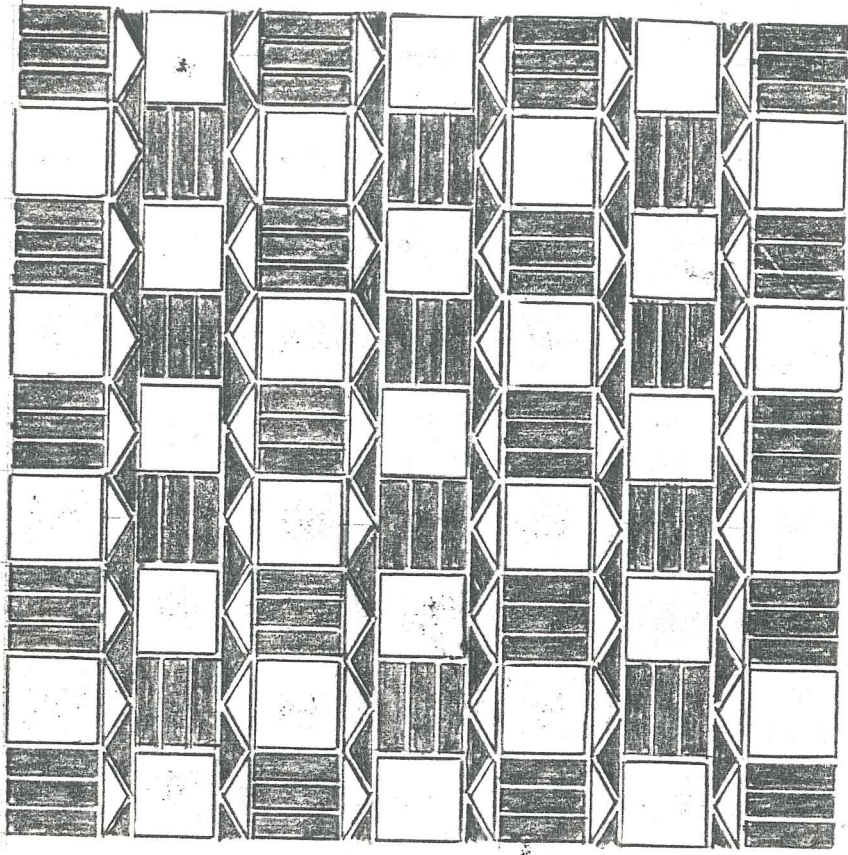
(R.70)

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 5. 49.

Tarih : OCAK 1988

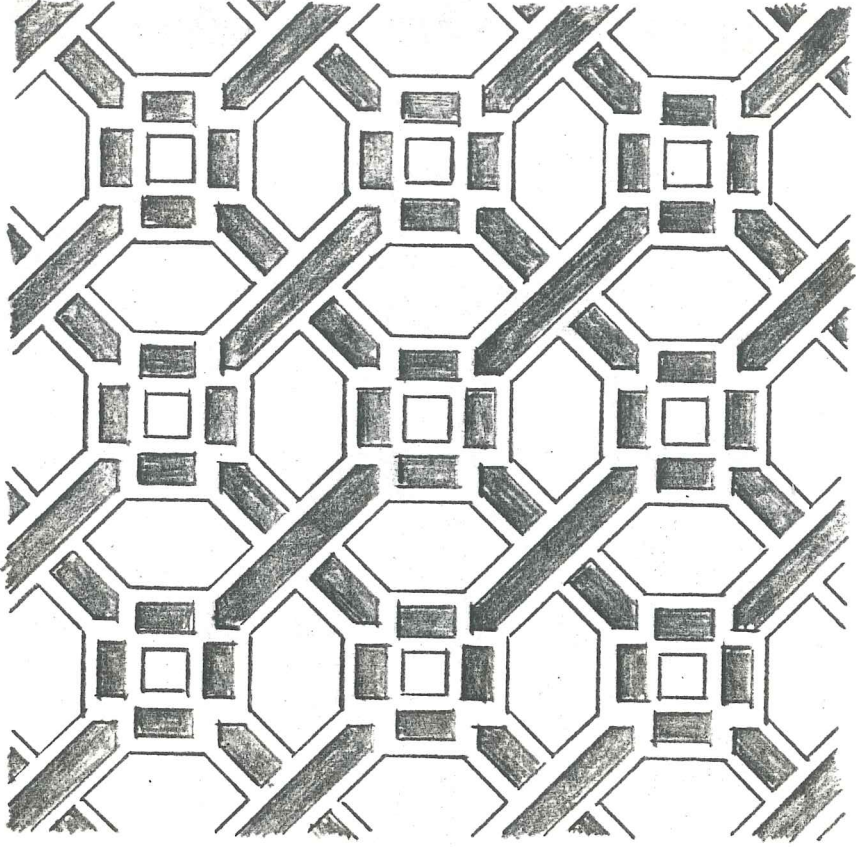
Kompozisyon

: TEKFUR SARAYI / KUZEY CEPHESİ
CEPHE YÜZETİNDEN BEZEME DETAYI.

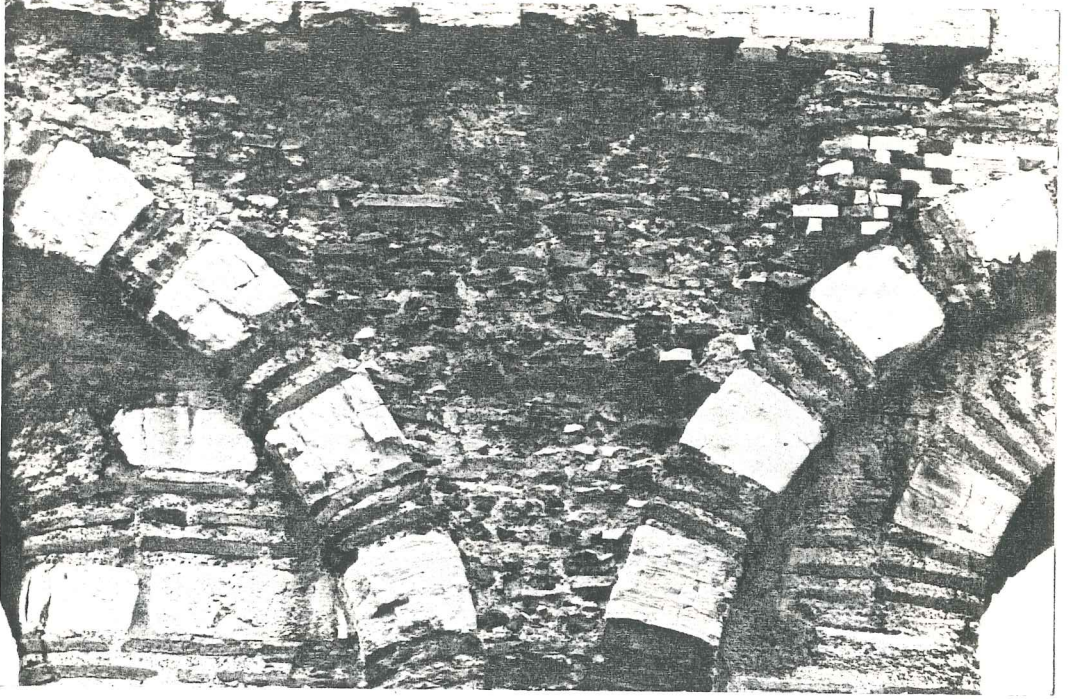
(Ç.49) KEMER DIŞINDA KALAN EĞRİSEL ÜÇGEN
ALANLARIN DOLGULARI

ALMAŞIK / DÜZ HATLI / KARE- ÜÇGEN MOTİFİ

(Ç.50) KEMER DIŞINDA KALAN EĞRİSEL ÜÇGEN
ALANLARIN DOLGULARI

ALMAŞIK / KARE- SEKİZGEN MOTİFİ (B) TİPİ

F. SELİM RAMAZANOĞLU

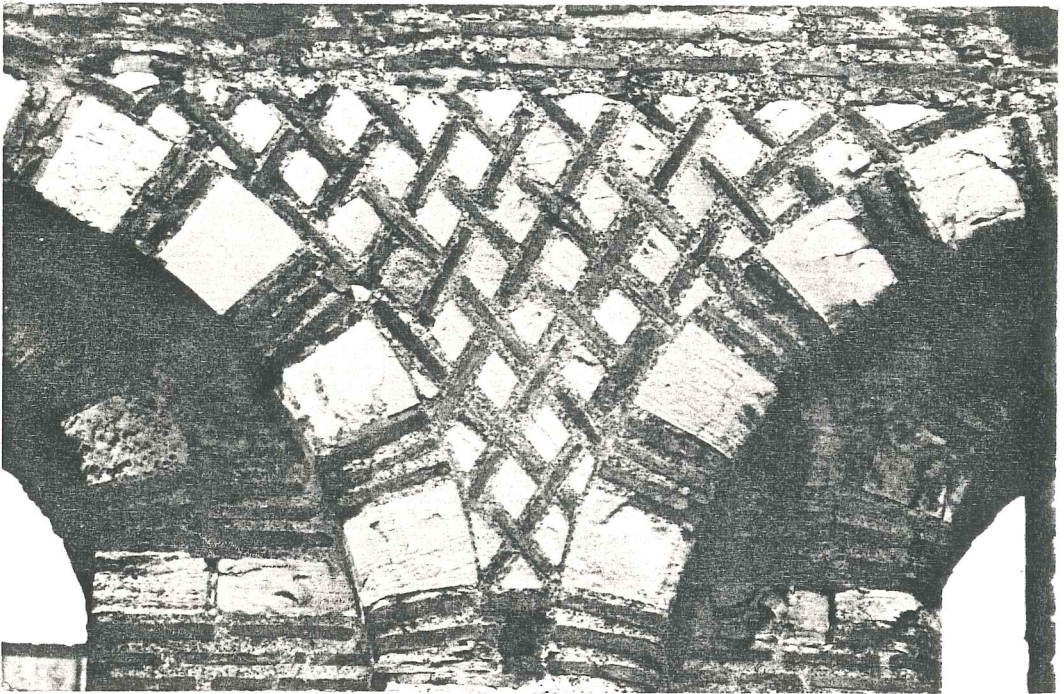
Fotoğraf Arşiv No.: F. SB. 5.5.51.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZUY CEPHESİ

CEPHE TÜZETİNDEN BEZEME DETAYI.

(R.71)

F. SELİM RAMAZANOĞLU

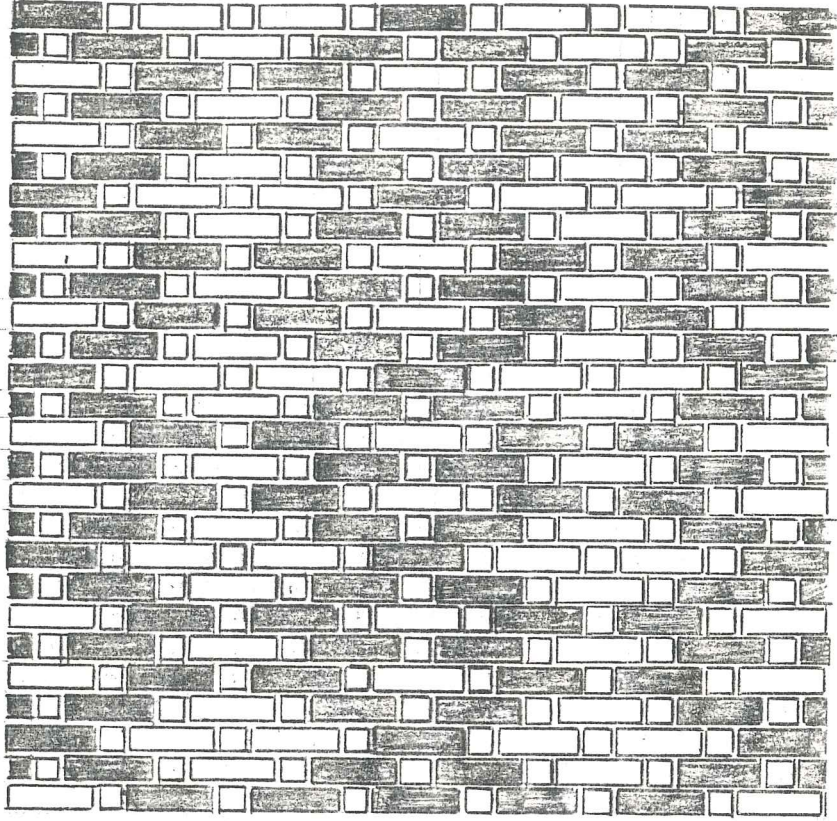
Fotoğraf Arşiv No.: F. SB. 5.5.53.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZUY CEPHESİ

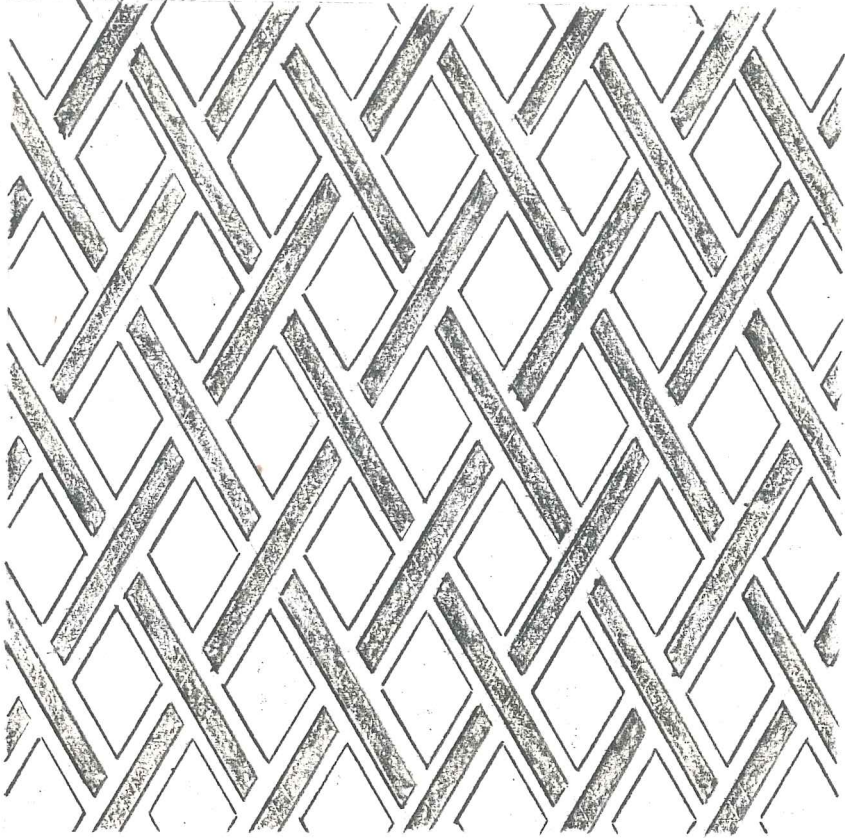
CEPHE TÜZETİNDEN BEZEME DETAYI.

(R.72)

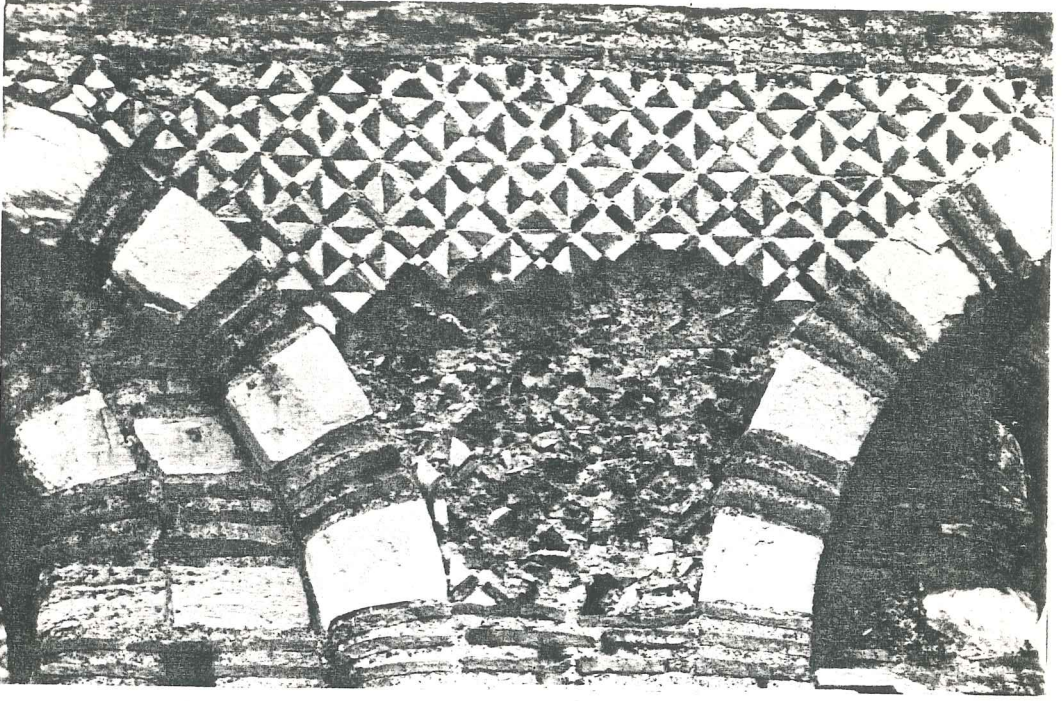
(Ç.51) KEMER DIŞINDA KALAN EĞRİSEL ÜÇGEN
ALANLARIN DOLGULARI

ALMAŞIK / ŞAŞIRTMALI HATLI / KİLİM MOTİFİ

(Ç.52) KEMER DIŞINDA KALAN EĞRİSEL ÜÇGEN
ALANLARIN DOLGULARI

ALMAŞIK/ DIAGONAL HATLI/ BAKLAVA MOTİFİ

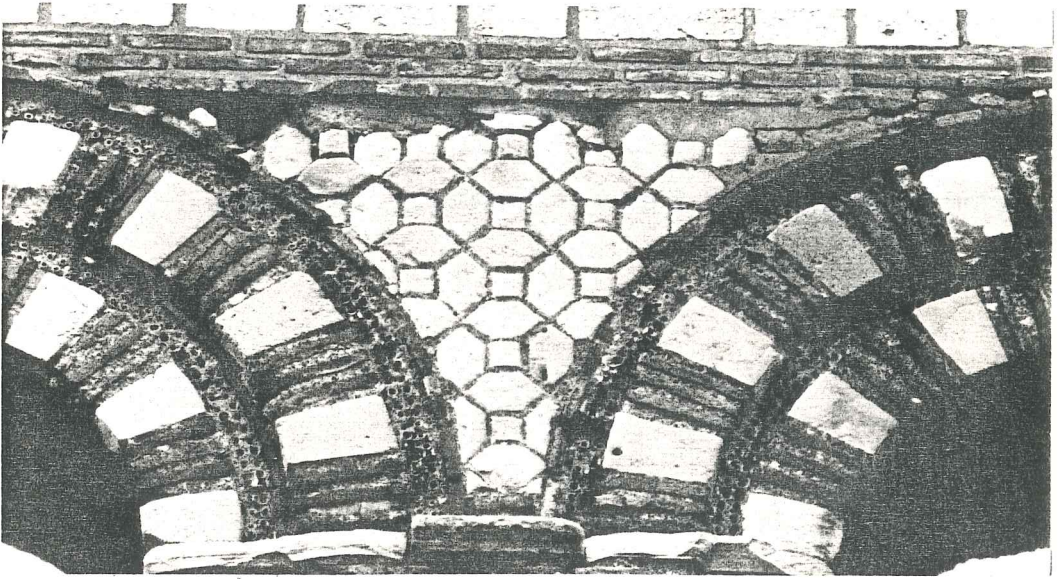
F. SELİM RAMAZANOĞLU

(R.73)

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 5. 55.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZET CEPHESİ
CEPHE YÜZETİNDEKİ BEZEMELERDEN DETAY

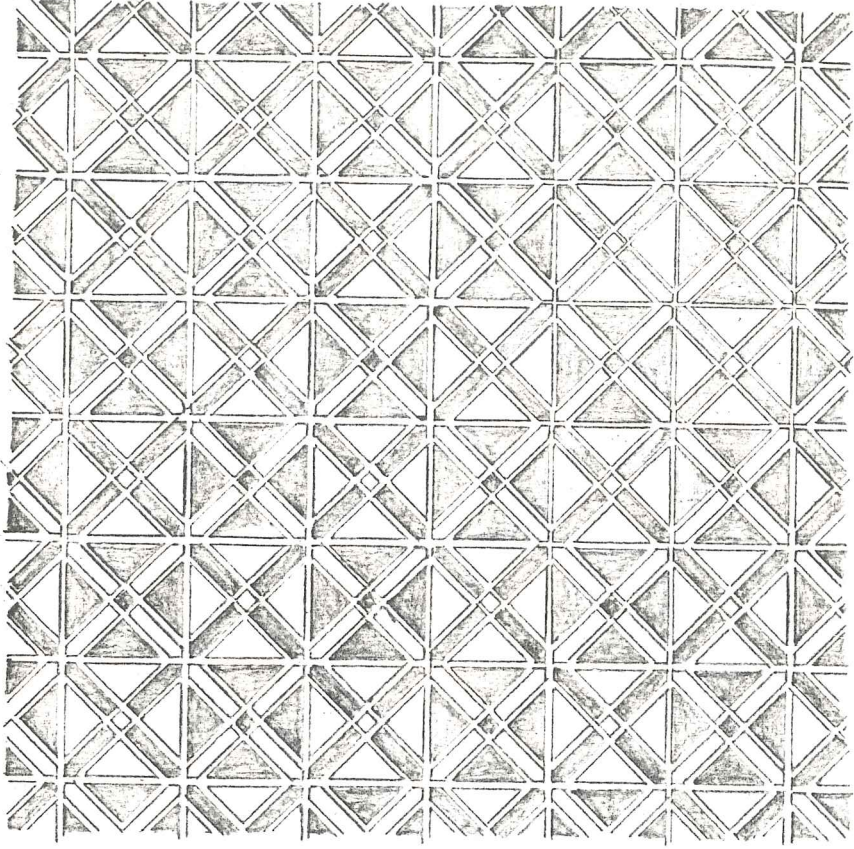
F. SELİM RAMAZANOĞLU

(R.74)

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 7. 69.

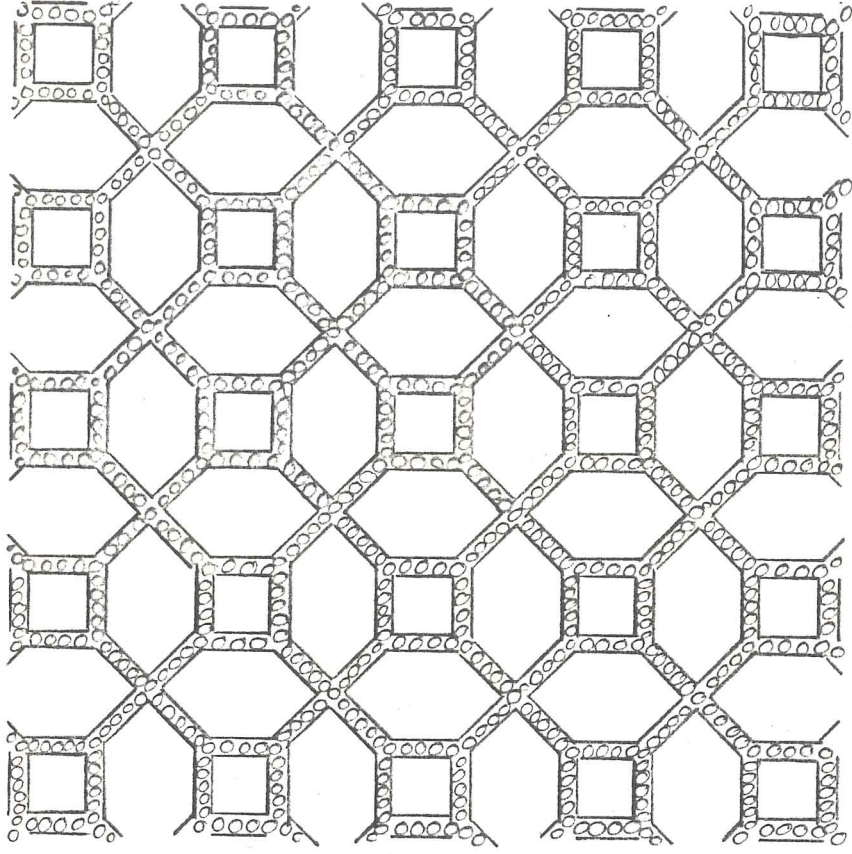
Tarih : OCAK 1988.

Kompozisyon : TEKFUR SARAYI / KUZET CEPHESİ
CEPHE YÜZETİNDEKİ BEZEMELERDEN DETAY.

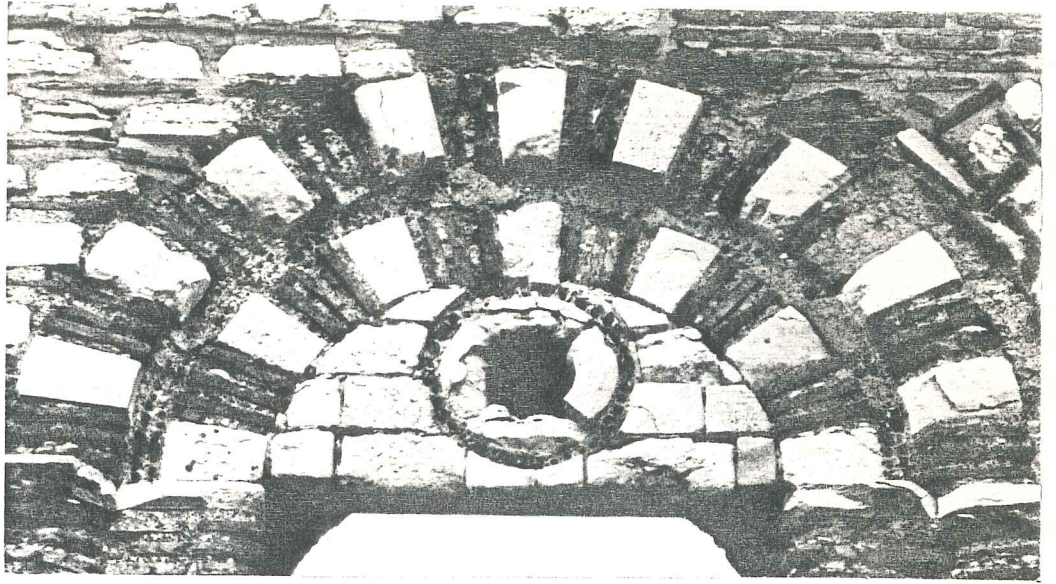
(Ç.53) KEMER DIŞINDA KALAN EĞRİSEL ÜÇGEN
ALANLARIN DOLGULARI

ALMAŞIK/ DIAGONAL HATLI/ KARE-ÜÇGEN MOTİFİ

(Ç.54.) KEMERLER DIŞINDA KALAN EĞRİSEL ÜĞEN
ALANLARIN DÖLGÜLERİ

ALMAŞIK/ KARE-SEKİZGEN MOTİFİ/SÜS ÇÖMLEKÇİKLİ
(D) TİPİ

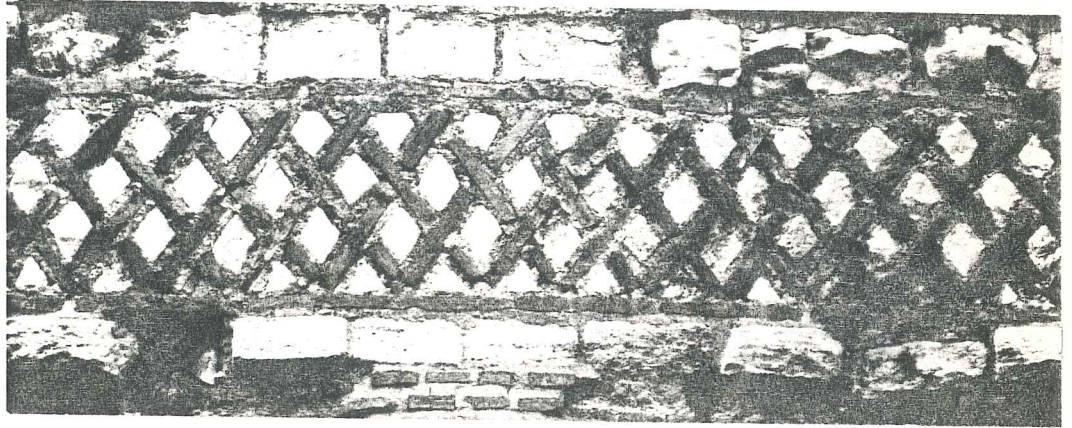
F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 7. 67.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAĞI / KÜZET CEPHESİNDEN DETAY

(R.75)

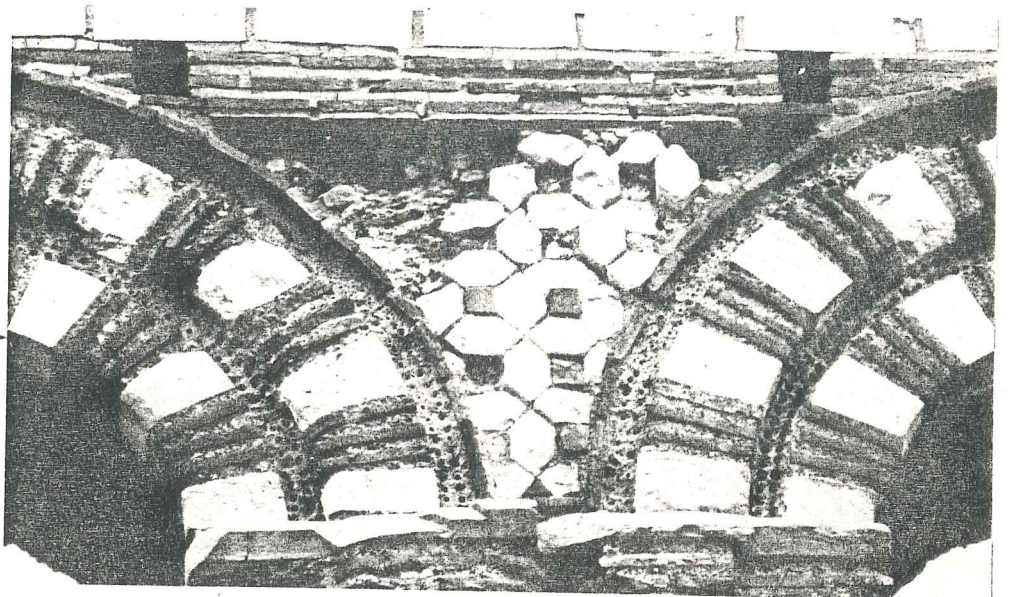
F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 6. 57.

Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon : TEKFUR SARAĞI / KÜZET CEPHESİNDEN DETAY

(R.76)

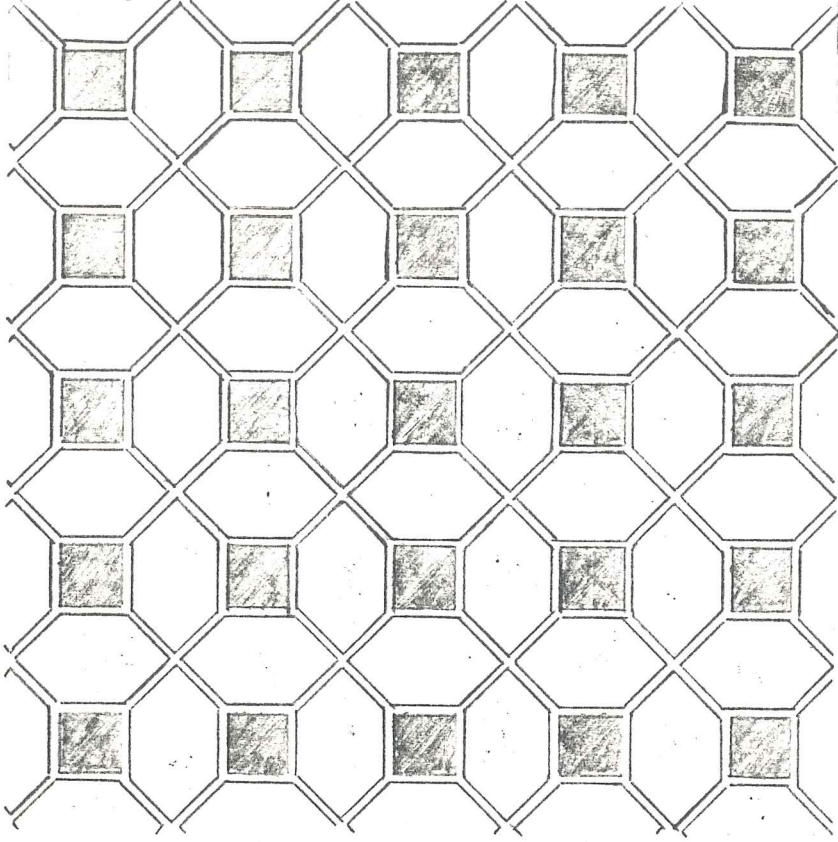

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. S.B. 5. 7. 71.

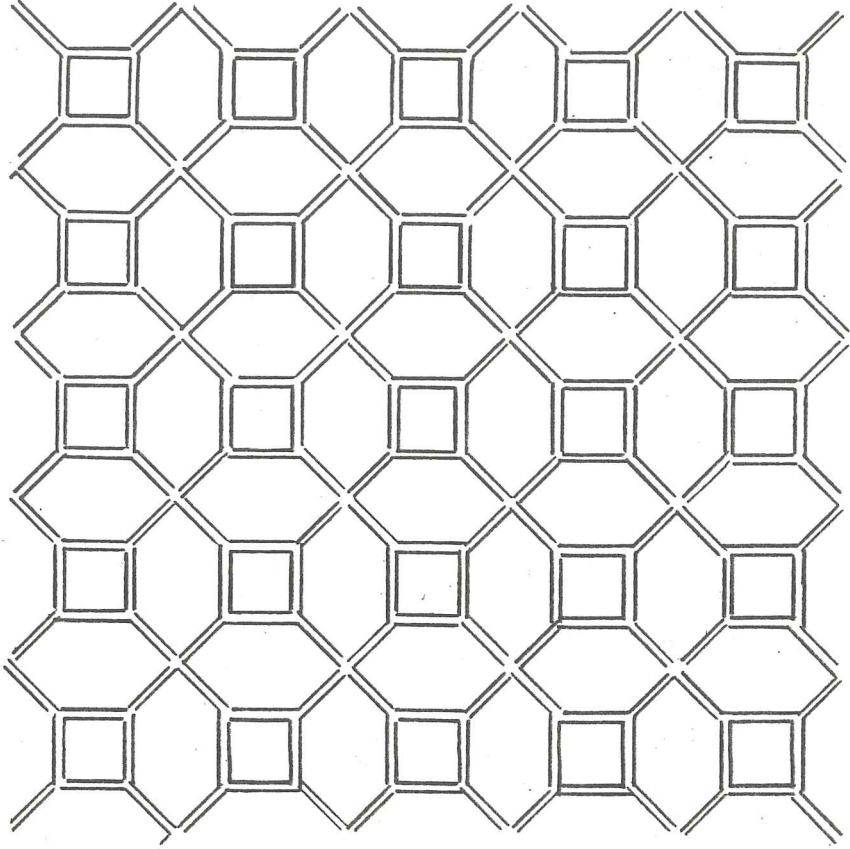
Tarih : OCAK 1988

(R.77)

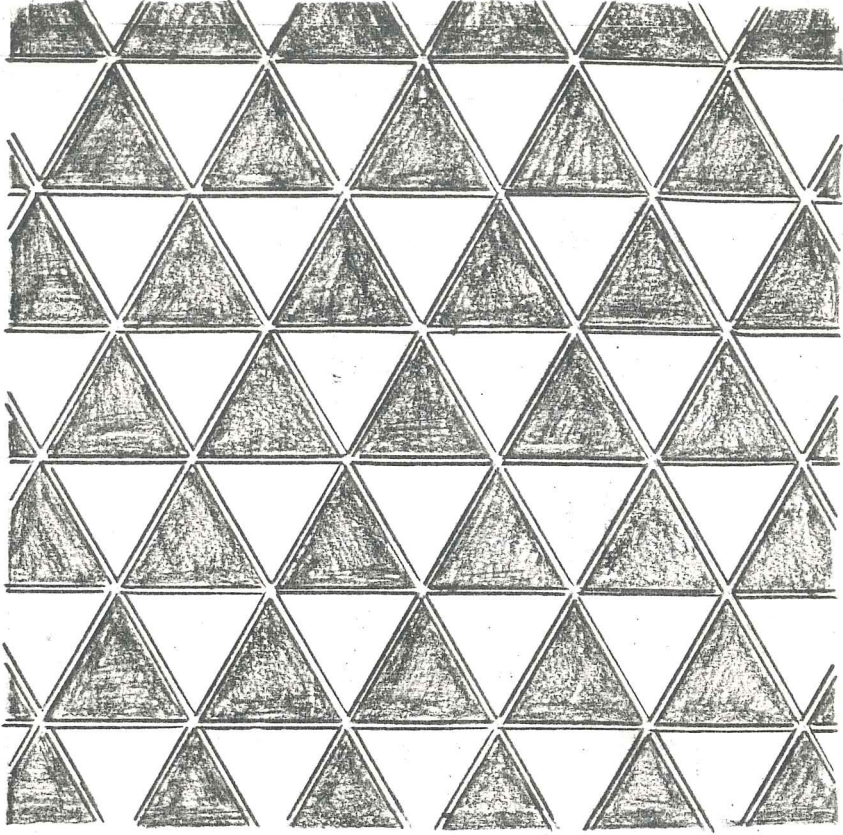
(Ç.55) KEMER DIŞINDA KALAN EĞRİSEL ÜÇGEN
ALANLARIN DOLGULARI

ALMAŞIK/ KARE-SEKİZGEN MOTİFİ (C) TİPİ

(Ç.56) KEMER DIŞINDA KALAN EĞRİSEL ÜĞEN
ALANLARIN DOLGULARI

DÜZ/ KARE-SEKİZGEN MOTİFİ (A) TİPİ

(Ç.57) KEMER DIŞINDA KALAN EĞRİSEL ÜÇGEN
ALANLARIN DOLGULARI

ALMAŞIK / EŞKENAR ÜÇGEN MOTİFİ

Bunlardan elde edilen sonuç, bezeme unsurunun binanın bütünündeki taş işçiliği ile beraber yorumlanması gerektiridir. Olaya bu açıdan bakıldığında ağırlıklı olarak Kuzey cephesinde görülen şu özellikler bizleri bezeme clayının biçimsel karakterlerine götürebilir:

- Katları belirleyen kuşaklar (Hatıllar).
- Pencere üstlerindeki kemer içi dolguları.
- Açıklık kemerleri arasındaki eğrisel üçgen alanlar.
- Beden duvarlarındaki değişken taş-tuğla alması.

Wulzinger ise genel karakterleri şu başlıklar altında toplamaktadır:

- " İlk güçlü malzemeden uzaklaşış.
- Profillerin zayıflaması.
- Çizgisel gecikiliğin artması ve daha fazla kullanılması.
- Yüzeylerdeki renk kontrastlığının önem kazanması ¹.

Roma mimarisinin yüklü mirasını devralan Bizans, ekonomik şartların zorlaması ile Roma Dönemine ait genel bazı mimari karakterlerden uzaklaşmak zorunda kalır. Bunların başında malzeme kullanımı gelmektedir. Artık eskisi kadar bol ve ucuz doğal malzeme elde edilemediğinden ve bunların istenilen yerlere ulaştırılmasının çeşitli güçlüklerle karşılaşması nedenleri yapay malzeme kullanımına ağırlık verilmesine yol açmıştır. Yapıların cephelerinde kullanılan mimari profillerin zayıflaması ve sadeleşmeleri de aynı ekonomik sebeplere dayandırılabilir. Daha az malzeme kullanımı ve işçilik gerektiren yalın profiller tercih unsuru olmuştur. Cephelerde çok görülen girintili ve çıkıntılı yüzeyler yerine çizgisel ifadelerin kullanımına dönüşüm yapılarak üç boyutlu anlatımlardan uzaklaşmış, iki boyutlu resimsel ve çizgisel anlatımlara yer verilmiştir.

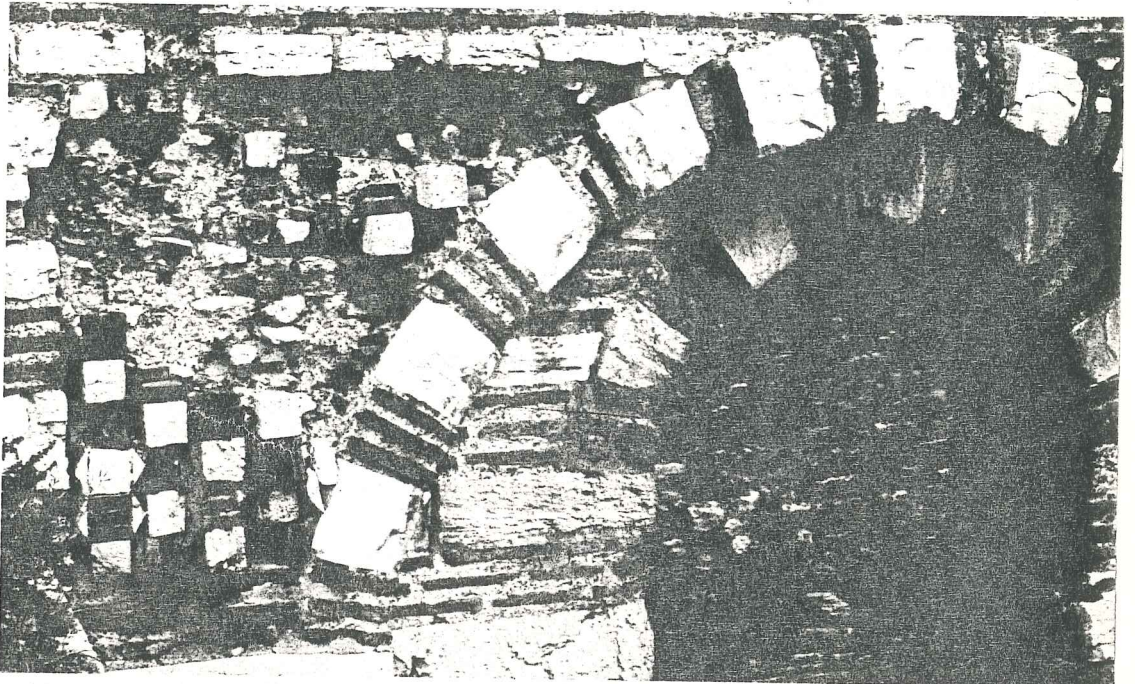
---

1. Wulzinger, s.84.

Roma mimarisinde taşıyıcı sistemde kullanılan ve cephelere de yansıyan tek ve yalın malzeme görünümünün ortaya koyduğu cephelerdeki tek renklilik olayı Bizans Döneminde büyük ve köklü bir değişikliğe uğrar. Değişik malzemelerin aynı anda kullanımından doğan çok renklilik belli düzenler içinde ele alınarak geliştirilir ve bezeme unsurunun değişmeyen ana karakterini oluşturur.

Kuşkusuz bu bezeme karakterlerinin görsel açıdan en önemlisi olarak yorumlanabilecek olanı geometrik desenli motiflerdir. Bu motifler cephe yüzeyinde kullanıldıkları sınırlı alanlar dışında ikinci kez tekrarlanmazlar. Aynı motifin tekrarı halinde bile renk değişikliği yapılarak kural bozulmamıştır. Tekfur Sarayı cephelerinde yer alan çegitli motiflerin detaylı çizim ve fotoğrafları bölüm sonunda ayrıntılı bir biçimde verilmiştir.

Bu tür malzemelerin uygulama biçimine gelince; bir tür KAKMA olarak niteleyebileceğimiz bu teknikte ıslak harç üzerine daha önceden hazırlanmış olan kübik veya prizmatik malzemeler yerleştirilmektedir (Ç.58), (R.78).

F. SELİM RAMAZANOĞLU

Fotoğraf Arşiv No.: F. 5.B. 1.5.41.

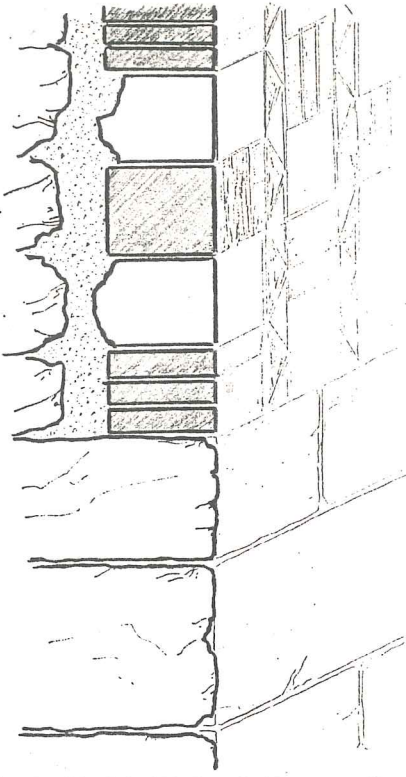
Tarih : OCAK 1988

Kompozisyon

TEKFUR SARAYI / KUZET CEPHESİ

YÜZETE YERLEŞTİRİLEN KÜBİK VEYA PRİZMATİK MALZ.

(R.78)

(Ç.58). BEZEMELERİ OLUŞTURAN ELEMANLARIN DUVAR YÜZEYİNE TESPİT EDİLMESİ.

Mermer yada tuğladan yapılmış bu parçalı malzeme yüzeye yerleştirilirken bir yandan da çeşitli takviye yöntemleriyle yüzeyden dökülmesi önlenerek aynı işlem doldurulması gereken yüzey boyunca devam ettirilir. Böylelikle istenilen motifin elemanlarının yanyana getirilmesi ve yüzeye tespit işlemi tamamlanmış olur.

Bu bezeme türünün biçimi ve uygulaması Bizans sanatında yeni değildir. Ancak Tekfur Sarayı'nda görülen şekli itibarıyla genelleşmesi X.yy sonrasına dayanır¹. Birçok kaynağın da değindiği gibi burada Doğudan gelen ve gittikçe kuvvetlenmiş gizgisel etkiler mevcuttur².

Gerçekten de Bizans mimarisindeki bezemelerin gelişimi incelenecek olursa, bu tür bezemelerin X. ve XI.yy'larda başlamış, XIII.yy'dan sonra ise zenginlik kazanmış olduğu ortaya çıkmaktadır³.

1. Mamboury, s.387,388.

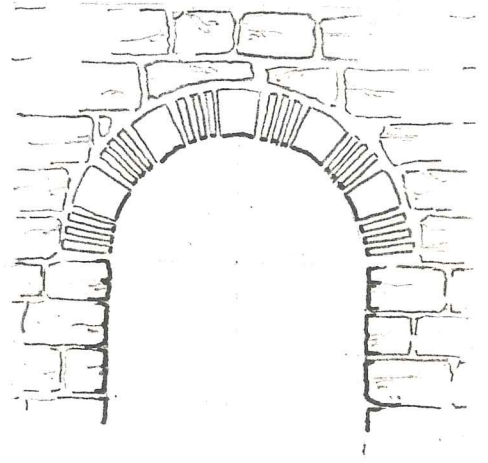
2. *ibid.*

3. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.36, 37.

Diehl ise Bizansta X.yy'dan sonra görülen genel bezeme anlayışını şu şekilde tanımlar: "Bu devirden sonra dış cephelerin monotonluğu; tuğla, harç ve taşın birarada kullanılmasıyla renk ve desen oyunları yapılarak gideriliyor. Bazı yapılarda ise tuğla ve seramik kullanımı görülüyor"¹.

Yapıda dikkat çekici diğer bir bezeme ögesi de küçük süs çömlekçikleridir. Kemerlerin etraflarında ve bazı geometrik motiflerin arasında kullanılan bu çömlekçiklerin özel bir şekilde ağızları gül biçiminde açık, diğer tarafları ise sivridir. Cilalanmış olan ağızları dışarı gelecek şekilde harcın içinde düzenli bir sıra ile saplanarak kullanılmışlardır. Bu çömlekçikler mimaride yalnızca bezeme unsuru olarak kullanılmak için özel olarak imal edilmişlerdir².

Yapıda yer alan açıklıkların üzerlerindeki kemerlerin oluşumları da cephe yüzeyinde bir bezeme ögesi olarak kabul edilmektedir. Bu kemerler, genelde bir mermer ile bunun yanında yer alan iki veya üç tuğlanın yanyana gelmesiyle oluşmuşlardır. Gözsalıcı ve etkileyici bir görünüm sergilerler (Ç.59).

(Ç.59). KEMERLERDEKİ TAŞ-TUĞLA ALMAŞIKLIĞININ BEZEME UNSURU OLARAK KULLANIMI

1. Diehl, s.424.

2. Eyice, "Tekfur Sarayı", s.37.

BEZEME SİSTEMATİĞİ

1 - DUVAR YÜZEYİ / Taş-Tuğla almaşıklığı

2 - KEMER BİÇİMLENİŞİ

2.1 - Almaşık Kemerler / Tek Sıralı

2.2 - Almaşık Kemerler / Çift Sıralı ve süs çömlekçikli

2.3 - Taş Kemerler

2.3.1 - Düz / Üzengi taşı profilli

2.3.2 - Geçmeli/ Üzengi taşı profilsiz/Kakma bezemeli

2.3.2.1 - Düz geçmeli

2.3.2.1.1 - İki sıra tuğla arası
almaşık kare motifi

2.3.2.1.2 - İki sıra arası bir sıra
tuğlalı

2.3.2.2 - Profilli geçmeli

2.3.2.2.1 - İki sıra tuğla arası
almaşık balık sırtı motifi

2.3.2.2.2 - İki sıra tuğla arası
almaşık üçgen motifi

2.3.3 - Kemer içi dolguları

2.3.3.1 - Düz taş dolgulu

2.3.3.2 - Ortası yuvarlak motifli kesme
kenarı süs çömlekçikli

2.4.- Kemer dışında kalan eğrisel üçgen alanların dolguları

2.4.1 - Almaşık / eşkenar üçgen motifi

2.4.2 - Almaşık / diagonal hatlı / baklava motifi

2.4.3 - Düz / kare - sekizgen motifi / (A) tipi

2.4.4 - Almaşık / kare- sekizgen motifi / (B) tipi

2.4.5 - Almaşık / kare- sekizgen motifi/ (C) tipi

2.4.6 - Almaşık / kare- sekizgen motifi / süs çömlekçikli
(D) tipi

2.4.7 - Almaşık / diagonal hatlı / kare-üçgen motifi

2.4.8 - Almaşık / düz hatlı / kare-üçgen motifi

2.4.9 - Almaşık / şaşırtmalı hatlı / kilim motifi

3 - SÜTUN BAŞLIKLARI

4 - SÜTUN KAİDELERİ

5 - KONSOL PROFİLLERİ

5.1 - Tekli olanlar

5.2 - Üst üste konanlar

6 - SİLMELER

6.1 - Cephe yüzeyinde mütemadi olarak kullanılanlar

6.1.1 - Katlar arasında

6.1.2 - Çatı alınlığında

6.2 - 7/9 oranlı pencere sövelerinde kullanılanlar.

7 - SÜS ÇÖMLEKÇİKLERİ

4. BÖLÜM _____ DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

TARİHLENDİRME İLE İLGİLİ SONUÇLAR

Takfur Sarayını Bizans mimarisi içinde hangi döneme yerleştirmek gerekir sorusuna cevap arayabilmek için önce Bizans Devletinin geçirdiği evrelerde sanat anlayışlarının mimariye ne şekilde yansıdığını ana hatları ile ortaya koymak gerekmektedir. Bu yaparken esas konumuzun sınırları dışında kaldığı düşüncesi ile İlk Devir Bizans mimarisine değinmeyeceğiz.

Orta Devir Bizans Sanatının Mimariye Yansıyan Ana Hatları (Makedonya ve Comnenoslar Devri: 843-1204)

Bu devirde İlk Çağ sanat gelenekleri Kilisenin tüm baskılarına karşılık devam ettirilmiştir. Sanat genelde aristokrat zümrenin elinde kalmıştır. Bu etkiler mimariye de yansıyor.

Yapılar dışarıya kapalı ve kaba hatlıdırlar. Duvarlar masif bir yapıdadır. Kitlevi ve ağır görünüşler ağır basar.

Sonraları Comnenoslar devrinde yapılarda yavaş yavaş yükseklik unsuru ön plana çıkararak hafifletici elemanlar kullanılmaya başlanıyor. Cephelerin hareketlendirilmeleri ve plastik ifade arayışları hissedilmeye başlanıyor¹. Masif cepheler sınırlı olarak kullanılan öğeler ile hafiflemeye başlıyor.

---

1. Eyice, Son Devir Bizans Mimarisi, s.126,127.

Son Devir Bizans Sanatının Mimariye Yansıyan
Ana Hatları (Palaiologoslar Devri 1261-1453)

Bizans İmparatorluğunun son devrinde hızlı siyasal çöküşün aksine, medeniyet ve sanatta önemli aşamalar ve yenilikler göze çarpmaktadır¹. Bu dönemde Bizans sanatı önceki dönemlerin anlayış ve uygulamalarını geliştirerek doruk noktasına ulaştırır. Eyice bu dönemdeki aşama ve yenilikleri "İstanbul'da bir Rönesans Hareketi" olarak yorumlar².

Sanattaki bu yenileşme hareketlerinin en büyük yansıması ise mimari dalı olmuştur. Bu devirde İstanbul'da ağırlıklı olarak hissedilen ve mimariye de yansıyan iki ayrı anlayışın sentezlenmesi olayına rastlamaktayız. Bunlar Antik Gelenekler ve Doğu Mistisizmidir³. Ancak, Antik geleneklere bağlılık kendisini daha da ağırlıklı olarak hissettirmekte ve bu ilke İstanbul'da daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu devirde, Orta Bizans Devrinin tüm mimari özellikleri de geliştirilmiştir. Kitlesel proporsyonlarda hafiflemeler (nişler, kör kemerler, v.b. elemanlar kullanılıyor), dış hatlarda ise incelmeler ve uzamalar olmuştur. Cephelerde geometrik motifli tuğla süsler kullanılarak malzemenin sağladığı görsel zenginlik arttırılmıştır⁴. Büyük ve düz yüzeylerin hakimiyetinden mümkün olduğunca uzaklaşmaya çalışılmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, mimari dış ortamla sıkı ilişkiler içine girmiş bunun sonucu olarak da cephelerdeki zenginlik son derece artmıştır. Her yeni yapılan bina yeni bir arayışın ürünü olmuştur.

1. Eyice, Son Devir Bizans Mimarisi, s.130, 131.

2. ibid., s.131.

3. ibid., s.132.

4. ibid.,

Tarihlemede, yukarıda ana hatları ile ortaya konan genel mimari özellikler yanında diğer üç önemli özellik olan ; malzeme, işçilik ve bezeme unsurlarından da faydalanılması kaçınılmazdır. Yapının tarihlemesinde adeta tek dayanak olarak niteleyebileceğimiz en önemli unsur olan bezeme ise; "genel bezeme karakterleri" bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmış ve iki büyük çizelge ile de sonuca bağlanmıştır.

Tarihleme için yukarıda ve önceki bölümlerde ortaya konan bilgilerin sentezi yapılacak olursa Tekfur Sarayının tek bir tarihe mal edilmesinin doğru olmayacağı gerçeği ortaya çıkar.

Bu konunun aydınlatılması için birinci yöntem olarak ele alıp incelediğimiz yazılı kaynakların verdiği bilgiler çoğunlukla varsayımlara dayalı olarak üretilmiş olup, gerçek belgelere dayandırılmamışlardır. Bu kaynaklar daha önce de sözü edildiği gibi V.yy'dan - XIV.yy'a kadar tarih vermektedirler. Bu yüzden güvenilirlik dereceleri tartışılır. İkinci yöntem mimariden yola çıkılarak, tarihlenmiş olan benzer yapılarla karşılaştırmadır. Bugün için bu ikinci yöntemin daha sağlıklı sonuçlar vereceği düşüncesindeyiz. Fakat burada da karşımıza bir sorun çıkıyor. İstanbul'da Tekfur Sarayı'na benzerlik gösteren başka hiçbir saray yapısı yoktur. Benzerlik şöyle dursun ayakta kalmış bir başka saraya bile rastlayamamaktayız. İstanbul dışında yer alan saray yapıları içinde ise en çok benzerliği NİF Sarayı göstermektedir ki bu yapı da tarihlenmiş olsa bile (XIII.yy) Eyalet üslubu içinde değerlendirilmesi daha doğru olur düşüncesindeyiz. Geriye tek bir seçenek kalmaktadır: Linî yapılar ile benzerlikler.

Tekfur Sarayı'nın Orta ve Son Devir Bizans Dini Yapıları (Kiliseler) ile olan benzerlikleri - özellikle bezemeler ve dış cephe elemanları- daha önce genel bezeme karakterleri bölümünde ek olarak yer alan ikibüyük çizelge ile okuyucuların incelemesine sunulmuştu. Bu konuda ayrıntılı metin anlatımlar yerine, okuyucuyu daha çok aydınlatmak düşüncesi ile hareket edilerek çizimler ve fotoğraflar yoluyla ortaya konan belgesel yöntemlere ağırlık verilmiştir.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere yapıya egemen olan bezeme öğeleri büyük ölçüde Son Devir Bizans Mimarisinin genel karakterlerini yansıtmaktadırlar. Öyleyse yapının üst bölümlerinde yer alan uygulamaların -özellikle bezemeler- bu döneme ait olmaları gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır.

Çalışmanın bağından beri yapılan bütün bu açıklama ve anlatımlar sentezlendiğinde ise tarihleme konusunda şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

- Zemin katı çevreleyen duvarların (Kuzey cephesi haricinde) kesinlikle II.Theodosius Devrine (V.yy) ait olduklarını söyleyebiliriz.
- Bu devrin hemen sonrasındaki bir dönemde (VI.yy) bu duvarların arasında yer alan bir yapının varlığından¹ çok uzak bir ihtimal olarak söz edilebilir.
- Yapının bugünkü boyutları ve kitlesel proporsiyonları ile inşa edilmesi ise Comnenoslar Döneminde (XII.yy) olmuştur.

---

1. Wulzinger, s.65.

- Latin istilâsı döneminde (XIII.yy'ın ilk yarısı) yapı bazı bölümleri ile büyük tahribata uğrayarak Comnenoslar Devrindeki hüviyetinden çok şeyler kaybetmiştir.
- Palaiclogoslar Devrinde (XIII.yy ikinci yarısı ve XV.yy ilk yarısı) yeniden ele alınarak, dönemin mimarî anlayışını yansıtır nitelikteki büyük enarımlar yapılmıştır.

Tarihleme konusunda sonuç olarak yukarıdaki maddeler verilebilir. Biraz daha öze inmek gerekiyorsa, yapının bugünkü ayakta kalan bölümünün -yeniden inşa sayılabilecek bir biçimde enarıldığı- Paleologoslar Devrine, yani XIII.yy'ın ikinci yarısına tarihlenmesi gerekir.

KORUMA İLKELERİ İLE İLGİLİ SONUÇLAR

Tekfur Sarayı'nın bünyesinde topladığı korunması gereken değerler söz konusu olduğunda olaya üç ana başlık altında yaklaşmamız yerinde olur.

- 1 - Yapının tarihî belge olma değeri
- 2 - Duygusal değerler : İzlenim ve pitoresklik (eserin bir çevre içinde olması ve bizlere anlattığı şeyler), estetik, patina, v.s.
- 3 - Kullanım - İşlevsel - ekonomik değeri :
Yapının şu anda son derece bakımsız ve harap bir durumda olması nedeniyle bugün için ekonomik bir değer taşıdığından söz edilmesi pek doğru olmaz. Ancak, yapı ve yakın çevresine uygulanması planlanan rekreatif fonksiyonlardan sonra böyle bir değeri fazlası ile kazanacağı da bir gerçektir.

Bu anıtsal değerler gözönüne alınarak yapılacak olan restorasyon aynı zamanda aşağıda sıralayacağımız şu iki ana ilke doğrultusunda gerçekleştirildiği takdirde asıl amacına ulaşabilir.

- 1 - Bundan sonra yapılacak olan bilimsel araştırma ve yapısal incelemeleri engellemeyecek bir biçimde olmalıdır.
- 2 - Yapısal müdahaleler; yapıyı tamamlamamalı, yeni kazandırılacak işlevde yardımcı nitelikteki öğeler şeklinde etüd edilmelidir.

Konu yukarıdaki ilkeler doğrultusunda ele alındığında ANA YAPI'da kullanılması gereken restorasyon tekniğinin KONSOLİDASYON olmasını savunuyoruz. Bu yöntemin ilkelerini ve niçin özellikle kullanılması gerektiğini biraz daha açmak yerinde olacaktır:

Bu teknikte kullanılan malzemeler olabildiğince az oranda değiştirilerek özgün değerleri korunmaktadır. Yapım ve müdahaleler sırasında malzeme değerleri yitirilmemektedir. Doğrudan doğruya bir koruma ve tedavi yöntemidir. Yapının taşıyıcı sisteminde, bünyesinde, strüktüründe ve cephe-lerinde oluşan bozulmaların bir takım çağdaş yapım teknik ve gereçleri ile takviye edilmesi ve güçlendirilmesi metodudur. Bu uygulamada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, soruna kesin çözüm getirmek yanında, kullanılacak malzemenin yapının estetiği ile uyum sağlamasıdır. Bu uygulamalar öncesinde yapının bünyesinde bulunan bitki ve ağaçlar sökülerek bunların tekrar üremelerine engel olacak zehirli bitki ilaçlamaları yapılmalıdır.

Bu aşamada ise karşımıza çıkan önemli bir problem vardır: Konsolidasyon metoduna temel oluşturacak olan yapıyı meydana getiren malzemelerin sağlamlaştırılması ve korunması ilkelerinin etüdüleri. Bu konuya kısaca ana ilkeler doğrultusunda ışık tutmak istiyoruz. Önce yapıda en ağırlıklı yapım malzemesi olarak kullanılan taşların bozulma nedenlerini ve sonra da bu taşların nasıl korunmaları gerektiğini açıklamakta fayda vardır.

Tekfur Sarayında görülen ve genellikle dış cephelerde ağırlıklı olarak hissedilen cephe elemanlarındaki bozulmaların nedenlerini şu ana başlıklar altında toplamak mümkündür :

1. Malzeme Uyuşmazlığı :

Bu durum yapıda çok çeşitli malzeme kullanılmaması nedeni ile tahribatta en az düzeyde rol oynamıştır.

2. Fiziksel Bozulmalar :

Bilindiği gibi bu yapıda iki çeşit taş kullanılmıştır. Küfeki ve Mermer. Küfeki, doğal şartlara mermere oranla daha az dayanıklı bir yapıdadır. Başka bir neden ise, gözenekliliği ve bünyesinde bolca yer alan tuzlardır. Rutubetten ve ısı değişimlerinden kolaylıkla etkilenir. Yapıdaki dikkatli bir gözlemle bu taşların kullanılan mermerlere oranla daha fazla bozuldukları ortaya çıkar. Cephelerde kullanılan tuğlalar ise orijinal durumlarında sırlanmış oldukları halde sonraları çeşitli doğal etkenler ile bu tabakalarını kaybederek sırsız hale dönmüşlerdir¹. Bunun sonucunda rutubete olan mukavemetlerinde azalmalar olmuş, bünyesel parçalanmalar yoluyla bozulmalar hızlanmıştır.

3. Atmosferik Bozulmalar:

Bir anlamda kimyasal bozulmalar olarak da adlandırabiliriz. Bu başlık altında sayabileceğimiz rüzgârların etkisi, cepheye çarpan toz ve kum tanecikleri, yağmurlar, karlar aslında fiziksel bozulmalar olarak da nitelenebilir. Fakat bunlardan daha önemlisi bu doğal etkiler yanında atmosfer içinde yer alan kimyasal bileşiklerin yol açtığı tahribatlardır.

---

1. Bu tuğlaların ilk montajları sırasında sırlı veya sırsız olarak kullanıldıkları bugün için kesinlikle bilinmemekte, ancak, sırlı olarak kullanılmış olmaları akla daha yatkın görünmektedir.

Havada bulunan bazı kimyasal bileşiklerin su ile birleşerek asitler haline dönüşmesi ve taşların bünyesine nüfuz ederek tuzlu yapıları ile reaksiyona girmeleri sonucunda oluşan bu tip bozulmalar, bünyesel olduğu gibi, kabuklaşma şeklinde de olabilmektedir.

Bozulma nedenlerinden sonra şimdi de kullanılması gereken sağliqlaştırma ve koruma yöntemlerine değinelim :

Koruyucu maddelerin uygulamasına geçilmeden önce duvar içinde sıcaklık değişimiyle oluşacak kondensasyon (yoğunlaşma) neminin uygun mimari detayla, küçük direnlerle uzaklaştırılması için gerekli önlemler alınmalı, koruma bundan sonra yapılmalıdır. Taşın sağliqlaştırılması ve korunmasında kullanılacak malzemeler ise şu özelliklere sahip olmalıdır:

1. Uygulandığı yüzeyden kolayca geri alınabilmelidir.
2. Yapı malzemesinin doğal görüntüsünü bozmamalıdır.
3. Sağliqlaştırıcı olarak kullanılan malzemeler taş yüzeyinden derinlere nüfuz edecek nitelikte olmalı ve yapı malzemesinin fiziksel mukavemetini arttırıcı özellikler taşımalıdır.
4. Sağliqlaştırıcı ve koruyucular sulara karşı geçirimsiz, su buharına karşı geçirimli yani nefes alabilen, buhar difüzyonuna açık bir yapıda olmalıdır.
5. Dış etkilere karşı dayanıklı olmalı, renk değişimine uğramamalıdır.
6. Kullanılacak olan koruyucu ve sağliqlaştırıcıların fiziksel özellikleri yapı malzemelerinin özelliklerine uygun olmalıdır. Çok gerekli ise taş tamamlamada kullanılacak doğal ve yapay taşlar orijinalleri ile aynı özelliklere sahip olmalıdır.

İŞLEVSEL VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMELERİ AÇISINDAN VARILAN SONUÇLAR

Daha önce de birçok kereler sözünü ettiğimiz gibi Tekfur Sarayının İstanbul ve yakın çevresindeki Bizans saray yapıları arasında günümüze değin ayakta kalabilen tek örnek olma özelliği vardır. Bu nedenle üzerindeki araştırma ve incelemelere XX.yy başlarında başlanarak bugüne kadar devam edilmiştir. Bundan sonra da devam edeceğe benzer. Çünkü halâ aydınlığa kavuşturulması gerektiği görüşünde olduğumuz birçok konular sarayın duvarları arasında sıkışıp kalmışlardır.

Bu bölümde, yapıda bundan sonra yapılacak olan araştırma ve incelemelere geniş bir biçimde olanak sağlayabilecek çözüm önerilerini irdeleneğe çalışacağız.

Yapıların, içinde bir nefes olmadan yaşayamayacağı gerçeği gözönüne alındığında bu tarihî yapının günümüzde ne şekilde kullanılması gerektiği sorunu ile karşılaşırız. Bu amaçla yapının yakın çevresinin günümüzdeki kullanımının ve bu kullanımlardan doğan işlevsel verilerin öncelikle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bugün Sur dışında hemen hemen yok denecek kadar az bir yerleşme görülür. Buralar genellikle açık düz alanlar (Futbol sahaları) haline getirilmişlerdir. Bu düz alanlar Edirnekapı'dan başlayarak Tekfur Sarayına kadar uzanan II. Theodosius Surlarının önünde yer alır (R. 1) ve (R. 2). I.Manuel Comnencs Surlarının dışında kalan alanlar ise mezarlık olarak kullanılmaktadırlar (R. 2).

Sur içinin kullanımı ise birkaç dinî yapı haricinde tamamen konut alanları olarak gözümüze çarpar. Bölgedeki hayli bozulmuş konut dokusu bitişik düzende ve 3-4 katlı apartımanlaşma şeklindedir. Ara sokaklarda ise tek veya iki katlı gecekondü tipi yapılaşma görülür.

Tekfur Sarayı yakın çevresindeki en önemli yapı Kariye Camii'dir. Orta Bizans dönemine ait bir kilise yapısı olup Osmanlı devrinde camiye çevrilmiştir. İlk yapıldığı günden itibaren fonksiyonunu devam ettirmesinden dolayı günümüze dek bütün özelliklerini koruyarak ulaşmıştır. Bu yönü ile de, aynı yörede ve yakın olmalarına karşılık Tekfur Sarayına göre daha çok ilgi uyandırmakta, daha çok ziyaretçi çekmekte ve kısaca daha çekici bir özelliğe sahip bulunmaktadır.

Tekfur Sarayının Sur Duvarları arasında harap ve bakımsız bir durumda olması, çevresindeki son derece bozulmuş yerleşme dokusu içinde yer alması, belki de bunlardan da önemlisi tanıtım yetersizliği nedenleri ile tarihî eser ziyaretçilerinin ilgisini uyandıramamaktadır.

Bu işlevsel özellikler gözönünde bulundurularak yapılacak bir Restorasyon çalışması ve yapıya kazandırılacak yeni-uygun bir işlev yapının gerçek değerinin ortaya çıkmasına ve daha iyi bir biçimde anlaşılmasına olanak tanıyabilir.

Bu yeni işlev ne olmalıdır?

Değişik işlevlerin ve yapının bu işlevleri karşılayabilmesinin irdelenmesinin ardından çevre gereksinimleri ve yapının şu anki durumu gözönüne alınarak ulaşılan sonuç şudur: BİZANS AÇIKHAVA MÜZESİ.

Şimdi bu düşüncemizin uygulamaya ne şekilde yansıtılacağını ortaya koyalım. Öncelikle bir noktaya açıklık kazandıralım. Burada sözünü ettiğimiz Müze anlayışı yalın bir müze anlayışı değildir. Yapının yaşamasını sağlayacak olan işlevler, bütünü ile yapının iç mekânlarına yönelik olmayıp - ağırlıklı olarak - çok yakın çevresindeki açık hava mekânlarını kapsar. Bu uygulamanın ana fikrinde ise; yapıyı ANITSALLAŞTIRMA yatar.

Ağırlıklı kullanım yapının Kuzey cephesi önünde yer alan yüksek duvarlarla çevrili (II.Theodosius Surları) saray avlusudur. Yüksek duvarlarla sınırlanmakta ve çok amaçlı olarak kullanıma olanak tanımaktadır. Yapıya gelen ziyaretçilerin izleme, dinlenme, yiyecek, içecek v.b. tüm ihtiyaçlarının aynı anda karşılanabilmesi için gerekli olan tüm şartlara sahiptir. Bunların yanında Bizans taş yontu sanatının da sergilenebileceği bir mekân olarak kullanılabilir.

Saray yapısına saygılı, çağdaş çizgiler taşıyan, modern teknoloji ve malzemenin kullanıldığı aynı zamanda da yukarıda sıraladığımız tüm ihtiyaçları karşılayabilecek geri planda kalan küçük bağımsız yapılar kullanım ve ziyaretçileri buraya çekebilmek açısından gerekli görülmektedir.

Geceleri ses ve ışık gösterilerinin yapıldığı, tiyatro oyunlarının sergilendiği, konserlerin düzenlenebildiği aynı zamanda da yemek yenebilen ve geçmişi 15 asır olan tarihî bir açık hava mekânının kullanımıdır tasarlanan.

Servis ve otopark imkânı ise son derece kolay gözlemlenebilir. Sur dışında kalan ve bugün top sahası olarak kullanılan çok sayıda düzlükten küçük bir tanesi bu amaçlar için yeterli kullanım olanağını sağlayabilir.

Yapının esas kitlesi ve bağlantılı olduğu Burcun kullanımına gelince ; bu yapılar öncelikle temizlenerek ulaşılamayan mekânlarına kolaylıkla ve emniyetli bir şekilde ulaşım imkânı sağlanarak ziyaretçilere açılacak bu noktelardan tüm İstanbul ile Halic Pancromelerinin kolaylıkla izlenebilme olanağı yaratılacaktır.

Şimdi bu yeni işlevi tamamlayıcı nitelikteki bazı uygulamaların yapıya ne şekilde kazandırılacağını açıklayan önerilerimizi maddeler halinde ortaya koyalım :

1. Bundan sonraki herne işlevde olursa olsun, bugün avluya giriş için kullanılan ve 1950'lerde açılan Doğu sur duvarı üzerindeki kapı kapatılarak Batı sur duvarı üzerinde yer alan özgün kapıya işlerlik kazandırılmalıdır. Bugünkü kapının yeri ve durumu ise bir izle sınırlandırılarak kaybedilmemelidir. Özgün kapının kullanılabilmesi için küçük çapta bir hafriyate gerek vardır. Bu hafriyatın, kapıdan kolaylıkla geçişi sağlayacak ve kapının özgün boyutlarını ortaya koyabilecek çapta olması yeterlidir.
2. Avlu ortasında "Bekçi Lojmanı" adı ile anılan ve Saray'ın minarisi ile son derece ters düşen yapı ile Kuzey bölümde yer alan atölyeler buradan kaldırılmalıdır. Avlu döşemesinin, el yontusu, küçük boyutlu, kübik doğal taş malzeme ile derzli olarak kaplanması düşünülmektedir. Derzlere ve diğer uygun küçük yeşil bölümlere çim ekilmesi yerinde olacaktır. Bu yapılırken döşemenin parçalanışında aşırılığa kaçılmamalı, avlunun bütünlüğü zedelennemelidir.
3. Avluyu sınırlandıran, Batı sur duvarı üzerindeki yer alan ve yapının ayrılmaz bir parçası durumundaki Rampa, kullanılabilir hale getirilerek yapının avlu ile bütünlüğü sağlanmalıdır.

Bu Rampanın orijinal halinde, döşemesinin mermer kaplı olduğu sanılmaktadır. Buna uygun olarak derzli yapay taş plaklar ile kaplanması düşünülebilir.

4. Doğu sur duvarı üzerindeki kendi kalınlığı ile oluşan terasa ulaşım imkânı sağlanmalıdır. Bunun için en uygun çözümler bu duvarın avluya bakan iç bölümündeki duvar yüzeyinde taş basamakların oluşturulmasıdır. Zaten bu yöntem bugüne kadar birçok sur duvarlarında kullanılmış olup, yeni bir fikrin ürünü değildir. Bizlere düşen bu basamakların sonradan yapıldığını vurgulayacak türde bir uygulama biçiminin seçilmesidir. Bu terastan da Doğu cephesine hakim olan balkon kalıntılarına kolaylıkla ulaşılabilir. Böylelikle ziyaretçilere eskiden de aynı amaçlarla kullanılmış olan bu teraslar üzerinde yürüme ve seyretme olanakları kazandırılmış olur.
5. Güney cephesi üzerinde yer alan ve ancak ikinci kattan kullanılabilen Şapel bölümüne de ulaşma olanığının sağlanması taraftarıyız. Bilindiği gibi bugün katlar arasındaki döşemelerden hiç birisi mevcut değildir. Bu nedenle de yapı içinde tam bir tur yapılamamakta, Doğu sur duvarından Batı bölümüne ulaşım, ancak tekrar avluya inildikten sonra mümkün olmaktadır. İkinci kata tamamen yeni bir ahşap konstrüksiyonla tüm bir döşeme yapılması yerine yalnızca Güney bölümündeki duvarın kenarına bölümsel bir uygulama yapılması taraftarıyız. Kalın kesitli ahşap konstrüksiyonla desteklenerek oluşturulacak olan basamaklar ve döşeme platformu birinci katın Burç ile bağlantısını sağlayan iç bölümden başlayarak Şapel'e çıkacak ve burada oluşacak bir platform ile Doğu cephesine bağlanacaktır. Böylelikle hem Şapel'e ulaşım sağlanacak, hem de ziyaretçilere yapıya tanıtılabilmek için tam bir tur yaptırılacaktır.

6. Aynı yöntemler kullanılarak(5.Maddede açıklanan) Saray'ın Güneybatısında yer alan Burc'un üzerine ulaşma olanağı da sağlanmalıdır.

Buraya kadar ortaya koyduğumuz düşünce ve öneriler yapının çok yakın çevresi ile kendi bünyesindeki olabilecek işlevsel verilerin değerlendirilmesine yönelikti.

Bürokratik engeller, eldeki ekonomik olanakların sınırlı oluşu, yeterli seviyede teknik ve vasıflı kadroların elaltında bulunamayışı veya denetleme mekanizmalarının çok yetersiz düzeyde olması yapılabirlik sınırlarını gizen en önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şurası bir gerçektir ki, bugün için yapılabirlik sınırları yukarıda 6 madde halinde sıraladığımız düşünce ve yaklaşımların dışına ne yazık ki taşanamamaktadır.

Şimdi ölçeği genişleterek işlevsel değerlendirme olayına biraz da ütöpic düşünceler ile yaklaşmak istiyoruz. Neler yapılabir sorusuna bugün için hayalî ürünü bazı fikirler ile cevap arayalım.

Tekfur Sarayı ve yakın çevresi acaba bir Sultanahmet görünümüne kavuşturulamaz mı? Daima yaşayan ve canlı bir ortam haline dönüştürülemez mi? Bunun için neler eksiktir? Neler yapılması gerekir.

Önce bu düşüncenin hangi açık hava mekânlarını kapsadığının sınırlarını ortaya koyalım. Edirnekapı'dan başlayıp surlara paralel olarak Ayvansaray'a kadar inen hatta Balat'a kadar uzanan bir alandır düşüncemize konu olan bölgeler.

Olay Edirnekapı'dan başlamaktadır. Mihrimah Sultan Camii, Kariye Camii ve Müzesi, çevresi, Tekfur Sarayı, bu yapının civarında yer alan Avcıbey azınlık mahallesi - ki burada azınlıkların muhteşem konakları ve İstanbul'un en eski meyhaneleri yer almakta idi-, daha aşağıda: İvaz Efendi Camii, dillere destan Anemas Hapishanesi, birçok saray kalıntıları, birçok Ayazma, birçok toprak-altı galerileri ve çeşitli portiko yollar. Ayvansaray'a inildiğinde ise ayrı bir tarihî çevre. Bu defa Haliç'le içiçe. Sahabe mezarları, Kiliseler ve daha birçok irili ufaklı tarihi yapı ve tüm bu yapılarla kaynaşan surlar.

Tüm bu tarihi yapılar ve içinde yer aldıkları çevre ziyaretçilerim birkaç gün, hattâ belki bütün bir hafta ilgisini canlı tutabilecek kadar zengin ve görkemlidir. Demek ki eksiklik tarihî yapıların veya ortamın yetersizliğinden kaynaklanmamaktadır.

Doğal çevreye baktığımızda orada da herhangi bir eksikliğin sözkonusu olmadığını görüyoruz. Bu sıraladığımız yapıların çok yakın çevreleri ve surların hemen dışarısı bugün bile son derece güzel, yeşil alanlarla kaplıdır. Özellikle Manuel Comnenos surlarınının dışarısınının yeşil alan olarak adetâ değerlendirilmeyi bekleyen bir görüntüsü vardır. Neden surlardaki kapılar ile bu yeşil alanlar bütünleştirilerek dış ve iç bölümlerin koordinasyonu sağlanamamış? Neden ziyaretçiler sur içinde tarihî yapılar ile geçmişe dönüp tarihi yaşarken hemen bunların yanbaşındaki surların dışında doğal bir yeşil ortamda dinlenemesin? İstanbul ve Haliç panoramalarını böyle bir ortam içinden izleyemesin?

Edirnekapı'dan başlayıp Ayvansaray'a kadar surların hemen dibini takibederek yapılacak bir yürüyüş bile bu ortamın zenginliğini ve anlatılmaz güzelliğini kişiye hemen hissettirir. Ve bu bölge vazgeçilmez bir tutku haline dönüşür.

Temel ihtiyaçlar sağlandığında ise (dinlenme, kafeterya, konaklama, ulaşım, WC) artık İstanbul'a gelen bir turist Sultanahmet'e veya Boğaziçi'ne ne kadar gitmek istiyorsa bir o kadar da surlara gitmek isteyecektir. Özellikle de Blachernæ Saraylar Bölgesi'ne. Tüm bunlar doğal çevrede de herhangi bir eksik tarafın bulunmadığını kesinlikle ortaya koymaktadır. Öyleyse doğal çevresi ve tarihi yapıları bu denli zengin olan bölgede turizm ve turist açısından eksik olanlar nelerdir? Şimdi de işte bu eksikleri ortaya koymak ve üzerinde biraz düşünmek istiyoruz.

Öncelikle bu çevre terkedilmiş görünümünden biran önce kurtarılmalı ve çevre temizlenmelidir.

Sağlıksız yapılaşma biran önce durdurulmalı ve sağlıklaştırma çalışmaları başlatılmalıdır. Surlarla yarışan yüksek betonarme apartımanlaşma ortadan kaldırılmalı ahşap ve tarihî değeri olan yapılar korunarak, konaklama veya diğer hizmetlere yönelik binalar haline dönüştürülmelidir. Yüksek kapasiteli otellerin bu bölge için gerekli olmadığı görüşündeyiz. Bunun yerine ağırlık lokanta ve kafeterya türü hizmetlere yöneltilerek gündüz ve gece yaşatılması düşünülen kültürel hayata zemin sağlanmalıdır.

Geceleri surlar ve tüm tarihî yapılar ışıklandırılmalı, ses ve ışık gösterileri yapılmalı, temsiller verilmeli, ve çeşitli kültür faaliyetleri ile bölge İstanbul yaşamına canlı olarak katılmalıdır.

İşte tüm bunlar eğer gerçekleştirilebilirse, bu bölgenin de bir turizm ve kültür merkezi haline dönüşmemesi için hiçbir neden kalmayacaktır.

Tekfur Sarayı ancak böyle bir ortam içinde gerçek değerine ulaşacak ve çoktan hakettiği ilgiye kavuşacaktır.

5. BÖLÜM _____

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akurgal, Ekrem. The Art and Architecture of Turkey, London, Oxford University Press, 1980.
- Altan, K. "Bizans Surları Türk Kaleleri", Mimar, sayı:4, ? s.343-347.
- (Altınay), Ahmet Refik. Eski İstanbul, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1931.
- Antonie, Bon. Byzance, Geneve, Les Editions Nagel, 1972.
- (Arseven), D'Jelal Essad. Constantinople De Byzance A Stamboul, Paris, M.Charles Dienl, 1909.
- Atamert, A. Serhat. "İstanbul Cibali-Haydar Alt Bölgesinde Tarihsel Merkez Çevre Koruma ve Yenileme Çalışması", İstanbul, Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1986.
- Aydın, Serdar. "Taş ve Ahşap Mimari Anıtların Bozulma Nedenleri ve Onarım Teknikleri", İstanbul, Yıldız Üniversitesi Rölöve Restorasyon Bölümü Yüksek Lisans Tezi, 1987.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı. Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskânı ve Nüfusu, Ankara, Vakıflar Umum Müdürlüğü, 1958.
- Baker, B. The Walls of Constantinople, London, ? , 1910.
- de Beylie, L. L'Habitation Byzantine, ed. Ernst Lercux, Paris, ?, 1902.
- Çetin, Uğur. "Bizans Yapılarında Kârgir Duvar Örgüleri", İstanbul, Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Restorasyon Ana Bilim Dalında Yapılan Sayısal Analiz I. Ödevi, 1983.

- Diehl, Charles. D'Art Byzantin, Cilt 1, Paris, Librairie Auguste Picard, 1925.
- Dirimtekin, Feridun. "Ayvansaray (Blachernae)'deki İmparator Sarayları Bölgesinde Yapılan Kazı Hakkında Özet", Türk Arkeoloji Dergisi, sayı: IX-2, 1961, s.18-23.
- _____ . Fetihten Önce Marmara Surları İstanbul Fetih Derneği Yayını, No.10, İstanbul, 1953.
- _____ . Fetihten Sonraki İstanbul, İstanbul Fetih Derneği Yayını, No.14, İstanbul, 1953.
- _____ . "Fouilles Entreprises Dans La Partie Septentrionale De Tekfursaray (Palais des Blachernes)" Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, sayı:123, 1952, s.25-29.
- _____ . "Tekfur Sarayı Şimalinde Yapılan Kazı", İstanbul Erkeoloji Müzesi Yıllığı, No.5, İstanbul, 1952, s.?
- _____ . "Türklerden Önce İstanbul", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, sayı:34/313, Nisan-Haziran 1972, s.3-9.
- Draman, Ayten. "İstanbul'da Tekfur Sarayı", İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Tezi, 1962.
- Ebersolt, J. Monument D'Architecture Byzantine, Paris, ? , 1943.
- (Eldem), H.Ethem Yedikule Hisarı, İstanbul, ? , 1932.
- Engqvist, H.H. "Tekfur Seraillet", Arkitekten, No.6, 1960, s.102-105.
- Eyice, Semavi. "Bizans Mimarisinde Dış Cephe-lerde Kullanılan Bazı Keramo-plastik Süsler (Süs Çömlekçikleri)", Ayasofya Müzesi Yıllığı, No:3, 1961, s. 25-28.

- Eyice, Semavi. "Byras Sarayı", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, sayı :89, 1959, s.80-111.
- _____.
_____.
_____.
Son Devir Bizans Mimarisi, İstanbul, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1980.
- _____.
"Tekfur Sarayı", İlgı, sayı:32, 1981, s.34-37.
- _____.
"Türkiye'de Bizans Sanatı" Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, Cilt 3, İstanbul, Görsel Yayınlar, 1982.
- Grabar, par Andre. L'Art Dans Le Monde Byzance, ed.Albin Michel, Paris, ? , 1963.
- Grabar, von Andre. Byzans-Die Byzantinische Kunst Des Mittelalters, Baden-Baden, Holle Verlag G.m.b.H., 1964.
- Grosvenor, Edwin A. Constantinople, London, General Lew. Wallence, 1985.
- Guillov, Andre. La Civilisation Byzantine, Paris, B.Arthaud, 1974.
- Gurlitt, Cornelius. Die Baukunst Konstantinopels, Cilt 1 ve Cilt 3, Berlin, Ernst Wasmuth, 1912.
- Haussing, H.W. Histoire de La Civilisation Byzantine, Paris, Librairie Jules Tallandier, 1966.
- İnciciyan, P.G. 18.Asırda İstanbul, çeviren ve notlandıran Hrand D.Andreasyan, İstanbul Fethi Derneği, İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1956.
- "İstanbul Bizans Mimarisi hakkında Notlar", İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Rölöve Kürsüsü, 1968.
- Jackson, Thomas Graham Byzantine And Romanesque Architecture, Cilt 1, London, Cambridge University, 1920.

- Janin, R. Constantinople Byzantine, Paris
Institut Français D'Etudes
Byzantine, 1950.
- Kleiss, Wolfram. Topographisch - Archaeologischer
Plan von Istanbul, Tübingen,
Verlag Ernst Wasmuth, 1965.
- Konstantinopel, Berlin, Marguardt
Als Verlagsanstalt ,1908.
- Kuban, Doğan. "Edirnekapı-Ayvansaray Bölgesinin
Turizm Açısından Değerlendirilmesi",
Yayımlanmamış Rapor, İstanbul,1987.
- _____ . "İstanbul'un Tarihi Yapısı. Tarihi
Gelişme - Şehrin Tarihi Yapısının
Özellikleri - Koruma Yöntemleri",
Yayımlanmamış Rapor, İstanbul,1969.
- Mamboury, E. İstanbul Touristique, İstanbul,
? , 1929.
- Mango, Cyril. Architettura Bizantina, Venezia,
Electa Editrice, 1974.
- Mayer, R. Byzantion - Konstantinopolis -
Istanbul Eine Genetische
Stadtgeographie, Wien, Leipzig,
Kommissionsverlag der Akademie
der Wissenschaften, 1943.
- Millingen, A. Byzantine Constantinople, The
Walls of The City, London, ? ,
1899.
- Mordmann, A. Esquisse Topographique De
Constantinople, Lille, ? , 1892.
- Müller-Wiener, Walfong. Bildlexikon zur Topographie
Istanbuls, Tübingen, Deutsches
Archaologisches Institut, 1977.
- Ostrogorsky, Giorg. Bizans Devleti Tarihi, çev.Fikret
İşiltan, Türk Tarih Kurumu
Yayınları, X.Dizi - No:7, Ankara,
1981.
- Öz, Tahsin. "Tekfur Sarayı", Türkiye Turing
ve Otomobil Kurumu Belleteni,
sayı:70, 1947, 's.17-18.
- Papadopoulos, J. Les Palais Et Les Eglises Des
Blachernes, Athens, ? , 1928.

- Paspates. Byzantini Meletani, ? , ? , 1877.
- Primi, G. "Tekfur Sarayı", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, sayı: 3/6, 1932, s.33-34.
- Rıfat, Samih. "Altı Saray Üstü Saray İstanbul", Cumhuriyet Dergi, sayı:57, 22 Mart 1987, s.16-17.
- Rice, D.Talbot. Art of The Byzantine Area, London, Thames and Hudson, ? .
- _____ . Byzantinische Kunst, München, Gesamtherstellung Ensslin, 1964.
- _____ . Kunst aus Byzans, München, ? , 1959.
- _____ . "Medieval Architecture" World Architecture, Cilt 2, ed. Trewin Caplestone, London, Library of Congress, ? .
- Sağman, Ali Rıza. "İstanbul'un Zaptında Kerkoporta Bir Düşman Uydurmasıdır", Resimli Tarih Mecmuası, sayı:41, Mayıs 1953, s.2263-2266.
- Schneider, Alfons Maria. Byzans: Vorarbeiten und Topographie und Archaeologie der Stadt, Die Abteilung İstanbul der Archaeologischen Institutes des Deutschen Reiches, Istanbul Forschungen, Band:8, Berlin, 1936.
- Schneider, Alfons Maria ve Mayer Plath. Die Landmauer von Constantinopel, Berlin, ? , 1943.
- Sherrard, Philip. Byzance, ? , Collection Time Life, 1967.
- _____ . Constantinople Iconography of a Sacred City, London, Oxford University, 1956.
- "Tekfur Sarayı", Meydan Larousse, Cilt 12, s.17.

- Sönmez, Z. "Türk Çiniciliğinde Tekfur Sarayı İmalâtı Çiniler", Antika, sayı:27, Haziran 1987, s.29-36.
- Ülgen, Ali Saim. Fetih Devrinde İstanbul, Vakıflar Umum Müdürlüğü Yayını, Türk Vakfiyeleri No:II, Ankara, 1939.
- ülke, Recep. İstanbul Anıtları Ayvansaray-Balat - Fener Semtlerindeki Anıtlar, ? , ? , 1957.
- ünver, A.S. "İstanbul'un 31 Kapısı", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, sayı: 88, 1949, s.12.
- World Architecture, Eight Impression, ed: Trewin Copplestone, London-New York - Sydney - Toronto, Hamlyn, 1975.
- Wilff, O. Die Byzantinische Kunst, Berlin, ? , 1918.
- Wulzinger, K. Byzantinische Baudenkmaeler zu Konstantinopel, Hannover, ? , 1925.
- Yüksek, Refiullah. "Altın Kapı/Goldenes Tor Koruna Projesi Araştırma Dosyası", İstanbul Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon Ana Bilim Dalında Yapılan I. Koruna Projesi, 1983.
- _____ . "Bizans Almagık Sun Duvarları Araştırması", İstanbul, Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Restorasyon Ana Bilim Dalında Yapılan Sayısal Analiz. I Ödevi, 1983.

6. BÖLÜM

ÖZGEÇMİŞ

